

กระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข:
ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

A PROCESS OF BUILDING ROLE MODEL OF COMMUNITY-
BASED PARALEGALS FOR BUILDING PEACEFUL SUB-DISTRICT:
A CASE STUDY OF SAWAI SUB-DISTRICT, PRANGKHU
DISTRICT, SRISAKET PROVINCE

ว่าที่พันตรี สมบัติ วงศ์กำแหง

ดุชนิตกรนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๖๑

กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข:
ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ

ว่าที่พันตรี สมบัติ วงศ์กำแหง

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Process of Building Role Model of Community-Based
Paralegals For Building Peaceful Sub-district :
A Case Study of Sawai Sub-district, Prangkhu District,
Sri Sa Ket Province

Acting Maj. Sombat Wongkamhaeng.

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
Peace Studies

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2019

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับคุชฎินิพนธ์ เรื่อง “กระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบคุชฎินิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระเมธาวันยรส, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์)

กรรมการ

(ศ. (พิเศษ) ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ)

กรรมการ

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

กรรมการ

(พระมหาดวงเด่น จิตถาโณ, ดร.)

คณะกรรมการควบคุมคุชฎินิพนธ์

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ประธานกรรมการ

พระมหาดวงเด่น จิตถาโณ, ดร. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(ว่าที่ พ.ต.สมบัติ วงศ์กำแหง)

- ชื่อคุณิพนธ์** : กระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข :
ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ
- ชื่อผู้วิจัย** : ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง
- ปริญญา** : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สันติศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์**
- : พระมหาหรรษา ธมฺมสาโร. รศ.ดร., ป.ธ.๖, พธ.บ.(ปรัชญาศาสนา), ศศ.ม.
(พุทธสันติศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
 - : พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ.ดร, ป.ธ.๔, ศน.บ.(ศึกษาศาสตร์) พธ.บ.
(ปรัชญา), พธ.ด. (ปรัชญา)
- วันที่สำเร็จการศึกษา** : ๕ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาบริบท และสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ ๒) ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิตกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และ ๓) เสนอกระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้นำชุมชน จำนวน ๒๐ ท่าน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๘ ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

๑. ผลการศึกษาบริบทและสภาพการใช้กฎหมายในตำบลสวาย พบว่า ๑) มีปัญหาความขัดแย้งด้านกฎหมาย ๒) ชาวบ้านถูกหลอกให้กู้เงินนอกระบบ ๓) ถูกเอารัดเอาเปรียบ คัดดอกเบี้ยยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ๔) เอาโฉนดของชาวบ้านไปจดทะเบียนจำนองเป็นหลักประกันกู้ยืมเงินจากธนาคาร ๕) ปัญหาที่ดินทำกิน ที่ดิน สปก., การรื้อถอนที่สาธารณะ, การแจ้งสิทธิที่ดิน การจำหน่ายจ่ายโอนที่ดิน สปก. มรดก, ๖) ปัญหาที่ดินไม่มีพินัยกรรม, ๗) ปัญหาบุกรุกแนวเขตที่ดินบุคคลอื่น, ๘) ปัญหาโค กระบือเข้าไปในที่ดินของบุคคลอื่น, ๙) ปัญหาเสพติดในชุมชน, ๑๐) การทุจริตคอร์รัปชั่น เป็นต้น

๒. ผลการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิตกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมีดังนี้

๒.๑ แนวคิดวิทยาการสมัยใหม่มีหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานิตกรชุมชนดังนี้

๑) แนวคิดความสมานฉันท์ ๒) แนวคิดยุติธรรมชุมชน ๓) แนวคิดทักษะการใช้กฎหมาย ๔) แนวคิดการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน (๕) แนวคิดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท (๖) แนวคิดจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ

และ (๗) หลักการพัฒนามนุษย์ตามหลักสากล คือ การสร้างวิสัยทัศน์(Vision) การศึกษา (Education) การอบรม (Training) และการศึกษาดูงาน(Study Tour)

๒.๒ ในแนวความคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานิติกร ดังนี้ ๑) ในสมัยพุทธกาล พบว่า มีการแต่งตั้งพระวินัยธร เพื่อการแก้ไขปัญหาหรือระงับอธิกรณ์และใช้อธิกรณ์สมณะวิธี ๗ ดังนี้ (๑) สัมมุขาวินัย วิธีระงับในที่พร้อมหน้า (๒) สติวินัย วิธีระงับโดยถือเอาสติเป็นหลัก (๓) อมูหวินัย วิธีระงับสำหรับผู้หายจากเป็นบ้า (๔) ปฎิณญาตรกณะ การทำตามที่ได้รับ (๕) ตัสสปาปิยสิกา การตัดสินลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่ไม่รับผิด (๖) เยภุยยสิกา การตัดสินตามเสียงของคนข้างมาก (๗) ตินวัตถารกวินัย วิธีตุลาการไต่สวนด้วยหญ้า (ประนีประนอม) ๒) หลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบ ได้แก่ หลักศีล ๕, หลักสิกขา ๓, พรหมวิหาร ๔, สังคหวัตถุ ๔, อิทธิบาท ๔ อคติ ๔, และ สปัจริยธรรม ๗,

๓. กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุข ที่ตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้

๑) กระบวนการพัฒนานักจิตอาสาพัฒนาสันติ ต้องมีจิตอาสา เสียสละ มีแนวคิดพัฒนาชุมชนให้มีความสุข โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ ขันติ สันติในการเป็นนักจิตอาสา ได้แก่ ๑) มีจิตอาสา ๒) มีเมตตา กรุณา ๓) มีศีลธรรม ๔) มีสันติภายใน

๒) กระบวนการพัฒนานักประสานสมานไมตรี ต้องเป็นนักเยียวยาทางจิตใจ (Healing) โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการประสานไมตรี ได้แก่ ๑) มีวิสัยทัศน์ร่วม ๒) รู้จักสื่อสาร ๓) เสริมสร้างกันและกัน ๔) เกื้อหนุนพึ่งพากัน

๓) กระบวนการพัฒนานักไกลเกลี่ย ผู้ทำหน้าที่เป็นกลาง มีกฎเกณฑ์กติกา มีทักษะมุ่งสันติ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการไกลเกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ ๑) ทักษะสันติ ๒) ทักษะการฟังและการพูด ๓) ทักษะการไกลเกลี่ย ๔) ทักษะการบันทึก

๔) กระบวนการพัฒนานักกฎหมาย ต้องมีความรู้ด้านกฎหมายและเข้าใจการอยู่ด้วยกัน โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการเป็นนักกฎหมายชุมชน ได้แก่ ๑) รู้บริบทชุมชน ๒) รู้กฎหมาย ๓) รู้รักสามัคคี ๔) รู้รักสันติสุข

๔. ผลการนำกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบไปฝึกอบรม ที่ตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา มีขั้นตอนดังนี้ ๑) ขั้นตอนเตรียมการ/ กำหนดหลักสูตรฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ๒) ขั้นตอนดำเนินการฝึกอบรม ๓) ขั้นตอนฝึกปฏิบัติ ใช้เทคนิคการไกลเกลี่ยข้อพิพาท ๔) ขั้นตอนฝึกทักษะในการไกลเกลี่ยข้อพิพาท ๕) ขั้นตอนการนำความรู้จากการอบรมไปทดลองปฏิบัติจริงในการไกลเกลี่ยข้อพิพาท ๔ เรื่อง คือ เรื่องกรณีพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่กับลูกหนี้ เรื่องกรณียืมเงินที่คืนไปค้าประกัน เรื่องกรณีการแบ่งทรัพย์สิน และเรื่องพ่อตาเข้าใจผิดลูกเขย ๖) ขั้นตอนประเมินผลผู้เข้ารับการอบรมทั้งก่อนและหลังการอบรม พบว่า ก่อนเข้ารับการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง แต่หลังเข้ารับการอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

จากกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบดังกล่าว ทำให้ได้ นิติกรชุมชนต้นแบบของตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

Dissertation Title : A Process of Building Role Model of Community-Based Paralegals For Building Peaceful Sub-district : A Case Study of Sawai Sub-district, Prangkhu District, Sri Sa Ket Province

Researcher : Acting Maj. Sombat Wongkamhaeng

Degree : Doctor of Philosophy (Peace Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Assoc. Prof. Phramaha Hansa Dhammahaso,,
Pali VI, B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: Phramaha Duangden Thitañano, Dr., Pali IV, B.A. (Education),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation: March....., / 2019

Abstract

The research on “A Development of Community Legal Officer Model for Building A Peaceful Sub-district : A Case Study of Sawai Sub-district, Prangkhu District, Sri Sa Ket Province” has objectives which are 1) to study the content analysis and law condition implementation for promoting peaceful sub-district of Sawai Sub-district, Prangkhu District, Sri Sa Ket Province, 2) to study principles, concepts, theories in the development of community legal officers in the modern science and Theravada Buddhism, and 3) to present the process in developing community legal officer model for promoting peaceful sub-district of Sawai Sub-district, Prangkhu District, Sri Sa Ket Province. This is a qualitative research by collecting the data from the documentary research, in-depth interview from 20 community leaders and from the focus group of 10 experts. The research methodology used is focus group and interview form with the Index of Item Objective Congruence (IOC) between 0.80-1.00 and Reliability at 0.97. The data analysis is done by content analyzing and summarized into item numbers.

The research results revealed that

1) From the content study and law condition implementation in Sawai Sub-district, it was found that 1) there is a conflict issue in terms of law, 2) villagers were deceived to loan an informal debt, 3) villagers were taken advantage with the illegal interest charges, 4) the tile deeds of villagers were registered for mortgage as a bank loan security, 5) issue on outlaw land, ALRO land, public land trespassing, right of land notice, selling and transferring ALRO land by heritage, 6) issue on inheritance with no

testament, 7) issue on trespassing the other's land, 8) issue on cow and buffalo trespassing the land territory of others, 9) issue on the drug in community, and 10) dishonest corruption, etc.

2. The results by studying from the principles, concepts, theories in the development of community legal officers in the modern science and Theravada Buddhism were as follows:

2.1 The modern science concept had principles and concepts about the development of community legal officers that 1) the concept of conformity, 2) the concept of community justice, 3) the concept of skills in law implementation, 4) the concept of conflict resolution in the community, 5) the concept of dispute mediation, 6) the concept of volunteer and public mind, and 7) the principle in human development by universal principle which were Vision, Education, Training, and Educational Field Trip.

2.2 In the concept of Theravada Buddhism had principles and concepts about the development of law officers that 1) In the Buddha time, it was found that there was an appointment of Phra Vinayathorn in order to solve the problem or settle a legal question, and use the 7 Adhikarana Samathas which were (1) Sammukha Vinaya, Settling a conflict by confrontation; (2) Sati Vinaya, Settling a conflict by taking into account the mindfulness; (3) Amulhavinaya, Settling a conflict by taking into account the insanity; (4) Patinnata Karana, Settling a conflict after an admission; (5) Tassapapiyasika Kamma, Settling a conflict for those who deny their faults; (6) Yebhuyyasika Kamma, Settling a conflict by a majority decision; (7) Tinavattharaka Kamma, Settling a conflict covering the act with grass (reconciliation). 2) The dhamma principles for the community legal officer model were the Threefold Trainings (Trisikkha), the Four Sublime States of Mind (Brahmavihara 4), the Four Principles of Service (Sangahavatthu 4), the Four Development (Bhavana 4), the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada 4), and the Seven Qualities of A Good Man (Sappurisa-dhamma 7).

3. From the findings of focus group discussion, it was found that the qualities of a community legal officer consisting of 4 sides which were:

3.1 Peaceful development voluntary activist should acquire volunteer and sacrifice mind which were 1) volunteer, 2) loving-kindness and compassion, 3) morality, and 4) inner peace.

3.2 Healing harmonizer was a mental healer who acquired 1) united vision, 2) communication knowhow, 3) reciprocal supporter, 4) interdependence.

3.3 Dispute reconciliatory mediator should acquire laws, regulations, and skills consisting of 1) peace skill, 2) speaking and listening skill, 3) reconciliation skill, 4) recording skill.

3.4 Lawyers should understand laws and functions of living together, understand the social regulations and mechanics consisting of 1) know the community content, 2) know the fundamental laws for community, 3) love and harmonize in the community, and 4) know the peace.

4. The process in developing the community legal officer model for promoting peaceful sub-district of Sawai Sub-district, Prangkhu District, Sri Sa Ket Province had stages which were 1) preparation stage/determine the training program for community legal officer model, 2) training stage, 3) practical stage by using the dispute reconciliation techniques, 4) stage for skill training in dispute reconciliation, 5) evaluation stage on the training outcome before and after the training. It was found that before the training, the participants had knowledge and understanding at the moderate level but after the training, the participants had knowledge and understanding at high level. In overall aspects, it was found that the participants showed a high level of satisfaction, 6) implementing stage from the training in 3 dispute reconciliations which were (1) a case of dispute between a creditor and a debtor, (2) a case of borrowing the title deed for security, and (3) a case of asset distribution.

From the mentioned process of building the community-based Paralegals model, then resulted into Role Model of Community-Based Paralegals of Sawai Sub-district, Prangkhu District, SriSaKet Province.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ก็เนื่องจากการสนับสนุนเอื้อเฟื้อเกื้อกูลและความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. ประธานที่ปรึกษาคณะที่ปรึกษา และพระมหาดวงเด่น จิตฺตญาณ.ดร. กรรมการคณิศร ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการทำงานคณิศรเรื่องนี้ จนทำให้งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยดี

ขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิ ศ.(พิเศษ) รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ดร.นพ.บรรพต ตันธีรวงศ์, ดร. อำนาจ บัวศิริ, ดร.พูนสุข มาศรีธรรม และ ดร. ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่กรุณาตรวจเครื่องมือในการวิจัย

ขอขอบคุณ ผู้เชี่ยวชาญ พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ, รศ.ดร., ศ.(พิเศษ) ร้อยโท. ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, ร้อยตรี ดร. ถวัลย์ รุยาพร, นายธวัชชัย ไทยเขียว, พลตำรวจตรี ดร. โกสินทร์ หินเภาว, ดร. อำนาจ บัวศิริ, และ นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่ม จนทำให้คณิศรฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณผู้นำชุมชนตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ทั้ง ๑๐ ท่าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้กรุณาให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ตลอดจนอาสาสมัครเข้ารับการอบรมนิตกรต้นแบบทุกท่าน และขอขอบคุณและขออนุโมทนาขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่านที่ได้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อในการทำคณิศรครั้งนี้ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สูงชันอักษรและรูปแบบงานคณิศรฉบับนี้ให้ถูกต้อง ความสมบูรณ์และสำเร็จลงได้ด้วยดี

อนึ่ง คุณค่าและประโยชน์อันจะพึงมีพึงเป็นจากการทำคณิศรเล่มนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณบิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์และผู้มีอุปการคุณทั้งหลายที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้การสนับสนุนส่งเสริมผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

ว่าที่พันตรี สมบัติ วงศ์กำแหง

๕ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	๗
สารบัญ	๗
สารบัญตาราง	๘
สารบัญภาพ	๙
คำอธิบายชื่อย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก	๗
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๘
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๘
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๘
๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหาหรือบริบท (Context)	๘
๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร	๙
๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา	๙
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๙
๑.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๗
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๘
๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๘
๑.๗.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)	๑๙
๑.๗.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๒๐
๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๑
๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๒๑
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๒
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๒๒
บทที่ ๒ บริบทและสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข	๒๓
๒.๑ สภาพทั่วไปของตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ	๒๓
๒.๑.๑ ประชากรตำบลสวาย	๒๓
๒.๑.๒ หมู่บ้านศีล ๕ ในตำบลสวาย	๒๕
๒.๑.๓ หมู่บ้านขอสะอาด	๓๓

๒.๒	สภาพปัญหาการใช้กฎหมายในชุมชนตำบลสวาย	๓๕
๒.๒.๑	สภาพปัญหาการใช้กฎหมาย	๓๖
๒.๒.๒	แนวทางแก้ปัญหาคความขัดแย้งในชุมชน	๓๘
๒.๓	หลักการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุขตามหลักสากล	๔๐
๒.๓.๑	การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision)	๔๐
๒.๓.๒	การศึกษา (Education)	๔๓
๒.๓.๓	การอบรม (Training)	๔๔
๒.๓.๔	การดูงาน (Study Tour)	๔๖
๒.๔	หลักการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุขตามหลักพุทธวิธี	๔๗
๒.๔.๑	ความหมายของการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา	๔๙
๒.๔.๒	จุดมุ่งหมายของการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา	๕๑
๒.๔.๓	การพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา	๕๔
บทที่ ๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และแนวคิดในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท		๕๕
๓.๑	แนวคิดการพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่	๕๕
๓.๑.๑	แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	๕๕
๓.๑.๒	แนวคิดความปรองดอง	๕๗
๓.๒	แนวคิดยุติธรรมชุมชนเชิงสันติสุข	๖๒
๓.๒.๑	ความหมายของยุติธรรมชุมชน	๖๒
๓.๒.๒	หลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุขในชุมชน	๖๓
๓.๒.๓	ลักษณะความผิดที่ใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุข	๖๘
๓.๒.๔	ประเภทความผิดที่ใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุข	๖๙
๓.๓	แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการใช้กฎหมาย	๗๑
๓.๓.๑	ความหมายและความสำคัญของกฎหมาย	๗๒
๓.๓.๒	ความผิดอาญาบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรและแจ้งชัด	๗๒
๓.๓.๓	ความหมายกฎหมายอาญา	๗๔
๓.๓.๔	ประเภทความผิดกฎหมายอาญา	๗๔
๓.๓.๕	ประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบัน	๗๕
๓.๓.๖	การบังคับใช้กฎหมาย	๗๗
๓.๓.๗	บทสรุป	๘๐
๓.๔	แนวคิดการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนตามหลักสากล	๘๑
๓.๔.๑	ความหมายของความขัดแย้ง	๘๑
๓.๔.๒	สาเหตุของความขัดแย้ง	๘๕
๓.๔.๓	ประเภทของความขัดแย้ง	๘๕
๓.๔.๔	หลักการพัฒนาความขัดแย้ง	๘๘
๓.๔.๕	บทบาทของผู้จัดการความขัดแย้ง	๘๙

๓.๕ แนวคิดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท	๙๐
๓.๕.๑ ความหมายของการไกล่เกลี่ย	๙๐
๓.๕.๒ คดีหรือข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้	๙๑
๓.๕.๓ ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย	๙๓
๓.๖ แนวคิดจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ	๙๔
๓.๖.๑ ความหมายจิตสาธารณะ	๙๔
๓.๖.๒ ความสำคัญของจิตสาธารณะ	๙๕
๓.๖.๓ การพัฒนาจิตสาธารณะ	๙๖
๓.๗ แนวคิดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทตามพุทธด้วยการใช้อิทธิกสมถวิธี	๙๗
๓.๗.๑ แนวคิดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทตามพุทธวิธีด้วยอิทธิก	๙๗
๓.๗.๒ ประเภทของอิทธิก	๑๐๑
๓.๗.๓ การแก้ไขปัญหาข้อพิพาทโดยอิทธิกสมถวิธี	๑๐๖
๓.๗.๔ กระบวนการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทโดยอิทธิกสมถวิธี	๑๑๑
๓.๗.๕ สรุปการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพุทธด้วยการใช้อิทธิกสมถวิธี	๑๑๔
๓.๘ แนวคิดเกี่ยวกับนิติกรในสมัยพุทธกาล	๑๑๗
๓.๘.๑ เป้าหมายของอิทธิกสมถวิธีมีเพื่อรักษาพระธรรมวินัย	๑๑๗
๓.๘.๒ กระบวนการแก้ไขปัญหา	๑๑๖
๓.๘.๓ การแก้ไขปัญหาโดยสังฆสภา	๑๑๗
๓.๘.๔ การแก้ไขปัญหาใช้สงฆ์โดยมีพระวินัยธรเป็นประธาน	๑๑๘
๓.๘.๕ กระบวนการแก้ไขปัญหาทุกวิธีต้องเน้นความพร้อมหน้า	๑๑๘
๓.๘.๖ เน้นการยอมรับในผลการวินิจฉัยของสังฆสภา	๑๑๙
๓.๘.๗ เน้นหลักการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้เสียงข้างมาก	๑๑๙
๓.๘.๘ เน้นการรับอิทธิกโดยเร็วมิให้ยืดเยื้อยาวนาน	๑๒๐
๓.๘.๙ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล	๑๒๑
๓.๙ หลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบ	๑๒๖
สรุปแนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และในพระพุทธศาสนา	๑๓๕
บทที่ ๔ การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย	
 อำเภอปราณบุรี จังหวัดศรีสะเกษ	๑๓๘
๔.๑ ผลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดศรีสะเกษ	๑๓๘
๔.๑.๑ ผลการศึกษาสภาพปัญหาการใช้กฎหมายในชุมชนตำบลสวาย	๑๒๘
๔.๑.๒ ผลการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน	๑๔๐
๔.๑.๓ ข้อเสนอแนะของผู้นำชุมชนตำบลสวาย	๑๔๒
๔.๑.๔ สรุปจากการสัมภาษณ์	๑๔๓
๔.๑.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์	๑๓๖
๔.๒ แนวคิดการพัฒนานิติกรในสมัยใหม่กับในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๔๗
๔.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่	๑๔๗
๔.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานิติกรชุมชนในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๔๘

๔.๓ ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group)	๑๔๙
๔.๓.๑ กระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ	๑๕๒
๔.๓.๒ สรุปผลจากการสัมภาษณ์และผลการสนทนากลุ่ม	๑๕๘
๔.๔ กระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ	๑๕๙
๔.๔.๑ ขั้นตอนการพัฒนาฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ	๑๕๙
๔.๕ ผลการนำกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบไปทดลองใช้โดยการอบรม	๑๖๗
๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๗๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๗๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๗๖
๕.๑.๑ ผลการศึกษาสภาพบริบทการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุข	๑๗๖
๕.๑.๒ ผลการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนต้นแบบฯ	๑๗๗
๕.๑.๓ ผลการสัมภาษณ์	๑๗๙
๕.๑.๔ ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๘๐
๕.๑.๕ ผลการนำกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบไปใช้	๑๘๒
๕.๑.๖ ผลการประเมินการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ	๑๘๓
๕.๑.๗ สรุปกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุข	๑๘๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๘๕
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ	๑๘๕
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป	๑๘๕
บรรณานุกรม	๑๘๕
ภาคผนวก	๑๙๖
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	๑๙๗
รายนามผู้เชี่ยวชาญ	๑๙๘
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	๑๙๙
ภาคผนวก ข หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจเครื่องมือการวิจัย	๒๐๐
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๒๑๑
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้เข้ารับการอบรม	๑๕๒
ภาพลงพื้นที่เก็บข้อมูลในการวิจัย	๒๕๖
ประวัติผู้วิจัย	๒๖๑

สารบัญตาราง

ตารางที่

๑. ความหมายของการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาของนักวิชาการและนักวิจัย
๒. หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา

หน้า

๕๑

๑๓๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๑. กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๒
๒. องค์ประกอบหมู่บ้านช่อสะอาด	๓๓
๓. กระบวนการพัฒนาชีวิตอันประเสริฐ	๕๕
๔. ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ และพฤติกรรม	๘๔
๕. วงกลมของความขัดแย้ง	๘๘
๖. การแก้ไขปัญหาอนุวาทิกรณด้วยอุมุพหุวินัยวิธี	๑๑๗
๗. โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางในสมัยพุทธกาล	๑๒๘
๘. องค์ความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์	๑๔๖
๙. กระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข	๑๕๕
๑๐ ผลจากการสัมภาษณ์และผลการสนทนากลุ่ม	๑๕๘
๑๑ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๑๖๙
๑๒ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	๑๗๐
๑๓ หลักฐานการไกล่เกลี่ย กรณีพิพาท	๑๗๑
๑๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๗๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรไทย ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยเรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวงคปาติ	(ภาษาบาลี)	(ภาษาบาลี)
ว.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิงค์	(ภาษาไทย)	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	จุฬวคคปาติ	(ภาษาบาลี)	(ภาษาบาลี)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวคคปาติ	(ภาษาบาลี)	(ภาษาบาลี)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิภวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิณณาสก	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.จุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จุฬนิเทศ	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
---------	-------	---	-------------	---------	-----------

คำชี้แจงในการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก จะแจ้งเล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่นที.สี. (บาลี) ๙/ ๒๓๖/๙๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรคปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๓๖ หน้า ๙๗ ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๘๐/๑๙๗. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิภวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๑ ข้อ ๑๘๐ หน้า ๑๙๗ ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙.

การใช้หมายเลข จากคัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยระบุชื่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/ หน้า ตัวอย่าง เช่น วิสุทธิ. ๑/๓๙/๑๒๓. หมายถึง วิสุทธิมคคปกรณ์ ปฐม ภาค ข้อ ๓๙ หน้า ๑๒๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตกาลสังคมเกิดมาพร้อมกับการที่มนุษย์รู้จักอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ทำกิจกรรมร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในรูปแบบต่างๆ ก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคม และดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ที่ฉายภาพถึงมนุษย์ทำกิจหน้าที่ต่างๆ ตามฐานะของตนเอง ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่มีกิจกรรมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ระหว่างคนและกลุ่มของคน มีการติดต่ออย่างเปิดกว้าง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยมีการปรึกษาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และวิธีทำงาน ให้ความสำคัญของผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนเอาใจใส่ดูแลอย่างเป็นกันเอง^๑ ในขณะเดียวกันมนุษย์ในสังคมก็มีความต้องการขั้นพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางกายเพื่อความอยู่รอด (Physiological need) ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง (Safety and Security need) ความต้องการทางสังคม (Social need) ความต้องการมีคุณค่า (Esteem need) และความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization needs)^๒ และในสังคมนั้นก็ต้องมีผู้นำ พระพุทธเจ้าตรัสถึงคุณสมบัติของ “ผู้นำ” ไว้ว่า “เมื่อฝูงโค วายข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตามกัน เพราะมีผู้นำไปคด ฉะนั้น ในหมู่มนุษย์ก็ ฉะนั้น บุคคลผู้ใด ได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นมีความประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชน นอกนั้นก็พลอยประพฤติชั่วเสียหาย แวันแคว้นทั้งหมตกก็ยากเย็น หากผู้ปกครองผู้นำเป็นผู้ไร้ธรรม เมื่อฝูงโควายข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำไปตรง ฉะนั้น ในหมู่มนุษย์ก็ฉนั้น บุคคลผู้ใด ได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง เป็นผู้นำ หากบุคคลผู้นั้น มีความประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็พลอยดำเนินตาม ทั้งแวันแคว้นก็จะเป็นสุข หากผู้ปกครองผู้นำ ตั้งอยู่ในธรรม^๓”

สังคมไทยได้อาศัยอยู่ร่วมกันก่อเกิดเป็นหมู่บ้านที่มีเขตการปกครองของรัฐสืบเนื่องมา ยาวนาน อดีตในรัชกาลแห่งสมเด็จพระบรมชนกนาถพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๐ เพื่อเป็นแบบแผนวิธีปกครองทั่วราชอาณาจักร ต่อมาวิธีปกครองพระราชอาณาจักรได้เปลี่ยนแปลง

^๑ ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ เป็นทฤษฎีของ Elton Mayo ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ในคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ซึ่งถือว่าเป็นบิดาคนหนึ่งในกระบวนการมนุษยสัมพันธ์ ดูเพิ่มเติมใน นิรมล กิตติกุล, **องค์การและการจัดการ**, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๓๕.

^๒ ทฤษฎีความต้องการ เป็นทฤษฎีของ Abraham Maslow ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาที่ค้นเรื่องลำดับขั้นของความ ต้องการของมนุษย์ ดูเพิ่มเติมใน นิรมล กิตติกุล, **องค์การและการจัดการ**, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗.

^๓ อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๐/๑๑๕-๑๑๖

ดำเนินมาโดยลำดับหลายอย่าง จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว และทรงประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ขึ้น ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสมตามยุคสมัย^๔

“พระพุทธศาสนา” ถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไทย รวมทั้งมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้สังคมเกิดความสงบสุข ความมั่นคงแก่ประเทศชาติอย่างยั่งยืน โดยมี “พระสงฆ์” เป็นส่วนสำคัญในการเผยแผ่และถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม และเมื่อกล่าวถึงบทบาท (Role) ของพระสงฆ์ในสังคมไทยเราด้วยแล้วเราจะเห็นได้ชัดเจนมาก เพราะสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งงานด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระสงฆ์ทำบุญ และบางแห่งพระสงฆ์อาจเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บทบาทก็มีความชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเพียงข้อเสนอ (Suggestion) ไม่ใช่คำตอบสำเร็จรูป แต่เป็นเพียงแนวคิดของบุคคลหนึ่ง ที่มีความสนใจในงานของพระสงฆ์ ในบทบาทของพระสงฆ์ และพยายามที่จะผลักดันบทบาทของพระสงฆ์ ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และให้สังคมมองเห็นประโยชน์นั้นเด่นชัดมากขึ้น

ปัจจุบันการปกครองท้องถิ่นซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้หน่วยงานของรัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์ระหว่างกันหลายด้านเพื่อประโยชน์ในการปกครอง ในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน เพื่อผลในด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ฯลฯ และการกำหนดข้อบังคับตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ มาตรา ๒๘ ตรีที่ให้หมู่บ้านหนึ่งมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์กรส่วนท้องถิ่น ตลอดจนถึงผู้นำ หรือผู้แทนกลุ่ม หรือองค์กรในหมู่บ้านและผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายอำเภอแต่งตั้ง โดยมีหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำ และให้คำปรึกษาแก่ผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับกิจการอันเป็นอำนาจและหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน^๕ ประกอบกับเป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบในการบูรณาการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและบริหารกิจกรรมที่ดำเนินงานในหมู่บ้านร่วมกับองค์กรอื่นทุกภาคส่วน การที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในชุมชนนั้น เกิดจากเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับดังกล่าวที่หวังให้บุคคลในหมู่บ้านที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและบุคคลที่มีความรู้ความสามารถได้ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านของตนเองให้มีความเจริญยั่งยืน ส่งเสริมให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง ประเทศมีความก้าวหน้าตามแผนและนโยบายแห่งชาติ^๖

แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาข้อพิพาทดังกล่าวได้เกิดขึ้นอยู่เสมอ ปัญหาความขัดแย้งในหมู่บ้านยังมีอยู่ต่อเนื่องในหลายชุมชน หลายพื้นที่ แม้ว่ารัฐจะใช้ความพยายามเพื่อหวังให้ชุมชนได้เกิด

^๔ ภูณัช รัตนชัย. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทชุมชน: กรณีศึกษา บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตำบลพรุไทย อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี, รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี : ๒๕๖๑, หน้า ๒๗.

^๕ สำนักบริหารการปกครองท้องที่ ส่วนพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องที่, คู่มือการฝึกอบรมวิทยากร กระบวนการเพิ่มศักยภาพคณะกรรมการหมู่บ้านระดับจังหวัด, ๒๕๕๙. หน้า ๖.

^๖ สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, คู่มือ กม. คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ๒๕๕๙. หน้า ๕๗.

ความสันติสุขร่วมกัน จากระยะเวลาที่ผ่านมากกว่า ๓๐ ปีนับแต่ได้ออกข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประณีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๕๓๐ สังคมกลับทวีความขัดแย้ง ก่อความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น เป็นที่ทราบโดยทั่วไปจากการเผยแพร่ข่าวสารในปัจจุบันที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นรัฐยังได้ใช้ความพยายามที่จะควบคุมข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยใช้วิธีการออกกฎหมายมากมายอีกหลายฉบับเพื่อรองรับหน่วยงานต่าง ๆ หวังนำมาบังคับใช้ให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงผลแห่งการสร้างเสริมความรุนแรง แต่ก็หาได้สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควรไม่ นอกจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่มีข้อบังคับใช้ดังกล่าวมาแล้วนั้น ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ อีกฉบับหนึ่ง ได้ประสงค์ให้การบริหารราชการเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพและคุ้มค่าในเชิงภารกิจแห่งรัฐ อีกทั้งเป็นการกระจายภารกิจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น อันเป็นการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ราษฎรมีส่วนในการปกครองท้องถิ่นของตนเอง สามารถนำพาชุมชนให้มีความเข้มแข็งมั่นคงสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ประเทศสืบต่อไปได้^๗

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นสังคมชาวพุทธซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “สังคมแห่งสันติ” ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาแห่งปัญญาที่นิยมสร้างสรรค์อารยธรรมของชนชาติที่พัฒนาจิตใจให้มีความเจริญสูงส่ง ด้วยหลักพุทธธรรมส่งผลให้สังคมประสบสันติสุขได้ตามความมุ่งหมาย แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงของโลกและกาลเวลา สรรพสิ่งทั้งหลายย่อมเปลี่ยนแปลงตาม ทำให้สังคมปัจจุบันหันมานิยมวัตถุ แข่งขันกันสร้างรายได้เงินทองมาเป็นประโยชน์ตน ทำให้ทุกคนต่างมุ่งมั่นพอกวัตถุเหล่านั้นให้เกิดอภิมหาเป็นดอกผล แทนการพอกจิตใจดังเช่นในอดีตที่บรรพชนทั้งหลายได้ยึดถืออันมนำตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งสังคมและวัฒนธรรมในอดีตยึดมั่นต่อศีลธรรม ดำเนินชีวิตเคียงคู่กับพระพุทธศาสนาโดยตลอด แม้กระทั่งการนับวันเวลา เดือน ปี ต่างก็นับตามหลักจันทรคติ ยึดถือข้างขึ้น ข้างแรม เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติว่าวันไหนตรงกับวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แตกต่างกับปัจจุบันที่สังคมลืมไปว่าชีวิตประจำวันไม่เคยได้สัมผัสการ ไหว้พระ รับศีล ฟังธรรม ในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแม้แต่น้อย แต่สังคมกลับพ่วงมหายใจอยู่ที่การแข่งขันกับเวลาเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน และจะเก็บสะสมไว้เพื่ออนาคตของลูกหลาน ความคิดเช่นนั้นเชื่อว่าจะผิดไปเสียทุกสิ่งไม่ ถ้าหากว่าสังคมรู้จักแบ่งปันเวลาเพื่อเรียนรู้ทางธรรมควบคู่กันไป ดังนั้น ในเมื่อทุกคนต่างประสงค์ในผลประโยชน์อย่างเดียวกันย่อมเป็นที่มาแห่งประเด็นการขัดแย้งอีกประการหนึ่ง เมื่อต่างแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างกัน และนำมาสู่ความรุนแรงเกิดเป็นคดีขึ้น ต้องฟ้องร้องให้มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้รับโทษอาญาตามกฎหมายบ้านเมือง ท้ายที่สุดต่างฝ่ายต่างสูญเสียไม่ได้ประโยชน์อะไรกลับคืนมา

ในสภาพที่สังคมทุกภาคส่วนกำลังต้องการความปรองดองเพื่อหาทางออก และการก้าวเดินไปของประเทศชาติ หลายฝ่ายได้เสนอทางออก ทั้งในส่วนหลักการ วิธีการ และมุมมองเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ด้วยมุ่งหวังผลเป็นความสงบสุขของพระพุทธศาสนามีเป้าหมายต่อการใช้ชีวิตที่ “สงบสุข” ดังพุทธพจน์ที่ว่า “นัตถิ สันติ ปะรัง สุขัง แปลว่า สุขอื่นเสมอด้วยความสงบไม่มี” ความสงบตาม

^๗ คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.), (ที่ทำการปกครองอำเภอท่าบ่อ กลุ่มงานบริหารงานปกครองอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย, ๒๕๕๙) หน้า ๔๖.

เจตนารมณ์พุทธจึงเป็นหลักหมายการใช้ชีวิตในฐานะมนุษย์ที่จะพึงมีในสังคม รวมทั้งย่อมมีความหมายถึงการปรองดอง ที่ควรนำมาเป็นหลักคิด และหลักปฏิบัติในสังคมไทย ด้วยความหวังต่อความสงบสุขด้วยเช่นกัน แต่เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อสร้างความปรองดองในชาติ สังคมจะต้องทราบความจริงที่เกิดขึ้นและสาเหตุของความรุนแรง จึงต้องมีการตรวจสอบและค้นหาความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ เพื่อเปิดเผยต่อสาธารณะ ทั้งการตรวจสอบและค้นหาความจริงเกี่ยวกับสาเหตุในระยะใกล้ (immediate cause) และสาเหตุอันเป็นรากเหง้า (root cause) ของความขัดแย้งและความรุนแรง การละเมิดสิทธิมนุษยชน การสูญเสียชีวิตและผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน ตลอดจนความเสียหายในรูปแบบอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การฟื้นฟูเยียวยา การสร้างความยุติธรรมและความเป็นธรรมทางสังคม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงในอนาคต นำมาซึ่งสันติสุขในสังคมที่มีสันติธรรมอดทนอดกลั้น ยอมรับความแตกต่างทางความคิด และเกิดการปรองดองอย่างยั่งยืนในประเทศไทย^๔

ในต่างประเทศโครงการนักกฎหมายชุมชน (community-based paralegal)^๕ หรือนิติกรชุมชน สามารถช่วยชุมชนที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบยุติธรรมให้สามารถแก้ปัญหาทางกฎหมายต่างๆ ของตนเองได้ ทนายความ(โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา หรือสังคมหลังความขัดแย้ง) โดยทั่วไปมักกระจุกตัวอยู่ตามพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นและเป็นศูนย์ธุรกิจการค้านั้น มักไม่สามารถตอบสนองความต้องการความช่วยเหลือทางกฎหมายได้ การมีนักกฎหมายชุมชนหรือนิติกรชุมชน หมายถึงการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการให้บริการทางกฎหมาย ในลักษณะเดียวกันกับการมีอาสาสมัครสาธารณสุขในพื้นที่ชนบท เนื่องจากการที่บุคลากรทางการแพทย์ในระบบทางการแพทย์ไม่สามารถให้บริการทางสุขภาพแก่ชุมชนได้เพียงพอ

แม้ว่านักกฎหมายชุมชนหรือนิติกรชุมชนจะทำหน้าที่บางอย่างคล้ายทนายความ แต่มีข้อได้เปรียบอยู่หลายประการ คือ

๑. นิติกรชุมชนสามารถเล็งเห็นถึงความต้องการความช่วยเหลือทางกฎหมายของทั้งชุมชนได้ ไม่ใช่แค่ลูกความรายหนึ่งรายใดที่มาจ้างตน
๒. นิติกรชุมชนมักสามารถแก้ปัญหาได้รวดเร็วทนายความและผู้พิพากษา
๓. การฝึกอบรมและการจัดหานิติกรชุมชนทำได้ง่ายกว่าและมีต้นทุนต่ำกว่าทนายความ
๔. การใช้นิติกรชุมชนเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าทนายความ
๕. นิติกรชุมชนมักจะรู้จักชุมชนและความต้องการของชุมชนที่ตนทำงานอยู่ด้วยดีกว่าทนายความ^๖

^๔ รายงานฉบับสมบูรณ์คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) กรกฎาคม ๒๕๕๓-กรกฎาคม ๒๕๕๕

^๕ Felisa Tibbitts, Vivek Maru, “คู่มือปฏิบัติงานนักกฎหมายชุมชน : Community-based Paralegals A Practitioner’s Guide(ฉบับภาษาไทย)” ,(open society Justice Initiative , ๒๐๑๐) , หน้า ๑๒-๑๓ : <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/paralegal-guide-thai-๒๐๑๐๑๑๑๔.pdf>

^๖ Felisa Tibbitts, Vivek Maru, “คู่มือปฏิบัติงานนักกฎหมายชุมชน : ในเรื่องเดียวกัน.

นักกฎหมายชุมชน (community-based paralegals) หรือนิติกรชุมชนซึ่งอาศัยและทำงานอยู่ในชุมชน มีบทบาทสำคัญในระบบการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยการช่วยเหลือจากทนายความอาชีพ จัดการปัญหาทางกฎหมายต่างๆ โดยใช้ความรู้ทางกฎหมายและความคุ้นเคยใกล้ชิดกับธรรมเนียมท้องถิ่นของพวกเขา ในการประสานหน่วยงานของรัฐ ในการจัดการปัญหาการละเมิดสิทธิต่างๆ ภายในชุมชน เช่น การใช้ความรุนแรงในครอบครัวและการพิพาทเรื่องที่ดิน ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ การทุจริต การใช้อำนาจอย่างฉ้อฉล และอุปสรรคในการเข้าถึงบริการของรัฐ นักกฎหมายชุมชนมีความสามารถในการใช้เครื่องมือทั้งในทางกฎหมายและอื่นๆ เช่น การเจรจา การไกล่เกลี่ย การให้ความรู้ทางกฎหมายและการจัดตั้งสมาชิกชุมชน พยายามแก้ปัญหาทางกฎหมายต่างๆ โดยแสดงให้เห็นว่าความยุติธรรมนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

จากการศึกษา ชุมชนต้นแบบที่ปรากฏจากสื่อมวลชน เช่น ชุมชนต้นแบบ “แพรงหนามแดง” สู่ชุมชนสันติสุข ในสื่อคมชัดลึกออนไลน์ วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖ ชุมชนดังกล่าวได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยการปรึกษาหารือเพื่อหาทางจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่มน้ำเค็มและน้ำจืด บทสรุปที่ได้มาคือ “ประตุน้ำแบบหับเผย” ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการน้ำในลำคลองในตำบลแพรงหนามแดงที่เหมาะสมต่อความต้องการของชุมชน^{๑๑}

ชุมชนต้นแบบ “หมู่บ้านสันติสุข” ในสื่อไทยรัฐออนไลน์ วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๕๙ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำหลัก “สติ ขันติ สันติ” ผนวก ๔ ยุทธศาสตร์พัฒนา “บ้านท่าคอยนาง” จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นการนำ “สติ ขันติ สันติ” เป็นหลักคิดพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาในการนำมาซึ่งความสันติสุข มาประสานเข้าเป็นยุทธศาสตร์หลัก คือ

๑. เชิงกายภาพ พัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยร่วมมือกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน มูลนิธิมิราเคิล ออฟไลฟ์ พัฒนาความพร้อมของหมู่บ้าน เช่น การซ่อมแซมถนนเส้นหลักที่เป็นทางเข้าหมู่บ้าน การให้ความช่วยเหลือด้านสุขอนามัย การให้คำปรึกษาด้านอาชีพพื้นฐาน

๒. เชิงพฤติกรรม ทำให้หมู่บ้านเป็นเขตอภัยทาน เป็นหมู่บ้านแห่งการให้อภัย อยู่กันด้วยความรัก เคารพ ให้เกียรติกัน นำศีล ๕ มาปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๓. เชิงจิตภาพ จัดกิจกรรมการพัฒนาจิตใจของชาวบ้าน ทั้งผู้นำครู ชาวบ้าน นักเรียน ผ่านค่ายจริยธรรม จัดสวดมนต์ข้ามปี ทำวัตรเพื่อสันติภายในวัด

๔. เชิงปัญญาภาพ “จัดสันติเสวนา” รับฟังความทุกข์ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาให้หมู่บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอบางแก้ว จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหมู่บ้านสันติสุข^{๑๒}

^{๑๑} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “แพรงหนามแดง จากความขัดแย้งสู่ชุมชนสันติสุข” คมชัดลึกดอทเน็ต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.komchadluek.net/news/lifestyle/172420 [๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖]

^{๑๒} ทีมข่าวศาสนา ไทยรัฐฉบับพิมพ์ ๑๗ พ.ค. ๒๕๕๙, “ต้นแบบ หมู่บ้านสันติสุข” ไทยรัฐ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.thairath.co.th/content/62094> [๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙].

จะเห็นได้ว่าชุมชนต้นแบบทั้งสองที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ ยังไม่ได้เติมเต็มกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยสมาชิกของชุมชน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ด้านกฎหมายหรือได้ผ่านการอบรมความรู้พื้นฐานในรูปแบบของผู้ให้คำปรึกษา ผู้เจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม เพื่อระงับข้อพิพาทหรือชี้ขาดปัญหาเพื่อไม่ให้สมาชิกในชุมชนต้องเกิดข้อพิพาทกันในชั้นศาล ซึ่งจะเป็นเหตุให้มีผู้แพ้และผู้ชนะที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเป็นชุมชนสันติสุข

ผู้วิจัย เป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งในโครงการหมู่บ้านช่อสะอาด ของคณะนักศึกษาในหลักสูตรนักบริหารยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง (นยปส.) รุ่นที่ ๕ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) โดยเป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชน ในหมู่บ้านช่อสะอาด ซึ่งเป็นการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่ ๔ เชิงปัญญาภาพ โดยใช้หมู่บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอบางคอก จังหวัดศรีสะเกษ เป็นพื้นที่ในการสร้างต้นแบบ ซึ่งในการอบรม ดังกล่าว มีประชาชนเข้ารับการอบรมจำนวน ๓๐ คน หลังจากเสร็จสิ้นการอบรมแล้ว มีผู้ผ่านการอบรมทำหน้าที่เป็นตัวแทนผู้เข้ารับการอบรมในการประสานงานกับคณะวิทยากรซึ่งประกอบด้วยสำนักงานคุ้มครองและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย(ส.ค.ช.) สำนักงานอัยการสูงสุดจังหวัดศรีสะเกษ ยุติธรรมจังหวัดศรีสะเกษ และสภานายความจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ชุมชนต่อไป หลังจากการอบรมดังกล่าวแล้ว การดำเนินการช่วยเหลือชุมชนด้านกฎหมายยังไม่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ผู้วิจัยเห็นว่าหากสามารถพัฒนารูปแบบการสร้างผู้รู้ทางด้านกฎหมายจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อให้เป็นนิติกรชุมชน ที่สามารถให้ความรู้ ให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย ทำหน้าที่เป็นผู้เจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม เพื่อระงับข้อพิพาทหรือชี้ขาดปัญหาเพื่อไม่ให้สมาชิกในชุมชน จะสามารถทำให้ประชาชนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้

แนวคิดการพัฒนาหมู่บ้านช่อสะอาด เป็นความคิดจากการศึกษาและการทบทวนวิจัยของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ที่ประสงค์ให้ชุมชนบ้านท่าคอยนางอันเป็นบ้านเกิดของท่านให้เป็นชุมชนแห่งสันติ ปราศจากการทุจริตทุกรูปแบบ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม น้อมนำคำสอนของพระพุทธเจ้าและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมาปรับประยุกต์ในชุมชน^{๓๓} ดังนั้น เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ที่พัฒนาต่อเนื่องจากหมู่บ้านสันติสุข หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาจากหมู่บ้านช่อสะอาดสู่ตำบลช่อสะอาด ผู้วิจัยจึงได้กำหนดให้พื้นที่ในการทำวิจัยในครั้งนี้ คือ พื้นที่ ตำบลสวาย อำเภอบางคอก จังหวัดศรีสะเกษ

ในปัจจุบัน การแก้ปัญหาทางด้านกฎหมายของชุมชนนั้น ยังมิได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ชุมชนยังต้องพึ่งทางราชการซึ่งยังมีบุคลากรไม่เพียงพอ การสร้างบุคคลที่อาศัยในชุมชนและมีจิตอาสาเพื่อให้ทำหน้าที่นิติกรชุมชนจึงเป็นทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว นิติกรชุมชนถือได้ว่ามีความสำคัญต่อชุมชนเพื่อการพัฒนาและเข้าถึงกฎหมายและกระบวนการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีของประชาชนในชุมชน ผู้วิจัยจะนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาบูรณาการใน

^{๓๓}ดวงจันทร์ บุญชูรอด, ธีรพล จารัตน์, นกษร รัตนันท์ชัย, เมธประจักษ์ เต็มกิจจรสุข, สุริยนต์ จันทร์ศิริ “แนวทางในการแก้ปัญหาชุมชนเพื่อการสร้างตำบลช่อสะอาด :กรณีศึกษาตำบลสวาย อำเภอบางคอก จังหวัดศรีสะเกษ” **บทความวิชาการ** พุทธสันติเสวนาวิชาการนานาชาติกับการรับใช้สังคม (๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ณ หอประชุม มวก ๔๘ พรรษา) จัดทำโดยหลักสูตรสันติศึกษา, หน้า ๑๗.

การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ของหมู่บ้านช่อสะอาด หมู่บ้านช่อสะอาด พัฒนามาจากหมู่บ้านศีล ๕ การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทมาบูรณาการร่วมกับหลักกฎหมาย ตามแนวทางแห่งพุทธสันติวิธีจึงเป็นแนวทางที่จำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้ต้นแบบ นิติกรชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของไทยและต่างประเทศ เกี่ยวกับ การพัฒนานิติกรชุมชน ความเป็นมา ความหมาย บทบาทหน้าที่ คุณสมบัติ ในการพัฒนานิติกรชุมชน เพื่อการวิเคราะห์รูปแบบ แนวทางการพัฒนานิติกรชุมชน และเสนอแนะ ต้นแบบแนวทางการพัฒนานิติกรชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

หลักคิดที่เป็นฐานสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบควรนำไปใช้ระงับข้อพิพาท มีดังนี้

๑. หลักเกณฑ์ ชาวพุทธ หมายถึง ศีล วินัย และข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อความงดงามของตนเอง (ศีล) อาจอธิบายความหมายถึงวินัย กฎ บัญญัติ หลักปฏิบัติ กฎหมาย ที่จะต้องเป็นหลักปฏิบัติสำหรับ “คนไทย” ทุกคนอย่างเสมอภาค เท่าเทียม มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติร่วมกัน ไม่เลือกปฏิบัติ มีมาตรฐานเดียว มุ่งหวังต่อผลเป็นความสงบสุข

๒. หลักยุติธรรม ความสมดุล พอดี เท่าเทียม ที่ชาย หญิง เด็ก คนชรา และทุกคนสามารถ เรียนรู้ เข้าถึง ปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนาได้ พระพุทธศาสนาสอน “หลักความยุติธรรม” การจะปรองดอง จึงต้องคำนึงถึงความยุติธรรมเสมอกัน พอดี สมดุลเป็นเป้าหมายหลัก

๓. หลักประโยชน์ (อัตถะ) พระพุทธศาสนามองหลักแห่งประโยชน์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ชนเป็นอันมาก” ในทางกฎหมาย บ้านเมือง หรือการปรองดอง ให้มองประโยชน์ประเทศชาติ และคนส่วนใหญ่เป็นหลัก

๔. หลักภราดรภาพ ความเป็นเอกภาพที่จะเกิดขึ้น ดังคำว่า “สมานฉันท์” ที่มาจากคำว่า “ส-พร้อม ร่วม, मन ใจ, ฉนท ความพึงพอใจ” อาจสรุปว่าพฤติกรรมใด จะก่อให้เกิดคำว่า “ปรองดอง” ได้ต้องการจากความพร้อมใจต่อกันบนฐานความเสมอภาค เอกภาพ ไม่ได้จำกัดเพียงเพราะใคร กลุ่มใคร พวกใคร เพราะพระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดว่า เด็ก สตรี คนชรา ผู้หญิง ผู้ชาย หรือคนที่แห้งใดก็ช่างสามารถเข้าถึงธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธศาสนาได้ทั้งสิ้น

กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเป็นการใช้หลักธรรมระงับข้อพิพาทเพื่อการสร้าง ความสามัคคีในสังคม จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่ใช้ในการแก้ไขความขัดแย้งและระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดคำว่า “สามัคคี” เป็นคำที่มาจากภาษาบาลี แปลว่า ความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน หรือแปลว่าร่วมใจกันทำ พร้อมเพรียงกันทำ ส่วนคำว่า ปรองดอง แปลว่า ออมชอม, ประนีประนอม, ยอมกัน, ไม่แตกแยกกัน, ไม่ทะเลาะกัน, ตกลงกันด้วยไมตรีจิต เมื่อใช้รวมกันว่า สามัคคีปรองดอง หมายถึง ร่วมมือร่วมใจกันด้วยไมตรีจิต เช่น ถ้าคนทุกคนในหมู่บ้านสามัคคี ปรองดองกันดีก็จะพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้า. การแข่งขันกีฬาภายในสถาบันหรือหน่วยงานเดียวกันเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ สร้างความสามัคคีปรองดองในสถาบัน ในทำนองเดียวกันถ้าคนไทยมีความสามัคคีปรองดองช่วยกันแก้ปัญหาของบ้านเมือง คนไทยก็จะมีแต่ความสงบสุข

อนึ่ง ประเด็นสำคัญที่ต้องศึกษาในการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบคือ เมื่อเกิดปัญหาข้อพิพาททางกฎหมาย ชุมชนใช้กระบวนการเพื่อแก้หรือขจัดปัญหาหรือระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนรูปแบบใด อย่างไร ปัญหาและอุปสรรคในการแก้ปัญหาหรือไม้อย่างไร และหากใช้กระบวนการทาง

สันติวิธี การให้คำปรึกษา เจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอมยอม โดยพุทธสันติวิธี จะต้องมียุติธรรม และมีขั้นตอนอย่างไร เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ผู้วิจัยเชื่อว่า นิติกรชุมชนต้นแบบ ที่ใช้หลักพุทธสันติวิธีบูรณาการร่วมกับหลักความยุติธรรม จะสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาช่องว่างทางสังคมในการที่ชุมชนในระดับท้องถิ่นจะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เป็นการแก้ปัญหาข้อพิพาทและระงับข้อพิพาทในชุมชนมิให้เกิดเป็นคดีความต่อไปในชั้นศาล เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบและสันติได้เป็นอย่างดี

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๒.๒. เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิติกรชุมชนต้นแบบในวิทยาการสมัยใหม่และในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๓. เพื่อนำเสนอกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุข ของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ นั้น ประกอบไปด้วยประเด็นในด้านใดบ้าง และตัวแปรที่เป็นสาเหตุของปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวประกอบไปด้วยตัวแปรหลัก และตัวแปรรองอย่างไร จุดแข็ง จุดอ่อน ความเสี่ยง และโอกาสในการพัฒนานิติกรชุมชนเป็นอย่างไร

๑.๓.๒. การพัฒนานิติกรชุมชน ในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ประกอบไปด้วยแนวคิด และหลักการอย่างไร การบูรณาการแนวคิดและแนวปฏิบัติ มีกระบวนการขั้นตอน และเครื่องมืออย่างไร

๑.๓.๓. กระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบที่ได้รับการศึกษาและพัฒนานั้น ควรจะมีกระบวนการอย่างไร จึงจะสอดคล้อง ถูกต้อง และเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยปัจจุบัน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑. ขอบเขตของเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาจากบทความ หนังสือ และสื่อออนไลน์ทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยวิจัยจะศึกษาแนวคิดทางกฎหมาย แนวคิดการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบทางพระพุทธศาสนา โดยทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการวิจัย และ ผู้วิจัยใช้ทฤษฎี “ความขัดแย้ง” “ทฤษฎีสันติวิธี” และหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท และแนวคิดทางกฎหมาย การเจรจา ไกล่เกลี่ย และการประนีประนอมยอมความ แนวคิดนักจิตอาสา นักประสานสมานไมตรี นักไกล่เกลี่ย และนักกฎหมาย แนวคิดความสมานฉันท์ ความขัดแย้งทางกฎหมายและอื่นๆ โดยใช้หลักสันติวิธี ศึกษาจากเอกสารและตำราวิชาการทั้งตะวันตก และตะวันออก

๑.๔.๒. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ดำเนินการในพื้นที่ ที่ตำบลสวาย อำเภอลำปลายงู จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๔.๓. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ขอบเขตด้านระยะเวลาในการวิจัย ผู้วิจัยใช้ระยะเวลา ๑๐ เดือน ในการศึกษาทบทวนวรรณกรรม สภาพปัญหา การวิเคราะห์ ลงพื้นที่ ทดลองปฏิบัติการ โดยเริ่มจากเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ แบ่งออกเป็น ๔ ช่วง คือ ๑) เดือนเมษายน-เดือนมิถุนายน ๒๕๖๑ สอบโครงร่างดุษฎีนิพนธ์ ทบทวนวรรณกรรม Focus group สนทนากลุ่ม ๒) เดือนกรกฎาคม-ตุลาคม ถึงพฤศจิกายน ๒๕๖๑ ลงพื้นที่เชิงปฏิบัติการ ฝึกอบรม ทดลองเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์และประเมินผล ๓) เดือนมกราคม ๒๕๖๒ Public Hearings ประชาวิจารณ์ สรุปผลการวิจัย ๔) เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ สอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **สันติ** หมายถึง ความสงบ ซึ่งสงบในบริบทนี้ หมายถึง “สันติภาพ” และคำว่า “สันติภาพ” หมายถึงสภาวะที่ปราศจากความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือความรุนแรงในมิติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วทำให้สังคมปราศจากสันติสุข อย่างไรก็ตาม สันติภาพในบริบทนี้ อาจมีความขัดแย้งกันได้ トラบเท่าที่ความขัดแย้งมิได้นำไปสู่ความรุนแรงในมิติต่าง ๆ

๑.๕.๒ **สันติวิธี** หมายถึง วิธีการในการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการแห่งสันติ หรือการไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ซึ่งในงานวิจัยนี้มุ่งไปที่การใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือเพื่อจัดการความความขัดแย้งที่เกิดจากกลุ่มบุคคลต่อกับบุคคล หรือบุคคลต่อบุคคลเท่านั้น ไม่ได้ขยายความไปถึงสันติวิธีในรูปแบบอื่น ๆ ตามที่ปรากฏในสังคมไทย และสังคมตะวันตกหรือสังคมตะวันออก เช่น การประท้วงด้วยการอดอาหาร หรือการตื้อแพ่ง เป็นต้น

๑.๕.๓ **พุทธสันติวิธี** หมายถึง วิธี ข้อปฏิบัติ หรือชุดของวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งที่ พระพุทธเจ้า หรือเหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง หรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม และเป็นวิธีที่ประกอบไปด้วยความรัก ความสงสาร ความเป็นธรรม เช่น ความโปร่งใส บริสุทธิ์ยุติธรรม และเที่ยงธรรม เป็นต้น

๑.๕.๔ **กระบวนการสร้างนิติกร** หมายถึง วิธีการสร้างนิติกรชุมชนโดยการฝึกอบรมผู้มีจิตอาสา เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้ความรู้ ให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้น ประสานงานให้การช่วยเหลือในกรณีจำเป็น และทำหน้าที่เป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอมยอมความ ระงับข้อพิพาทเบื้องต้นให้แก่ชุมชนตำบลสวาย อำเภอลำปลายงู จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๕.๕ **นิติกร** หมายถึง นักกฎหมาย ผู้รู้กฎหมาย ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ในกระบวนการยุติธรรม

๑.๕.๖ **ชุมชน** หมายถึง สถานที่ พื้นที่เขตของประชาชนตามแหล่งพื้นที่ต่างๆ ในเขตชนบท เขตเมือง ในการวิจัยนี้ หมายถึง ชุมชนตำบลสวาย อำเภอลำปลายงู จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๕.๗ นิติกรชุมชน หมายถึง นักกฎหมาย ผู้รู้กฎหมาย หรือประชาชนในชุมชนที่ผ่านการอบรม โดยมีจิตอาสา เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้ความรู้ ให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้น ประสานงานผู้รู้ทางด้านกฎหมายเพื่อให้การช่วยเหลือในกรณีจำเป็น และทำหน้าที่เป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอมยอมความ ระวังข้อพิพาทเบื้องต้นให้แก่ชุมชนตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๕.๘ ชุมชนต้นแบบ หมายถึง หมู่บ้านสันติสุข ที่ชาวบ้านได้นำหลักคิดพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา คือ “สติ ชันติ สันติ” มาพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดสันติสุขในชุมชน ในงานวิจัยนี้ หมายถึง หมู่บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๕.๙ ตำบลสันติสุข หมายถึง ตำบลที่ประกอบด้วยหมู่บ้านช่อสะอาด (หมู่บ้านช่อสะอาด) และทุกหมู่บ้านในตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

๑) นิพนธ์ ไทยพานิช ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ “เทคนิคการเป็นวิทยากร” ในเทคนิคการนิเทศการศึกษาว่าลักษณะที่ดีของวิทยากร ดังนี้ ๑. รับฟังความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรม ๒. เป็นคนช่างสังเกต รับรู้ไว ๓. มีความคิดสร้างสรรค์ กระตุ้นให้เกิดบรรยากาศที่ดี ๔. แก้ปัญหาเฉพาะหน้าเก่ง ๕. มีความสามารถในการถ่ายทอดให้เข้าใจง่าย ได้สาระ ๖. มีทักษะในการพูดจูงใจ ให้ผู้ฟังรับรู้อยอมรับ เชื่อถือ ๗. วางแผนที่ดี ทั้งเนื้อหา และลำดับขั้นตอนการนำเสนอรวมทั้งเครื่องมือสื่อสาร ๘. นำเสนอประเด็นและสรุปประเด็นได้ชัดเจน ปฏิบัติได้ ๙. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและประสานงานเก่ง ให้กลุ่มร่วมกันทำงานอย่างดี ๑๐. มีบุคลิกภาพดี ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นกันเอง คอยช่วยเหลือด้วยน้ำใจ ๑๑. เป็นคนรอบรู้ ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ๑๒. มีความอดทน ยอมรับการติชมจากผู้เข้าอบรม ๑๓. ยินดี ตั้งใจที่จะเป็นวิทยากร แสดงออกด้วยสีหน้าที่พึงพอใจเสียสละเวลา ๑๔. มีอารมณ์ขัน สร้างบรรยากาศในการอบรมได้อย่างเหมาะสม ๑๕. มีประสบการณ์ในการอบรม สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติได้ดี มองได้ทะลุปรุโปร่ง เป็นรูปธรรม ๑๖. มีความสามารถในการใช้ภาษาพูดได้ดี ใช้ภาษาง่ายๆ รู้จักเลือกภาษาตรงกับเนื้อหาและตรงกับความต้องการ ความรู้ของผู้ฟัง ๑๗. เป็นประชาธิปไตย จิตใจดีใหญ่ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น^{๑๔}

๒) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า กระแสการพัฒนาแบบใหม่ มีสองกระแส คือ เอาคนนำ กับเอาธรรมชาติเป็นเป้าหมาย ประสานหรือต่างคนต่างทำ จุดเริ่มต้นที่ทำให้มีการพัฒนาแบบใหม่ โดยสหประชาชาติได้ตั้งคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) และเกิดคำว่า Sustainable Development ขึ้นและเข้าสู่ประเทศไทยกำหนดความหมายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนสร้างสรรค์ กระแส การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้องค์การยูเนสโก เห็นว่าเป็นการพัฒนาที่ผิดพลาด เพราะเป็นการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ แต่ขาดการพัฒนาด้านวัฒนธรรม ดังนั้น ยูเนสโกจึงเสนอให้มีการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม ตรงนี้จะ

^{๑๔}นิพนธ์ ไทยพานิช. เทคนิคการเป็นวิทยากร, ในเทคนิคการนิเทศการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙) หน้า ๒๖๒-๒๖๓ .

เห็นได้ว่า แนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืน มี ๒ กระแส คือ ๑) จากคณะกรรมการโลกว่าด้วยสภาพแวดล้อมและการพัฒนามุ่งพัฒนาและให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อม ปัญหาทรัพยากรย่อยหรือ และเกิดมลภาวะ เนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร ๒) จากทางยูเนสโก (UNESCO) ที่ให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรม เพราะเห็นว่าที่ผ่านมาพัฒนาแต่ทางด้านวัตถุเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ใช้ตัวเลขเป็นเครื่องวัด เยาววิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นพระเอก แต่จากนี้ไปจะนำเอาการพัฒนาคุณค่าของมนุษย์ และวัฒนธรรมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา โดยเชื่อมโยงกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป^{๑๕}

๓) สนิท ศรีสำแดง ได้นำเสนอไว้ในหนังสือพระพุทธศาสนากระบวนทัศน์ใหม่ ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ มีหลักฐานชัดเจน คือ ๑. ช่วงตอนที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศศาสนาให้การศึกษาแก่ประชาชน ได้ทรงประกาศว่า เธอทั้งหลายจงออกไป เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก เพื่อความสุขแก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เป็นการประกาศเจตนารมณ์แห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่ามีเป้าหมายหลักคือ การสร้างสันติภาพให้แก่ชาวโลก พระสงฆ์คือ สื่อแห่งสันติภาพของชาวโลก เพราะพระสงฆ์เป็นผู้สงบทางกาย วาจา ใจ เป็นแบบอย่างของผู้มีสันติ ปราศจากความเห็นแก่ตัว การทำงานของพระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้มีใช้เพื่อเอา จึงไม่แฝงไปด้วยความขัดแย้ง ๒. พระพุทธศาสนาไม่มีประวัติแห่งการกำจัด บีบคั้น ห้ำหั่นบีฑา และสงครามศาสนากับศาสนาอื่นๆ ดังข้อความว่า “ขบวนการไฟสันติที่แผ่ร้ายแรงเท่าที่รู้จักมาจากพระพุทธศาสนาซึ่งพระศาสดากำหนดให้สาวกทั้งหลายของพระองค์เว้นโดยสิ้นเชิงจากการทำร้าย ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ต่อเพื่อนสัตว์โลก ในอินเดียมหาราชโคก ผู้ได้รับแรงบันดาลใจจากพระพุทธศาสนา ในศตวรรษที่ ก่อนคริสต์ศักราชได้ละเลิกการสงครามอย่างเด็ดขาด ในปฐมโณวาทสูตร กล่าวถึงพระปณณสีเถระเป็นต้นแบบของพระสาวกที่ไม่เบียดเบียนใคร ถึงแม้ตนเองจะได้รับการเบียดเบียน. วิธีการประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าให้พระสงฆ์และศาสนิกชนยึดหลักการ คือ (ก) “อนุปวาโท” การไม่กล่าวร้าย โจมตีผู้อื่น ศาสนาอื่น ลัทธิอื่น แต่ให้ชี้แจงแสดงเหตุผลว่า อะไรถูก อะไรไม่ถูก คำสอนของเขาข้อใดตรงกับของเรา (ข) “อนุปฆาโต” ไม่ใช้ความรุนแรง ห้ำหั่นบีฑาเบียดเบียน (ค) “ปาติโมกข์” สังฆะโร ให้ยึดมั่นในหลักการในข้อปฏิบัติ ไม่ละเมิดหลักการ ไม่เปลี่ยนหลักการของตน รักษาวินัย (ง) “ภัตตัสสมิง มัตตัญญูตา” รู้ประมาณในการกินอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อรู้ประมาณการบริโภคน (จ) “ปันทัง สะยะนาสะนัง” การนอนการนั่งในที่อันสงัด เว้นจากการคลุกคลี (ฉ) “อะธิจิตเต อาโยโค” ฝึกอบรมจิตให้เข้มแข็ง มั่นคงอยู่เสมอ หลักการนี้ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพภายนอกและสันติภาพภายใน เป็นหัวใจสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง โดยการบ่มเพาะผู้เผยแผ่เป็นหลักสำคัญ^{๑๖}

๔) โคทม อารียา ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ สานเสวนา สานใจสู่ใจ กล่าวถึงคุณสมบัติร่วมของ Dialogue คือ ๑. Dialogue เป็นกระบวนการของการมีปฏิสัมพันธ์ ต้องการกระทำซ้ำและปฏิบัติ

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, ๒๕๔๒).

^{๑๖} สนิท ศรีสำแดง, พระพุทธศาสนากระบวนทัศน์ใหม่ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔) หน้า ๘๖-๘๘.

อย่างต่อเนื่อง ๒. เป็นการเน้น “ความสัมพันธ์” และปฏิสัมพันธ์กันแบบมนุษย์กับมนุษย์ (คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ เช่น กลัวการเสียหน้า เป็นผู้รักสุขเกลียดทุกข์ เป็นผู้อยู่ใต้กฎธรรมชาติของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นต้น) ๓. เป็นการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของจุดยืน (ทางเศรษฐกิจการเมือง วัฒนธรรม) ยอมรับความแตกต่างหลากหลายของ “อัตลักษณ์” ก้าวข้ามความแตกต่างเรื่องฐานะ ความเป็นอยู่ เพศหญิง เพศชาย เพศทางเลือก การศึกษา (ในระบบ นอกกระบบ หรือการศึกษาที่สั่งสมผ่านประสบการณ์ชีวิต) ความเชื่อ วัฒนธรรม และศาสนา เป็นต้น ๔. ใช้การฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อเรียนรู้ เติบโตเปลี่ยนแปลง หลังจากการฟังผู้อื่นอย่างต่อเนื่องในกระบวนการ เป็นการฟังด้วยใจเปิด ด้วยเมตตา เป็นการฟังด้วยการไม่ตัดสินไว้ก่อน และเป็นการฟังโดยเอาใจเขามาใส่ใจเราในฐานะมนุษย์อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติเดียวกัน^{๑๗}

๕) ปาริชาต สุวรรณบุปผา ได้นำเสนอไว้ในหนังสือคู่มือการจัดกระบวนการสานเสวนา ได้กล่าวถึงกระบวนการสานเสวนา มีบทบาทหน้าที่สำคัญดังนี้คือ

๑. เป็นผู้ก่อกลกระบวนการ หรือเป็นวิทยากรกระบวนการ หรือกระบวนการ (facilitator) จะเป็นผู้ทำให้กลุ่มทำงานร่วมกันอย่างได้ผลเป็นผู้ก่อกลกระบวนการ (Provide a process) โดยไม่เข้าไปเกี่ยวข้องชี้นำ หรือเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (neutral)

๒. เป็นผู้ขับเคลื่อนการสานเสวนา (animator) เป็นผู้ทำให้ชุมชนสานเสวนา คั่นพบ และมีศักยภาพในการทำงานเป็นกลุ่มอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ศัพท์คำว่า animator หมายถึง บุคคลผู้นำแนวให้ชุมชนมีชีวิตชีวา (one who guides new spirit and life to a group)

๓. เป็นผู้ดำเนินรายการ (moderator) กระบวนการ จะเป็นผู้ดำเนินการจัดลำดับการฟัง พูดคุยกันในกลุ่มอย่างราบรื่น ในกรณีการจัดกระบวนการที่ต้องการ “คุณอำนวย” หรือในกรณีที่มีผู้ต้องการแสดงความเห็นพร้อม ๆ กันในเวลาเดียวกัน

๔. เป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง (mediator) ในบางสถานการณ์ กระบวนการสานเสวนา อาจทำหน้าที่คล้ายคลึงกับผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งได้ กล่าวคือแม้ว่าสานเสวนาจะมีได้ตั้งใจเปลี่ยน จุดยืนของฝ่ายใดให้ถูกต้อง แต่การสานเสวนาที่สำเร็จจะสามารถดูได้จากตัวชี้วัดคือ การเปลี่ยนแปลง ในตัวเอง การรู้จักตัวเองมากขึ้น เมื่อเข้าใจตัวเอง และเงื่อนไขของตัวเองก็อาจจะสามารถเข้าใจและ เห็นใจผู้อื่นได้มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นเหตุปัจจัยในการสานเสวนาอาจสามารถนำไปใช้ในการ แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง กระบวนการสานเสวนา จึงอาจทำหน้าที่ของคนกลางผู้เจรจาไกล่เกลี่ย หาทางออกของปัญหาร่วมกันได้ในที่สุด กระบวนการในกระบวนการสานเสวนาทำหน้าที่คล้ายคลึงกับ “คุณอำนวย” ในการจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management) คำว่า “จัดกระบวนการ” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “facilitate” ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษาละตินว่า “facilis” ที่แปลว่า “ทำให้ง่าย” กระบวนการจึงเป็นผู้ทำให้กลุ่มทำงานง่ายขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยทำหน้าที่นำกระบวนการ โดยตนเองมีความเป็นกลาง ไม่เอนเอียง ไม่เข้าข้างหรือสนับสนุน “เนื้อหา” ของคนใดคนหนึ่งในกลุ่ม^{๑๘}

^{๑๗} โคทม อารียา, สานเสวนา สานใจสู่ใจ, (กรุงเทพมหานคร: หจก. ควอลิตี้ อาร์ท, ๒๕๕๒) หน้า ๒๕-๒๖.

^{๑๘} ปาริชาต สุวรรณบุปผา, คู่มือการจัดกระบวนการสานเสวนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖-๑๗.

๖) วันชัย วัฒนศัพท์ ได้นำเสนอไว้ในหนังสือความขัดแย้งหลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา ในเรื่องการพูดว่า เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะถ่ายทอดเนื้อหาจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งหรือหลายๆ คน ความสำคัญของการพูดก็คือวิธีการจะถ่ายทอดเนื้อหานั้นไปมีความสำคัญอย่างมาก ผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะสามารถถ่ายทอดแนวคิดของเขาให้กับผู้อื่นได้ดี คนฟังจะชอบหรือไม่ชอบอยู่ที่คำพูดที่พูดออกไปนั่นเอง ไม่ใช่เพียงแต่มีลิ้นมีปากก็พูดไป ในมงคล ๘ ประการ ของคำสอนพระพุทธเจ้า ได้กล่าวไว้ในมงคลที่ ๑๐ ถึงเรื่อง “วาจาสุภาสิต” จะเป็นมงคลชีวิตที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งแตกแยกในหมู่คณะในสังคม ประเทศชาติได้ มี ๕ ข้อ ดังนี้

๑. **พูดถูกกาลเทศะ** คือ ให้ดูจังหวะให้คนอื่นพูดจบก่อน ดูเวลาให้เหมาะสมเวลาพูด ไม่พูดเพื่อเจ้อ หรือเพื่อยอกระบายอารมณ์ ไม่พูดแต่ความดีของตัวเองมากเกินไป

๒. **พูดความจริง** คือ ไม่พูดปด หลอกลวง นอกจากจะเป็นการเล่านิทานหรือเรื่องสมมติ แต่ถ้าต้องพูดความจริงแต่เกิดความเสียหายก็ต้องหาทางเลี่ยงหรือปฏิเสธ

๓. **พูดคำสุภาพ** การเลือกใช้คำพูดให้เหมาะกับบุคคลใช้ภาษาที่ไพเราะหู ถ้าจะพูดกับผู้ใหญ่จะให้ดีอาจเติมคำว่า “กรุณา” ถ้าจะปฏิเสธอะไรก็ควรกล่าวคำ “ขอโทษ” ก่อน แล้วจึงอธิบายเรื่องอื่น ๆ และไม่กล่าวคำหยาบคาย

๔. **ใช้คำพูดที่เป็นประโยชน์** เช่นคำพูดที่มีประโยชน์ทั้งผู้พูดและผู้ฟัง ให้ข้อคิดกำลังใจ ไม่พูดดูแยกให้แตกกัน

๕. **พูดด้วยความหวังดี** ใช้คำพูดแสดงความเห็นอกเห็นใจให้คำแนะนำ ตักเตือน ช่วยออกความคิดแก้ปัญหา

การพูดมีความสำคัญอย่างมากจนมีสถาบันที่ตั้งขึ้นมาเพื่อฝึกพูดในระบบต่าง ๆ ทั้งการพูดในที่ชุมชน (Public Speaking) ตามแนวทางของ Toastmaster หรือของเดล คาร์เนกี (Dale Carnegie) ตลอดจนการพูดแบบการทูต (Diplomatic Speaking) ทั้งนี้ในความเชื่อแต่เดิมว่าการพูดเป็นพรสวรรค์ แต่โดยแท้ที่จริงแล้วเราสามารถฝึกอบรมได้ พรสวรรค์อาจจะเป็นปัจจัยเพียง ๒๐ เปอร์เซ็นต์ที่เหลือคือพรแสวงที่สามารถเรียนรู้และฝึกฝนได้^{๑๔}

๗) **สรุปผล สุธะพรหม** ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีในการศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทุกระดับของการที่มนุษย์มารวมตัวกัน เป็นชุมชน สังคม ประเทศ และระดับโลก มีวิธีการในการจัดการความขัดแย้งอยู่ ๒ วิธีที่มนุษย์ใช้มาของการทำสงครามทั้งสงครามภายในรัฐนั้น ๆ และสงครามระหว่างชาติ กับวิธีที่สอง ที่ใช้เป็นวิธีการทางเลือกคือการใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในทางจิตวิทยาได้ทำการศึกษาเพื่อหารูปแบบการจัดการความขัดแย้งภายในองค์กร ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีทั้งข้อดีข้อเสียแตกต่างกัน รายละเอียดของวิธีดังกล่าวคือ ในการจัดการความขัดแย้งนี้ สมรรถนะนักบริหารที่จะจัดการความขัดแย้งสามารถใช้วิธีการจัดการความขัดแย้ง สามารถที่จะใช้วิธีการจัดการ ๕ วิธี โดยทั่วไป คือ

^{๑๔} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้งหลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๕) หน้า ๒๐๙-๒๑๑.

๑. วิธีการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง (Avoiding Approaches) หมายถึง การเลื่อนการเลี่ยงปัญหา หรือการถอนตัวซึ่งในอเมริกาเหนือ การหลีกเลี่ยงหมายถึงการไม่ยืนหยัดให้บรรลุวัตถุประสงค์ และไม่ประสานความร่วมมือ (Unassertive and Uncooperative)

๒. วิธีการยอมรับ (Accommodating Approaches) หมายถึงการยอมรับในวิธีการแก้ปัญหาซึ่งอาจจะเหมาะสมสำหรับผู้อื่นและตนเองเสียผลประโยชน์ การยอมรับเช่นนี้ในสังคมตะวันตกอาจมองว่าเป็นคนอ่อนแอ หรือถูกปิดปากด้วยสินบน

๓. วิธีการแข่งขันเพื่อเอาชนะ (Competing Approaches) หมายถึงการผลักดันให้บรรลุเป้าหมายของตน โดยไม่คำนึงถึงการประสานความร่วมมือกับผู้อื่นอาจแสดงถึงผู้ที่มีความแข่งขันสูง หรืออาจเป็นการแสดงถึงการลุกขึ้นต่อสู้

๔. วิธีการประนีประนอมความขัดแย้ง (Compromising Approaches) หมายถึงรูปที่เดินสายกลาง ระหว่างการผลักดันให้บรรลุเป้าหมายของตนเองกับการประสานความต้องการของผู้อื่น เป็นการหาสิ่งที่เหมือนกัน หรือแยกสิ่งที่เป็นไปได้ออกไป วิธีนี้อาจไม่เหมาะสมหรือไม่ได้ในกรณีที่มีความขัดแย้งเป็นเรื่องเกี่ยวกับโลกทัศน์ (World View) หรือค่านิยมพื้นฐาน (Functional Values)

๕. วิธีการร่วมมือซึ่งกันและกัน (Collaborating Approaches) หมายถึง การประสานความร่วมมือ การผสมผสานหรือแก้ไขปัญหาคำถามที่บุคคลพยายามที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของตนเอง แต่ในขณะเดียวกันก็คำนึงถึงความต้องการของอีกฝ่ายอีกด้วย^{๒๐}

๘) เมธัส อนุวัตรอุดม ได้นำเสนอในหนังสือชุดความรู้พื้นฐานแนวคิดการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี อธิบายไว่ว่านักวิทยาศาสตร์ที่ประยุกต์หลักธรรมะเข้ากับการบริหารจัดการองค์กร ได้กล่าวถึงทฤษฎีตัวยู (Theory U) ของ C.Otto Scharmer นักวิชาการด้านนวัตกรรมสังคมว่า เกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญของสันติสนทนาในแง่ที่เน้นการผ่อนคลายอารมณ์ความรู้สึกของตัวเองลง มาสู่คลื่นสมองที่ผ่อนคลายสบายๆ คล้ายกับขาลงของตัวอักษรยู โดยให้ “ห้อยแขวนเสียงภายใน” “ติดความคิดพิพากษา” และอคติที่ตนเองมีในใจออกไปก่อน เป็นการปล่อยวางให้ใจตนเองเปิดเต็มที่ที่จะรับสิ่งใหม่ซึ่งเขาย้ำว่าการได้พูดคุยสนทนากับผู้ที่เราไม่คุ้นเคยหรือ มีความแตกต่างจากเราโดยไม่ด่วนตัดสินผู้อื่น มักจะนำไปสู่ “อะไรสักอย่างหนึ่ง” ที่ “จุดประกาย” ความคิดแก่เราได้ โดยมีนัยการเปลี่ยนแปลงที่เบี่ยงลึกของจิตใจเรียกได้ว่าเป็นการ “การสนทนาชำระใจ” เป็นการพูดคุยสนทนา “การแก้ไขความขัดแย้งโดยมีผู้อำนวยความสะดวก” และการแก้ปัญหาด้วยการสื่อสารระหว่างกัน เรียกว่าสันติสนทนา ซึ่งหมายถึงการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่ผู้เกี่ยวข้องเรื่องใดเรื่องหนึ่งมานั่งคุยและฟังกันจริงๆ จังๆ ว่าอีกฝ่ายคิดและรู้สึกอย่างไร และเพราะเหตุใดจึงคิดและรู้สึกเช่นนั้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ต่อไป สันติสนทนา (Peace Dialogue) ถือเป็นรูปแบบการสื่อสารที่จำเป็นอย่างยิ่งในการทำให้คนเข้าใจกันมากขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรณีที่มีความขัดแย้งมีส่วนทำให้ “คุยกันรู้เรื่อง” มากขึ้น นับเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาก่อเกิดสิ่งใหม่การป้องกันมิให้ความขัดแย้งขยายตัวเป็นความรุนแรงและสร้างความสุขสันติในองค์กร^{๒๑}

^{๒๐} สุรพล สุยะพรหม และคณะ. ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ. (พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕) หน้า ๒๗๔-๒๗๕.

^{๒๑} เมธัส อนุวัตรอุดม. ชุดความรู้พื้นฐานแนวคิดการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี สันติสนทนา (peace dialogue). (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๖) หน้า ๓.

๙) พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยาวร) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ไว้ว่า พระพุทธเจ้าในฐานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง นักขัดแย้งวิทยา (Conflict Theorists) ที่จัดอยู่ในกลุ่มของนักสังคมวิทยา (Social Theorists) มองว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Social Animals) ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตจากการคบหาสมาคมซึ่งกันและกันของบุคคลในสังคม ซึ่งการที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตอยู่รอดในสังคมได้นั้น ก็จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยทางชีวภาพ และปัจจัยด้านอื่น ๆ เพื่อสนอง “ความต้องการ” ของตนเอง คำถามมีว่า “ความอยากหรือความต้องการ” ได้เข้าไปสัมพันธ์กับความขัดแย้งอย่างไร เพราะการที่มนุษย์และสังคมไม่เข้าใจธรรมชาติของความอยากหรือความต้องการอย่างแท้จริงหรือไม่ จึงทำให้ “ติดกับดัก” ของความขัดแย้ง ในขณะเดียวกัน เมื่อมนุษย์และสังคมเกิดความขัดแย้ง พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธโบายในการจัดการความขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระบวนการในการทำหน้าที่นักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางอย่างไร เมื่อพระพุทธเจ้าดำรงตนอยู่ในสถานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางพระองค์สามารถที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ยได้ทุกกรณี หรือว่ามีกรณีใดที่พระองค์ไม่สามารถที่จะทำให้คู่กรณีสามารถเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดให้แก่ตัวเอง ฉะนั้น ก่อนที่จะค้นหาคำตอบดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจความขัดแย้งในมิติของพระพุทธศาสนา เพื่อจะตอบประเด็นที่ว่า พระพุทธเจ้าเข้าไปไกล่เกลี่ยคู่กรณีที่เกิดความขัดแย้งอย่างไร^{๒๒}

๑๐) พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยาวร) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ ว่าพระพุทธศาสนากับสันติภาพโดยให้ความหมาย ๒ ลักษณะ คือ

๑. สันติภาพแบบทวิลักษณ์ สันติภาพเชิงลบคือ สันติภาพที่ปราศจากสงคราม และความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การทำร้ายร่างกาย และการทำสงคราม เป็นต้น สันติภาพเชิงบวกคือ สันติภาพที่เต็มไปด้วยความสันติสุขของบุคคล สังคม และโลกมีความพร้อมด้วยปัจจัย ๔ อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนกัน มีความยุติธรรม มีเสรีภาพ เคารพในสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

๒. สันติภาพแบบทวิภาวะ สันติภาพภายใน คือสภาวะที่จิตหลุดพ้นจากพันธนาการของกิเลส หรือจากการครอบงำของสิ่งต่าง ๆ อันเป็นสภาพจิตที่ไร้ความขัดแย้ง ความรุนแรงทุกชนิด พระพุทธศาสนาเรียกภาวะนี้ว่า “นิพพาน” สันติภายนอก คือ สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน รักและช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีประสมกลมกลืนระหว่าง มนุษย์ มีเสรีภาพ เคารพในสิทธิมนุษยชน เป็นต้น^{๒๓}

๑๑) พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.๙) ได้นำเสนอไว้ในหนังสือวิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่พระพุทธศาสนากับความสมานฉันท์แห่งชาติ ว่าวิธีการศึกษาแบบบูรณาการ คำว่า “บูรณาการ” (Integration) หมายถึง การนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (The whole) ถ้าศรัทธาในพระพุทธศาสนากับปัญญาทางวิทยาศาสตร์เป็นไปในทางเดียวกัน คือส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์

^{๒๒}พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยาวร), หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๖) หน้า ๑๒๑.

^{๒๓}พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยาวร), พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗) หน้า ๔๗.

องค์รวมนี้นี้แหละคือบูรณาการ คำว่า “วิทยาศาสตร์” ครอบคลุมไปถึงศาสตร์สมัยใหม่ที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์สร้างระบบความรู้ขึ้นมา เช่น ครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เราจึงสามารถบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ด้วย การศึกษาแบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ไม่ใช่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบ เพราะการศึกษาเปรียบเทียบเป็นเพียงวางสิ่งที่เราศึกษาไว้คู่ขนานโดยที่ไม่มีวันบรรจบกัน เช่น เราศึกษาศาสนาเปรียบเทียบโดยไม่คิดรวมศาสนาที่เราศึกษาเข้าด้วยกันแต่อย่างใด แต่การศึกษาแบบบูรณาการเป็นการนำสิ่งที่เราศึกษามาปรับแต่งผสมผสานกันจนก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ ดังนั้นในการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่จึงต้องมีการปรับองค์ความรู้ทั้งสองสายให้เชื่อมโยงเข้าหากัน วิธีการศึกษาแบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่จึงทำได้ ๒ วิธี ดังนี้

วิธีที่ ๑ “ปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา” คือใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้ง และนำศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายเสริมพระพุทธศาสนา วิธีนี้ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายสนับสนุนศาสนาให้ดูทันสมัยและมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับได้ง่ายขึ้น วิธีการนี้นิยมใช้ในการศึกษาของคณะพุทธศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิธีที่ ๒ “ปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์” คือ ใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้ง และนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมเข้าไปในเนื้อหาของศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะศาสตร์สมัยใหม่มุ่งแสวงหาความจริงโดยไม่สนใจเรื่องศีลธรรม การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมให้กับศาสตร์เหล่านั้นย่อมจะช่วยให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ วิธีการนี้นิยมใช้กับการศึกษาในคณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{๒๔}

๑๒) พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุนยกร). ได้นำเสนอไว้ในหนังสือ พุทธสันติวิธีการบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง ว่าความจำเป็นที่จะต้องใช้หลักการ “พุทธสันติวิธีบูรณาการ” เพื่อที่จะพัฒนาบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม ให้มองเห็นผลเสียของความขัดแย้งในเชิงลบว่าจะก่อให้เกิดการเผชิญหน้าโดยการทะเลาะวิวาทและทำร้ายซึ่งกันและกัน ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะทำให้เกิดการยกระดับจากภาวะ หรือลักษณะของ “การไร้ศีล” ไปสู่ “การมีศีล” ซึ่งเป็นสังคมที่พยายามจะหาทางออกให้แก่ความขัดแย้งอย่างสมานฉันท์ ไม่ทำร้าย หรือเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แบ่งปัน และเอื้ออาทร ต่อเพื่อนมนุษย์ (อริศีล) อันจะส่งผลต่อสุขภาพจิต คุณภาพของจิต และสมรรถภาพของปัจเจกบุคคล และสังคมให้อยู่กันอย่างสันติสุข ไม่ถูกบีบคั้นด้วยปัจจัยเชิงลบต่าง ๆ (อริจิต) และผลจากการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขทั้งในแง่กายภาพ จิตภาพในลักษณะดังกล่าวก็จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาปัญญาตนเอง โดยการพินิจพิเคราะห์ หรือรู้จักวางท่าทีในการที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม และมองสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง อันเป็นการมองที่หลุดพ้นจากสภาวะของความเป็น “บวก” หรือ “ลบ” ซึ่งจะทำให้มนุษย์ค้นพบความสุขในเชิงปัจเจก และเชิงสังคมอย่างแท้จริง (อริปัญญา) คำว่า “สันติวิธี”

^{๒๔} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.๙), *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่* พระพุทธศาสนากับความสมานฉันท์แห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗) หน้า ๑๖-๑๗.

ตามนัยของ “พุทธสันติวิธี” จึงหมายถึง “วิธีการในการจัดการความขัดแย้งที่ดำรงอยู่บนฐานของการ “รู้ ตื่น และเบิกบาน” กล่าวคือ นักสันติวิธีในบริบทนี้ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาในการวิเคราะห์สถานการณ์ ความขัดแย้ง และมีท่าทีต่อความขัดแย้งตามเกณฑ์ต่อไปนี้ คือ

๑. รู้ หมายถึง การรู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูกและอะไรผิด
๒. ตื่น หมายถึง ในขณะที่นักสันติวิธีเข้าไปมีส่วนในการจัดการความขัดแย้งนั้น คำถามคือนักสันติวิธีมีสภาพจิตของมนุษย์ตื่นจากการครอบงำของอคติ (Bias) มากน้อยเพียงใด
๓. เบิกบาน หมายถึง นักสันติวิธีจะวางสภาพจิตของตนเองในขณะที่ทำหน้าที่ให้เกิดความรู้สึก และรู้เท่าทันความจริงว่า เรากำลังปฏิบัติหน้าที่เพื่อมวลมนุษยชาติ^{๒๕}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี กรณีลุ่มแม่น้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา พระพุทธศาสนามองว่าความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งพระพุทธศาสนายอมรับว่าเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายใน คือ กุศลมูล และอกุศลมูล รวมถึงต้นเหตุ ทิฐิและมานะ รวมทั้งปัจจัยภายนอกคือข้อเท็จจริง ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ค่านิยม และโครงสร้าง พระพุทธเจ้าจึงได้เสนอชุดของสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งประกอบด้วย การเจรจาตนเอง การไกล่เกลี่ยคนกลาง การตั้งคณะกรรมการไต่สวน การพิจารณาคดีโดยสังฆสภา ซึ่งกลยุทธ์ประกอบด้วย การตัดสินใจโดยการเจรจา การไกล่เกลี่ยคนกลาง การโน้มน้าว การขัดแย้งในกลุ่มแม่น้ำแม่ตาช้างเป็นความขัดแย้งแย่งชิงทรัพยากรน้ำ จึงมีการจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาตนเอง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และสร้างการมีส่วนร่วม จนทำให้การแย่งชิงน้ำดำเนินไปสู่การแบ่งปัน จากการบูรณาการรูปแบบการจัดการความขัดแย้งมีดีต่าง ๆ กลุ่มแม่น้ำแม่ตาช้างทำให้พบรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการที่มีชื่อว่า “ธัมมิกมัชฌิมวิธี” หมายถึงวิธีแบบกลาง ๆ หรือข้อปฏิบัติแบบกลาง (มัชฌิมวิธี)^{๒๖}

๒) ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามศีล ๕” ผลการวิจัยพบว่า ศีล ๕ มีความสำคัญต่อบุคคลและสังคม เป็นพื้นฐานการพัฒนาตนเองให้พบกับความสุขสงบเย็น เข้าถึงการดับทุกข์ และเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชน เกิดความรักใคร่ปรองดอง อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ศีล ๕ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้นำพึงกระทำตนให้เป็นแบบอย่างให้กับสังคม โดยมีหลักธรรมที่เกื้อหนุนการรักษาศีล ๕ กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับคนส่วนใหญ่อาศัยการเรียนรู้จากการ

^{๒๕} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร), พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗) หน้า ๖๑- ๖๕.

^{๒๖} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร), รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี กรณีลุ่มแม่น้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่. คุษฎฺฐินิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

ฟังผู้อื่น (กัลยาณมิตร) และคิดพิจารณาเหตุผลด้วยตนเอง (โยนิโสมนสิการ) ลองนำไปปฏิบัติและฝึกฝน (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) กระบวนการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือกลไกที่ช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้เข้าอบรมอยากนำศีล ๕ เป็นการบูรณาการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา และตามตะวันตก โดยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือ

๑. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (Learner Centered)
๒. ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้จัดการเรียนรู้วิถีพุทธ (Buddhist Learning Facilitator)
๓. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning)
๔. กระบวนการเรียนรู้ตามหลักมรรคมีองค์ ๘ (Learning Process of the Noble Eightfold Path) โดยมีแรงจูงใจตามแนวพระพุทธศาสนา คือมีกุศลฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา กล่าวคือ มีอธิบาท ๔ ในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕^{๒๗}

สรุป จากการศึกษางานวิจัยเอกสารวิชาการบทความที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่าได้มีผู้ศึกษา เกี่ยวกับ รูปแบบการฝึกอบรม รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี รูปแบบการฝึกกระบวนการสร้างแรงจูงใจ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการจัดการปัญหาความขัดแย้ง รูปแบบการฝึกอบรม และการสร้างแรงจูงใจ ซึ่งสามารถที่จะบูรณาการให้เกิดเป็นรูปแบบการพัฒนาจิตกรชุมชนได้

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากหนังสือ ตำรา บทความและเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสืบค้นข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีอยู่ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) รวมทั้งทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องเป็นการเฉพาะเจาะจง โดยแบ่งกลุ่ม ๔ กลุ่ม ดังนี้ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตัวแทนภาคประชาชนทั่วไป และ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเพื่อทำการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย

- ๑) รูปแบบวิธีวิจัย
- ๒) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓) การสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัย
- ๔) การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- ๕) การวิเคราะห์ข้อมูล

^{๒๗} ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ “กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามศีล ๕” คุชฌินิพนธ์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖) บทคัดย่อ.

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบวิธีการดำเนินวิจัย (Research Methodology) ในการวิจัย เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากคำสัมภาษณ์ ปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน (Documentary Research) ทั้งในส่วนที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติการ รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

๑.๗.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๗.๒.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เรื่อง “ กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ” ในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ๑๐ หมู่บ้าน ในตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๒๐ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๘ ท่าน รวมประชากรที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๒๘ ท่าน

๑.๗.๒.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแยกออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้นำชุมชน และ ๒) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย

๑) กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนตำบลสวาย จำนวน ๑๐ หมู่บ้าน ในตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)^{๒๘} เลือกเฉพาะผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้ให้ข้อมูลสำหรับการสัมภาษณ์ จึงได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐ ท่าน ดังนี้

๑. นายสุภา พันธมาศ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑	บ้านสวาย
๒. นางสุกุลสุข สุภิตทิพย์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑	บ้านสวาย
๓. นายประพันธ์ นาคนวล	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒	บ้านแสนแก้ว
๔. นายวรจภูมิ บุรีรัมย์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒	บ้านแสนแก้ว
๕. นายสุรินทร์ พันธมาศ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓	บ้านขาม
๖. นายธรรมรักษ์ พันธมาศ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓	บ้านขาม
๗. นายชล การเกษ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔	บ้านทับซอน
๘. นางมาลินี ฉิมพินิจ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕	บ้านท่าคอยนาง
๙. นายวัน คำมา	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖	บ้านกระโพธิ์น้อย
๑๐. นายไพบูลย์ วงษ์ภักดี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗	บ้านไผ่
๑๑. นางสุกุลสุข สุภิตทิพย์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗	บ้านไผ่
๑๒. นายบุญชิต ศิลาชัย	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘	บ้านสนิท
๑๓. นายกิตติศักดิ์ มีกุล	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘	บ้านสนิท

^{๒๘} บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (๒๕๔๐). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และปกเจริญผล.

๑๔. นายสมบัติ มณีล้ำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ บ้านขามเหนือ
 ๑๕. นายสาย พันธมาศ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม
 ๑๖. พระครูวิมลพุทธินสาร เจ้าอาวาสวัดบ้านขาม ตำบลสวาย อำเภอปรังค์ภู
 ๑๗. พระครูอุดม ปุณฺณาทรร เจ้าอาวาสวัดบ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปรังค์ภู
 ๑๘. ร้อยตำรวจตรี วิชัย สุริยทุธ สถานีตำรวจภูธรตำบลสวาย อำเภอปรังค์ภู
 ๑๙. นายสาร ดวงใจ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลสวาย
 ๒๐. นายวิริยะ อินพานิช สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลสวาย

๒) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยมีการสนทนากลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิในกระบวนการยุติธรรม เรียกว่า ปรโตโฆสะ เสี่ยงจากบุคคลอื่นสะท้อน ผู้วิจัยได้เรียนรู้ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี และผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธสันติวิธี มาสนทนากลุ่มเพื่อออกแบบการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ ด้วยการสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๘ ท่าน ประกอบด้วย

๑. พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ, รศ.ดร. รองคณบดี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติภาพชุมชน

๒. ว่าที่ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รุยาพร นายกสภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

๓. นายธวัชชัย ไทยเขียว รองปลัดกระทรวงยุติธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านยุติธรรมชุมชน

๔. พลตำรวจตรี ดร. โกสินทร์ หินเฑาะว์ อดีตรองผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

๕. ศ. (พิเศษ) รท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. ดร. อำนาจ บัวศิริ อดีตผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านงานวิจัย

๗. นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมของพลเมือง

๘. พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และได้กรุณาเป็นผู้ดำเนินรายการสนทนากลุ่มด้วย โดยมีพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ได้เมตตาเข้าร่วมรับฟังการสนทนากลุ่มในครั้งนี้ด้วย

๑.๗.๓ การสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือสำหรับศึกษาการสร้างและออกแบบการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรม ด้วยการสร้าง “แบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้นำไปใช้ออกแบบนวัตกรรม” และเครื่องมือวัดผลที่เกิดจากการทดลองใช้ในการอบรม ประกอบด้วย “การสังเกตพฤติกรรม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม” ตามขอบเขตของเนื้อหาครอบคลุมตาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ คือ “ความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability)” ด้วยการเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

- ๑) ศ. (พิเศษ) รท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
- ๒) ดร. นพ.บรรพต ตันธีรวงศ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
- ๓) ดร. อำนาจ บัวศิริ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิเชี่ยวชาญระเบียบวิธีการวิจัย
- ๔) ดร. พูนสุข มาศรีสรสรรค์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
- ๕) ดร. ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

เพื่อเป็นการตรวจสอบความเชื่อมั่น ความเที่ยงตรง ครอบคลุมครบถ้วนของเนื้อหาในประเด็น และสาระสำคัญตรงตามพฤติกรรมที่ต้องการวัด รวมทั้งความเหมาะสมของสำนวนภาษา และปรับปรุงแก้ไข เป็นเครื่องมือในการรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบต่อไป

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการเก็บด้วยตนเองและเป็นการเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ เก็บจากกลุ่มประชากร ประกอบด้วย ดังนี้

๑) การวิเคราะห์จากเอกสาร ศึกษาทฤษฎี แนวคิด หลักการ ปฏิบัติการ จาก ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัทยาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ข้อมูลเอกสารทางวิชาการ ทฤษฎี หนังสือ ตำรา เอกสาร วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ ในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดจากสถาบันการศึกษา จากอินเทอร์เน็ตและจากนิตยสาร รวมถึงศึกษาทฤษฎีในด้านการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ ด้านการเป็นผู้นำ และด้านพุทธสันติวิธี เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

๒) วิธีการทดลองเชิงปฏิบัติการ

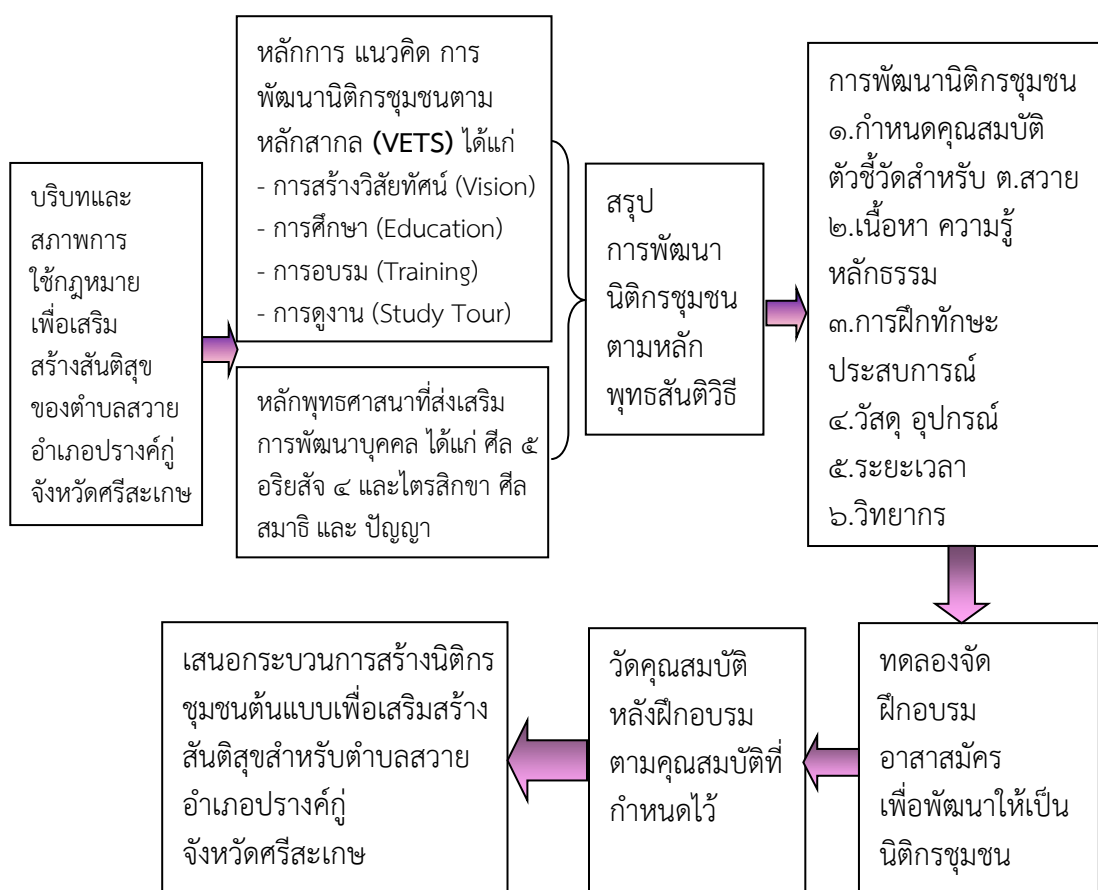
เมื่อได้กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ จากการสนทนากลุ่มเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการศึกษาปฐมภูมิ ในรูปแบบหนังสือทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนานิติกรชุมชน ด้านสันติ ด้านพุทธสันติวิธี รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม นำมาสร้างองค์ความรู้เพื่อออกแบบหลักสูตรการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อนำไปสู่การทดลองใช้กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ โดยใช้วิทยากรผู้เชี่ยวชาญ

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

เกณฑ์มาตรฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา เรื่อง “กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดศรีสะเกษ” เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้จากการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูล จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ไฟล์สกริป การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม ชัดเจน และเชื่อถือได้

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

จากการที่ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง “กระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์” โดยแสดงเป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้ทราบถึงบริบท และสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

๑.๙.๒ ทำให้ทราบถึงหลักการ แนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิตกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๙.๓ ทำให้ได้กระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

๑.๙.๔ สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการสร้างนิตกรชุมชนเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในชุมชนได้

บทที่ ๒

บริบทและสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ของตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

ในบทนี้ ผู้วิจัยขอเสนอบริบทและสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย สภาพทั่วไปของชุมชนตำบลสวาย หมู่บ้านที่ ๕ สภาพปัญหาการใช้กฎหมายในชุมชนตำบลสวาย และหลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบ ดังต่อไปนี้

๒.๑ สภาพทั่วไปของตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

๒.๑.๑ ประชากรในตำบลสวาย

ตำบลสวายเป็นตำบลที่แยกมาจากตำบลตูม ซึ่งตำบลสวายตั้งตามชื่อหมู่บ้าน คือ บ้านสวาย ซึ่งคำว่า “สวาย” เป็นภาษาท้องถิ่น หมายถึง มะม่วง ตำบลสวายมีเนื้อที่ทั้งสิ้น ๒๓.๒๑ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๔,๕๐๖,๒๕ ไร่ ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปมีสภาพเป็นที่ดอนเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่เหมาะสำหรับปลูกข้าวหอมมะลิ หรือพืชที่ใช้น้ำน้อยได้ผลดีมาก อุณหภูมิเฉลี่ย ๓๘-๔๒ องศาเซลเซียส ประกอบด้วย ๑๐ หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ ๑	บ้านสวาย	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ	นายสุภา พันธมาศ
หมู่ที่ ๒	บ้านแสนแก้ว	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ	นายประพันธ์ นาคนวน
หมู่ที่ ๓	บ้านขาม	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ	นายสุรินทร์ พันธมาศ
หมู่ที่ ๔	บ้านทับซอน	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ	นายชล การะเกษ
หมู่ที่ ๕	บ้านท่าคอยนาง	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ	นางมาลินี ฉิมพินิจ
หมู่ที่ ๖	บ้านกระโพธิ์น้อย	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ	นายวัน คำมา
หมู่ที่ ๗	บ้านไผ่	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ	นายไพฑูรย์ วงษ์ภักดี
หมู่ที่ ๘	บ้านสนธิ	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ	นายบุญชิต ศิลาชัย
หมู่ที่ ๙	บ้านขามเหนือ	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ	นายสมบัติ มณีล้ำ
หมู่ที่ ๑๐	บ้านน้ำอ้อม	ผู้ใหญ่บ้านชื่อ	นายสาย พันธมาศ

ตำบลสวายมีประชากรทั้งสิ้น ๔,๑๐๒ คน แยกเป็นชาย ๒,๐๕๘ คน หญิง ๒,๐๔๔ คน มีครัวเรือนทั้งหมด ๖๓๓ ครัวเรือน ประชากรที่อาศัยอยู่จริงทั้งหมด ๒,๙๕๔ คน แยกเป็น เพศชาย ๑,๔๕๖ คน เพศหญิง ๑,๔๙๘ คน^๑

ประชากรในตำบลสวายร้อยละ ๙๐ ประกอบอาชีพทำนา และประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น ทำไร่ อ้อย ทำสวน ค้าขาย รับจ้างทั่วไป และรับราชการ เป็นส่วนน้อย มีโรงเรียน ๘ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง

^๑ เจ้าหน้าที่ทะเบียน, ฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร์ ตำบลสวาย อำเภอลำดวน พ.ศ. ๒๕๖๐.

การศึกษาที่อยู่ในสังกัด องค์การบริหารส่วนตำบลสวาย มีศูนย์เด็กอ่อน ๑ แห่ง ได้แก่ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดสวาย ตั้งอยู่ในวัดสวาย ตำบลสวาย มีจำนวนเด็กอยู่ในความดูแล ๑๔๔ คน มีโรงเรียนประถมศึกษา ๓ แห่ง คือ

๑. โรงเรียนบ้านสวายสนิท อยู่บ้านสวาย ตำบลสวาย มีนักเรียน จำนวน ๑๓๕ คน
 ๒. โรงเรียนบ้านขามทับซอน อยู่บ้านทับซอน ตำบลสวาย มีนักเรียน จำนวน ๑๘๗ คน
 ๓. โรงเรียนบ้านท่าคอยนาง อยู่บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย มีนักเรียน จำนวน ๗๑ คน
- มีโรงเรียนมัธยมศึกษา ๑ แห่ง คือ โรงเรียนสวายพิทยาคม อยู่บ้านทับซอนหมู่ ๔ ตำบลสวาย ตำบลสวายมีวัด ๓ แห่ง และสำนักสงฆ์ ๔ แห่ง
๑. วัดบ้านสวาย ตั้งอยู่ หมู่ ๑ บ้านสวาย ตำบลสวาย
 ๒. วัดท่ากุ่มขุร ตั้งอยู่ หมู่ ๔ บ้านทับซอน ตำบลสวาย
 ๓. วัดท่าคอยนาง ตั้งอยู่ หมู่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย
 ๔. สำนักสงฆ์บ้านน้ำอ้อม ตั้งอยู่ หมู่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม ตำบลสวาย^๒

ในตำบลสวายมีสถานีนามัย ๑ แห่ง แต่ไม่มีสถานีดารว

วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ตำบลสวายประกอบด้วยชนเผ่าดั้งเดิม คือเผ่าส่วยเป็นส่วนมาก และมีชนเผ่าเขมรและลาวเป็นส่วนน้อย ราษฎรส่วนใหญ่ใช้ภาษาส่วย ภาษาเขมร และภาษาลาวเป็นภาษาถิ่น มีงานประเพณีที่สำคัญคืองานปรีวากรรม ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา

๒.๑.๒ หมู่บ้านศีล ๕

หมู่บ้านท่าคอยนาง และหมู่บ้านอื่นในตำบลสวาย เป็นหมู่บ้านศีล ๕ มีพื้นฐานที่ผู้วิจัยสามารถนำมาต่อยอดเพื่อเสริมสร้างให้นิติกรชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้ในพื้นที่ตำบลสวาย ปรากฏดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหมู่บ้านศีล ๕ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและทำความเข้าใจกับพื้นฐานต่างๆ ของการเป็นหมู่บ้านศีล ๕ ดังนี้

หมู่บ้านศีล ๕ เกิดขึ้นครั้งแรกจากการดำเนินนโยบายโดยใช้ศาสนานำการเมืองของพระสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร โดยมุ่งเน้นที่จะเสริมสร้างความปรองดอง และสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง และปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน โดยให้พุทธศาสนิกชนได้ยึดหลักศีล ๕ มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ดังที่โอวาทที่ท่านได้ประทานในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ ว่า “อันว่า ศีล ๕ เป็นการสำคัญ มนุษย์เมื่อทุกคนมีศีล ๕ ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อเป็นไปได้ ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านรักษาศีล ๕”^๓

^๒ นายชล ภาระเกษ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔, รายงานการประชุมหมู่บ้านทับซอน ตำบลสวาย ๒๕๖๐.

^๓ ดูเพิ่มเติมใน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านศีล ๕”, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗).

จากแนวทางดังกล่าว จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ด้วยการให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือกันดำเนินการในเรื่องความปรองดองสมานฉันท์ และทำให้ประชาชนมีความรักสามัคคีกัน โดยเริ่มจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งจะนำพาประเทศก้าวไปข้างหน้าอย่างปลอดภัยยั่งยืน^๔

ด้วยแนวทางที่สอดคล้องกันดังกล่าว จึงทำให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้เสนอให้มหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบ และออกระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านศีล ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้เป็นฝ่ายเลขานุการในการขับเคลื่อนโครงการ ร่วมกับคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ดำเนินการในรูปคณะกรรมการในระดับตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล จนถึงหมู่บ้าน และการที่จะทำให้กระบวนการพัฒนาหมู่บ้านศีล ๕ เป็นไปอย่างมีหลักวิชา และมีหลักการในการประพฤติปฏิบัติ นั้น กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้จัดทำหนังสือชื่อ “คู่มือศีล ๕” ขึ้น โดยอธิบายความหมายของศีล ๕ ตั้งแต่ความรู้เบื้องต้น จนถึงประเด็นการพัฒนามนุษย์ด้วยหลักศีลธรรมตามกรอบของศีล เพื่อชี้แนะว่า ศีล เป็น นัยหนึ่งของศีล ในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นวิธีการฝึกฝนอบรมตามหลักพระพุทธศาสนา ของการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นก้าวแรกของการเรียนรู้เพื่อการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนกันและทุจริตคดโกง และในอีกด้านหนึ่ง ศีลยังเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจตนเองของมนุษย์ไปพร้อม ๆ กัน สำหรับสาวกผู้ยังครองเรือน มีวิถีฆราวาส พระพุทธเจ้าทรงสอนให้สาวกนำ ศีล ๕ มาปฏิบัติ เพื่อการดำเนินชีวิตในทางที่ตรงตามเกื้อกูลการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และช่วยพัฒนาให้ก้าวสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และการที่เข้าใจมิติของศีลอย่างรอบด้านนั้น จำเป็นต้องนำเสนอโดยลำดับดังนี้

(๑) ความหมายของศีล

ในพระสุตตันตปิฎก “ปฏิสัมภิตามรรค” ได้ให้ความหมาย อันว่า ศีล คือ เจตนาเป็นศีล เจตสิกเป็นศีล ความสำรวมเป็นศีล ความไม่ล่วงละเมิดเป็นศีล^๕ ส่วนในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระอรหันตศาสดาจารย์ ได้ให้ความหมายของ ศีล คือ ธรรมทั้งหลายมีเจตนา เป็นต้น ของบุคคลผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นต้น ของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่ก็ดี^๖ ศีล ยังหมายถึง ความปกติ คือ ความทรงอยู่อย่างเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนกัน และอันว่า ศีล คือ การรองรับภาวะ หมายถึง สามารถเป็นฐานรองรับกุศลธรรมทั้งหลาย

^๔ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, เอกสารสรุปข้อมูลโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์, โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านศีล ๕”, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๗. (เอกสารอัดสำเนา),

^๕ ขุ.ป.(ไทย) ๓๑/๓๔/๖๐.

^๖ พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธปาโมกข์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๙.

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ให้ความหมายของ ศีล คือ ความประพฤติ ทางกาย และวาจา การรักษากายวาจาให้ เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม, การรักษาตามปกติ ตามวินัย, ปกติ, มารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติ ในการละเว้นความชั่ว, ข้อปฏิบัติ ในการฝึกหัดกาย วาจาให้ดียิ่งขึ้น, ความสุจริตทางกาย วาจา อาชีพ”^๗

จะเห็นได้ว่า **ศีล** ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีความหมายที่กินความกว้าง ครอบคลุมทั้งเรื่องของเหตุ คือ ทางใจ หรือเจตนา ที่จะไม่ทำความชั่ว หรือ ทำจิตให้เป็นอกุศล อันนำไปสู่ความตั้งใจ ความละเอียดใจ และการรู้จักที่จะควบคุมใจ ที่จะละเว้นการกระทำชั่ว ทั้งทางกาย และวาจา

เมื่อกล่าวถึงลักษณะสำคัญของศีล^๘ จะแสดงนัยดังนี้ คือ (๑) ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ตั้งมาโดยลำดับจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต (๒) ทำให้สมาชิกของสังคมหรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี สังคมสงบเรียบร้อย สมาชิกต่างดำรงอยู่ด้วยดี และมุ่งหน้าปฏิบัติกิจของตนโดยสะดวก (๓) ฝึกหัดขัดเกลาตนเอง ทำให้กิเลสเบาบางลง ด้วยการควบคุมยับยั้งสังวร ปรึการแสดงออกทางกาย ทางวาจาให้เอื้อแก่สภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูล และ การอยู่ร่วมกันด้วยดีนั้น อันเป็นขั้นต้นของการพัฒนาชีวิตของตนให้พร้อมที่จะเป็น ที่รองรับของกุศลธรรมทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่งคือ ศีลเป็นพื้นฐานของสมาธิ หรือ การฝึกปรือคุณธรรมทางจิตใจที่สูงขึ้นไป

ด้วยเหตุนี้ ศีล จึงหมายถึง ความประพฤติที่ตั้งมา สะอาด ทั้งกาย และวาจา อันมาจากใจที่สะอาดเป็นกุศล เป็นวินัยหรือเครื่องมือในการควบคุมสังคมให้มีความสงบสุขเรียบร้อย ทำให้รู้จักยับยั้งชั่งใจในการที่จะควบคุมตนทั้ง กาย วาจา ใจ ไม่ให้เบียดเบียนกัน และรู้จักละเอียดต่อความชั่วที่นำความเดือดร้อนมาให้กับตนเอง และผู้อื่น อันนำไปสู่การทำให้สังคมมีความสันติสุข ศีลยังเป็นพื้นฐานก่อให้เกิดความเจริญด้วยปัญญาเป็นการพัฒนาตนทั้งด้านกายและใจให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปสู่จุดหมายสูงสุดในชีวิตคือการหลุดพ้น ดังนั้น ศีลจึงมีความสำคัญครอบคลุมหลากหลายประเด็น ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของศีล ไว้เป็นสังเขป ดังนี้

(๒) คุณค่า และความสำคัญของศีล

ความสำคัญของ ศีล มิใช่เป็นเพียงหลักในการควบคุมพฤติกรรมทาง กาย วาจา ให้สะอาดบริสุทธิ์ เป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อผู้ที่พบเห็น แต่ต้องเป็นศีลที่มาจากเจตนาที่บริสุทธิ์ สามารถมุ่งสร้างประโยชน์เกื้อกูลต่อตนเองและผู้อื่น และที่สำคัญ ศีล ต้องเป็นไปเพื่อสร้างเสริมสมาธิให้มั่น นำไปสู่ปลายทาง คือ ความหลุดพ้นด้วยปัญญา สามารถสลัดความเป็นตัวเราของเราออกจากอำนาจของตัณหาที่เคลือบจิตเราอยู่ ศีล จึงเป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่เป็นพื้นฐานการศึกษา (อริยสัจสี่) ในการก้าวสู่เส้นทางปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์ ดังพุทธที่ว่า “ศีลเป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธาน เพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล”^๙ พระ

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิกการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๙๑.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิกการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒๐.

^๙ ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๗/๖๓.

สืลวเถระ ท่านได้ประพันธ์คาถาสรรเสริญศีล ดังนี้ “ ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้งเป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลาย เป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง ฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์”^{๑๐}

ก. ศีล ๕ ในฐานะกฎกติกาของการอยู่ร่วมกัน

ต้นเหตุของการเบียดเบียนกันในสังคมมนุษย์ก็เพราะการไม่มีศีล จากเรื่องเล่าในอัคคัญญสูตร แสดงให้เห็นถึง จุดกำเนิดของศีล กับพัฒนาการทางสังคม^{๑๑} และสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของศีล ในแง่ของหลักปฏิบัติที่พึงมีในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่า วรรณะไม่ใช่สิ่งที่แสดงความบริสุทธิ์ของบุคคล แต่วรรณะเป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ กันออกไปของคนในสังคม เป็นระบบสังคมที่พึงพึงอาศัยกัน คุณค่าของคนที่ควรแก่การสรรเสริญนั้นแท้ที่จริงแล้วขึ้นอยู่กับที่การกระทำที่ไม่ล่วงในบาปกรรมทั้งปวง ด้วยการประพฤติกายสุจริต วาสุจริต และมโนสุจริต เป็นสิ่งที่สังคมยกย่อง และสรรเสริญ ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม การไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ไม่มีจิตพยาบาท ไม่เห็นผิด ทั้งหมดเรียกว่าธรรมชาว หรืออริยธรรม^{๑๒} กล่าวได้ว่า ศีลในที่นี้ครอบคลุมหลักศีล ๕ เกือบทั้งหมด ยกเว้น ข้อการไม่ดื่มสุราเมรัย แสดงให้เห็นว่าสังคมมนุษย์ในอดีตให้ความสำคัญรับ และเห็นความสำคัญของศีล ในการที่ใช้เป็นระเบียบการอยู่อาศัยร่วมกันโดยไม่เบียดเบียน ศีลจึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์เมื่อเริ่มสร้างสังคม ด้วยเหตุนี้ทำให้สังคมมนุษย์แตกต่างจากสังคมสัตว์ทั่วไป ดังนั้น กล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติศีล ๕ เพราะมันเป็นเรื่องเก่าที่มีมานานแล้วคู่กับสังคมมนุษย์ แต่พระองค์ทรงนำสิ่งที่มียอยู่แล้วตามธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์มาสอนพร้อมทั้งชี้ให้เห็นความสำคัญ และสร้างจิตสำนึกให้อยากปฏิบัติตาม

แสดงให้เห็นว่า ศีล ๕ มิใช่แต่เป็นเพียงความประพฤติที่ดีงาม เป็นกุศลธรรมในระดับบุคคลเท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์ไปถึงความประพฤติในระดับสังคมด้วย หากว่าสังคมหมู่ใดก็ตามมีผู้ที่ผิดศีล ไม่ว่าจะเป็นข้อใดก็ตาม ย่อมนำพาซึ่งความเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคมให้แผ่ขยายออกไปมากขึ้น ประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตคือ ศีล ๕ ในระดับบุคคลนั้น ข้ออทินนาทาน เป็นจุดเริ่มต้นของการผิดศีล เห็นว่าทำให้เกิดการละเมิดศีลข้ออื่นตามมา สาเหตุเป็นเพราะการบริโภคที่ไม่รู้จักพอของมนุษย์ ประกอบกับเมื่อทรัพยากรในโลกมีอยู่จำกัด ไม่เพียงพอ หรือขาดแคลน การลักขโมยย่อมปรากฏให้เห็นจากการเห็นแก่ตัว และสัญชาตญาณในการเอาตัวรอดของมนุษย์ที่ยังตกอยู่ภายใต้กิเลสและตัณหา ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้นำในสังคมที่ควรนำเรื่องนี้มาตระหนัก และวางแผนเพื่อให้ประชาชนสามารถกินดี อยู่ดี แก้ปัญหาปากท้องให้ได้เสียก่อน ศีล ๕ จึงนำมาซึ่งความสงบสันติสุขให้กับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ และยังนำความสันติมาสู่สังคมนั้น ๆ ให้ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่ว่าทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ เป็นสันติวิธีที่เริ่มต้นได้จากที่ตัวเรา สังคมที่สันติสุขด้วยศีล ๕ นั้น มิใช่สังคมแห่งความฝัน แต่เป็นสังคมที่สามารถเป็นจริงได้หากว่าเริ่มต้นที่ผู้นำในสังคม พร้อมใจกันน้อมนำศีล ๕ มาใช้กับชีวิตตน และส่งเสริมคนรอบข้างให้มีศีล

^{๑๐} พุ.เถร.(ไทย) ๓๖/๖๑๒/๔๔๕.

^{๑๑} ดุรายละเอียดยใน ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๕-๑๓๗/๘๕-๑๐๑.

^{๑๒} ดุรายละเอียดยใน ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๕/๘๕-๘๖.

ด้วยเหตุนี้ ศิล ๕ จึงมีความสำคัญในแง่มิติด้านสังคม การอาศัยอยู่ร่วมกัน ทำให้มนุษย์รู้จักที่จะควบคุมตนเอง และมีการเคารพในสิทธิของตนเอง และผู้อื่น ศิลข้อที่ (๑) การไม่ฆ่าทำร้าย ทำให้มนุษย์เคารพในสิทธิในชีวิตผู้อื่น ทำให้รู้จักอบรมตนให้มีเมตตา เอื้ออาทร เห็นชีวิตผู้อื่นเสมอกับชีวิตของตน (๒) การไม่ลักทรัพย์ ทำให้มนุษย์เคารพสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น ทำให้เว้นจากการเลี้ยงชีพที่ไม่สุจริต (๓) การไม่ประพฤตินอกใจคู่ครอง ทำให้มนุษย์เคารพสิทธิในการดำรงชีวิตคู่ ทำให้ครอบครัวไม่แตกร้าง ไม่กระทำส่อสอนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน (๔) การไม่พุดบด ทำให้รู้จักเคารพสิทธิในการรับรู้ข้อมูลที่เป็นจริง ป้องกันไม่ให้เกิดการทำลายประโยชน์ของผู้อื่น และของตน เป็นคนมีสัจจะ (๕) การไม่ดื่มของมึนเมา ทำให้เคารพสิทธิในร่างกายของตน ที่จะไม่นำสิ่งที่ทำร้ายสุขภาพ และสติปัญญามาสู่ตน

ข. ศิล ๕ ในฐานะเครื่องมือพัฒนาhiriโอดัตตปะ

ศิล เป็นเรื่องของการรักษา กาย วาจา ใจให้บริสุทธิ์ ทั้งนี้ไม่ใช่แค่การแสดงออกภายนอกเท่านั้น แต่เน้นถึงสิ่งที่อยู่ภายใน คือ เรื่องของจิตใจ การระลึกถึงความผิดบาปมีตัวเราเท่านั้นที่จะรู้ดี หลักธรรมหนึ่งที่เป็นเครื่องกำกั้นให้การรักษาศีลสามารถมีได้ตลอด คือ hiriโอดัตตปะ หรือเรียกอีกอย่างว่า สกุกธรรม หมายถึง ธรรมที่คุ้มครองโลก เป็นธรรมที่ทำให้มนุษย์มีสามัญสำนึกที่สูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย ไม่ประพฤติดำเนินการเยี่ยงสัตว์^{๑๓} hiri คือ ความละอายต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต หรือละอายต่อบาปอกุศลทั้งปวง และ โอดัตตปะ คือ ความเกรงกลัวต่อบาปอกุศลที่เกิดจาก กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต^{๑๔} ผู้ที่มีhiriโอดัตตปะ ย่อมเป็นผู้มีศิล ๕ โดยอัตโนมัติ เหตุเพราะความละอาย และเกรงกลัวต่อบาปที่กระทำ แม้ว่าจะไม่มีใครรู้ใครเห็น แต่เพราะละอาย และเกรงกลัวผลกรรมจึงได้ไม่กระทำการสิ่งที่ไม่ดีศีล

(๓) ประเภท และจุดมุ่งหมายของศิล ๕ เมื่อกล่าวศิลในฐานะที่เป็นเครื่องสร้างความเป็นปกติให้แก่ชีวิตและสังคมนั้น สามารถอธิบายและขยายประเด็นโดยละเอียด ดังนี้

ก. ปาณาติปาตา เวรมณี (การเว้นจากการฆ่าสัตว์)^{๑๕} คือ การไม่ทำลายชีวิต ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย^{๑๖} พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เห็นถึงคุณค่าของชีวิต มนุษย์ทุกคนต่างก็รักชีวิตตน บรรณาความสุข ปฏิเสธความทุกข์ที่จะเข้ามา เราไม่ปรารถนาที่จะถูกเบียดเบียนชีวิต หรือพบกับความทุกข์จากผู้อื่น ในทางตรงข้ามผู้อื่นก็ไม่ปรารถนาสิ่งเหล่านี้เช่นเดียวกับเรา เมื่อจะทำการสิ่งใดพึงนึกเสมอว่าสิ่งใดที่ตัวเราไม่ชื่นชอบ ไม่พอใจ ถึงคนอื่นเขาก็ไม่ชื่นชอบ ไม่พอใจเหมือนกัน หากพิจารณาได้ดังนี้ก็สามารถที่จะเว้นจากปาณาติปาต และอยากชักชวนให้ผู้อื่นงดเว้นเช่นกัน และพากันกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นปาณาติปาต ทำให้ความประพฤติทางกายของผู้นั้นบริสุทธิ์^{๑๗}

^{๑๓} ดูรายละเอียดใน พ.ร.บ. (ไทย) ๑๗/๔๒/๓๙๐.

^{๑๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๕/๒๘.

^{๑๕} เจตนาที่จะฆ่าเป็นไปในทวารใดทวารหนึ่งแห่งกายทวารและวจีทวาร ตั้งความพยายามในอันที่จะตัดชีวิตินทรีย์

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิกการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖๙.

^{๑๗} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๐๓/๕๐๒.

ข. อทินนาทานา เวรมณี (เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการลักทรัพย์)^{๑๘} คือ ไม่เอาของที่เรามิได้ให้ หรือไม่ลักขโมย ถือเอาสาระว่า ความประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์ และกรรมสิทธิ์^{๑๙} พระพุทธเจ้าทรงเน้นเรื่องอทินนาทาน โดยมีพุทธพจน์ดังนี้ “. . . ถ้าใครจะถือเอาสิ่งของที่มิได้ให้ด้วยอาการขโมย ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา, ก็ถ้าเราจะถือเอาของที่ผู้อื่นมิได้ให้ด้วยอาการขโมยก็จะเป็นที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่น . . .”^{๒๐}

ค. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี (เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม)^{๒๑} คือ ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองตน^{๒๒} **พระพุทธเจ้า**ทรงย้ำเรื่องกาเมสุมิจฉาจารา มีปรากฏดังนี้ “. . .พิจารณาว่า ถ้าใครจะประพฤติผิดในภรรยาของเราก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา, ก็ถ้าเราจะประพฤติผิดในภรรยาของคนอื่น ก็จะไม่เป็นข้อที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่น . . .”^{๒๓}

ง. มุสาวาทา เวรมณี (เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการพูดเท็จ)^{๒๔} คือ ไม่พูดเท็จ ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จโกหกหลอกลวงตัดรอนประโยชน์ หรือแก่งทำลาย^{๒๕} พระองค์ทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของศีลข้อนี้ กล่าวคือ หากผู้ใดล่วงละเมิดกล่าวเท็จทั้งที่รู้ (สัมปชานมุสาวาท) บาปอื่น ๆ เขาย่อมกระทำ^{๒๖} นอกจากนี้ ยังทรงชี้ให้เห็นว่าตัวเราเองก็ไม่พอใจที่ใครมากล่าวเท็จเพื่อหวังทำลายประโยชน์ ผู้อื่นก็ไม่ชอบที่เราจะไปกล่าวเท็จเช่นเดียวกัน นอกจากนี้การพูดเท็จนั้นบางครั้งก็ทำเพราะเหตุเห็นแก่อำมิส หลักในการพิจารณาอาการของมุสาวาทมี ๓ อย่าง คือ (๑) ก่อนพูดก็รู้ว่า เราจักพูดเท็จ (๒) กำลังพูดก็รู้ว่า เรากำลังพูดเท็จ (๓) พูดแล้วก็รู้ว่า เราพูดเท็จแล้ว^{๒๗} และการกล่าวเท็จมีเหตุเพราะ ปิดบังทิฐิ, ปิดบังความพอใจ, ปิดบังความชอบใจปิดบังความสำคัญ, ปิดบังความจริง

^{๑๘} เจตนาว่าจะลักเป็นไปในทวารใดทวารหนึ่งแห่งกายทวาร และวจีทวาร อันตั้งขึ้นด้วยความพยายามที่จะถือเอาของนั้น

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๗๖๙.

^{๒๐} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๐๐๓/๕๐๒-๕๐๓.

^{๒๑} เจตนาที่จะกล่าวล่วงฐานะหญิงที่ไม่ควร ถึงเป็นไปในกายทวารโดยประสงค์จะประพฤติชั่ว

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๗๖๙.

^{๒๓} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๐๐๓/๕๐๓.

^{๒๔} เจตนาตั้งขึ้นด้วยความบอกเล่าอย่างนั้น ของผู้ประสงค์จะให้ผู้อื่นรู้เรื่องไม่จริงโดยความเป็นจริง

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๗๖๙-๗๗๐.

^{๒๖} ชู.อิติ.(ไทย) ๒๕/๒๕/๓๖๔.

^{๒๗} ชู.ม.(ไทย) ๒๙/๑๘๕-๑๘๖.

จ. สุราเมрымัชชปมาทัฏฐานา เวมณี (เจตนาเป็นเครื่องจเว้นจากการดื่มน้ำเมา สุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท) คือ ไม่เสพของมีนเมา ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทหลังพลาตมัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ^{๒๘} พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่า สุราและเมรัย เป็นต้นเหตุให้ละเมิดศีลข้ออื่น ความว่า

“ . . . เมื่อบุคคลดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แล้วฆ่าหญิงหรือชายตาย ลักทรัพย์เขามาจากบ้าน หรือจากป่า ละเมิดประเพณีในหญิงหรือบุตรของผู้อื่น ทำลายประโยชน์ของคฤหบดี หรือบุตรของคฤหบดีด้วยมุสาวาท พระราชาจับเขามาประหารจองจำ เนรเทศ กระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท”^{๒๙}

นอกจากเป็นที่ยึดแห่งความประมาทแล้วสุราเมรัย ยังเป็นสิ่งเสพติดให้โทษทำให้เสียสติสัมปชัญญะ เป็นสิ่งที่ควรจเว้น ใน สัมพพหสุสูตร^{๓๐} พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิบาก แห่งการดื่มสุราและเมรัยอย่างเบาที่สุด ย่อมยังความเป็นบ้ำให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์”

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้รวบรวมจุดหมายการรักษาศีล ๕ แยกเป็นรายข้อไว้ ดังนี้

ศีลข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวมณี ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีลข้อนี้ เพื่อให้มนุษย์อบรมจิตของตนเองให้คลายความเหี้ยมโหด มีความเมตตากรุณาต่อกัน และเผื่อแผ่ความรักความเอื้ออาทรแก่สัตว์ทั้งปวงด้วย เห็นชีวิตของผู้อื่นเสมือนกับชีวิตของตน และปลูกไมตรีจิตในสัตว์ทุกจำพวก

ศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวมณี ความมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริต ไปประกอบอาชีพในทางมิฉฉาชีพ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางเลียงชีพ

ศีลข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวมณี คือ ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีลข้อนี้ เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกร้างกัน รักษาสายโลหิตวงศ์ตระกูลของตน ไม่ส่ำส่อนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน หรือเป็นผู้มักมากในกาม

ศีลข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวมณี ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีลข้อนี้ เพื่อป้องกันการการทำลายประโยชน์ของตน และผู้อื่นด้วยการพูดเท็จ และให้เป็นคนมีสัจจวาจา

ศีลข้อที่ ๕ สุราเมрымัชชปมาทัฏฐานา เวมณี ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีลข้อนี้ เพื่อให้เป็นคนมีสติไม่ประมาท รักษาสติของตนไว้ไม่ให้เผลอเผลอ^{๓๑}

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๗๗๑.

^{๒๙} อด.นกก.(ไทย) ๒๒/๑๓๘/๒๑๑-๒๑๔.

^{๓๐} อด.อภ.อ.(ไทย) ๓๗ /๔/๑๓๐/๔๙๕.

^{๓๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีล เบญจธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๒๔.

ในขณะที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า สำหรับสังคมมนุษย์ในวงกว้าง ระเบียบความประพฤติขั้นต้นอย่างน้อยที่สุด หรือศีลขั้นพื้นฐานที่จะสร้างสภาพเกื้อกูลให้เกิดขึ้น เรียกว่า ศีล ๕ มีสาระสำคัญ ได้แก่ การไม่ละเมิดต่อชีวิต ต่อทรัพย์สิน ต่อของรักกันและกัน การไม่ใช้วาจาละเมิดความจริงเพราะเห็นแก่ตน มุ่งทำลายผู้อื่น และการไม่ยอมทำลายสติสัมปชัญญะด้วยสิ่งเสพ^{๓๒} เป็นศีลในระดับวินัยของคฤหัสถ์ หรือศีลสำหรับชาวบ้าน มีเป้าหมายอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑) การฝึกให้มีความประพฤติ และความเป็นอยู่อย่างเป็นระเบียบแบบแผน หรือการบังคับตนเองให้อยู่ในระเบียบแบบแผน รวมทั้งการใช้ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน และกิจการของชุมชน

๒) ระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับต่าง ๆ ที่วางไว้เป็นหลัก หรือเป็นมาตรฐานสำหรับใช้ฝึกคน หรือใช้บังคับควบคุมตน ตลอดจนเป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน และกิจการของชุมชนให้เรียบร้อยดีงาม^{๓๓}

ศีล ๕ เป็นหลักพื้นฐานของผู้ครองเรือน เป้าหมายเพื่อการเป็นมนุษย์ที่แท้ คือ การไม่เบียดเบียนกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข เป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะมีความหมายกว้าง รับรู้ และเข้าใจกันอย่างนี้ ทำให้ศีล ๕ ซึ่งดูเหมือนเป็นเรื่องใกล้ตัว กลายเป็นเรื่องที่เข้าใจกันน้อย ความเข้าใจผิดในเรื่องศีล ๕ มีอยู่หลายประการ ส่วนใหญ่เป็นความเข้าใจคลาดเคลื่อนของชาวพุทธ ความเข้าใจผิดเหล่านี้ส่งผลให้ภูมิปัญญาแบบพุทธกลายเป็นส่วนเกินในสังคม ไม่ใช่ความรู้เรื่องการรักษาศีล ๕ แก้ปัญหาให้บุคคล (รวมทั้งสังคม) ไม่ได้ แต่เป็นเพราะที่ผ่านมามีคนเป็นจำนวนมากไม่เข้าใจแก่นแท้ของคำสอน ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรจะทำให้มีความสำคัญเป็นอันดับแรก^{๓๔}

จากการที่ผู้วิจัย มีส่วนร่วมในการเป็นพันธมิตรหนึ่งของนักศึกษาหลักสูตรยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง (นยปส.) รุ่นที่ ๕ ในการจัดทำวิจัยกลุ่มในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านซ่อสะอาด” โดยศึกษาสภาพในพื้นที่จริง คือ ร่วมพัฒนาหมู่บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ให้เป็นหมู่บ้านซ่อสะอาด ภายใต้แนวคิดหลัก (Core Concept) ที่ว่า “ความสะอาดในสังคม และประเทศชาติ เริ่มต้นจากจุดเล็กๆ ในชุมชน โดยการพัฒนามาจากกลุ่มคนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ทั้งในมิติของกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ให้ตระหนักถึงคุณค่าและ ความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity)” ด้วยเหตุนี้ พลังร่วมของหมู่บ้านซ่อสะอาดซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาหมู่บ้านซ่อสะอาดคือพลังร่วม (Synergy) ของบ้าน วัด และโรงเรียน ในขณะที่หมู่บ้านแห่งนี้จะเน้นคำขวัญภายใต้การดำเนินการที่ว่า “หมู่บ้านสะอาด สังคมสะอาด ประเทศเจริญรุ่งเรือง” สรุปแล้ว พลังของ “บวร” คือ บ้าน วัด และโรงเรียนจะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันต่อการป้องกันการทุจริตคดโกงของกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชน

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิกการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๑๙-๔๒๐.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕๐.

^{๓๔} ศีลปาโล, **ศีลห้า ฉบับคู่มือรักษาใจ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

การพัฒนาหมู่บ้านซอสะอาด นับว่าเป็นการจัดการวิกฤติการณ์การทุจริตในลักษณะแนวนราบ (Horizontal) มากกว่าการจัดการแบบแนวตั้ง (Vertical) เป็นการเน้นการพัฒนา และป้องกันโดยใช้พลังร่วม (Synergy) ทางสังคม เข้ามาเป็นฐานรองรับ ตัวแปรสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาตามรูปแบบนี้ คือการใช้พลังของ “บวร” คือ บ้าน วัด และโรงเรียน โดยการทำหน้าที่ในการเชื่อมประสาน และกล่อมเกลาศาสนิกต่าง ๆ ในหมู่บ้านให้เกิดการตระหนักรู้ เกิดความละอายชั่ว และเกรงกลัวการทุจริตในชุมชนของตนเอง หากคนในสังคมเกิดการตระหนักรู้ว่า การคดโกงทรัพย์สินซึ่ง เป็นสมบัติสาธารณะในชุมชนย่อมส่งผลต่อการคดโกงทรัพย์สิน หรือแย่งชิงอนาคตลูกหลานของตนเองแล้ว เชื้อมั่นชุมชนย่อมเกิดพลังในการรักษาทรัพยากร หรือใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด อีกทั้งจะเป็นพลังสำคัญในการปกป้อง และคุ้มครองผลประโยชน์ของชุมชนเอาไว้โดยมิให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดแย่งชิงไปเป็นสมบัติของส่วนตน

สรุปได้ว่า พลังของบวรจะกลายเป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญต่อการป้องกันการทุจริตคดโกง โดยใช้บทบาทของศาสนาเข้ามาเสริมสร้างพลังสะอาดดังกล่าว เมื่อพลังของศาสนาได้ทำหน้าที่ในฐานะเป็นพลังสะอาดเพื่อพัฒนาและป้องกันการทุจริตในหมู่บ้านแล้ว หมู่บ้านต่างๆ ทั่วประเทศ ย่อมกลายเป็นหมู่บ้านสะอาด คือ กายสะอาด พฤติกรรมสะอาด จิตใจสะอาด และปัญญาสะอาด พัฒนาชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดังคำขวัญที่ว่า “หมู่บ้านสะอาด สังคมสะอาด ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง”^{๓๕}

ผู้วิจัยจึงสรุปหมู่บ้านศีล ๕ ชื่อว่าหมู่บ้านสะอาด โดยแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ ๒.๑ องค์ประกอบของหมู่บ้านซอสะอาดที่สำคัญ ๓ ประการ

^{๓๕} นักศึกษาหลักสูตรนักบริหารยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง รุ่นที่ ๕ , รายงานการวิจัย, “รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านซอสะอาด: ศึกษาวิเคราะห์หมู่บ้านท่าคอยนาง ต. สวาย อ. ปรางค์กู่ จ. ศรีสะเกษ” ตุลาคม ๒๕๕๗ หน้า ๖๑.

จากภาพตัวแบบหมู่บ้านช่อสะอาด ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

(๑) **รากฐานของหมู่บ้านช่อสะอาด** คือ “ความซื่อสัตย์สุจริต” ฉะนั้น ความซื่อสัตย์สุจริต จึงอุปมาเหมือนกับ “เสาเข็ม” ของบ้านช่อสะอาด เพราะเสาเข็มที่ตัวยึดมิให้บ้านทรุดพังลง หรือโอนเอนตามแรงลม หรือสิ่งยั่วยวที่เข้ามากระตุ้นจิตใจให้หลงใหล จนทำให้ละโมภโลภมาก

(๒) **เสา ๔ ต้น** คือ เสากายสะอาด เสาพฤติกรรมสะอาด เสาจิตใจสะอาด และเสาปัญญาสะอาด ที่ผุดขึ้นบนเสาเข็มคือความซื่อสัตย์สุจริต ความเจริญงอกงาม และแข็งแกร่งของเสาเข็มย่อม ส่งผลต่อเข็มแข็งของเสาแต่ละต้นด้วยเช่นกัน ฉะนั้น ความสะอาดของเสาจะเกิดขึ้นไม่ได้หากรากฐาน แห่งความซื่อสัตย์สุจริตไม่เข็มแข็งเพียงพอ

(๓) **หลังคา** คือ สัญลักษณ์ของ “บวร” อันได้แก่บ้าน วัด และโรงเรียน ที่จะทำหน้าที่มุง บังเพื่อมิให้ฝน ลมและแดดเผาจนเจ้าของบ้านอยู่ในบ้านมิได้ ฉะนั้น การทำหน้าที่ร่วมกันระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียนอย่างสอดประสาน จะทำให้คนอยู่อาศัย และตัวบ้านมีความคงทนมากยิ่งขึ้น

(๔) **ดอกช่อสะอาด** คือ สัญลักษณ์ที่สื่อแสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริตของชาวบ้าน อันเป็น ผลที่เกิดขึ้นจากการผู้ที่อยู่อาศัยอันได้แก่ พ่อ แม่ และลูก ได้ช่วยกันสร้างบ้านให้ทรงพลังมากยิ่งขึ้น โดยใส่ใจทั้งเสาเข็ม ให้มีความสำคัญกับเสา และหลังคาบ้าน การรักษาบ้านดังกล่าว จึงทำให้ได้รางวัล คือ สัญลักษณ์ช่อสะอาด อันเป็นการสะท้อนมาตรฐานของการเป็นบ้านช่อสะอาด เพื่อเติมเต็มความ เป็นหมู่บ้านช่อสะอาดต่อไป^{๓๖}

ในการพัฒนาหมู่บ้านช่อสะอาดอยู่ภายใต้แนวทางการพัฒนา “หมู่บ้านสะอาด” ให้ ครอบคลุมในทุกมิติ ได้ดำเนินการอยู่บนแนวทางทั้ง ๔ ประการ คือ

(๑) **การพัฒนากายสะอาด (Physical Development)** จุดเริ่มต้นในการพัฒนาควรมุ่ง ไปที่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม หรือปัจจัยภายนอกให้เอื้อดำรงชีวิตของมนุษย์ จากตัวแปรดังกล่าว รูปแบบการพัฒนาของประเทศจีนจึงพยายามย้ำเน้นว่า “อาหารมาก่อน พูดคุยกันคราวหลัง” (Food First Speech Later) สอดรับกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เน้นในประเด็นเดียวกันว่า “ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง สังขารเป็นทุกข์อย่างยิ่ง” จะเห็นว่า ความหิวโหยหรือความยากจนเป็นตัว แปรสำคัญที่ชุมชนจะต้องบริหารจัดการเพื่อแก้ปัญหาเรื่องความอยู่รอดทางกายภาพ มิฉะนั้น ประเด็นนี้จะนำไปสู่ปัญหาทางสังคม เช่น การปล้นจี้ หรือขโมยเพื่อความอยู่รอดในเชิงกายภาพ ด้วย เหตุนี้ จึงจำเป็นต้องกระตุ้นการพัฒนาความอยู่รอดในเชิงกายภาพโดยการกระตุ้นให้ชุมชนสามารถ สร้างรายได้ให้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตโดยการ “ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และขยายโอกาส”

^{๓๖} นักศึกษาหลักสูตรนักบริหารยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง รุ่นที่ ๕ , “รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านช่อสะอาด : ศึกษาวิเคราะห์หมู่บ้านท่าคอยนาง ต.สวาย อ.ปรางค์ภู จ.ศรีสะเกษ” ตุลาคม ๒๕๕๗ หน้า ๖๑

(๒) การพัฒนาพฤติกรรมสะอาด (Behavior Development) “ศีล ๕ จัดได้ว่าเป็น พื้นฐานเบื้องต้นในการเสริมสร้างสันติภาพในหมู่บ้าน” เพราะศีล ๕ จัดได้ว่าเป็น “อภัยทาน” ที่ กระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติ และกลุ่มคนต่างๆ ไม่หว่าดระแวง และหว่าดกลัวซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้ เราจะ เริ่มต้นทำให้หมู่บ้านเป็น “เขตอภัยทาน” ซึ่งสะท้อนถึงการเป็นหมู่บ้านแห่ง “การให้อภัย” คือ “การ ไม่หว่าดกลัวซึ่งกันและกัน” เพราะเป็นการอยู่ร่วมกันที่เน้นความรัก เคารพ ให้เกียรติเพื่อนร่วมบ้าน การเคารพในทรัพยากรของบุคคล การเคารพในคุ้มครอง การมีสัมมาวาจา และการมีสติไม่ข้องเกี่ยวกับ อบายมุข ด้วยเหตุนี้ จึงควรกระตุ้นให้หมู่บ้านได้ตระหนักถึงผลเสียของการผิดศีลข้อ ๒ ที่เกี่ยวข้อง กับการทุจริต เพราะผลเสียที่ยิ่งใหญ่ต่อการผิดศีลข้อนี้ จะทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมุ่งเน้นประโยชน์ เฉพาะตน โดยไม่ตระหนักถึงความอยู่รอดของสังคมโดยภาพรวม

(๓) การพัฒนาจิตใจสะอาด (Mental Development) พระพุทธศาสนาถือว่า “จิตที่ ผิดศีลแล้วนำสุขมาให้” และเมื่อจิตที่ได้รับการฝึกฝนและพัฒนาจะนำไปสู่ “สันติภายใน” ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี” จากหลักการนี้ จึงนำไปสู่การจัดกิจกรรมการ พัฒนาจิตใจของชาวบ้าน ทั้งผู้นำ ครู ชาวบ้าน และนักเรียน เพื่อพัฒนาจิตใจของชาวบ้านให้มีคุณภาพ จิตดี สุขภาพจิตดี และสมรรถภาพจิตดี เพื่อพัฒนาจิตใจให้กลุ่มคนต่างๆ ทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ รวมถึง ผู้นำชุมชนได้ตระหนักถึงการละอายต่อการทำชั่ว และเกรงกลัวต่อการทุจริต โดยการย้ำว่า การ ทุจริตนอกจากจะก่อให้เกิดบาปกรรมต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้ว ยังส่งผลเสียโดยภาพรวมต่อหมู่บ้าน ในฐานะเป็นศัตรูของการพัฒนาหมู่บ้านในระยะสั้นและระยะยาว อีกทั้งจะต้องผลเสียต่อการเป็น แบบอย่างที่ไม่เหมาะสมต่อเยาวชนในรุ่นต่อไป ที่จะยึดถือเป็นแบบอย่าง

(๔) การพัฒนาปัญญาสะอาด (Intellectual Development) ในขณะที่พระพุทธศาสนา เน้นว่า “ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก” ปัญญาที่เกิดจากการพัฒนานั้น จะทำให้กลุ่มคนต่างๆ ใน หมู่บ้าน ได้ตระหนักถึงการไม่ใช้ปัญญาที่มีไปสู่การแสวงหาประโยชน์ หรือแสวงหาช่องทางในการเอา ไรต์เอาเปรียบ และทุจริตคิดมิชอบต่อชุมชนของตนเอง ปัญญาที่ได้รับการพัฒนาจะนำไปสู่การแสวงหา ช่องทางในพัฒนาประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนอย่างสูงสุด โดยใช้ทรัพยากรและทุนที่ประหยัดที่สุด ไม่ ว่าจะเป็นทรัพยากรในหมู่บ้านหรือที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยของรัฐหรือนอกรัฐก็ตาม ปัญญาที่ ถือได้ว่าทรงพลังต่อชุมชนมากที่สุดคือ “พลังปัญญาร่วม” (Wisdom with) ที่ชุมชนมุ่งมั่นที่จะร่วมกัน คิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันรับผลประโยชน์ และรักษาผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน^{๓๗}

หมู่บ้านสะอาดได้เป็นต้นแบบของหมู่บ้านสะอาดอีกหลายแห่งในประเทศไทย และ ขณะนี้ ตำบลสวาย กำลังอยู่ระหว่างการยกระดับเพื่อพัฒนาให้เป็นตำบลสะอาด จึงถือได้ว่า เป็น พื้นที่ ๆ มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการทำวิจัย การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ ในครั้งนี้

^{๓๗} นักศึกษาหลักสูตรนักบริหารยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง รุ่นที่ ๕ อ้าง แล้วในเรื่องเดียวกัน, หน้าก่อนนี้

๒.๒ สภาพปัญหาการใช้กฎหมายในชุมชนตำบลสวาย

ในการลงพื้นที่เพื่อศึกษาบริบทสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์จากแหล่งข้อมูลโดยตรง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่ ๒ รอบ รอบละ ๔-๕ วัน ตั้งแต่วันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑

การลงพื้นที่ในรอบแรก ผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่ด้วยตนเองเพียงลำพัง แต่ตัวในชุดขาวปฏิบัติธรรม โดยอาศัยการสอบถามชาวบ้านในชุมชนว่าผู้ที่จะไปสัมภาษณ์อยู่ที่ใด แล้วออกไปขอพบเพื่อสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า การลงพื้นที่โดยลำพัง ทำให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะพื้นที่ชุมชนตำบลสวาย ค่อนข้างกว้าง บางพื้นที่การคมนาคมไม่สะดวกเพราะมีฝนตก เข้าถึงลำบาก และเมื่อไปถึงก็ไม่พบ เนื่องจากแหล่งข้อมูลไม่อยู่บ้าน การใส่ชุดขาวไปติดต่อกับแหล่งข้อมูลและหน่วยงาน บางหน่วยงาน ทำให้เกิดการเข้าใจผิดว่าผู้วิจัยจะมาออกบุญ หรือทำการแจกซองผ้าป่า เมื่อไปแล้วไม่พบ บางรายผู้วิจัยแจ้งว่า ผู้วิจัยมาจากสภานายความก็ทำให้เกิดการเข้าใจผิดว่า นายความจะมาติดตามหนี้กับผู้ที่ผู้วิจัยมาพบ การลงพื้นที่ในรอบแรก สามารถสัมภาษณ์ได้เพียง วันละ ๒-๓ คนเท่านั้น

การลงพื้นที่ในรอบที่สอง ผู้วิจัยเปลี่ยนวิธีการลงพื้นที่ใหม่โดยขอให้ผู้ใหญ่บ้านท่าคอยนาง จัดคนนำทางให้ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้จัดผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านท่าคอยนาง มาเป็นคนนำทาง เพื่อไปพบบุคคลที่ขอสัมภาษณ์ และปรับเปลี่ยนการแต่งกาย ให้เหมาะสมกับในแต่ละสถานที่ที่จะไปติดต่อ ในรอบสองนี้ ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล และสัมภาษณ์ได้มากกว่ารอบแรก โดยสัมภาษณ์ได้ วันละ ๔-๖ คน การแต่งกายให้เหมาะสมกับสถานที่ราชการ ทำให้ได้รับการอำนวยความสะดวกได้เป็นอย่างดี

การสัมภาษณ์ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำหมู่บ้าน สามารถประมวลผลข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

๒.๒.๑ สภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

๑. ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมาย

ในชุมชนตำบลสวาย มีปัญหาความขัดแย้งจนเกิดเป็นข้อพิพาทด้านกฎหมายเกิดขึ้นบ้าง และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น มีเพียงส่วนน้อยที่ตอบว่าในพื้นที่หรือชุมชนที่อยู่นี้ไม่ค่อยมีปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้านกฎหมาย หรือเกิดขึ้นน้อยมาก^{๓๘}

เคยมีชาวบ้านถูกหลอกให้กู้หนี้ยืมสินนอกระบบ โดยให้โอนโฉนดให้เจ้าหนี้ไปก่อน เวลานำเงินมาใช้คืนค่อยโอนที่ดินคืนให้ แต่กลับถูกเอาเปรียบ โดยคิดดอกเบี้ยไม่ชอบด้วยกฎหมาย คิดดอกเบี้ยทบต้นทบดอก นายทุนเอาโฉนดของชาวบ้านไปจดทะเบียนจำนองเป็นหลักประกันการกู้ยืมเงินจากธนาคาร เอาเงินมาปล่อยกู้ต่อ ในที่สุดชาวบ้านต้องเสียที่นาที่ไร่ไป^{๓๙}

^{๓๘} สัมภาษณ์ นางมาลินี ฉิมพินิจ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายสมบัติ มณีล้ำ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านขามเหนือ ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๒. ปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้านกฎหมายที่เกิดขึ้น

กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ตอบว่า เป็นปัญหาเรื่อง ที่ดิน โดยเฉพาะเรื่องที่ดิน สปก., การรื้อถอนที่สาธารณะการแจ้งสิทธิในที่ดินและการจำหน่ายโอนที่ดิน สปก. มรดก, การกู้ยืมเงิน การค้าประกัน จำนองและสัญญาขายฝากที่ดิน^{๔๐}, เรื่องมรดกไม่มีพินัยกรรม, การทะเลาะวิวาท, การกู้ยืมเงินนอกระบบ, เรื่องบุกรุก, แนวเขตที่ดินรื้อถอนที่ดินบุคคลอื่น, โศ กระบือเข้าไปในที่ดินของบุคคลอื่น, ยาเสพติด, การทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น และนับวันยังมีความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ เพิ่มขึ้น^{๔๑}

๓. สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาท

สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการที่ชาวบ้านไม่มีความรู้และความเข้าใจด้านกฎหมาย ที่ในเรื่องนิติกรรมสัญญาต่างๆ ตลอดจนสิทธิหน้าที่ของบุคคล ความอยากความโลภ ความไม่รู้ความไว้วางใจ เชื่อใจ ความเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง^{๔๒} การใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ตี๋มสุราจนขาดสติ เป็นต้น^{๔๓}

กลุ่มประชากรส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นสอดคล้องต้องกันว่า วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้กติกาของชุมชนเข้ามาจัดการ หรือไม่ก็ไปร้องเรียนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรืออำเภอ เพื่อให้ลงมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งการพูดจาไกล่เกลี่ยกันระหว่างคู่พิพาทโดยมีคนกลางมาช่วยเจรจา แต่มีเพียงประชากรส่วนน้อยแสดงความเห็นว่าไม่ทราบว่าจะดำเนินการอย่างไร^{๔๔}

ปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ก็ใช้การเจรจากัน การเจรจากันโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคนกลาง ในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยให้แก่ชาวบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะทำการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยใช้กระบวนการตามที่ทุกคนเห็นว่าควรกระทำโดยไม่มีกระบวนการที่เป็นระบบ^{๔๕} และไม่มีกรอบและฝึกทักษะในการไกล่เกลี่ยให้แก่กำนันผู้ใหญ่บ้าน แต่อย่างใด วิธีการแก้ปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นการไกล่เกลี่ยโดยกำนัน ทำหน้าที่ มีคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่ โดยใช้หลักคุณธรรมจริยธรรม ที่ผ่านมาการไกล่เกลี่ยก็ไม่ได้มีการอบรม แต่ใช้วิธีการตามพื้นบ้าน^{๔๖}

เมื่อเกิดเหตุต้องร้องขอความช่วยเหลือจากทางราชการ ในชุมชนยังไม่มีกระบวนการช่วยเหลือตัวเอง เช่น การไปร้องขอความเป็นธรรมจากทางอำเภอ

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูอุดม ปุณฺณาท, เจ้าอาวาสวัดบ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายสุภา พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ บ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายวรวิทย์ บุรีรัมย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายสาร ดวงใจ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ บ้านขาม บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายสาย พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายธรรมรักษ์ พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายสุรินทร์ พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ บ้านขาม บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ส่วนใหญ่ เห็นว่า ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับเรื่องความรู้ด้านกฎหมาย และทักษะในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยปัญหาให้ชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้เวลาไม่เกิน ๓ วัน แต่ส่วนใหญ่เห็นว่า ระยะเวลาที่เหมาะสม ควรไม่เกิน ๒ วัน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร

๔. วิธีการแก้ปัญหาตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในระดับชุมชน

คำตอบ ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า หากมีการเจรจาไกล่เกลี่ย ก็มักจะสามารถยุติกันได้^{๔๗} โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ต้องนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาล ซึ่งในกรณีที่นำคดีไปฟ้องร้องต่อศาล จะเกิดผลกระทบกับคู่พิพาทในเรื่องค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ซึ่งจะต้องมีทั้งค่าพาหนะ ค่าน้ำมัน และการไปศาลเรื่องราวจะไม่จบกันง่าย ๆ^{๔๘} ต้องเสียเวลานานมาก

๕. แนวทางแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน มีดังนี้

๑) การเจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ข้อพิพาท

ทุกคนเห็นว่า ควรมีคนกลางช่วยเจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้ง ให้แก่คู่กรณี และน่าจะมิตั้งนานแล้ว เพราะจะได้ช่วยชาวบ้านในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ โดยไม่ต้องเกิดเป็นคดีความถึงชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือในชั้นศาล ชาวบ้านได้ประโยชน์เยอะ เพราะชาวบ้านค่อนข้างยากจน เวลาเกิดถึงโรงถึงศาลค่าใช้จ่ายเยอะ ชาวบ้านจะไม่มีเงินค่าใช้จ่าย^{๔๙}

คนที่ทำหน้าที่เป็นคนกลาง ควรมีการอบรมให้คนกลางมีความรู้ด้านกฎหมายควรให้ความรู้เรื่องกฎหมาย ที่จำเป็นสำหรับตำบลสวย โดยพอให้รู้เท่าที่จำเป็นไม่ต้องถึงขั้นนิติกรอาชีพ กฎหมายที่จำเป็นต้องรู้ เช่น เรื่องที่เคยเกิดขึ้นในชุมชน เรื่องมรดก เรื่องที่ดิน เรื่องครอบครองปรปักษ์ เจ้าของร่วม เรื่องกู้ยืมเงิน เรื่องขายฝาก ความรู้กฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท.^{๕๐}

๒) ชุมชนควรเป็นคนกลางที่จะมาไกล่เกลี่ย

เป็นผู้ที่มาจากชุมชน เป็นผู้อาวุโส เคยรับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน อบต. ปราชญ์ชาวบ้าน หรือเป็นบุคคลเป็นคนที่ได้รับการยอมรับในชุมชน โดยให้เลือกจากที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน หรือโดยผู้ใหญ่บ้านเป็นคนเลือก หรือ ให้ชุมชนเลือกกันเอง เพื่อเป็นอาสาสมัคร หมู่บ้านละสองคน เป็นตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน^{๕๑} หรืออาจสรรหาจากคนในชุมชนที่มีความรู้ด้านกฎหมาย เชิญให้เขาไปร่วมเป็น

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายวัน คำมา, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๖ บ้านกระโพธิ์น้อย ตำบลสวย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ นาคนวล, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ อุตสาหะ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายมานิตย์ บุณยะ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายธรรมรักษ์ พันธมาศ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ บ้านขาม ตำบลสวย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

คณะกรรมการด้วย แต่ละบ้านจะรู้ว่าใครมีประสบการณ์ เคยเป็นกำนัน เป็นผู้ใหญ่ที่เกษียรไปแล้ว ครู ที่เกษียรไปแล้ว มาพูดมาคุยจะมีน้ำหนักขึ้น อย่างไรก็ตาม ต้องเป็นคนที่ชุมชนยอมรับ และมีจิตอาสา^{๕๒}

๓) คุณสมบัติของคนกลางที่มาช่วยไกล่เกลี่ย

ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้จบปริญญาตรีด้านกฎหมาย และผ่านการฝึกอบรม เพื่อให้เห็นภาพในมุมกว้าง ของกระบวนการยุติธรรม มีความรู้ (ความรู้, ทักษะ, กระบวนการทางกฎหมาย, พฤติกรรม) และหลักทางพุทธวิธีด้วย ควรจะเป็นกลาง จะต้องไม่เป็นญาติของใคร ไม่เลือกข้าง ควรให้ความรู้แก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายเพื่อให้ยุติกันได้โดยไม่ต้องไปถึงศาล^{๕๓}

ต้องเป็นคนซื่อตรง ซื่อสัตย์มีจิตบริสุทธิ์ มีความเป็นธรรมตรงไปตรงมา ยึดความถูกต้องเป็นหลัก เข้าใจตัวบทกฎหมาย มีความน่าเชื่อถือ คนในชุมชนให้ความเคารพ และต้องมีประสบการณ์ในการพูด^{๕๔} ในการไกล่เกลี่ย ไม่จำเป็นต้องเป็นนักกฎหมายก็ได้ เป็นคนที่น่าเชื่อถือ รู้จักพูด รู้จักไกล่เกลี่ย เป็นคนดีมีศีลธรรม มีคุณธรรม ไม่มีอคติและต้องมีใจรัก มีจิตอาสา^{๕๕}

๔) บทบาทของคนกลางที่ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย

ควรเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการหมู่บ้านและให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนได้^{๕๖}

เป็นที่ปรึกษา เป็นคนกลางเจรจาไกล่เกลี่ย ทำบันทึกข้อตกลงให้เขาได้ ให้คำปรึกษาเบื้องต้น กรณีมีปัญหาซับซ้อนสามารถขอคำปรึกษาจากหน่วยงานมาช่วยให้คำปรึกษาและช่วยทำหน้าที่เจรจาไกล่เกลี่ยให้ได้^{๕๗}

๕) คนกลางผู้ไกล่เกลี่ย ควรยึดหลักธรรมใดในการปฏิบัติหน้าที่

ความเป็นหมู่บ้านศีล ๕ หมู่บ้านสะอาดสามารถเสริมความเชื่อถือให้แก่นิติกรชุมชนระดับตำบลหมู่บ้านได้ ครอบครัวไหนที่เขาบวชเรียน เคยบวชเป็นพระ ที่เรียกว่าทิด จะเป็นคนสุกชอบให้ความเป็นธรรมแก่สังคม ไม่เอาไรต์เอาเปรียบสังคม ก็เป็นครอบครัวที่มีความสุข ถ้าหากว่าคนที่ไม่เอาไหนเลย ไม่มีสังคม ไม่ยอมพัฒนาตัวเอง ไม่ยอมเข้าวัดฟังธรรมเลย คนพวกนี้ก็จะทำให้สังคมเดือดร้อนในชุมชน ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ย ควรยึดหลักเบญจศีล เบญจธรรม โดยปราศจากอคติ^{๕๘}

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางมาลินี ฉิมพินิจ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นางสุกฤษฏ์ สุทธิพิทย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ บ้านไผ่ ตำบลสวาย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระครูวิมลพุทธินทร, เจ้าอาวาสวัดบ้านขาม ตำบลสวาย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ วงศ์ภักดิ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ บ้านไผ่ ตำบลสวาย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายบุญชิต ศิลาชัย, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ บ้านสนธิ ตำบลสวาย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๗} สัมภาษณ์ ร้อยตำรวจตรี วิชัย สุริยฤทธิ์, สถานีตำรวจภูธรตำบลสวาย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายกิตติศักดิ์ มีกุล, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ บ้านสนธิ ตำบลสวาย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๖) คนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรตั้งชื่ออย่างไร

ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่จะตั้งชื่อว่า นิติกรชุมชน แต่ก็มีบางท่านเสนอว่าเป็นนิติกรชาวบ้าน หรือทนายชาวบ้าน^{๕๙}

๗) หากไม่มีข้อพิพาทในชุมชนแล้ว ชุมชนจะเกิดสันติสุขหรือไม่

ส่วนใหญ่ เห็นว่า เมื่อสามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนเข้าใจกัน รัก สามัคคีกันมากขึ้น จะทำให้ข้อขัดแย้งลดลง ช่วยให้ชุมชนเกิดสันติสุขได้^{๖๐}

๖. ข้อเสนอแนะจากผู้นำหมู่บ้านตำบลสวาย

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้าน และผู้นำหมู่บ้านได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบดังนี้

๑) ควรมีค่าตอบแทนให้นิติกรชุมชน

๒) หน่วยงานของรัฐต้องให้ความช่วยเหลือนิติกรชุมชนบ้างตามความเหมาะสม เช่น กระทรวงมหาดไทย ควรเป็นหน่วยงานที่ต้องให้การสนับสนุนดูแล ร่วมกับสภาพนาความ และควรแก้ระเบียบของกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการไกล่เกลี่ยจากคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็น คณะกรรมการหมู่บ้านและนิติกรชุมชนในตำบลนั้นเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านได้^{๖๑}

๓) ควรมีการกำหนดค่าตอบแทนของนิติกรชุมชน เมื่ออาสาที่ต้องทำแต่จะมียังงัยบ้าง^{๖๒}

๔) ชื่อ “นิติกร” ทำให้นึกถึงนักกฎหมาย แต่ “นิติกรชุมชน” เป็นผู้นำนชุมชน จึงไม่ต้องเป็นนักกฎหมายก็ได้ คือเป็นตัวแทนของประชาชน เกี่ยวกับความรู้กฎหมาย ก็ให้อบรมให้รู้ เรื่องอาญาบ้าง เรื่องแพ่งบ้างสามารถให้เขามีความรู้ หูตาสว่างขึ้น และเขาก็จะไม่ถูกหลอก ถือว่าสุดยอดแล้วครับกฎหมายของไทยที่เกี่ยวข้องมีเป็นจำนวนมาก นิติกรชุมชน ต้องทราบในเรื่องที่จำเป็น ซึ่งจะนำมาใช้ให้ตรงกับกรณีที่เกิดข้อพิพาทในชุมชนอย่างเป็นธรรมได้^{๖๓}

๕) สภาพนาความควรจะเป็นผู้ริเริ่มในการอบรมนิติกรชุมชน ในรูปแบบอาสาสมัครเป็นเบื้องต้น ต่อไปค่อยขยับเป็นนิติกรมีรายได้ประจำ และจะต้องให้นักกฎหมายมาอบรมเขาก่อน เอาคนในหมู่บ้านมารวมกัน เอาคนมันสมองดีหรือมีความเป็นธรรม มีลักษณะความเป็นผู้นำ ให้เขาเลือกเป็นหัวหน้าอีกที ให้เป็นกระบวนการยุติธรรมของตำบล^{๖๔}

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางสาวสุกฤษฎ์ สุทธิพิทย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ บ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายสุภา พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ บ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายชล การเกษ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ บ้านทับซอน ตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายวิริยะ อินพานิช, ส.อ.บ.ต ตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ, ๑๐ ตุลาคม ๕๖๑.

^{๖๓} สัมภาษณ์ ร้อยตำรวจตรี วิชัย สุริยทุธ สถานีตำรวจภูธรตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายวิริยะ อินพานิช ส.อ.บ.ต ตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ วันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

การคัดสรร ให้ประชาชนในหมู่บ้านเลือกขึ้นมา เหมือนการเลือกผู้ใหญ่บ้าน เขาจะรู้ว่าใครมีลักษณะเป็นผู้นำ คนไหนมีความเฉลียวฉลาด มีการศึกษาที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เขาจะรู้เขาเอง การเลือกนี้ไม่มีผลประโยชน์อะไร ไม่เหมือนเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีเงินเดือน ที่ต้องลงพินทุหาเสียง แต่นี่เป็นการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ คงไม่มีปัญหาอะไร

การอบรม ควรใช้เวลาประมาณไม่เกิน ๓ วัน ควรเน้นในเรื่องทางแพ่งมากกว่า เพราะกระบวนการอาญา รู้โดยอัตโนมัติ เพราะใครทำผิดก็ผิดกฎหมาย (ความรู้ทางศีลธรรม ชาวบ้านเข้าวัดฟังธรรมอยู่แล้ว ไม่ต้องอบรมก็ได้) ความเป็นหมู่บ้านศีล ๕ หมู่บ้านซื่อสัตย์สามารถเสริมความเชื่อถือให้แก่นิติกรชุมชนระดับตำบลหมู่บ้านได้

การอบรม ควรใช้เวลา ๑-๒ วัน อย่างมากไม่เกิน ๓ วัน เพราะหากมากกว่านี้ จะไม่มีคนเข้ารับการอบรม ส่วนใหญ่เสนอว่าใช้เวลา ๒ วันก็เพียงพอแล้ว วันหนึ่งไปฟัง อีกวันหนึ่งไปฝึกทักษะทดลองปฏิบัติ ในปัญหาตามตัวอย่างสมมุติ^{๖๕}

๖) ผู้ทำหน้าที่ไกลเกลี่ย ถ้าสลับหมู่บ้านกันพิจารณาได้ จะดีมาก จะได้แก้ปัญหาคาเป็น ผู้มีส่วนได้เสีย หรือเป็นญาติกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือต้องมียุติธรรมชุมชนในพื้นที่ตำบลสวย

แม้ในปัจจุบัน กระทรวงยุติธรรม มีโครงการยุติธรรมชุมชน ในพื้นที่ตำบลสวยแล้วก็ตาม แต่ปรากฏว่าจากการลงพื้นที่ในตำบลสวย ผู้วิจัยพบว่า ประชาชนในพื้นที่ยังไม่รู้จักยุติธรรมชุมชน และไม่ทราบว่าในพื้นที่ของตนมีที่ทำการของยุติธรรมชุมชน ตั้งอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวยแล้ว เพราะโครงการดังกล่าวเป็นของกระทรวงยุติธรรม แต่องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นโครงการที่ขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย จึงไม่มีการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม จากการสัมภาษณ์นิติกรองค์การบริหารส่วนตำบลสวย ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ไม่มีประชาชนมาติดต่อกับสำนักงานยุติธรรมตำบลสวยเลย และเห็นด้วยกับการที่จะมีนิติกรชุมชนในพื้นที่ตำบลสวย^{๖๖}

๒.๓ หลักการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุขตามหลักสากล

หลักการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุขตามหลักสากล ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญๆ มาปรับใช้กับการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) ๔) การดูงาน (Study Tour) ดังนี้

๒.๓.๑ การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HRD) ภายใต้วิสัยทัศน์ (Vision) ขององค์การที่ผู้บริหารต้องการให้เป็นจริง และมีความเสี่ยงน้อยที่สุด ด้วยการใช้เทคนิคง่าย ๆ จากแนวคิดไม่มีผู้มี จากเล็กสู่ใหญ่ เริ่มด้วยการทดลองทำโครงการนำร่องให้เป็นแม่แบบ และเป็นการทดสอบความพร้อม

^{๖๕} สัมภาษณ์นายไพบุลย์ วงษ์ภักดี, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ บ้านไผ่ ตำบลสวย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายวรวิทย์ บุรีรัมย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ในทุกๆด้านของทีมงาน ภายใต้ข้อจำกัด และประหยัดเงินลงทุน โดยมีตัวแทน (Representatives) ทั้งจากฝ่ายบริหารระดับสูง ฝ่ายบริหารระดับกลาง และฝ่ายปฏิบัติการหน้างาน ที่มาจากทุกหน่วยงาน ทุกระดับที่มีส่วนในความสำเร็จ หรือล้มเหลวของโครงการ เข้ามามีส่วนร่วม (Participatory) เป็นกระบวนการดำเนินงานแบบผสมผสาน (Hybrid of implementation) ทำให้เกิดวัฒนธรรมองค์การ ในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ กระบวนการนี้มีผลลัพธ์ ทำให้เกิดการคิดนอกกรอบ (Think out of the box) ขององค์การอย่างมีทิศทางได้ด้วยหัวใจของโครงการนำร่องนี้มีเป้าหมายมุ่งเน้น สร้างความสำเร็จขององค์การในระยะยาว มากกว่าความสำเร็จขององค์การในระยะสั้น

วิสัยทัศน์ คือ สิ่งที่สามารถกำหนดกรอบการทำงานที่จะนำไปสู่การปฏิบัติและให้เกิดนโยบายที่ต้องอาศัยความคิดเห็นที่กว้างขวางและชัดเจน แต่ในเวลาเดียวกันนำไปสู่สิ่งที่ไกลออกไปได้^{๖๗} ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการมองภาพขององค์การในอนาคตซึ่งได้มาจากปัญญา ความคิด มีความเป็นไปได้และสอดคล้องกับเป้าหมาย และภาระหน้าที่ขององค์การ โดยภาพนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง น่าเชื่อถือ และดึงดูดใจให้ปฏิบัติตาม อันจะทำให้องค์การมีสภาพดีกว่าที่จะเป็นอยู่ในปัจจุบัน^{๖๘} ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดที่ว่า การมองภาพในอนาคตที่นำมาทำให้กระจ่างว่าทำไมบุคคลต้องสร้างขึ้นในอนาคต ซึ่งสิ่งที่สร้างขึ้นนั้น สามารถกระตุ้นให้บุคคลมุ่งมั่น และดำเนินการไปสู่ในทิศทางการเปลี่ยนแปลงและทิศทางที่ถูกต้อง ซึ่งสามารถช่วยให้เกิดการประสานการปฏิบัติในความแตกต่างระหว่างบุคคล แม้ว่าจะมีบุคคลจำนวนมากก็สามารถดำเนินการไปด้วยดี และรวดเร็ว^{๖๙} และยังรวมไปถึง ความสามารถในการที่จะทำความเข้าใจสภาวะแวดล้อม แล้วทำให้สามารถคาดการณ์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อองค์การ ในส่วนของความสามารถเหล่านี้จะเกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนั้นผู้นำคนใดที่เข้าใจแยกแยะสถานการณ์และปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดสถานการณ์ย่อมจะสามารถควบคุมให้เป็นไปตามต้องการได้^{๗๐}

ดังนั้น วิสัยทัศน์ จึงเป็นความสามารถของบุคคลในการมองเห็นภาพในอนาคตที่ต้องการจะให้เป็นอย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยภาพนั้นจะสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การ มีความเป็นไปได้ สามารถมองเห็นวิธีการปฏิบัติที่มีทิศทางและขอบเขตที่นำองค์การไปสู่เป้าหมาย

วัตถุประสงค์การสร้างวิสัยทัศน์ โดยการปฐมนิเทศ คือ เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีของคนต่อองค์การให้เข้าใจถึงนโยบายและการบังคับบัญชาช่วยให้คนงานรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ ส่งเสริมขวัญและความกระตือรือร้นในการทำงานซึ่งเป็นการทำให้คนงานใหม่เริ่มต้นที่ถูกต้องมีกิจกรรม การอบรมปฐมนิเทศเพื่อให้ผู้ปฏิบัติใหม่จะสามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้โดย

^{๖๗}Nicola Phillips, **Innovative, Management : A Pragmatic Guide to New Techningues**, (London : Pitman Publishing, 1997), p. 7.

^{๖๘}H. Beare, et.al., **Creating an Excellent School**, (New York : Routledge, Training & Development Journal, 1985), p. 89.

^{๖๙}John P. Kotter, **Leading Change**, (Boston: Massassusette Harvard Business School Press, 1996), p. 68-69.

^{๗๐}จิตยา สุวรรณะชญ, **แนวคิดทฤษฎีสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

ปราศจากความกลัวและเป็นการแนะนำให้รู้จักสภาพทั่วไปขององค์การทั้งหมดการจัดอบรมควรให้มีการตอบคำถามให้มากที่สุดหัวข้อที่มักบรรจุในองค์การปฐมนิเทศมีดังนี้

๑) เนื้อหาเกี่ยวกับองค์การได้แก่ประวัติขององค์การชื่อตำแหน่งผู้บริหารหน่วยงานในองค์การสิ่งอำนวยความสะดวกกระบวนการและขั้นตอนการทำงานนโยบายและกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนและวินัย คู่มือ พนักงาน ระยะเวลาของการทดลองงานข้อบังคับและมาตรการ ความปลอดภัยบริการต่างๆที่จัดให้

๒) ผลประโยชน์ของพนักงานได้แก่ เงินเดือนและค่าจ้าง การประกัน วันหยุด ช่วงพัก การฝึกอบรมและการศึกษา การให้คำแนะนำ บริการบริการที่ให้โครงการฟื้นฟูสุขภาพ โครงการเกษียณอายุ

๓) การแนะนำให้แก่ผู้บริหาร ผู้ร่วมงาน ผู้ให้การอบรม ผู้ให้คำแนะนำปรึกษา

๔) หน้าที่งานได้แก่สถานภาพของงาน ภาระงานภาพรวมของงาน วัตถุประสงค์ของงาน ความปลอดภัย และความสัมพันธ์กับงานอื่น

สำหรับ กระบวนการสร้างวิสัยทัศน์ ประกอบด้วยขั้นตอน ต่อไปนี้^{๗๑}

๑) ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนการสร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับความหมายและให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการสร้างวิสัยทัศน์ในองค์การรวมถึงการมีเจตคติที่ดีของสมาชิกที่มีต่อองค์กร

๒) ขั้นตอนดำเนินการสร้างวิสัยทัศน์ มีขั้นตอนดังนี้

๒.๑) รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงาน เช่น วัตถุประสงค์ ภารกิจหน่วยงาน ความคาดหวังและความต้องการของสมาชิก ผู้รับบริการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๒.๒) วิเคราะห์สถานภาพปัจจุบันของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหารเข้าใจและตระหนักในสถานภาพปัจจุบัน และศักยภาพของหน่วยงาน

๒.๓) กลุ่มผู้บริหารเสนอมุมมองแห่งอนาคต เป็นลักษณะของการสร้างฝันของผู้บริหารแต่ละคน (Create Individuals Dream) จะได้มุมมองที่หลากหลายและครอบคลุม

๒.๔) นำมุมมองของผู้บริหารแต่ละคนมารวมและเชื่อมโยงกัน (Share and Relate the Dreams) เพื่อให้มุมมองของแต่ละคนมาเชื่อมโยงกัน แล้วเรียงลำดับความสำคัญ

๒.๕) คัดเลือกและตัดสินใจอนาคตของหน่วยงานที่เป็นความฝันของทุกคน

๒.๖) ขัดเกลาสำนวนให้สื่อความหมายชัดเจน ปลูกเร้า ทำท่าย สร้างพลังจิตใจ มีสาระครอบคลุมองค์ประกอบของวิสัยทัศน์

๓) ขั้นนำวิสัยทัศน์ไปปฏิบัติ เมื่อกำหนดวิสัยทัศน์ตามขั้นตอนการสร้างวิสัยทัศน์แล้วจะได้วิสัยทัศน์ของหน่วยงาน และเมื่อคณะกรรมการบริหารแล้ว ควรสื่อสารให้สมาชิกทุกคนได้รับทราบและเข้าใจตรงกัน กำหนดแผนงานและโครงการให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ และนำแผน/โครงการไปปฏิบัติ

^{๗๑} สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, การประกันคุณภาพการศึกษา : พลังและความหวัง, (นครปฐม: สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๔๗.

๔) ชั้นประเมินวิสัยทัศน์ การประเมินวิสัยทัศน์ทำให้ทราบว่า วิสัยทัศน์นั้น มีพลังและมีประสิทธิภาพเพียงใด โดยพิจารณาจากผลการดำเนินงานตามแผน และโครงการว่ามีความก้าวหน้าที่มุ่งไปสู่วิสัยทัศน์เพียงใด ควรปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์อย่างไร

๒.๓.๒ การศึกษา (Education)

การศึกษา (Education) หมายถึง การเรียนรู้ที่มุ่งเพื่องานในอนาคต หรือการเปลี่ยนแปลงในความรู้เป็นการช่วยแต่ละบุคคลให้มีคุณสมบัติที่จะเติบโต หรือประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของอาชีพในอนาคต การศึกษามักจะสัมพันธ์กับการพัฒนาอาชีพและเป็นการริเริ่มโดยบุคคลมากกว่าองค์กร ในองค์กรมักจะเรียกว่า การศึกษาของพนักงาน เช่น^{๗๒}

- ๑) การศึกษาเพื่อให้ได้พื้นฐานที่จำเป็นในงาน
- ๒) การศึกษาเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญ
- ๓) การศึกษาต่อเนื่อง

การศึกษา (Education) จึงเป็นวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่จำเป็นวิธีการหนึ่งเพราะเป็นการเพิ่มวุฒิของทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ขึ้น หรือให้ได้รับความรู้ใหม่เนื่องจากเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ความรู้ความสามารถล้ำสมัย จึงจำเป็นต้องส่งบุคคลไปศึกษาต่อมีทั้งการศึกษาต่อภายในประเทศ และการศึกษาต่อต่างประเทศ เพื่อนำความรู้ความสามารถและประสบการณ์ใหม่มาปรับปรุง และพัฒนาการปฏิบัติงานในหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทำหน้าที่หลัก ๒ ประการ คือ ประการแรก ทำหน้าที่ในการให้ความรู้วิชาการและความรู้ในการประกอบอาชีพ เมื่อเรียนจบ ก็สามารถนำเอาไปเป็นเครื่องมือประกอบอาชีพไปใช้งานและอยู่ร่วมในสังคมต่อไป ประการที่สอง ทำหน้าที่ในการชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตและฝึกฝนพัฒนาตนเอง เพื่อพัฒนาคุณภาพจิตใจตนเอง และพฤติกรรมของสังคมที่ดีที่เหมาะสมต่อไป

สำหรับรูปแบบการศึกษาในปัจจุบันมี ๓ รูปแบบ ได้แก่^{๗๓}

๑) การศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน ทฤษฎีการจัดการศึกษาในปัจจุบันมุ่งสู่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่เก่ง ดี มีสุข

๒) การศึกษานอกระบบ (Non-Formal Education) การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

^{๗๒} ดนัย เทียนพุดิ, กลยุทธ์การพัฒนาคน : สำหรับนักฝึกอบรมมืออาชีพโปรแกรม : การจัดทำแบบฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร กรุงเทพมหานคร: บุ๊คแบงก์, ๒๕๔๙. หน้า ๓๑.

^{๗๓} เสน่ห์ จัยโต, การจัดการทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๖-๑๗๘.

๓) การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น

จากประเด็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการศึกษามีผลทำให้เกิดการพัฒนา โดยการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาโดยวิธีต่าง ๆ มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน หรือนำมาปรับใช้กับการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะการศึกษาสามารถกระทำได้ตลอดเวลา

๒.๓.๓ การฝึกอบรม (Training)

การฝึกอบรม คือ การเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ความสามารถ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติท่าทีความรู้สึของผู้ที่เข้าร่วมการฝึกอบรม เพื่อให้เขาสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขข้อบกพร่องในการทำงานปัจจุบัน และทำงานประสบผลสำเร็จในอนาคตตลอดจนการเตรียมคนให้พร้อมเพรียง เพื่อรับตำแหน่งที่มีความรับผิดชอบสูงขึ้นไป ถือเป็นงานส่วนหนึ่งของฝ่ายบริหาร ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง^{๗๔} จากความหมายการฝึกอบรมที่กล่าวมา สรุปว่า การฝึกอบรม คือ กระบวนการที่จัดขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในระดับผู้บริหารและปฏิบัติงานให้มีความรู้ในการปฏิบัติงาน มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ

การฝึกอบรมเป็นหน้าที่ของการจัดการ ความรับผิดชอบขั้นแรกของการบริหาร คือ ความพยายามในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างดี ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องจัดการฝึกอบรมขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความสำเร็จ ความจำเป็นมากน้อยในการจัดการอบรมขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความต้องการของหน่วยงานนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย การบริหารแต่ละแห่ง การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดความรู้ ความสามารถและพร้อมที่จะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง โดยเข้าไปจกดำเนินการปรับปรุงองค์การให้เกิดความก้าวหน้าได้ในอนาคต^{๗๕}

ทั้งนี้ ประโยชน์ของการฝึกอบรม สามารถอธิบายได้ดังนี้^{๗๖}

๑. การฝึกอบรมจะทำให้ระบบการปฏิบัติงานดีขึ้น
๒. การฝึกอบรมจะช่วยลดค่าใช้จ่าย แรงงาน และเวลาในการปฏิบัติงานให้น้อยลง
๓. การฝึกอบรมจะช่วยลดเวลาเรียน และวิธีการปฏิบัติงานให้น้อยลง
๔. การฝึกอบรมจะช่วยแบ่งเบาภาระการปฏิบัติงานของผู้บังคับบัญชาให้น้อยลง
๕. การฝึกอบรมจะช่วยให้การบริการการควบคุมการติดต่อสื่อสารการประสานงานดีขึ้น
๖. การฝึกอบรมจะช่วยให้ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ที่สมรรถภาพสูงขึ้น
๗. การฝึกอบรมจะช่วยให้ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ทำงานอย่างมีชีวิตชีวามากขึ้น

^{๗๔}อุทัย หิรัญโต, หลักการบริหารงานบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐๘.

^{๗๕}Stahl O' Glenn, Public Personnel Administration, (New York : Harper and Row, 1962), p. 279.

^{๗๖}อุทัย หิรัญโต, หลักการบริหารงานบุคคล, หน้า ๑๐๙.

สำหรับจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม จำแนกได้ดังนี้^{๗๗}

๑. ความมุ่งหมายขององค์การ เป็นความมุ่งหมายที่เน้นหนักในแง่ส่วนรวม ดังนี้
 - ๑) เพื่อสร้างความสนใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการ พนักงานและเจ้าหน้าที่
 - ๒) เพื่อสอนและวิธีการปฏิบัติงานที่ดีที่สุด
 - ๓) พัฒนาการปฏิบัติงานให้ได้ผลสูงสุด
 - ๔) ลดความเสี่ยงและป้องกันอุบัติเหตุในการปฏิบัติงาน
 - ๕) เพื่อจัดวางมาตรฐานในการปฏิบัติงาน
 - ๖) พัฒนาฝีมือในการปฏิบัติงานของบุคคล
 - ๗) เพื่อพัฒนาการบริหาร โดยเฉพาะการบริหารด้านบุคคลให้มีความพอใจทุกฝ่าย
 - ๘) ฝึกฝนบุคคลไว้เพื่อความก้าวหน้าของงาน และการขยายองค์การ
 - ๙) สนองบริการอันมีประสิทธิภาพแก่ผู้บริหาร

๒. ความมุ่งหมายส่วนบุคคล หมายถึง ความมุ่งหมายของข้าราชการ พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์การ ดังนี้

- ๑) เพื่อความก้าวหน้าในการเลื่อนขั้นตำแหน่ง
- ๒) เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพในการปฏิบัติงาน
- ๓) เพื่อพัฒนาฝีมือในการปฏิบัติงานโดยการทดลองปฏิบัติ
- ๔) เพื่อฝึกฝนการตัดสินใจ
- ๕) เพื่อเรียนรู้งาน ลดการเสี่ยงอันตรายในการปฏิบัติงาน
- ๖) เพื่อปรับปรุงสภาพการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น
- ๗) เพื่อส่งเสริม และสร้างขวัญในการปฏิบัติงาน
- ๘) เพื่อเข้าใจนโยบายและความมุ่งหมายขององค์การที่ปฏิบัติงานอยู่ให้ดีขึ้น
- ๙) เพื่อให้มีความพอใจในการปฏิบัติงาน

นอกจากนี้ ประเภทของการฝึกอบรม อาจจำแนกได้ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม และตามระยะเวลาที่จัดให้มีการฝึกอบรม

- ๑) การฝึกอบรมปฐมนิเทศ
- ๒) การฝึกอบรมการทำงาน
- ๓) การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับผู้บังคับบัญชา
- ๔) การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับบริหาร

ทั้งนี้ วิธีการฝึกอบรมที่สำคัญ แบ่งได้ดังนี้^{๗๘}

- ๑) การฝึกอบรมการทำงาน (On-the-job training)
- ๒) วิธีฝึกอบรมด้วยการจัดประชุม หรืออภิปราย (Conference or discussion)

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^{๗๘} รังชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๗. หน้า ๒๒๓-๒๒๖.

๓) การอบรมช่างฝีมือ (Apprenticeship training)

๔) การอบรมในห้องบรรยาย (Class-room training method)

๕) การจัดการสอน (Program instruction)

โดยสรุป การฝึกอบรมเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในระดับผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหาร พัฒนาตั้งแต่ก่อนปฏิบัติงาน และขณะปฏิบัติงาน เป็นการเตรียมทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเปลี่ยนแปลง มีหลายประเภท ไม่มีเวลาที่ดีที่สุด แต่ต้องดูความเหมาะสม ผู้รับผิดชอบคือผู้บริหารต้องให้ความสำคัญและการสนับสนุน

๒.๓.๔ การศึกษาดูงาน (Study Tour)

การศึกษาดูงาน หมายถึง การที่หน่วยงานสนับสนุนให้บุคลากรไปสังเกตการณ์ทำงานของหน่วยงานหรือองค์การอื่นในลักษณะที่เรียกว่า Study tour/ Visit กิจกรรมเช่นนี้จะช่วยไม่ให้หลงผิดไปว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นเป็นการกระทำที่ดีที่สุดแล้ว เพราะไม่มีที่จะเปรียบเทียบ การไปสังเกตกิจการในหน่วยงานอื่นย่อมจะทำให้มีโอกาสได้เปรียบ ทำให้เกิดความคิดมองเห็นตัวอย่างในการดำเนินงาน ตลอดจนอุปสรรคต่างๆ ที่อาจจะนำมาปรับปรุงใช้ในหน่วยงานของตนบ้าง

โดยการศึกษาดูงานว่า เป็นการอบรมนอกสถานที่ให้บุคลากรได้พบสถานที่จริง เป็นการพัฒนาบุคลากรได้ทุกระดับ หรือเป็นการฝึกอบรมชนิดหนึ่งที่ต้องอาศัยศักยภาพของจริง เพื่อให้เกิดประโยชน์และประหยัดเวลา โดยมีวิธีดำเนินการดังนี้^{๗๙}

๑. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนก่อนเดินทางไปศึกษาดูงาน แล้วอธิบายให้บุคลากรเข้าใจถึงขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการศึกษาดูงานรายละเอียดต่างๆ ที่จำเป็นและข้อปลีกย่อยอื่นๆ เช่น เวลารถออก ที่พัก และเมื่อเสร็จสิ้นการดูงานจะต้องเขียนรายงานถึงประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาอุปสรรคต่างๆ พร้อมแนวทางการแก้ไข

๒. สถานที่ ผู้จัดต้องศึกษาในรายละเอียดก่อนที่จะนำคณะผู้ดูงานเข้าเยี่ยมชมซึ่งต้องเลือกหน่วยงาน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์และความร่วมมือ ตรวจสอบรายชื่อผู้ร่วมเดินทางและจัดกำหนดการแจกผู้ร่วมเดินทางให้ทั่วถึง

ทั้งนี้ การศึกษาดูงานและสังเกตวิธีการทำงานโดยทั่วไปแล้วแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ^{๘๐}

๑. การไปศึกษาดูงานและดูงานในต่างประเทศ ปัจจุบันนี้พัฒนาการด้วยการสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีการฟื้นฟู และช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น ประเทศที่เจริญและพัฒนามากว่าได้ให้ความช่วยเหลือประเทศไทยมากขึ้น ทั้งการกู้ยืมเงิน การให้เงิน อุปกรณ์เครื่องมือ และนักวิชาการช่วยเหลือสนับสนุน ตลอดจนให้ทุนการศึกษาและดูงานแก่ข้าราชการเพื่อนำความรู้มาพัฒนาประเทศชาติให้เจริญทัดเทียมกับนานาชาติอารยประเทศ

๒. การไปศึกษาดูงานและสังเกตวิธีการทำงานภายในประเทศ ปกติมักใช้ระยะเวลาสั้นๆ และปฏิบัติที่ได้ผล ได้แก่

^{๗๙}ทองฟู ชินะโชติ, เทคนิคการพัฒนาทีมงาน, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๓๑), หน้า ๘๔.

^{๘๐}วิจิตร อาวะกุล, การฝึกอบรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๔๔.

๒.๑ การให้ไปฝึกงานเป็นการส่งคนไปเพื่อทำงานและใช้สติปัญญาด้วย คือ

(๑) ฝึกให้คิดและรู้จักวิธีคิด

(๒) ฝึกให้เผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหา

(๓) ฝึกการทำงานที่รวดเร็ว และฉลาดมีไหวพริบขึ้น

ประโยชน์ของการฝึกการทำงานทำให้รู้หลักการข้อเท็จจริงมากขึ้นช่วยให้การทำงานดีขึ้น

๒.๒) การพาไปดูงานโดยพาทรัพยากรมนุษย์ในหน่วยงานไปดูกิจกรรมหรือปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เห็นว่าเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของตนเองเพื่อให้เห็นของจริง ช่วยสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่ม

๒.๔ หลักการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุขตามหลักพุทธวิธี

หลักการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุขตามหลักพุทธวิธี ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธวิธี มาปรับใช้กับการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ ดังนี้

พระพุทธศาสนาให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา กล่าวคือ มนุษย์ต้องเป็นผู้กระทำ ด้วยการฝึกอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตน ซึ่งได้แก่ คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญาที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตน เป็นความสัมพันธ์กับมนุษย์และวัตถุ ซึ่งแสดงออกผ่านพฤติกรรมทางกายและวาจา มนุษย์จึงเป็นผู้กระทำ หรือผู้สร้างให้เกิดมีคุณสมบัติดังกล่าวนี้ ให้เกิดการพัฒนาในแง่ความเป็นมนุษย์ และมนุษย์ก็ยังเป็นผู้ที่ถ่ายทอดคุณสมบัติที่ตนทำให้มีขึ้นไปสู่ภายนอก ซึ่งเป็นการพัฒนาในแง่ของทรัพยากรมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เมื่อพระพุทธศาสนาเน้นความสำคัญของมนุษย์ด้วยการพัฒนา ดังนั้น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อมนุษย์ในแง่บทบาทที่ควรพิจารณาต่อไป

หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนามนุษย์ ซึ่งมีความจำเป็นจะต้องฝึกฝนตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้การดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่เมาในชีวิต เมาในความมั่งมี เมาในสิ่งนั้นในสิ่งนี้ ซึ่งเป็นสิ่งไม่ถาวรแต่ประการใดเลย นอกจากธรรมะที่เป็นยารักษาภายในให้พ้นจากความทุกข์ แม้เราจะมี ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นกฎธรรมดาของโลก แต่ถ้ารู้จักพัฒนาตนให้ปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตที่ดีแล้ว ย่อมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเอง

หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ ไตรสิกขา ๓ ศีล ๕ สัมปยุตธรรม ๗ พรหมวิหารธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์มีชีวิตที่ประเสริฐ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และไม่เบียดเบียนกัน

การพัฒนาของบุคคลตามแนวพุทธต้องตั้งอยู่บนหลักภาวนา ๓ คือ กายภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา บุคคลสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ เพื่อจะก่อให้เกิดประโยชน์ ๓ ประการ คือ

๑) ทำให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม เป็นผู้มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย แต่อยู่ในกรอบวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของสังคม พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลงดเว้นกายทุจริต วาจาทุจริต และประพฤติดังกายสุจริต วาจาสุจริต อันเป็นไปตามหลักของศีล เรียกว่า กายภาวนา กายภาวนานี้เป็นวิธีการพัฒนาบุคคลด้านพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและวาจา เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม ให้บุคคลแสดงออกเฉพาะพฤติกรรมในด้านดีเท่านั้น

๒) ทำให้บุคคลมีจิตใจ และอารมณ์มั่นคง เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนอื่นเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลลดเว้นความโลภ ความพยาบาท แล้วให้ประพฤติดมโนสุจริต ไม่มีความโลภ ไม่มีความพยาบาท หรือมีจิตใจเสียสละ และยินดีให้อภัย ตามมโนสุจริต เป็นการพัฒนาจิตใจตามหลักของสมาธิที่เรียกว่า จิตภาวนา

๓) ทำให้บุคคลได้รู้ และเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงเป็นสัมมาทิฐิ ละมโนสุจริต ปฏิบัติตามมโนสุจริตเป็นการพัฒนาบุคคล ตามหลักปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา การปฏิบัติข้อนี้เป็นการพัฒนาบุคคลให้เข้าใจชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง จนถึงสัมมาญาณและบรรลुสัมมาวิมุตติ (ความหลุดพ้นจากกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง) ซึ่งถือเป็นปัญญาภาวนาเช่นกัน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นต้องพัฒนาตนให้เป็นคนดีก่อน แล้ว สังคมก็จะดีไปด้วย ซึ่งตรงกับข้อความที่ว่า “หลักแห่งความประพฤติ” หรือแนวทางของการประพฤติดี ปฏิบัติชอบของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะหลักศีลธรรมเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ ตนที่สร้างสรรค์ชีวิตคนให้เป็นคนดี ทั้งเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เพื่อบรรลุถึงจุดหมายปลายทางสูงสุดของชีวิต^{๘๑} หลักพื้นฐานของมนุษย์มีจุดหมายที่เหมือนกัน คือ การมีชีวิตที่ไม่มีโทษภัย อยู่ในสังคมที่ปกติสุข จึงสร้างกฎระเบียบขึ้นในสังคมมนุษย์ คือ ศีล ๕ เป็นเสมือนระเบียบปฏิบัติของสังคม ได้แก่ การเว้นจากการปลงชีวิตสัตว์ที่มีชีวิต ชีวิตทั้งหลายมีค่าเท่าเทียมกันทั้งหมด ซึ่งการที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันกันโดยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นที่รองรับของธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลจากการเว้นถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ การไม่เบียดเบียนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านทรัพย์สินของบุคคลอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต การเว้นจากการประพฤติดมโนในกาม งดเว้นจากความประพฤติในการที่จะล่วงละเมิดคู่ครองหรือการไม่ล่วงเกินในขอบเขตแห่งความเป็นสามีภรรยาซึ่งดำเนินไปทางกาย ในการประพฤติเมณด้วยประสงค์ในการเสพสัทธิธรรม โดยมีเจตนาล่วงเกินอนันยฐาน (ฐานะมิควรถึง หมายถึง สตรีหรือบุรุษที่มีเจ้าของคู่ครอง) การเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากความประพฤติในการที่จะกล่าวด้วยคำพูดที่บิดเบือนจากความเป็นจริง โดยมีความจงใจเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจผิดคิดว่า คำที่กล่าวเท็จนั้นเป็นความจริง โดยการแสดงออกทางกาย วาจา การแสดงออกทางกายนั้น หมายถึง กิริยาอาการที่แสดงให้คนอื่นเข้าใจผิด ส่วนด้านวาจา หมายถึง การพูดให้ผู้อื่นเชื่อด้วยด้วยถ้อยคำเท็จโดยเจตนาการพูดคำหยาบคายด้วยถ้อยคำที่คนทั่วไปไม่นิยมพูด การพูดส่อเสียดเพื่อให้ผู้อื่นแตกแยกกัน การเว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ เป็นสิ่งที่ควรงดเว้น เพราะสุราและเมรัยเป็นเหตุทำให้ผู้ที่ดื่มเมินเมา ขาดความยังคิดหลงลืมเลือนดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า ด้วยโทษของการดื่มสุราเมรัย ๖ ประการ ดังปรากฏในทีฆนิกาย ปาฏิวรรค สังคาลกสูตรว่า

...คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ ประการ คือ ๑. เสียทรัพย์สินทันตาเห็น ๒. ก่อการทะเลาะวิวาท

^{๘๑}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธศาสนากับปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร : อริณทร์พรินติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑.

๓. เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๔. เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง ๕. เป็นเหตุให้ไม่รู้จักกาย ๖. เป็นเหตุ
ทอนกำลังปัญญา คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น
เหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ ประการนี้แล...^{๘๒}

การละเมิดศีล ๕ ย่อมก่อให้เกิดความไม่ตั้งงามสำหรับตนเองและสังคม ความไม่สงบ
เรียบร้อยในสังคม ความประพฤติดีในระดัพื้นฐานเป็นเหตุของความทุกข์ความเดือดร้อน จึงเกิด
ความขัดแย้งเอารัดเอาเปรียบ จะทำอะไรก็แสดงออกไปตามความวู่วาม ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส
เหล่านั้น คือ ไม่มีความเข้มแข็งในการควบคุมตน เมื่อมีการละเมิดศีล ๕ สภาพจิตใจและร่างกาย ก็
กลายเป็นเครื่องช่วยในการดำเนินชีวิตที่ร้าย หรือสนับสนุนการสร้างปัญหาของมนุษย์ให้มากยิ่งขึ้น
พระพุทธองค์ตรัสสอนให้ยึดหลักสำหรับใช้ในชีวิต คือ หนทางการดำเนินชีวิตมนุษย์ มีความประพฤติดี
ปฏิบัติชอบ ประกอบกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต การปฏิบัติตามศีลธรรมเป็นขั้นพื้นฐานของการ
พัฒนามนุษย์ที่สำคัญ ที่จะแก้ไขปัญหาระเบิดความทุกข์ เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสุข
และหลุดพ้นจากความทุกข์ ดับกิเลสได้สิ้นเชิง การประพฤติปฏิบัติจะต้องสอดคล้องกับจุดหมาย
ปลายทางสูงสุดของชีวิต คือ การบรรลุถึงนิพพาน อันเป็นความสุขอย่างยั่งยืนที่ชีวิตมนุษย์ต้องการ

๒.๔.๑ ความหมายของการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา

การพัฒนามนุษย์มีแหล่งใหญ่อยู่ที่มโนกรรม ซึ่งเป็นต้นกำเนิดแห่งอารยธรรมของ
มนุษยชาติที่ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเห็น ความเชื่อ เจตจำนงหรือทัศนคติ เป็นต้น
ซึ่งส่งผลให้เกิดกายกรรม และวจีกรรม ตามมาอย่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อคิด
อย่างใดจะทำและพูดเช่นนั้น หรือเมื่อทำและพูดอย่างใดก็จะสะท้อนถึงความคิดว่าเป็นอย่างไร ดังนั้น
การมีความเข้าใจในมโนกรรมว่า มีความสำคัญและส่งผลอย่างไร ทั้งต่อตนเองและต่อโลก ย่อมจะทำให้
เราสามารถเลือกที่จะประกอบมโนกรรมที่ถูกต้อง และส่งผลดีทั้งต่อตนเองและต่อโลก นั่นคือ การทำ
ให้เกิดการพัฒนาตนและโลกไปในทิศทางที่ถูกต้องพร้อมกันไป^{๘๓}

เมื่อมนุษย์เป็นผู้สร้างอารยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกโดยมีมโนกรรมอยู่เบื้องหลัง ซึ่ง
เป็นต้นกำเนิดของสิ่งเหล่านี้ ดังนั้น การพัฒนามนุษย์ที่อาศัยมโนกรรมที่ถูกต้อง จึงมีความสำคัญเป็น
อย่างยิ่งต่อการสร้างอารยธรรม สร้างสังคมที่มีความสงบสุขต่อไป และด้วยเหตุที่มโนกรรมเป็นตัวชี้วัด
ถึงทิศทางแห่งการพัฒนามนุษย์ ความหมายของคำนี้จึงสามารถเป็นตัวบอกนัยของมโนกรรมได้ทาง
หนึ่ง ดังนั้น จึงมีความหมายของคำว่า “การพัฒนามนุษย์” ตามนัยโดยทั่วไปและนัยทาง
พระพุทธศาสนา ดังนี้

คำว่า “พัฒนา” ในภาษาสันสกฤตมาจาก “วฺรณ” แปลว่า ความเจริญ มาจากบาลีว่า
“วฺจฺจน” หรือ “วฺฒน” แปลว่า ความเจริญ ความงอกงาม เพิ่มขึ้น ฝึกฝน ทำให้ยืนยาวขึ้น และ
นำมาใช้ในภาษาไทย ก็มีความหมายว่า ความเจริญ ความงอกงาม การขยายขยาย^{๘๔}

^{๘๒}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๘/๒๐๒.

^{๘๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษากับการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร
: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๘๓.

^{๘๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๘๐.

นักปราชญ์ผู้รู้ศัพทศาสตร์ได้ให้ความหมายของคำว่า “มนุษย์” เมื่อประมวลแล้วคงได้ความหมายเป็น ๓ ประการ คือ^{๘๕}

- ๑) คำว่า “มนุษย์” หมายความว่า เป็นเหล่ากอ, เชื้อสายหรือลูกหลานของมนุษย์
- ๒) คำว่า “มนุษย์” หมายความว่า เป็นผู้รู้เหตุและมีใจเหตุ ซึ่งได้แก่ผู้ที่รู้จักดี รู้จักชั่ว รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักบาป บุญ คุณและโทษนั่นเอง ผู้รู้จักประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์
- ๓) คำว่า “มนุษย์” หมายความว่า ผู้มีใจสูง สูงขึ้น มากขึ้น พอกพูนขึ้น ก่อขึ้น สั่งสมขึ้น คือ ฝึกปฏิบัติหัดอบรมสั่งสมขึ้น มีใจที่ประกอบด้วยมนุษยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม ที่คิดเป็นบุญ เป็นกุศล พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อเรื่องจิต เพราะจิตเป็นผู้บังคับให้บุคคลมีพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ ในการพัฒนาจิตของบุคคลตามแนวพุทธนี้เป็นการฝึกให้บุคคลมีจิตใจสงบถือว่า เป็นการทำให้บุคคลได้พัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมตามที่สังคมต้องการ ผู้ที่ได้รับการอบรมทางจิตให้ถูกวิธีจะสามารถพัฒนาจิตได้ คำกล่าวที่ได้ว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” จึงเป็นความจริง เพราะเมื่อบุคคลมีจิตใจสงบและคิดแต่ในสิ่งที่ดีแล้ว ก็จะมีผลทำให้ร่างกาย พฤติกรรม หรือการประพฤติปฏิบัติเป็นไปแต่ในสิ่งที่ดีงาม การพัฒนาจิตตามแนวพระพุทธศาสนานี้ บุคคลทุกคนจำเป็นต้องจะต้องลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง จึงจะสามารถพัฒนาจิตได้ เพราะการพัฒนาจิตใจในลักษณะนี้ เป็นการฝึกจิตให้หลุดจากกิเลสและเกิดความอดกลั้นต่อสิ่งยั่วยั่วทั้งหลาย

ธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ คือ เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและฝึกได้ การที่มนุษย์จะมีชีวิตที่ดีงามจะต้องศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นไป ในระบบการดำเนินชีวิตของเราประกอบด้วยพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เมื่อฝึกฝนพัฒนามีการศึกษา ก็ทำให้การดำเนินชีวิตของเราดีขึ้น แต่ถ้าไม่เรียนรู้ ไม่ฝึก เราที่เป็นมนุษย์นั้นก็จะดำเนินชีวิตไม่ดีเลย ทั้งนี้ เพราะมนุษย์อยู่ด้วยสัญชาตญาณอย่างเดียวไม่พอ^{๘๖}

การพัฒนาบุคคล ต้องมีการปฏิบัติศีล สมาธิ และปัญญา การศึกษาที่สมบูรณ์ต้องทำความเข้าใจเป็นมนุษย์ให้ถูกต้องและสมบูรณ์ อันประกอบด้วย

- ๑) ความฉลาด หรือสติปัญญาในขั้นพื้นฐานพอตัว พอแก่ความต้องการ คือ การเรียนหนังสือ
- ๒) มีความรู้เรื่องวิชาชีพและอาชีพพอตัว คือ การเรียนอาชีพ
- ๓) มีมนุษยธรรม คือ มีความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง คือ การเรียนความเป็นมนุษย์ กระทำได้ด้วยการสอน การอบรมจริยธรรม^{๘๗}

การพัฒนาตามความหมายของพระพุทธศาสนา คือ ภาวนา หมายถึง การทำให้เป็น ให้มีขึ้น รวมถึงการฝึกอบรม การพัฒนา มี ๔ ประการ^{๘๘} คือ

^{๘๕}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), การสร้างสรรค์ปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๖๒.

^{๘๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ถึงเวลาพัฒนาคนกันใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐.

^{๘๗}พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิพนพาน, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕.

^{๘๘}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๐.

๑) กายภาวนา คือ การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งนั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒) สีลภาวนา คือ การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

๓) จิตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔) ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ในองค์การโดยการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นฐานคิด ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน มีความเจริญเติบโตทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ด้วยวิธีการพัฒนาองค์การและพัฒนามนุษย์ไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่าเดิม^{๘๙}

จากแนวคิดพระพุทธศาสนาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงประมวลสรุปเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของการพัฒนามนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาของนักวิชาการและนักวิจัย

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
พุทธทาสภิกขุ (๒๕๓๗ : หน้า ๑๕)	การพัฒนาบุคคลเป็นการปฏิบัติศีล สมาธิ และปัญญา การศึกษาที่สมบูรณ์ต้องทำความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ด้วยความฉลาด ความรู้ การมีมนุษยธรรม
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๖ : หน้า ๗๐)	ภาวนา หมายถึง การทำให้เป็น ให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนามีการพัฒนา ๔ ประการ ได้แก่ กายภาวนา สีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา
ฉาน ธรรมวิจารณ์ (๒๕๕๐ : หน้า ๒)	เป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ในองค์การโดยการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นฐานคิด ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน

๒.๔.๒ จุดมุ่งหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของกระแสหลักนั้น มีเป้าหมายในการพัฒนา ๒ ประการสำคัญ คือ ประการแรกเพื่อการพัฒนาผลงาน (Performance) ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ผลผลิตของบุคคลและองค์การ ประการที่สองพัฒนาเพื่อให้นมนุษย์เกิดการเรียนรู้ (Learning) สนองความต้องการของมนุษย์เอง โดยที่เป้าหมายทั้งสองนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม เป้าหมายทั้งสองประการข้างต้นทำให้เกิดกระบวนการทัศน์ในการพัฒนา ๒ แบบ คือกระบวนการทัศน์การพัฒนาเพื่อผลงาน

^{๘๙}ฉาน ธรรมวิจารณ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

(Performance Paradigm) และกระบวนทัศน์การพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ (Learning Paradigm) แต่เป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาจะมี ๔ กระบวนทัศน์ ประกอบด้วย ๒ กระบวนทัศน์แรกที่กำลังกล่าวถึงแล้ว สำหรับอีก ๒ กระบวนทัศน์ที่ต่อยอดขึ้นไปคือกระบวนทัศน์การพัฒนาในระดับโลกียธรรมและกระบวนทัศน์การพัฒนาในระดับโลกุตระธรรม

จาก ๔ กระบวนทัศน์การพัฒนาข้างต้นทำให้สรุปได้ว่า เป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนามี ๓ ประการ กล่าวคือ

๑) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สนองความจำเป็นขององค์การ มีความสามารถในการประกอบสัมมาอาชีพ

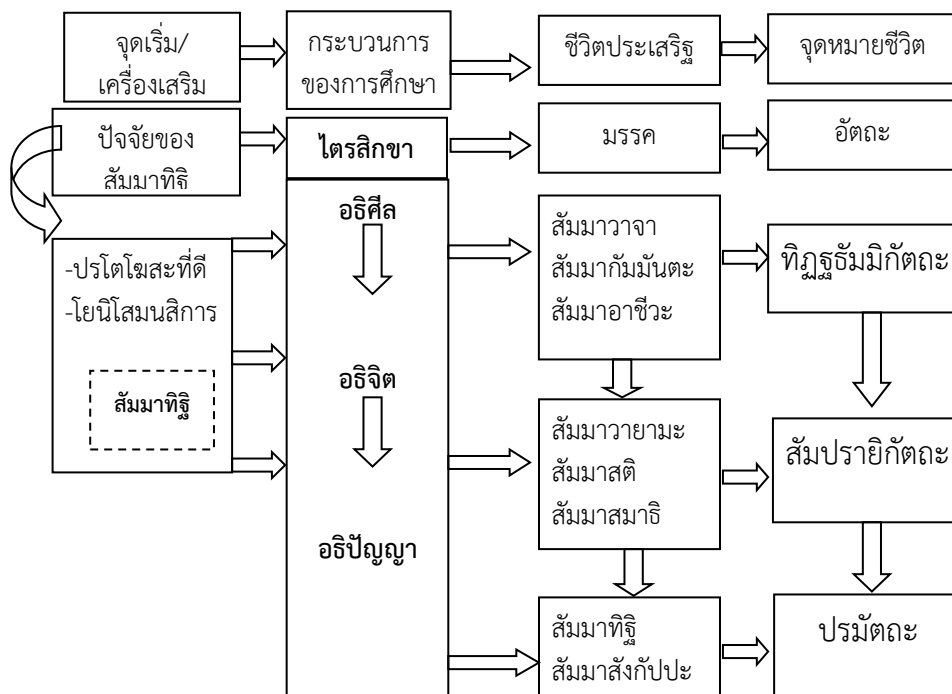
๒) นอกจากพัฒนาให้เป็นคนเก่งมีความสามารถแล้วยังต้องมีศีลธรรม จริยธรรม ทำงานได้อย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตดี เป็นคนดีของสังคมประเทศชาติ

๓) พัฒนามนุษย์ไปสู่ระดับอุดมคติตามหลักพุทธธรรม คือ สู่ระดับนิโรธหรือนิพพาน ซึ่งจะทำให้มนุษย์มีความสุขที่แท้จริงหรือมีสภาพของการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง

เป้าหมายทั้ง ๓ ประการข้างต้น สื่อถึงระดับขั้นของการพัฒนาตามเป้าหมายด้วย กล่าวคือ หากมนุษย์หรือองค์การมีประสิทธิภาพแล้ว แต่ยังขาดเป้าหมายข้อที่สอง ขาดจริยธรรมศีลธรรม ก็จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้น หรือหากบุคคลหรือองค์การนั้นมีทั้งข้อที่ ๑ และข้อที่ ๒ แล้วก็สามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่ ๓ ต่อไป แต่เป้าหมายการพัฒนานั้นจะขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ขององค์การ หากองค์การมีวิสัยทัศน์ต้องการเป็นองค์การที่มีทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถ ประสิทธิภาพในการทำงานแต่ต้องมีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมด้วย องค์การที่ว่านี้ก็พัฒนาได้ ๒ ระดับเป้าหมาย ยังไม่พัฒนาไปถึงเป้าหมายระดับที่สามก็ได้ เช่น องค์การที่เป็นธุรกิจเอกชนหรือองค์การในภาครัฐ แต่หากเป็นองค์การทางศาสนาพุทธ เช่น วัดสำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเหล่านี้ (เช่น พระภิกษุ) ตามพุทธธรรมแล้วก็สละชีวิตฆราวาสมาบวชเพื่อการศึกษาธรรม เผยแพร่พระธรรมคำสอน และปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น องค์การเหล่านี้เป้าหมายการพัฒนาจึงขึ้นสู่เป้าหมายระดับที่สามได้

เป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ๓ ประการข้างต้น กล่าวโดยสรุปแล้วคือการพัฒนาเพื่อให้มนุษย์มีชีวิตอันประเสริฐ ซึ่งจะต้องใช้หลักธรรมอริยสัจ ๔ ซึ่งประกอบด้วยทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค “มรรค” คือ หนทางแห่งการพ้นทุกข์ อริยมรรคมีองค์ ๘ หากกล่าวอย่างย่อก็คือหลักไตรสิกขา ประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา เป้าหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธสามประการข้างต้น สามารถพัฒนาไปตามลำดับขั้นสามขั้นตอน คือขั้นต้นเป็นการพัฒนาระดับศีลหรือไตรสิกขาที่ ๑ ตรงกับอริยมรรคในข้อสัมมาวาจา (การมีวาจาชอบ) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) และสัมมาสัมปัตตะ (การกระทำชอบ) ประโยชน์ที่จะได้ในการพัฒนาระดับนี้คือประโยชน์เบื้องต้น หรือประโยชน์เฉพาะหน้า (ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์) ในขั้นตอนระดับกลางคือการพัฒนาที่ระดับสมาธิซึ่งเป็นไตรสิกขาที่สอง ตรงกับอริยมรรคในข้อ สัมมาวายามะ (มีความเพียรชอบ) สัมมาสติ (มีสติชอบ) และมีสัมมาสมาธิ (มีสมาธิชอบ) ซึ่งประโยชน์ที่จะได้ในการพัฒนาระดับนี้คือประโยชน์เบื้องกลาง หรือประโยชน์ในระยะปานกลาง (สัมปรายิกัตถะประโยชน์) การพัฒนาในระดับสูงเป็นการพัฒนาไตรสิกขาที่สาม คือ ปัญญา ตรงกับอริยมรรคข้อ สัมมาทิฐิ (มีความคิดเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (มีแนวความคิดชอบ) ซึ่งประโยชน์ที่จะได้ในการพัฒนาระดับนี้คือประโยชน์เบื้องปลาย หรือประโยชน์สูงสุด (ปรมาตถะประโยชน์) ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาและประโยชน์ที่จะได้

ในการพัฒนาจะเป็นปัจจัยอิสระที่จะกำหนดกระบวนการ เทคนิควิธีการรวมทั้งหลักธรรมคำสอนที่จะใช้พัฒนา สำหรับกระบวนการพัฒนาชีวิตอันประเสริฐ ได้สรุปไว้ในแผนภูมิข้างล่างนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ กระบวนการพัฒนาชีวิตอันประเสริฐ^{๙๐}

จากแผนภาพ จะเห็นว่ากระบวนการพัฒนาจะเริ่มต้นที่ปัจจัยสัมมาทิฐิ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา ส่วนปรโตโมสะที่ดี (การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและการมีกัลยาณมิตร) และโยนิโสมนสิการ (การรู้จักคิด คิดเป็น) นั้นเป็นเครื่องเสริมให้เกิดสัมมาทิฐิ เมื่อเกิดสัมมาทิฐิคือความเห็นที่ถูกต้องแล้วจะพัฒนาไปสู่การกระบวนการของการศึกษา คือไตรสิกขา ประกอบด้วยอริสี่ล อริจิต (สมาธิ) และอริปัญญา กระบวนการศึกษาหรือไตรสิกขานี้จะบรรลุเป้าหมายได้ด้วยมรรค ๘ คือการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ทั้งอริสี่ล อริจิตและอริปัญญาจะนำไปสู่จุดหมายชีวิตทั้งสามระดับคือประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ในระยะปานกลางและประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์จะพึงพัฒนาไปได้ในความคิดพื้นฐานทางพระพุทธศาสนามี ๔ อย่าง คือ

๑) พระพุทธศาสนามองว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย และมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาตินั้น เมื่อธรรมชาติเป็นระบบความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย มนุษย์ซึ่งเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งด้วย ก็จึงเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยที่เป็นองค์รวมอันนี้

^{๙๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ถึงเวลาพัฒนาคนกันใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๗๓.

การที่สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัยนี้ เราเรียกว่า ความเป็นไปตามกระบวนการของเหตุปัจจัย โลกทั้งโลก จักรวาลทั้งจักรวาล เป็นระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยทั้งสิ้น เมื่อมนุษย์มาเป็นพวกหนึ่งหรือประเภทหนึ่งอยู่ในระบบนี้ มันก็อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนี้ด้วย จะเรียกว่า เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือไม่เป็น ก็เป็นไปโดยอัตโนมัติเท่านี้

๒) ในเมื่อมนุษย์อยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติ ชีวิตและการกระทำของมนุษย์ ก็ย่อมเป็นไปตามระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยนั้น เพราะฉะนั้น มนุษย์ทำอะไรขึ้นมา ก็มีผลในระบบเหตุปัจจัยนี้ กระทบต่อสิ่งภายนอกบ้าง กระทบตัวเองบ้าง และในทำนองเดียวกัน สิ่งที่เกิดขึ้นภายนอก ก็มีผลกระทบต่อตัวมนุษย์ด้วย คือ ทั้งในมุกิริยา และปฏิกิริยา ตัวเองทำไปก็กระทบสิ่งอื่น สิ่งอื่นเป็นอย่างไรมาก็มากระทบตัวเอง ข้อสำคัญคือ มองไปให้ครบตลอดทั่วระบบความสัมพันธ์นี้ ว่าชีวิตและกิจกรรมกระทำของตนเอง ทั้งเป็นไปตามระบบเหตุปัจจัยแล้วก็ทำให้เกิดผลตามระบบเหตุปัจจัยนั้นด้วย

๓) มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก ทางพระเรียกว่า เป็นทัมมะ คือ เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ ข้อนี้ถือว่าเป็นความคิดรากฐานที่สำคัญที่สุด การเกิดระบบจริยธรรมในพระพุทธศาสนาขึ้นมา ก็เพราะถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก หลักนี้เป็นแกนสำคัญของจริยธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งทำให้จริยธรรมมีความหมายเท่ากับการศึกษา และเพราะเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ จริยธรรมจึงเป็นระบบที่มีความประสานกลมกลืน เช่น ทำให้จริยธรรมกับความสุข เป็นสภาพที่พัฒนาไปด้วยกันหรือเป็นจริยธรรมแห่งความสุข หลักการนี้ถือว่า ความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การฝึกฝนพัฒนา ถ้าไม่พัฒนาแล้วมนุษย์ไม่ประเสริฐ และมนุษย์นั้นเมื่อพัฒนาแล้วสามารถเข้าถึงอิสรภาพและความสุขได้จริง อันนี้เป็นข้อยืนยันของพระพุทธศาสนาว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้จนประเสริฐสุดเข้าถึงอิสรภาพและความสุขได้จริง

๔) ความสามารถของมนุษย์ที่พัฒนาแล้วอย่างหนึ่ง คือ การทำให้ความแตกต่างกลายเป็นความประสานเสริมเติมเต็มกลมกลืนซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสมบูรณ์และดุลยภาพ เมื่อมนุษย์ยังไม่พัฒนา ทำให้เกิดความแตกต่างเป็นขัดแย้ง หรือเกิดความสับสนแล้วความแตกต่างก็กลายเป็นความขัดแย้ง ศักยภาพของการพัฒนา คือ การทำให้คนสามารถทำความเข้าใจมีความหมายเป็นความประสานเสริม การพัฒนามนุษย์อย่างนี้จะต้องมาประยุกต์เข้ากับการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมทั้งหมด

เครื่องวัดการพัฒนาของมนุษย์ที่แท้จริง คือ การที่ความสามารถยิ่งขึ้น ๆ ในการทำให้ความเป็นอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ และสรรพสิ่งทั้งหลายเกื้อกูลเอื้อประโยชน์แก่กันมากขึ้น เปียดเบียนกันน้อยลง และทำให้โลกอุดมสมบูรณ์งดงามเหมาะสมแก่การอาศัยมากยิ่งขึ้น

๒.๔.๓ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระแสหลัก จะใช้หลักการวิเคราะห์ ทำข้อเสนอการพัฒนา สร้างโปรแกรมการพัฒนา ลงมือปฏิบัติการ และประเมินผลการพัฒนา ซึ่งจะคล้ายคลึงกับกระบวนการพัฒนาฝึกอบรม คือ การวิเคราะห์หาความจำเป็นในการฝึกอบรม การออกแบบหลักสูตร การพัฒนาสื่อการสอน การดำเนินการตามแผน และการประเมินผลการฝึกอบรม ความแตกต่างระหว่างกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับกระบวนการพัฒนาฝึกอบรม จะต่างกันที่ขอบเขตของกิจกรรมทั้งสอง โดยที่การฝึกอบรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพุทธ สามารถใช้หลัก “อริยสัจ ๔” ซึ่งค่อนข้างมีความสมบูรณ์ครบถ้วนอยู่ในตัว เช่น การวิเคราะห์หาความจำเป็นนั้น มีความชัดเจนว่าเป็นเรื่องของการดับ “ทุกข์” และมี “สมุทัย” เป็นสาเหตุ ส่วน “นิโรธ” คือ เป้าหมายที่ต้องการ สำหรับขั้นตอนการออกแบบหลักสูตร และการพัฒนาสื่อการสอน คงต้องใช้เทคนิคของการฝึกอบรมมาช่วย เพียงแต่ตีความผลงานที่องค์การต้องการ ให้อยู่ในแนวพระพุทธศาสนา อธิบายหลักไตรสิกขาไว้ดังนี้

หลักไตรสิกขา พระพุทธองค์ทรงกำหนดหลักไตรสิกขาไว้ เพื่อเป็นระบบฝึกฝนอบรมกาย วาจาใจ หรืออบรมใน ๓ ด้านใหญ่ ๆ คือ ทางปัญญา ทางศีล และทางจิต และที่สำคัญนั้นพระองค์ก็ได้ทรงสรุปหลักไตรสิกขา ลงในหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ

- ๑) หลักการพัฒนาศีล (อริยศีลสิกขา) สรุปลงในสัมมาวาจา สัมมาภังคะ และสัมมาอาชีวะ
- ๒) หลักการพัฒนาสมาธิ (อริยจิตตสิกขา) สรุปลงในสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ
- ๓) หลักการพัฒนาปัญญา (อริยปัญญาสิกขา) สรุปลงในสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ

พระองค์ทรงสรุปสารประโยชน์ของไตรสิกขาไว้ว่า “อย่างนี้ศีลอย่างนี้สมาธิอย่างนี้ปัญญา สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งสาม คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ โดยชอบ”^{๙๑}

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนามีการคิดเชิงระบบ คือ หลักธรรมปฏิบัติสมุปปาทหรืออทิปปัจจยตา กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป) หรือหลักธรรมปรโตโฆสะ ที่กล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ปฏิบัติธรรม แสดงให้เห็นว่าพุทธธรรมนั้นกล่าวถึงเรื่องสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงต้องเลือกสถานที่ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้พัฒนาตนเอง เพราะมนุษย์ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวหรืออยู่เหนืออิทธิพลของสภาพแวดล้อม แต่สรรพสิ่งจะมีความเกี่ยวข้องมีผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุข จะต้องประกอบด้วย หลักการทางกฎหมาย หลักการพัฒนามนุษย์ตามหลักสากล (VETS) ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) การศึกษา (Education) การอบรม (Training) และการดูงาน (Study Tour) และที่สำคัญอย่างยิ่งต้องประกอบด้วยหลักพุทธสันติวิธี ได้แก่ หลัก “อริยสัจ ๔” มีความสมบูรณ์ครบถ้วนอยู่ในตัว เช่น มีความชัดเจนว่าเป็นเรื่องของการดับ “ทุกข์” และมี “สมุทัย” เป็นสาเหตุ ส่วน “นิโรธ” คือ เป้าหมายที่ต้องการ และมีมรรคเป็นแนวทาง และใช้หลักไตรสิกขา โดยเริ่มจาก ศีล สมาธิ และปัญญา สำหรับขั้นตอนการออกแบบหลักสูตร และการพัฒนาสื่อการสอนอบรม คงต้องใช้เทคนิคของการฝึกอบรมมาช่วยในการการพัฒนานิติกรชุมชนเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในชุมชน

^{๙๑} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *วาระสุดท้ายของพระพุทธองค์*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๕.

บทที่ ๓

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และแนวคิดในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท และหลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบ ตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่

- ๓.๑.๑ แนวคิดความสมานฉันท์
- ๓.๑.๒ แนวคิดความปรองดอง
- ๓.๑.๓ แนวคิดยุติธรรมชุมชน
- ๓.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการใช้กฎหมาย
- ๓.๑.๕ แนวคิดการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนตามหลักสากล
- ๓.๑.๖ แนวคิดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท

๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

- ๓.๒.๑ แนวคิดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทตามพุทธวิธีด้วยอธิกรณ์
- ๓.๒.๒ แนวคิดสร้างนิติกรชุมชนในสมัยพุทธกาล
- ๓.๒.๓ หลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบ

๓.๓ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และสมัยพุทธกาล

๓.๑. แนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดความสมานฉันท์ เพราะมีความเกี่ยวข้องกับความสันติสุข ความยุติธรรมในชุมชนและความสมานฉันท์ในชุมชนดังนี้

๓.๑.๑ แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์^๑ (restorative justice practice) เป็นวิธีการอยู่ในกระบวนการทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice paradigm) เป็นหลักสากล วิธีการภายใต้กระบวนการทัศน์นี้ สามารถทำได้ทั้งเรื่องการระงับข้อพิพาท การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และการป้องกันอาชญากรรมแบบยุติธรรมชุมชน แต่ไม่ว่าจะเป็นวิธีการที่ทำการใด หรือใช้รูปแบบใดก็ตามประเด็นสำคัญ คือ วิธีการหรือรูปแบบนั้นๆ ต้องตั้งอยู่บนหลักการต่อไปนี้

^๑ อังคณา บุญสิทธิ. ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในท้องถิ่นไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_colum=1838 (๔ ตุลาคม ๒๕๖๑)

๑) **ความรัก ความเมตตา** ความเอื้ออาทรที่มนุษย์พึงมีต่อกัน ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะใช้ได้ และใช้ได้ดี เมื่อผู้ใช้มีความคิดในเชิงบวก มุ่งที่จะแก้ไข และ/หรือ ป้องกันปัญหา ด้วยการ ใช้สติและปัญญา ด้วยความมีเมตตา ความเอื้ออาทรต่อกัน

๒) **การยอมรับอย่างให้เกียรติ (respect)** ของความแตกต่างหลากหลาย การดำเนินการ ภายใต้กระบวนการที่สนความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด และเพื่อการใด ก็ต้อง ดำเนินการอย่างให้เกียรติและยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจก และความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม ชนชาติพันธุ์ และถิ่นที่อยู่ตามภูมิศาสตร์ เรื่องนี้เป็นเรื่องเดียวกันกับหลัก ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน และหลักประชาธิปไตย

๓) **หลักประชาธิปไตย** การหาทางแก้ปัญหา การระงับความขัดแย้ง การจัดกิจกรรม เพื่อป้องกันปัญหาอาชญากรรม/ปัญหาสังคม ต้องยึดหลักประชาธิปไตยที่ฟังเสียงส่วนมากและไม่ ละเลยเสียงส่วนน้อย ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลักการนี้ในกระบวนการที่สนความ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ การระงับข้อพิพาทของชาวเมารีที่เรารู้จักกันดีในชื่อ “การประชุมกลุ่ม ครอบครัว” (family group conferencing) ประเด็นที่น่าสนใจและน่าศึกษาคือ มีอะไรในวิถีชีวิต ของชาวเมารีที่ทำให้การระงับข้อพิพาทของเขาได้รับความสนใจและยอมรับกันว่าเป็นวิธีการในวิถีทาง ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในสังคมเมารีนั่น การปรึกษา, การขอความเห็น (consultation) เป็น เรื่องที่สำคัญลำดับต้น ๆ ของแวดวงชาวเมารี แนวคิดเรื่องนี้เป็นฟังเสียงทุกเสียงและฟังความในใจ ของคนทุกคน ในวิถีชีวิตของชาวเมารี การที่ผู้คนมารวมตัวกันเพื่อแสดงความเห็นหรืออภิปราย เรื่องราวหรือประเด็นต่างๆ การที่ผู้คนเหล่านั้นได้บอกกล่าวแค้นคิดหรือมุมมองของตนในการแก้ปัญหา ต่างๆถือเป็นการสร้างเกียรติยศและศักดิ์ศรีให้แก่ตนเอง

หากมองในงานวิจัยแนวคิดทางสังคมศาสตร์ของ Robert Ballah ในเชิงปรัชญามหาชนที่ มุ่งปฏิรูปความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้นำเสนอหลักการที่เอื้ออำนวยให้มีการเรียนรู้ทางศีลธรรมเพื่อ ประโยชน์ของส่วนรวมตามความต้องการของชุมชน อันเป็นฐานนำไปสู่ทฤษฎี ๒ ประการ ดังนี้^๒

ประการแรก ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแรงผลักดันเชิงศีลธรรมที่ให้ผู้คนยึดถือ ปฏิบัติร่วมกันและเป็นแรงผลักดันเชิงศีลธรรมอันเป็นบรรทัดฐานสากลให้ปฏิบัติร่วมกัน

ประการที่สอง การปฏิบัติตามแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความสำคัญ กับ “ระยะห่าง” ของความสัมพันธ์ในสังคม ครอบครัว องค์กร/สถาบัน และชุมชน ซึ่งไม่ใช่ระยะห่าง ระหว่างบุคคล แต่เป็นระยะห่างของสิ่งสำคัญในตามแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็น การนำทรัพยากรของชุมชนทั้งหมดมาดำเนินการ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สามารถเข้าถึง ปัญหาที่อาจลุกลามไปเป็นอาชญากรรมได้อย่างสมฤทธิ์ผลต้องให้ความสำคัญกับชุมชนด้วย มิใช่เน้น ไปที่ผู้กระทำผิดหรือผู้เสียหายเท่านั้น

^๒ ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์, ความสัมพันธ์ของแนวคิดยุติธรรมชุมชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://law.kbu.ac.th/pdf/Journal/doc3_200608.pdf (๔ ตุลาคม ๒๕๖๑).

จากหลักการทั้งสองประการดังกล่าว ก่อให้เกิดการประกอบเข้ากันระหว่างบรรทัดฐาน ศีลธรรมของชุมชนโดยอาศัยประสบการณ์ และพัฒนาการของชุมชนเป็นแบบอย่างของพัฒนาการทาง ศีลธรรมนำไปสู่การสร้างทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชน จึงกล่าว ได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้รับรู้และกระตุ้นให้ชุมชนมีบทบาทต่อการทดสอบที่มุ่งให้ ผู้กระทำผิดเห็นถึงผลกระทบที่มีต่อผู้เสียหาย หรือเรียนรู้ที่จะเข้าอกเข้าใจผู้อื่นและให้โอกาสเพื่อฝึก ทักษะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยผู้กระทำผิดได้รับเชิญไม่ได้ถูกบังคับให้ร่วมมือกับชุมชน และได้รับ โอกาสให้แสดงความรู้สึกที่เหมาะสมทันทีที่เป็นไปได้ ต้องมีการติดตามผลและโครงสร้างที่สามารถ ตรวจสอบได้ในชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

๓.๑.๒ แนวคิดความปรองดอง

ผู้วิจัยขอนำแนวคิดความปรองดองมาปรับใช้ เพราะมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ดังนี้

๓.๑.๒.๑ ความหมายของความปรองดอง

ความหมายของความปรองดอง อาจมองได้ในแง่มุมเชิงทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติ โดย ในแง่มุมเชิงทฤษฎีนั้น ความปรองดองได้แก่กระบวนการต่างๆ ที่ป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิด ขึ้นมาใหม่อีกครั้งโดยการสร้างสันติภาพ หุตุยั้งวงจรความรุนแรง และสร้างสถาบันที่เป็น ประชาธิปไตยให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง แต่ในส่วนของแนวทางการปฏิบัตินั้นเป็นที่ยอมรับว่าอาจไม่ ง่ายนักที่จะสามารถทำตามแนวคิดเชิงทฤษฎีของความปรองดอง เนื่องจากความปรองดองไม่ใช่การ กระทำที่จะสามารถแยกออกจากสังคมที่มีปัญหาความขัดแย้งและความหวาดกลัวอย่างรุนแรงออกไปได้ ความปรองดองไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เป็นกระบวนการที่ยากลำบาก ยาวนาน คัดเคาไม่ได้ และ เกี่ยวข้องกับการวางแผน ขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ที่หลากหลาย และต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เช่น การมีสันติธรรม แทนที่จะแก้แค้นการจัดการความทรงจำ ร่วมกัน และสร้างการอธิบายจากมุมมองต่างๆ ของคู่ขัดแย้งอย่างเท่าเทียมกัน การสร้างความปรองดอง เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความเกลียดชังแตกแยกและสร้างความไว้วางใจเพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง โดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีต การยอมรับ ความจริงที่เกิดขึ้น ความเมตตาให้อภัย ตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีการให้ความหมายของกระบวนการสร้างความปรองดองในอีกแง่มุม คือกระบวนการเยียวยาบาดแผลของทั้งผู้กระทำและผู้กระทำภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรง และเป็น การยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกัน ไม่นำไปสู่ความเป็นศัตรู ในหลักการแล้วบุคคลที่สามเท่านั้นที่ สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำและผู้ถูกกระทำได้ ทั้งนี้ ผู้ถูกกระทำสามารถให้อภัย หรือ เรียกร้องให้ผู้กระทำผิดชดใช้ให้ได้รับการลงโทษ หรือแม้แต่การล้างแค้น สำหรับผู้กระทำผิดอาจจะ ยอมรับผิด หรือถูกลงโทษจากผู้ถูกกระทำก็เป็นไปได้

๓.๑.๒.๒ หลักการสร้างความปลอดภัย

หลักการสร้างความปลอดภัยประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้^๓

๑. การสานเสวนาเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปลอดภัย การสานเสวนาที่แท้จริงเกิดขึ้นได้เมื่อคู่กรณีมาร่วมกันสนทนาเพื่อนำไปสู่ข้อตกลงโดยต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงมุมมอง ความรู้สึกโกรธเกลียดที่มีต่อกัน การสานเสวนาที่แท้จริงถึงจะนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยได้ โดยจะต้องมีการวิเคราะห์ความขัดแย้งและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น

๒. เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน การเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึกของตนเองสามารถที่จะเยียวยาอดีตและความเจ็บปวดในปัจจุบันได้ และแง่มุมของความยุติธรรมที่สำคัญมากคือการเยียวยาความรู้สึกของคนที่เจ็บปวด กระบวนการ (Process) ที่จะจัดการกับคนที่เกลียดชังกันได้มาพูดคุยกันเพื่อขับเคลื่อนการอยู่ร่วมกันไปสู่อนาคต ดังนั้น การเตรียมการเพื่อนำมาสู่กระบวนการพูดคุยจึงมีความสำคัญมาก และทำให้เกิดการเข้าใจในความเจ็บปวดของแต่ละฝ่าย โดยต้องการพื้นที่ปลอดภัยสำหรับคู่กรณีในการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นสำหรับการเยียวยาความรู้สึกทางจิตใจ รวมถึงการยอมรับความจริงแทนหนทาง การต่อสู้กัน เช่น กรณีแอฟริกาใต้ เกิดการยอมรับผู้แทนของแต่ละฝ่าย ยอมรับตัวตนซึ่งกันและกัน และยอมรับอดีตที่เกิดขึ้น เช่น กระบวนการของคณะกรรมการแสวงหาข้อเท็จจริงและสร้างความปลอดภัยในแอฟริกาใต้ มีเป้าหมายเพื่อเยียวยาความหวงกังวลของเหยื่อรวมถึงสังคมด้วย เป้าหมายไม่ใช่เพื่อลงโทษผู้กระทำ แต่เพื่อทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้

๓. ความปลอดภัยเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง เช่น การอพยพผู้ลี้ภัยกลับประเทศบอสเนียจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าพวกเขาไม่รู้สึกลดภัยและมั่นคงในการไปอยู่ร่วมกับศัตรู การให้อภัยเป็นสิ่งจำเป็น แต่จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าความต้องการของมนุษย์ถูกละเลย หรือในกรณีอิสราเอลกับปาเลสไตน์ที่จะไม่เกิดความปลอดภัย ถ้าไม่เกิดการยอมรับในการดำรงอยู่ในอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยชาวอาหรับ

๔. ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง ในการเยียวยาความรู้สึกของผู้คน การสร้างความสัมพันธ์ที่แตกร้างขึ้นมาใหม่ต้องการมากกว่าเครื่องมือในการเจรจา ไกล่เกลี่ยที่เพียงแต่ค้นหาความต้องการและความต้องการที่แท้จริงเท่านั้น แต่ต้องใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรม กล่าวคือใช้ทั้งความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรมในการสร้างความปลอดภัย

๕. การสร้างความปลอดภัยจำเป็นมากที่จะต้องใช้นำทางที่หลากหลาย ทั้งด้านจิตวิญญาณ ภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการเมือง การเจรจาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปสู่การสร้างสันติภาพได้ แต่ต้องสร้างกิจกรรมร่วมกันในภาคประชาสังคมด้วย การสร้างความปลอดภัยจะประสบความสำเร็จถ้าได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ที่สำคัญคือผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากคู่กรณี เช่น เนลสัน แมนเดลา ที่เปลี่ยนความคิดของคนผิวดำในแอฟริกาใต้ให้หันมาสนับสนุนการสร้างความปลอดภัย

^๓ สถาบันพระปกเกล้า, “การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”, รายงานการวิจัย, เสนอคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเพื่อการศึกษาแนวทางการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕, หน้า ๑๘-๒๐ .

๖. การสร้างความปรองดองเน้นที่หัวใจ (Heart) และความคิด (Head) การเน้นที่ความคิดคือการกำหนดเป้าหมายของการพูดคุย และทำให้การพูดคุยดำเนินต่อไปในทิศทางที่ควรจะเป็น ส่วนการเน้นที่หัวใจคือเป็นการพูดคุยกันถึงอารมณ์ ความรู้สึกที่อยู่ลึกในจิตใจ

๗. คำนึงถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดอง โดยไม่เน้นที่การรับหรือนำเข้าวิธีการและกฎหมายแต่ละของประเทศตะวันตก แต่ต้องปรับใช้ให้เหมาะกับสภาพสังคม

๘. การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันออกไป ไม่ควรยึดติดแต่เพียงรูปแบบเดียว แต่ละวัฒนธรรมก็มีมุมมองต่อการให้อภัย และการสร้างความปรองดองที่แตกต่างกันออกไป

๙. ความยุติธรรมแบบใดที่เหมาะสมสำหรับการสร้างความปรองดอง ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์กลับคืนมาระหว่างคู่กรณี หรือความยุติธรรมแบบมุ่งแก้แค้น ที่เน้นลงโทษผู้กระทำผิด เนื่องจากเหยื่อมีความต้องการให้ลงโทษผู้กระทำผิด จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายทั้งนักปฏิบัติและนักวิชาการในการจะเลือกใช้ความยุติธรรมแบบไหนภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง แม้คำตอบของความยุติธรรมไม่ได้อยู่ที่การยอมคืนดีเสมอไป แต่อย่างนั้น แนวทางหนึ่งที่นักสันติวิธีมักใช้อย่างกว้างขวางเพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงในสังคมได้อีกหนึ่งรูปแบบคือ ความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่าน

๓.๑.๒.๓ ขั้นตอนของความปรองดอง

Luc Huyse ศาสตราจารย์วิชาสังคมวิทยาและสังคมวิทยากฎหมาย จากมหาวิทยาลัยกฎหมาย Leuven ได้เสนอขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการปรองดองไว้ ๓ ขั้นตอน แต่ก็อธิบายว่ากระบวนการต่างๆ ของความปรองดองอาจไม่ได้ดำเนินการในลักษณะขั้นตอนเช่นนี้ทั้งหมด เพราะแต่ละสถานการณ์ความขัดแย้ง อาจจะใช้ขั้นตอนการปรองดองที่แตกต่างกันได้ดังนี้^๔

ขั้นตอนที่ ๑ หยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว (Replacing Fear by Nonviolent Coexistence) ทั้งนี้ เพื่อที่จะจัดความเกลียดชัง ความเคียดแค้น และความทรงจำที่เจ็บปวด โดยขั้นตอนแรกสุดของการเดินทางสู่ความปรองดองคือ จะต้องหยุดใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Building Confidence and Trust) หลังจากที่ได้หยุดการใช้ความรุนแรงแล้ว รัฐบาลจะต้องสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสังคมให้กลับคืนมา ทั้งนี้ทั้งคู่ขัดแย้ง เหยื่อ และผู้ได้รับผลกระทบกับความขัดแย้งทางการเมืองจะต้องสร้างความไว้วางใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน

ขั้นตอนที่ ๓ เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Towards Empathy) การเอาใจเขามาใส่ใจเราคือการเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของความขัดแย้งจากมุมมองของฝ่ายตรงข้ามโดยเหยื่อยินดีที่จะรับฟังเหตุผลของผู้กระทำผิด และผู้กระทำผิดก็พร้อมที่จะรับรู้ความรู้สึกเจ็บปวดของเหยื่อเพื่อหยุดยั้งความเกลียดชังและการแก้แค้นต่อกัน

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

๓.๑.๒.๔ กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปรองดอง

กระบวนการสร้างความปรองดองในชาติและสังคมอาจจะอาศัยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือผสมผสานกันหลายวิธีการก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การสร้างสังคมที่คนเห็นต่างแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Peaceful Coexistence) เครื่องมือในการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เกิดความไว้วางใจการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และการมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย (A Culture of Democracy) ประกอบไปด้วยการเยียวยาทางจิตใจ (Healing) กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative Justice) และการเล่าความจริง (Truth-telling) และการชดเชย (Reparation)^๕

๑. การเยียวยาทางจิตใจ (Healing)

Brandon Hamber นักจิตวิทยาชาวแอฟริกาใต้ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อเกิดความรุนแรงอันเนื่องมาจากความขัดแย้ง เช่น การเหยียดสีผิว การละเมิดสิทธิมนุษยชนนั้น นอกจากผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายทางร่างกาย เช่น การได้รับบาดเจ็บแล้ว ผู้เสียหายยังอาจได้รับความเสียหายทางจิตใจด้วย เช่น ความตึงเครียด ความรู้สึกเจ็บปวดกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนความรู้สึกว่าตนเองไม่ใช่ส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้น การเยียวยาผู้เสียหาย จึงไม่ใช่เป็นแต่เพียงการเยียวยาเฉพาะสุขภาพกายของผู้เสียหายเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องมีการเยียวยาสุขภาพจิตของผู้เสียหาย และทำให้ผู้เสียหายได้มีสถานะความเป็นอยู่ในสังคมที่ดีด้วย ส่วนปัญหาที่ว่า ผู้เสียหายจะต้องได้รับการเยียวยาอะไรบ้างนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละบุคคล สภาพทางการเมือง วัฒนธรรม และเหตุการณ์อันทำให้เกิดความทรงจำที่เจ็บปวดแก่ผู้เสียหายด้วย ทั้งนี้ หลักสำคัญในการเยียวยาผู้เสียหาย ได้แก่

๑.๑ การทำความเข้าใจกับบริบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Understanding Context) การทำความเข้าใจกับบริบทของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการแรกที่สำคัญในการกำหนดแผนการเยียวยาผู้เสียหายว่าจะเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างไร โดยการกำหนดแผนการเยียวยาผู้เสียหายจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้ง และจะต้องสอดคล้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมด้วย

๑.๒ การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น (Use Local Resources) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น คือ การใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้การเยียวยาผู้เสียหายประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น เพราะจะทำให้เกิดการเยียวยาที่สอดคล้องต่อวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชนนั้นๆ

๑.๓ การเยียวยาควบคู่กับการสร้างสิ่งใหม่ร่วมกัน (Link Healing with Wider Reconstruction Efforts) การหาความจริง การยอมรับผิดและความยุติธรรม ไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการเยียวยาผู้เสียหายได้ การนำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก็เป็นสิ่งสำคัญเพื่อไม่ให้เหยื่อรู้สึกว่าได้รับความไม่เป็นธรรมดำรงอยู่

๒. การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

Huyse ได้กล่าวว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการเยียวยาผู้เสียหายและการลงโทษผู้กระทำความผิดแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นกระบวนการยุติธรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยการพูดคุยกันเพื่อ

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐-๒๓.

วิเคราะห์ว่าอะไรคือข้อเท็จจริง อะไรคือสาเหตุแห่งการกระทำความผิด และเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ให้ผู้กระทำผิดเกิดความรู้สึก “รับผิดชอบ” กับสิ่งที่ตนเองทำ และตกลงกันว่าจะเยียวยาผู้เสียหายอย่างไร ตลอดจนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดแล้วทำให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ ข้อดีของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวสร้างการเรียนรู้ให้แก่คนในสังคม โดยต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน และเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเป็นการเจรจาซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเข้ามามีส่วนร่วมอย่างใดก็ตาม กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวก็มีข้อเสีย คือ เนื่องด้วยในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจเกิดความไม่เป็นธรรมหรืออำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ในกระบวนการพูดคุยระหว่างคู่กรณีได้ ไม่ว่าจะเป็นตัวแปรด้านเพศ อายุ หรือสถานะทางสังคม

๓. การเล่าความจริง (Truth-telling)

Mark Freeman และ Priscilla B. Hayner จาก International Center for Transitional Justice กล่าวว่า กระบวนการสร้างความปรองดองที่พบได้มากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา คือ การจัดตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงเพื่อทำหน้าที่ค้นหาความจริง ข้อดีของการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงได้แก่ คณะกรรมการค้นหาความจริงสามารถเปิดเผยข้อมูลอย่างเป็นทางการของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งก่อนมีคณะกรรมการดังกล่าว อาจมีการให้ข้อมูลที่กล่าวถึงความเสียหายที่มากเกินไปจนเกินความจริง หรือน้อยเกินไปจนความจริงก็ไม่ได้ และการเปิดเผยความจริงจะทำให้สังคมหันมาสนใจผู้เสียหายซึ่งถูกสังคมเพิกเฉยมาเป็นเวลานาน อันนำไปสู่การสร้างมาตรการเยียวยาผู้เสียหายได้ ที่สำคัญ คณะกรรมการค้นหาความจริงสามารถนำเสนอมาตรการในการเยียวยาผู้เสียหาย ตลอดจนการปฏิรูปกฎหมายและสถาบันได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม การตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงไม่ใช่จะเหมาะสมกับทุกบริบทของความขัดแย้งเสมอไป เพราะในบางครั้ง การค้นหาความจริงก็อาจทำให้ความขัดแย้งที่มีอยู่เพิ่มมากขึ้น และการตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงก็มีข้อเสียเช่นกัน ได้แก่ บางประเทศไม่มีโครงสร้างทางสถาบันที่น่าเชื่อถือพอที่จะสร้างกระบวนการค้นหาความจริงที่มีความชอบธรรม และไม่มีอะไรรับประกันได้ว่าคณะกรรมการค้นหาความจริงจะดำเนินการอย่างเป็นกลาง ยิ่งกว่านั้นในบางครั้ง การเปิดเผยความจริงก็อาจจะยิ่งสร้างความเจ็บปวดให้แก่ผู้เสียหายมากขึ้นก็ได้

๔. การชดเชย (Reparation)

Stef Vandeginste นักกฎหมายและนักวิจัย UNDP โปรแกรมในรวันดา (๒๐๐๓) เห็นว่าการชดเชยเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการสร้างความปรองดองอย่างแท้จริง โดยถือหลักว่า รัฐมีหน้าที่รับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น ถ้าหากรัฐ (หรือเจ้าหน้าที่รัฐ) ทำการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน รัฐก็ต้องชดเชยให้ผู้เสียหาย อาจเป็นได้ทั้งการทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม (Restoration) ได้แก่ การคืนทรัพย์สิน การคืนสิทธิตามกฎหมายแพ่งของบุคคล และการใช้ค่าสินไหมทดแทน (Compensation) ซึ่งหมายถึง การจ่ายเงินให้แก่ผู้เสียหาย เพื่อทดแทนสิ่งที่ผู้เสียหายสูญเสียไป นอกจากนี้การเยียวยาอาจได้แก่ การฟื้นฟู (Rehabilitation) ซึ่งหมายถึงการทำให้สุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตกลับคืนสู่สภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด ซึ่งอาจทำได้โดยให้การรักษาทางการแพทย์ และการชดเชยยังอาจหมายถึงการสร้างความพึงพอใจ (Satisfaction) ซึ่งก็คือการสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้เสียหาย โดยการเปิดเผยความจริง การขอโทษ การลงโทษผู้กระทำความผิด เป็นต้น

กระบวนการสร้างความปรองดองมีความเปราะบางและต้องอาศัยเวลาและความอดทนจากทุกฝ่าย เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องทั้งในส่วนของกระบวนการยุติธรรม/การหาข้อตกลง ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดว่าความรุนแรงไม่อาจนำมาซึ่งเป้าหมายและทางออกที่ยั่งยืน และในส่วนของกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคม ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดของความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านและการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง โดยทั้งหมดนี้จะดำเนินไปเพื่อยุติความรุนแรง ลดความเกลียดชังแตกแยก สร้างความไว้วางใจและฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งกันรุนแรง และนำไปสู่สังคมปรองดองที่ผู้คนซึ่งมีความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นทางความคิด ความเชื่อ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม หรือสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ในแง่ที่สามารถจัดการกับความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นปกติธรรมดาของสังคม โดยไม่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงระหว่างกัน

๓.๑.๓ แนวคิดยุติธรรมชุมชน

แนวคิดยุติธรรมชุมชน^๖ (Community Justice) ยุติธรรมชุมชน เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเพื่ออุดช่องว่างของระบบยุติธรรมกระแสหลัก โดยเน้นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่ออำนวยความสะดวก สร้างความเป็นธรรมและความสงบสุขในสังคมด้วยคนในชุมชนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งชุมชนในยุคดั้งเดิมนั้นจะมีระบบหรือรูปแบบสำหรับการแก้ปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง รูปแบบหรือแนวทางแก้ปัญหาจึงมีความหลากหลายตามวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และภูมิหลังของแต่ละท้องถิ่น ต่อมารัฐได้เข้ามาจัดการควบคุมดูแลชุมชนโดยรัฐมีอำนาจสั่งการ ส่วนชุมชนมีหน้าที่ปฏิบัติตามและรอรับความช่วยเหลือจากรัฐ เมื่อเกิดปัญหาข้อพิพาทในชุมชน รัฐก็จะนำกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเข้าไปเพื่อช่วยแก้ไขปัญหานั้น แต่กระบวนการยุติธรรมนั้นเป็นรูปแบบเดียว ไม่มีความหลากหลาย และไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของท้องถิ่น ทางเลือกใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อลดช่องว่างและความไม่สมดุลดังกล่าวจึงเป็นการคืนอำนาจแก้ไขปัญหาดังกล่าวกลับไปสู่ชุมชน โดยที่รัฐยังมีหน้าที่ให้การสนับสนุนชุมชนให้เกิดความแข็งแกร่งเพียงพอที่จะดูแลแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

นักวิชาการทั้งต่างประเทศและนักวิชาการของไทยได้ให้นิยาม ยุติธรรมชุมชน ไว้อย่างหลากหลาย แต่มีแนวคิดบางประการร่วมกันและสามารถสรุปได้ว่า ยุติธรรมชุมชนหมายถึง การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในการป้องกัน ควบคุม การจัดการ ความขัดแย้ง และการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน อันมีเป้าหมายเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งจากนิยามข้างต้น สามารถแยกองค์ประกอบหลักของยุติธรรมชุมชนที่สำคัญได้ ๕ ประการ^๗ คือ

^๖ ชัชวาลย์ สุขสมจิตร์, **หลักนิติธรรมกับการเข้าถึงความยุติธรรมของชุมชน: ยุติธรรมชุมชน**. หน้า ๑๐-๑๑., เอกสารวิชาการส่วนบุคคล. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ., ๒๕๖๑.

^๗ มานิตย์ จุมปา, **หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม ๒๕๕๗), หน้า ๕๙.

๑. ยุติธรรมชุมชนเน้นให้ความสำคัญกับพื้นที่ ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยใช้วิถีชุมชนของแต่ละชุมชนดำเนินการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกันเองอย่างเป็นอิสระ โดยมีได้อิงกับกรอบกฎหมายที่รัฐเป็นผู้กำหนด

๒. ยุติธรรมชุมชนให้ความสำคัญกับกระบวนการแก้ปัญหา เพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของคนในชุมชน ด้วยวิธีการที่เน้นผลประโยชน์ร่วมกันของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มีการใช้ข้อมูล การพิจารณาข้อมูลอย่างรอบคอบ และเน้นความสนใจที่จะทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหานั้น

๓. ลดการพึ่งพิงผู้มีอำนาจและลดการผลักความรับผิดชอบให้สถาบัน เนื่องจากยุติธรรมชุมชนเน้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแก้ปัญหาตนเอง เน้นการทำงานแบบเป็นหุ้นส่วนที่มีความผูกพันในการแบ่งปันและใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งบุคลากร ความเชี่ยวชาญ การเงินและประสบการณ์

๔. เพิ่มคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชน ซึ่งแนวคิดยุติธรรมชุมชนนั้นเป็นการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในภาพรวมของชุมชนเพื่อประโยชน์ของสาธารณชนมากกว่าการอำนวยความสะดวกเฉพาะรายระหว่างผู้กระทำความผิดกับเหยื่ออาชญากรรม

๕. การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมยุติธรรม และให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทอำนวยความสะดวกยุติธรรมระดับท้องถิ่นเพื่อส่วนรวมกันเองในฐานะที่เป็นพลเมืองของสังคมประชาธิปไตย และเป็นหน้าที่ของชุมชนไม่ใช่หน้าที่ของระบบยุติธรรมของรัฐเท่านั้น

๓.๑.๓.๑ หลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุขในชุมชน

ประเทศไทยมีการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย (Democracy) มีรูปแบบการปกครองที่ยึดถืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน จึงจำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อเป็นกฎหมายหลักของการกำหนดกติกาและใช้เป็นแนวทางสำหรับการที่รัฐจะใช้อำนาจปกครองประชาชน การใช้อำนาจอธิปไตยเป็นเรื่องของการกระทำของรัฐ ที่เป็นไปตามแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้

๑) หลักนิติรัฐ (Legal State)

หลักนิติรัฐได้ถูกนำมากำหนดใช้อยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งรัฐที่เป็นนิติรัฐนี้จะต้องมีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน^๔ เช่น ความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น ดังนั้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เกี่ยวกับการกระทำของรัฐที่เป็นไปตามแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญของหลักนิติรัฐ (Legal State) อันรองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุขกับการระงับข้อพิพาทชุมชน คือ หลักปรัชญารากฐานในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐและการจำกัดอำนาจรัฐ^๕ รัฐจึงมีหน้าที่ในการปกครองประชาชน และรับใช้ประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในชาติ อันเป็นไปตามหลักการควบคุมโดยเคร่งครัด

^๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐, หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา ๒๖-๖๙.

^๕ วิษณุ เครืองาม, “เอกสารประกอบการสอน ชุดวิชา กฎหมายมหาชนหน่วยที่ ๑-๗”, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๕๖), หน้า ๗๒.

การเคารพต่อสิทธิเสรีภาพต่อประชาชนจะกระทำได้ด้วยการยอมตนอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ตราบเท่าที่กฎหมายนั้นยังใช้บังคับและผูกพันอำนาจรัฐอยู่ กล่าวคือ รัฐที่เป็นนิติรัฐนั้นฝ่ายปกครอง หรือทุกองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐ จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและดำเนินการต่าง ๆ ภายในขอบเขตของกฎหมาย ประการสำคัญคือการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองต้องมีแหล่งที่มาแห่งอำนาจจากกฎหมายที่ชัดเจน และการใช้อำนางนั้นต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายกำหนดไว้ รวมทั้งในหลาย ๆ กรณี ต้องใช้รูปแบบหรือวิธีการที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ด้วย^{๑๐}

จากการใช้อำนาจของรัฐ ให้เป็นไปตามหลักนิติรัฐนั้น จึงต้องมีแนวคิด ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.วรพจน์ วิชาพิชญ์ ได้กล่าวพอสังเขป ดังต่อไปนี้^{๑๑}

แนวคิดของหลักนิติรัฐ โดยหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญเสรีประชาธิปไตยที่ได้ยอมรับรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของราษฎรเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งสิทธิเสรีภาพดังกล่าว ได้แยกออกมากล่าวไว้เป็น ๓ ประเภท คือ

(๑) สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลโดยแท้ ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกาย สิทธิและเสรีภาพในเคหสถาน สิทธิและเสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร สิทธิและเสรีภาพของบุคคลในครอบครัว รวมทั้งสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสาร

(๒) สิทธิและเสรีภาพในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สิน สิทธิและเสรีภาพในการประกอบกิจการหรืออาชีพ สิทธิและเสรีภาพในการทำนิติกรรมสัญญา

(๓) สิทธิและเสรีภาพในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพในการชุมนุมและคิดเห็นในทางการเมือง สิทธิและเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม หรือพรรคการเมืองหรือหมู่คณะอื่น และสิทธิและเสรีภาพในการใช้สิทธิเลือกตั้งและลงสมัครรับเลือกตั้ง

ลักษณะสำคัญของหลักนิติรัฐ จากการที่กล่าวมาแล้วรวมความได้ว่า การดำเนินการทางปกครองของรัฐจะเป็นไปได้โดยการจำกัดอำนาจของรัฐเพื่อให้รัฐอยู่ภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมาย จึงจำเป็นต้องศึกษาลักษณะสำคัญของหลักนิติรัฐดังจะกล่าวต่อไปนี้^{๑๒}

๑) การกระทำของรัฐต้องชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อสังคมมนุษย์ยินยอมพร้อมใจที่จะยอมรับเอา กฎ ระเบียบ ที่ได้ตกลงร่วมกันมาเป็นข้อบังคับ ดังนั้นทุกคนจึงจะต้องเคารพ กฎ ระเบียบนั้น รัฐผู้ปกครองนครก็เช่นเดียวกันพวกเขาก็จะต้องยอมอยู่ภายใต้ข้อบังคับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ แห่งกฎหมายนั้นเช่นเดียวกับราษฎรทั้งหลาย ทั้งในด้านการรับรองคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และการกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติงานตามที่ สิทธิกร ศักดิ์แสง^{๑๓} ได้กล่าวถึงแนวคิดของนักนิติศาสตร์ได้แก่ เยียร์ริง (Jhering)

^{๑๐} วิชาญ วรญาณ, ปิยะศาสตร์ ไชว์พันธ์, เจตน สดาวรรตศิลป, “ตำรากฎหมายปกครองว่าด้วยกฎหมายปกครองทั่วไป” (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ๒๕๕๑), หน้า ๓๗.

^{๑๑} วรพจน์ วิชาพิชญ์, “ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม ๒๕๔๐), หน้า ๑-๗.

^{๑๒} หยุต แสงอุทัย, “หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป”, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

^{๑๓} สิทธิกร ศักดิ์แสงและคณะ, อ้างแล้ว, หน้า ๑๑.

และ เจลลิเนค (Jellinek) ไว้ว่า นิติรัฐเป็นรัฐที่มุ่งจำกัดและตีกรอบการใช้อำนาจของผู้ปกครองรัฐโดยกฎหมายและมีให้อำนาจนั้นไปโดยอำเภอใจโดยไม่มีขอบเขต หรือไร้กฎเกณฑ์จนทำลายสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้นผู้ปกครองรัฐต้องปกครองประเทศภายใต้กรอบกฎหมายเท่านั้น

๒) การกระทำของรัฐต้องอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมาย

การใช้อำนาจของรัฐย่อมจะต้องมีขอบเขตที่กฎหมายได้กำหนดเอาไว้อย่างแน่นอนชัดเจน โดยการแบ่งแยกอำนาจในการใช้อำนาจรัฐ (Separation of powers) ซึ่งหมายถึงการแบ่งหน้าที่ในการใช้อำนาจรัฐ (Function of powers) ให้สอดคล้องกฎหมายมีวิธีการดังต่อไปนี้

(๒.๑) อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ความหมายของอำนาจดังกล่าวมีอยู่ว่า^{๑๔} ฝ่ายนิติบัญญัติไม่อาจออกกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนได้ เว้นแต่รัฐธรรมนูญให้อำนาจไว้ และกฎหมายที่จะออกมาจำกัดสิทธิเสรีภาพได้นั้นจะต้องออกโดยประชาชนหรือองค์กรที่เป็นผู้แทนของประชาชน^{๑๕} ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการรองรับแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุขกับการระงับข้อพิพาทชุมชนกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านจะกระทำได้นั้นจะต้องมีการตรากฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติขึ้นมาก่อน และมอบอำนาจนั้นให้แก่ฝ่ายบริหารใช้อำนาจดังกล่าวต่อไป

(๒.๒) ดังที่กล่าวมาแล้วว่าอำนาจฝ่ายบริหารจะต้องรับมอบอำนาจจากฝ่ายนิติบัญญัติที่ได้ตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อนำไปปฏิบัติ หรือที่กล่าวว่าเป็นอำนาจของฝ่ายรัฐบาลที่จะนำไปบริหารนั่นเอง ฝ่ายบริหารอาจแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ^{๑๖} รัฐบาลกับฝ่ายปกครอง ซึ่งอาจเรียกการกระทำของฝ่ายบริหารทั้ง ๒ ส่วนได้ว่า การกระทำของรัฐบาล (act of government) กับ การกระทำทำของฝ่ายปกครอง (administrative act) และเฉพาะการกระทำของฝ่ายปกครองเท่านั้นที่จะต้องอยู่ภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นการใช้อำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครอง ที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุขกับการระงับข้อพิพาทชุมชนตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๕๓๐ ที่กำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้านในพื้นที่ชนบทปฏิบัติหน้าที่ในการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างราษฎรในหมู่บ้านให้เป็นไปโดยถูกต้อง โดยให้คณะกรรมการหมู่บ้านทำการประนีประนอมข้อพิพาทได้ต่อเมื่อเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับความแพ่งหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้เท่านั้น การระงับข้อพิพาทในคดีอาญาอันยอมความมิได้นั้น จะไม่สามารถที่จะกระทำได้ เพราะเป็นการกระทำการเกินขอบเขตของกฎหมายที่ได้ให้อำนาจไว้

(๒.๓) อำนาจตุลาการ เป็นการใช้อำนาจตุลาการในการวินิจฉัยคดีต่าง ๆ ที่ทุกคนต่างเห็นตรงกันจากบุคคลที่เป็นกลางและต้องมีความเป็นอิสระไม่ได้ตกอยู่ภายใต้ความครอบงำของบุคคลฝ่ายใด ๆ อำนาจวินิจฉัยคดีมอบหมายให้ศาล (ตุลาการ) เป็นผู้ใช้อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติและอำนาจของฝ่ายบริหาร^{๑๗}

^{๑๔} มานิตย์ จุมปา, **หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม ๒๕๕๗), หน้า ๘๙.

^{๑๕} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, **กฎหมายมหาชน เล่ม ๓ : ที่มาและนิติวิธี**, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๘. อ้างถึงใน มานิตย์ จุมปา, (หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม ๒๕๕๗), หน้า ๘๙.

^{๑๖} มานิตย์ จุมปา, **เพ็งอ้าง**, หน้า ๙๐.

^{๑๗} ประสิทธิ์ โฉมวิไลกุล, **เหลี่ยมหลังกฎหมายและความยุติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม ๒๕๔๐), หน้า ๒๙-๓๐.

แต่กระนั้นก็ตาม แม้ว่าตุลาการจะทำหน้าที่ควบคุมความชอบด้วยกฎหมาย แต่ตุลาการก็ต้องอยู่ภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมายด้วยเช่นกัน ไม่ได้วินิจฉัยชี้ขาดคดีได้ตามใจชอบ อีกทั้งการวินิจฉัยคดีนั้นก็มีกลไกในการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายจากการกระทำของฝ่ายตุลาการ กล่าวคือ^{๑๘} การที่กำหนดให้ศาลมี ๓ ชั้น โดยให้ศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุดที่ควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของคำพิพากษาชั้นล่าง ดังนี้ เป็นต้น

จากการที่ได้กล่าวมาแล้ว ในเรื่องแนวคิดของหลักนิติรัฐ (Legal State) กับการรองรับอำนาจในส่วนของการกระทำของรัฐฝ่ายบริหาร ในฐานะฝ่ายปกครอง ในกรณีคณะกรรมการหมู่บ้าน ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุขกับการระงับข้อพิพาทชุมชนในเขตพื้นที่ตนเองอันเป็นความผิดทางแพ่งและความผิดทางอาญาที่ย่อมความได้นั้น สามารถที่จะกระทำได้เพราะไม่ได้ใช้อำนาจให้เป็นไปในทางกรที่จะขัดขวางในการใช้อำนาจของฝ่ายตุลาการและไม่ได้เกิดผลที่กระทบอย่างรุนแรงที่ทำให้อำนาจฝ่ายตุลาการใช้อำนาจหรือดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก (Main Stream Criminal Justice) ถึงกับต้องชะงักลง^{๑๙}

๓) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

(๓.๑) ความหมายของคำว่า “สิทธิ” มีนักกฎหมายไทยได้อธิบายความหมายของคำว่า “สิทธิ” เอาไว้มาก ดังที่จะนำมากล่าวไว้ในที่นี้ คือ^{๒๐}

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย ได้กล่าวถึงคำว่า “สิทธิ” ในหลักกฎหมายทั่วไปซึ่งสามารถใช้ปรับใช้ได้กับทั้งกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชนไว้ว่ามี ๒ ความหมาย ได้แก่ การมองจากอำนาจของผู้ทรงสิทธิ คือ “อำนาจที่กฎหมายให้แก่บุคคลในอันที่จะมีเจตจำนง” อันเป็นแนวคิดของ Willensmact และการมองจากวัตถุประสงค์ของสิทธิ คือ “ประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองให้” อันเป็นแนวคิดของ Jhering

ศาสตราจารย์ ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์ ให้ความเห็นว่า “สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้”

ศาสตราจารย์ ดร. อุดม รัฐอมฤต และคณะ กล่าวถึงเรื่อง “สิทธิ” หมายถึง “อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวกับทรัพย์สินบุคคลอื่น...หรือเรียกร้องให้บุคคลอื่นหรือหลายคนกระทำการ หรือดเว้นการกระทำการบางอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน”

จากแนวคิดที่กล่าวมาเกี่ยวกับคำว่า “สิทธิ” นี้ แสดงให้เห็นว่า สิทธิเป็นประโยชน์อันชอบธรรมอันสูงยิ่ง ที่รัฐผู้ปกครองนครต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลนั้นได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ พร้อมทั้งปกป้องมิให้บุคคลอื่นที่ไม่มีส่วนได้เสียเข้ามาสอดแทรกให้ได้รับเดือดร้อนเสียหาย

^{๑๘} มานิตย์ จุมปา, **หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ**, อ่างแล้ว, หน้า ๖๕.

^{๑๙} สิทธิกร ศักดิ์แสงและคณะ, อ่างแล้ว, หน้า ๑๔.

^{๒๐} นนท์ กอแก้วทองดีและสุรศักดิ์ ศรีสาร, **เอกสารการสอนชุดวิชา การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน** หน่วยที่ ๑-๗, สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๕๒), หน้า ๑-๖.

(๓.๒) ความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” มีนักกฎหมายไทยได้อธิบายความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” เอาไว้มาก ดังที่จะนำมากล่าวไว้ในที่นี้ คือ^{๒๑}

ศาสตราจารย์ ดร. วรพจน์ วิศรุตพิชญ์ อธิบายว่า “เสรีภาพ” หมายถึง “ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น มีอิสระที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการ”

ศาสตราจารย์ ดร. บรรเจิด สิงคะเนติ กล่าวว่า “เสรีภาพ” คือ อำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคล

จากแนวคิดที่กล่าว แสดงให้เห็นได้ว่า คำว่า เสรีภาพ คือ ความเป็นตัวตนของบุคคลนั้น ๆ ที่สามารถแสดงออกได้ทั้งกาย วาจาและความคิดอย่างเป็นอิสระปราศจากอำนาจใดๆ เข้ามาควบคุม

ดังนั้น หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน รัฐผู้ปกครองจะกระทำการใดโดยอำเภอใจและขัดต่อกฎหมายมิได้เลย เนื่องจากรัฐได้ยอมรับอำนาจของกฎหมายที่อยู่เหนือตนเองและยอมตนให้ผูกพันในการกระทำของตนเองที่มีต่อประชาชนตามกฎหมายที่ได้บัญญัติรองรับเอาไว้จึงมีหลักการที่สำคัญ คือ^{๒๒} หลักการควบคุมมิให้กฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญ หลักการควบคุมมิให้การกระทำขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหารขัดต่อกฎหมาย โดยมีองค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการเป็นผู้คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนถึงองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้นด้วย

๒) หลักธรรมาภิบาล (Good Governance)

แนวคิดหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วยหลักการต่าง ๆ ดังนี้

๑. หลักนิติธรรม คือ การตรากฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับและกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม กล่าวโดยสรุป คือ สถาปนาการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่กระทำกันตามอำเภอใจหรืออำนาจของบุคคล

๒. หลักคุณธรรม คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมถือปฏิบัติ เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละ ความอดทน ขยันหมั่นเพียร การมีระเบียบวินัย เป็นต้น

๓. หลักความโปร่งใส คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยมูลข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้โดยการปรับปรุงระบบและกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และช่วยให้การทำงานของภาครัฐและภาคเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน

๔. หลักความมีส่วนร่วม คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการ

^{๒๑} นนท์ กอแก้วทองดีและสุรศักดิ์ ศรีสาร, เพ็ญอ้าง, หน้า ๑-๗.

^{๒๒} สิทธิกร ศักดิ์แสงและคณะ, อ้างแล้ว, หน้าเดิม.

เข้ามามีส่วนร่วม เช่น การแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดง ประชามติ และการจัดการผูกขาดทั้งโดยภาครัฐหรือโดยภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความ สามัคคีและความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน

๕. หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหาร ตลอดจนคณะข้าราชการ ทั้งฝ่ายการเมืองและ ข้าราชการประจำ ต้องตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการ เพื่อ อำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่ และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันที่

๖. หลักความคุ้มค่า ผู้บริหาร ต้องตระหนักว่ามีทรัพยากรค่อนข้างจำกัด ดังนั้นในการ บริหารจัดการจำเป็นจะต้องยึดหลักความประหยัดและความคุ้มค่า ซึ่งจำเป็นจะต้องตั้งจุดมุ่งหมาย ไป ที่ผู้รับบริการหรือประชาชนโดยรวม

๓.๑.๓.๒ ลักษณะความผิดที่อาจนำมาปรับใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุข

ลักษณะความผิดที่อาจนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุขกับการระงับข้อพิพาท คดีอาญาในชั้นสอบสวนในชั้นพนักงานสอบสวน^{๒๓} แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการดังกล่าวก็สามารถ นำมาปรับใช้กับการระงับข้อพิพาทของชุมชนโดยการมีบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่ง นำมาปรับใช้ดังต่อไปนี้

๑. ลักษณะความผิดที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำ (Juvenile Delinquents) มีการนำ กระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุขไปใช้กับเด็กและเยาวชนในหลาย ๆ ประเทศ เช่น ประเทศ สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ เป็นต้น โดยใช้วิธีการที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ (Family Group Conference (FGC))

๒. ลักษณะความผิดที่เกิดจากความรุนแรงในครอบครัว ปัจจุบันการกระทำความรุนแรง ในครอบครัวได้เพิ่มขึ้น สังเกตได้จากข่าวสารที่เกิดขึ้นไม่เว้นแต่ละวัน ผู้หญิงซึ่งเป็นสมาชิกใน ครอบครัวมักตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมจากฝ่ายชายที่มีฐานะเป็นผู้นำครอบครัว เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่อง ที่ถูกจงใจให้คิดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวในครอบครัว เป็นเรื่องน่าอับอาย ไม่ควรนำไปเปิดเผยในที่ สาธารณะ ทำให้ผู้ถูกกระทำต้องใช้ชีวิตอย่างทนทุกข์ทรมาน

ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาสังคมในเชิงอาชญากรรมที่ต้องใช้กระบวนการยุติธรรมเป็น ลักษณะเฉพาะซึ่งปัจจุบันได้พัฒนาแนวคิดและวิธีการจัดการแก้ปัญหาอาชญากรรมที่สำคัญ กับ เหยื่ออาชญากรรม ในฐานะเป็นหลักของประเด็นปัญหามากขึ้นกว่าเดิม โดยคำนึงถึงความรู้สึกนึก คิดของผู้เสียหายและแสวงหาวิธีการให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เยียวยาแก่ผู้เสียหาย โดยอาศัย กระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุขที่เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งที่สามารถนำมาปรับใช้กับปัญหาเหล่านี้ ได้^{๒๔}

^{๒๓} กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิด” รายงานสัมมนาทาง วิชาการ เรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย” ๑๖ เมษายน ๒๕๔๕ ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล จัดโดยกระทรวงยุติธรรม ร่วมกับโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) หน้า ๖๑.

^{๒๔} สิทธิกร ศักดิ์แสงและคณะ, อ้างแล้ว, หน้า ๓๑.

๓. ลักษณะความผิดอาญาประเภทความผิดที่ย่อมความกันได้ ความผิดประเภทนี้เป็นความผิดอาญาส่วนตัว โดยทั่วไปแล้วจะเป็นความผิดที่มีลักษณะกระทำความผิดต่อสิทธิส่วนบุคคล มิได้กระทำความผิดถึงสาธารณชน กฎหมายจึงยินยอมให้ยอมความกันได้ ความผิดดังกล่าว ปัจจุบันสำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้จัดทำคู่มือกฎหมาย คณะกรรมการหมู่บ้าน ระบุฐานความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นไว้ทั้งสิ้น ๓๒ ฐานความผิดที่คณะกรรมการหมู่บ้านมีอำนาจไล่เกลี้ยคดี

๓.๒.๔ ประเภทความผิดที่ใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสันติสุข

ความผิดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือชุมชนทุกคดีเชื่อว่าจะนำเข้าสู่กระบวนการสันติสุขได้ทุกคดี เนื่องจากกฎหมายได้ให้อำนาจคณะกรรมการหมู่บ้านเอาไว้เพียงแต่เฉพาะคดีเท่านั้น ดังนั้น คณะกรรมการหมู่บ้านจึงอาศัยอำนาจหน้าที่ในการประนีประนอมข้อพิพาทในระดับหมู่บ้าน โดยมีข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งมีลักษณะของข้อพิพาทที่จะทำการประนีประนอม ข้อพิพาทนั้น ๆ เป็นข้อพิพาทดังนี้

๑) คดีแพ่งทุกประเภท

๒) คดีอาญาประเภทความผิดที่ย่อมความกันได้ คดีอาญาประเภทความผิดที่ย่อมความกันได้ ได้แก่^{๒๕}

๒.๑ ความผิดฐานเอาชื่อหรือยี่ห้อในทางการค้าของผู้อื่นมาใช้

๒.๒ ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา

๒.๓ ความผิดฐานกระทำอนาจารธรรมดา

๒.๔ ความผิดฐานพาหญิงไปเพื่อการอนาจาร

๒.๕ ความผิดฐานทำให้เสื่อมเสียเสรีภาพ

๒.๖ ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่น

๒.๗ ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่นโดยประมาท

๒.๘ ความผิดฐานเปิดเผยความลับในจดหมาย

๒.๙ ความผิดฐานเปิดเผยความลับของผู้อื่นที่รู้มาโดยหน้าที่

๒.๑๐ ความผิดฐานเปิดเผยความลับในทางอุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์

๒.๑๑ ความผิดฐานหมิ่นประมาทคนเป็น

๒.๑๒ ความผิดฐานหมิ่นประมาทคนตาย

๒.๑๓ ความผิดฐานหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา

๒.๑๔ ความผิดฐานฉ้อโกงธรรมดา

๒.๑๕ ความผิดฐานฉ้อโกงประกอบด้วยเหตุพิเศษ

๒.๑๖ ความผิดฐานหลอกลวงคนให้ไปทำงาน

^{๒๕} สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, คู่มือ กม. คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖, หน้า ๕๗.

- ๒.๑๗ ความผิดฐานสั่งซื้ออาหารหรือเข้าอยู่ในโรงแรมโดยไม่มีเงิน
- ๒.๑๘ ความผิดฐานชักจูงให้เด็กเบาปัญญาขายของโดยเสียเปรียบ
- ๒.๑๙ ความผิดฐานฉ้อโกงในเรื่องประกันวินาศภัย
- ๒.๒๐ ความผิดฐานฉ้อโกงเจ้าหน้าที่จำหน่าย
- ๒.๒๑ ความผิดฐานฉ้อโกงเจ้าหน้าที่ธรรมดา
- ๒.๒๒ ความผิดฐานยกยอกทรัพย์ธรรมดา
- ๒.๒๓ ความผิดฐานยกยอกทรัพย์ในฐานะเป็นผู้จัดการมรดกแทนเขา
- ๒.๒๔ ความผิดฐานยกยอกทรัพย์ในฐานะเป็นผู้จัดการทรัพย์ตามคำสั่งศาล
- ๒.๒๕ ความผิดฐานยกยอกทรัพย์เก็บของตก
- ๒.๒๖ ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ธรรมดา
- ๒.๒๗ ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ชนิดพิเศษ
- ๒.๒๘ ความผิดฐานบุกรุกตามธรรมดา
- ๒.๒๙ ความผิดฐานบุกรุกโดยย้ายเครื่องหมายสังหาริมทรัพย์
- ๒.๓๐ ความผิดฐานเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในตัวอาคารของคนอื่น
- ๒.๓๑ ความผิดนอกเหนือจากที่กล่าวเมื่อผู้เสียหายและผู้ต้องหาเป็นญาติกัน
- ๒.๓๒ ความผิดตามกฎหมายอื่น เช่น พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดเกิดจากการใช้เชื้อ

จากความผิดในฐานที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะต้องอาศัยองค์ประกอบอีกสองประการจึงจะทำการประนีประนอมข้อพิพาทได้ กล่าวคือ คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสมัครใจกัน ตกลงให้ความประนีประนอมข้อพิพาท และประการหนึ่งคือ ข้อพิพาทนั้นได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านที่คู่กรณีอาศัยอยู่หรือคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้าน

๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการใช้กฎหมาย

นิติกรชุมชนต้นแบบ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้และทักษะในเรื่องกฎหมาย ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำลักษณะของกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายมหาชน^{๒๖} ที่ได้บัญญัติถึงความคิดและโทษทางอาญาซึ่งเกี่ยวพันระหว่างรัฐและเอกชน เพราะการกระทำความผิดอาญานั้นเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนถึงความสงบเรียบร้อยของสังคมในชุมชนเป็นส่วนรวม นิติกรจึงจำเป็นต้องเข้าควบคุมดูแล เพื่อให้เกิดความสงบสุขและถึงแม้ความผิดบางลักษณะเป็นความผิดต่อส่วนตัวของผู้เสียหายและยอมความกันได้ โดยร่วมมือกับทางภาครัฐ เพราะรัฐมีอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้อง^{๒๗} เมื่อผู้เสียหายซึ่งเป็นเอกชนได้ร้องทุกข์กล่าวโทษมอบให้เจ้าพนักงานดำเนินคดี

^{๒๖} วินัย คำเลิศ, รศ., กฎหมายอาญา ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^{๒๗} สุพล สุขศรีมั่งมี, ดร. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร: SCIENCE CENTER, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

๓.๓.๑ ความหมายของกฎหมายอาญาและความสำคัญของกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญา หมายถึง กฎหมายที่ว่าด้วยความผิดและโทษ^{๒๘} การทำผิดกฎหมายอาญา คือการฝ่าฝืนบทบัญญัติกฎหมายอาญาที่ห้ามมิให้กระทำความผิด หรือละเว้นไม่กระทำการตามบทบัญญัติกฎหมายอาญาที่บัญญัติให้กระทำ

ความสำคัญของกฎหมายอาญา ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ บัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่ กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กำหนดความผิดมิได้”

ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษา อันถึงที่สุด แสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญต่อกฎหมายอาญาอยู่หลายประการ เช่น บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญาใด ๆ ทั้งสิ้นเว้นแต่ได้ทำความผิดต่อกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นบัญญัติว่า การกระทำใดเป็นการผิดกฎหมาย ในบทกฎหมายนั้นต้องกำหนดโทษเอาไว้เป็นตัวอักษรด้วย ส่วนความหนักเบาของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดก็ต้องดูโทษในเวลาที่ทำความผิด และให้ถือว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยยังไม่มีความผิดแก่ได้ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้วนั้น จะเป็นความผิดเมื่อศาลพิพากษาคดีถึงที่สุด ก่อนบุคคลใดต้องคำพิพากษาว่ามีความผิดมิให้ปฏิบัติต่อบุคคลนั้นอย่างผู้กระทำความผิด ดังว่านี้เป็นการให้ประกันต่อเสรีภาพของบุคคลในสังคม

๓.๓.๒ ความผิดอาญาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรและแจ้งชัด^{๒๙}

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒ บัญญัติว่า “บุคคลจักต้องรับโทษทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

ถ้าตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติในภายหลัง การกระทำเช่นนั้นไม่เป็นความผิดต่อไป ให้ผู้ที่ได้กระทำการนั้นพ้นจากการเป็นผู้กระทำการนั้นต้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด และถ้าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว ก็ให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดนั้น ถ้ารับโทษอยู่ก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลงด้วย”

ข้อพิจารณาว่ารัฐธรรมนูญได้วางหลักเกี่ยวกับความผิดอาญาไว้ให้เห็นความสำคัญของกฎหมายอาญา แต่บทกำหนดแ โทษทางอาญาและรายละเอียดเกี่ยวกับความผิดมิได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีในการร่างรัฐธรรมนูญนั่นเอง ดังนั้นประมวลกฎหมายอาญา จึงต้องมีการบัญญัติรายละเอียดและกำหนดโทษไว้ และโทษในประมวลกฎหมายอาญาที่บัญญัติขึ้นจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญถือว่ากฎหมายนั้นจะบังคับใช้ไม่ได้ การบัญญัติกฎหมายอาญาจึงต้องสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ

^{๒๘} เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, ดร., คำอธิบายกฎหมายอาญา ๑, (กรุงเทพมหานคร: จีระจิตการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑,

^{๒๙} แสง บุญเฉลิมวิภาศ, รศ., หลักกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗.

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒ วรรคแรกบัญญัติว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

คำว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญา” มีความหมายอย่างไร ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจคำว่า “โทษทางอาญา” โทษทางอาญามีได้รวมถึงโทษทางวินัยของข้าราชการหรือของหน่วยงานที่มีระบบการบังคับบัญชาโดยมีผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา ตามสายการบังคับบัญชา (authority) เช่น วินัยสงฆ์ วินัยทหาร วินัยข้าราชการพลเรือน ฯลฯ ขอให้สังเกตการณ์ลงโทษทางวินัยของของทหารกับการลงโทษของศาลทหารโดยตุลาการศาลทหาร บางครั้งอาจมีลักษณะการลงโทษคล้ายคลึงกันมากแทบแยกไม่ออก เช่น พันโทสมชายเป็นผู้บังคับกองพัน มีคำสั่งลงโทษทางวินัยแก่พลทหารสมควรในความผิดฐานขาดหนีราชการแล้วกลับมารายงานตัวเอง ผู้บังคับบัญชามีอำนาจลงโทษทางวินัย โดยส่งไป “จำขัง” ในที่ควบคุมหรือในเรือนจำทหารได้กับกรณีพลทหารสมควรหนีราชการไปและถูกจับได้จึงถูกส่งขึ้นศาลทหาร ตุลาการศาล ทหารพิพากษา “จำคุก” พลทหารสมควรจึงถูกนำตัวไปจำหรือที่ควบคุม เมื่อพิจารณาความแตกต่างพบว่าอำนาจในการออกคำสั่งคนละสถานะกัน คำสั่งจำคุกมาจากคำพิพากษาของศาล (ทหาร) ส่วนคำสั่งลงโทษวินัยจากผู้บังคับบัญชา

ตุลาการทหารก็คือผู้พิพากษานั้นเอง ดังนั้นคำพิพากษาของศาลจึงต้องพิพากษาเกี่ยวกับโทษที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๘ แต่โทษทางวินัยอยู่ในระเบียบว่าด้วยวินัยของหน่วยงานนั้น ๆ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘ บัญญัติว่า “โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิด มีดังนี้”

- (๑) ประหารชีวิต
- (๒) จำคุก
- (๓) กักขัง
- (๔) ปรับ
- (๕) ริบทรัพย์สิน”

ศาลจะเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการลงโทษตามความหนักเบาของความผิด^{๓๐} โทษเป็น “สภาพบังคับทางอาญา”^{๓๑} และห้ามมิให้คิดโทษขึ้นเองนอกจากที่บัญญัติไว้

ฝ่ายนิติบัญญัติอาศัยอำนาจ ตามรัฐธรรมนูญบัญญัติกฎหมายอาญาขึ้นเป็นกฎหมายลักษณะอักษร ซึ่งมีบัญญัติความผิดและโทษที่เป็นผลโดยตรงจากการทำความผิดนั้น ๆ กฎหมายอาญารวมถึง ประมวลกฎหมายอาญา และกฎหมายอื่น ที่บัญญัติถึงความผิดและกำหนดโทษไว้ด้วย เช่น พ.ร.บ. ว่าความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ร.บ.อาวุธปืน, พ.ร.บ.ยาเสพติด, พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ร.บ. ปราบการค้าประเวณีฯ

^{๓๐} หยุด แสงอุทัย, ศ.,ดร., **กฎหมายอาญาภาค**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔, หน้า ๔๘

^{๓๑} สุขสมัย สุทธิพิบัติ, รศ., **สัมมนาในวิชากฎหมายอาญา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๑), หน้า ๒.

ความเกี่ยวพันระหว่าง พ.ร.บ.ต่าง ๆ ที่มีโทษอาญา^{๓๒} กับประมวลกฎหมายอาญาจะต้องอาศัยบทบัญญัติตามมาตรา ๑๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา เป็นหลักในการพิจารณา กล่าวคือให้นำบทบัญญัติในภาค ๑ มาใช้กับความผิดตาม พ.ร.บ.อื่นด้วย เว้นแต่ พ.ร.บ.นั้น ๆ จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น สำหรับโทษที่บัญญัติใน พ.ร.บ.ต่าง ๆ ก็มี ๕ สถานเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘ แต่ถ้า พ.ร.บ.ฉบับใดถูกยกเลิกไป ผลก็เท่ากับไม่มีโทษใน พ.ร.บ. ที่ยกเลิกนั้น จะมาบอกว่ามีโทษอยู่ตามมาตรา ๑๘ ก็ไม่ได้

กฎหมายอาญากับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีความแตกต่างกัน การใช้กฎหมายอาญาจึงนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๔ ใช้ในหลักทั่วไปไม่ได้

๓.๓.๓ ความหมายกฎหมายอาญา สาขากฎหมายอาญา^{๓๓}

กฎหมายอาญาแบ่งสาขาออกได้เป็น ๒ สาขา คือ

๑. กฎหมายสารบัญญัติทางอาญา หมายถึง กฎหมายที่กำหนดว่าการกระทำและการไปกระทำอย่างใดเป็นความผิดอาญา และจะลงโทษหรือใช้วิธีอย่างใดแก่การกระทำและการไปกระทำอันเป็นความผิดอาญานั้น กฎหมายสารบัญญัติทางอาญา มีประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติอื่นมีโทษทางอาญาอื่นด้วย

๒. กฎหมายวิธีสบิบัญญัติทางอาญา หมายถึง กฎหมายที่ว่าด้วยวิธีการสอบสวน สืบสวน ฟ้องร้อง พิเคราะห์คดี และการลงโทษผู้กระทำผิดทางอาญาซึ่งเป็นกระบวนการการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษและรวมถึงกฎหมายเกี่ยวกับราชทัณฑ์ที่กำหนดวิธีการลงโทษด้วย

๓.๓.๔ ประเภทของความผิดอาญา

กฎหมายอาญา ได้แบ่งประเภทออกหลายแบบตามความแตกต่างกันในที่นี้ขอกล่าวเฉพาะการแบ่งประเภทตามความผิดที่สำคัญ^{๓๔}

๑. ความผิดอาญาที่ยอมความได้ หรืออาจเรียกว่าความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งความผิดใดเป็นความผิดอันยอมความได้ กฎหมายจะได้ระบุไว้โดยเฉพาะ ถ้าความผิดใดมิได้ระบุไว้โดยเฉพาะ ย่อมถือว่าเป็นความผิดอาญาต่อแผ่นดิน ความผิดอาญาที่ยอมความได้ ผู้เสียหายสามารถดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลได้ด้วยตนเองภายในกำหนดอายุความประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๙๕ กล่าวคือผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ หรือฟ้องร้องคดีต่อศาลด้วยตนเอง ภายในกำหนดสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นจะถือว่าขาดอายุความ^{๓๕} ซึ่งหากไม่มีการร้องทุกข์โดยผู้เสียหาย หรือผู้เสียหายยินยอมถอนคำร้องทุกข์ หรือถอนฟ้องเสียแล้ว คดีเป็นอันตกไป

^{๓๒} ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, รศ.,ดร., ประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๓๗), หน้า ๕๕.

^{๓๓} แสงว บัญเฉลิมวิลาศ,รศ., หลักกฎหมายอาญา, หน้า ๑๒.

^{๓๔} คณิต ณ นคร, ศ,ดร., กฎหมายอาญาภาคความผิด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗.

^{๓๕} ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, รศ.,ดร., ประมวลกฎหมายอาญา, หน้า ๕๕.

๒. ความผิดอาญาแผ่นดิน เป็นความผิดอาญาที่มีใช่เป็นความผิดต่อส่วนตัวและไม่อาจยอมความกันได้ ซึ่งต้องดำเนินการกระบวนพิจารณาในชั้นศาลต่อไปจนศาลต่อไปจนศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งออกมา โดยโจทก์ไม่อาจขอถอนคดีเหมือนกับคดีอาญาที่ยอมความกันได้ ดังนั้นศาลมีหน้าที่ต้องพิพากษาคดีออกมา ส่วนจะฟังว่าจำเลยมีความผิดหรือให้ยกฟ้องโจทก์ปล่อยตัวจำเลย^{๓๖} ก็อยู่ในดุลยพินิจของศาลในการชั่งน้ำหนักพยาน

ในคดีอาญาแผ่นดิน ผู้เป็นโจทก์แทนรัฐคือพนักงานอัยการ มีอำนาจในการฟ้องคดีต่อศาลตามอำนาจหน้าที่ โดยถือว่าจำเลยได้กระทำความผิดต่อแผ่นดินและทำให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลที่ตกเป็นผู้เสียหายด้วย ดังนั้น กฎหมายจึงไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเองต่อศาลและยังให้อำนาจผู้เสียหายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการได้ด้วยโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลในสำนวนคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์นั้น และหากพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดี ผู้เสียหายก็ฟ้องด้วยตนเองได้

๓.๓.๕ ประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบัน

ประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันได้ใช้บังคับมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งหลักสำคัญประการหนึ่งของประมวลกฎหมายอาญาฉบับนี้ คือการแยกเอาความรับผิดทางแพ่ง และความรับผิดทางอาญาออกจากกันโดยชัดแจ้ง

ประมวลกฎหมายอาญาฉบับนี้มีทั้งหมด ๓๙๘ มาตราแบ่งเป็น ๓ ภาค^{๓๗} คือ

๑. ภาค ๑ บทบัญญัติทั่วไป

ลักษณะ ๑ บทบัญญัติที่ใช้แก่ความผิดทั่วไป

หมวด ๑ บทนิยาม

หมวด ๒ การใช้กฎหมายอาญา

หมวด ๓ โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย

ส่วนที่ ๑ โทษ

ส่วนที่ ๒ วิธีการเพื่อความปลอดภัย

ส่วนที่ ๓ วิธีเพิ่มโทษ ลดโทษ และการรอกาลลงโทษ

หมวดที่ ๔ ความรับผิดในทางอาญา

หมวดที่ ๕ การพยายามกระทำความผิด

หมวดที่ ๖ ตัวการและผู้สนับสนุน

หมวดที่ ๗ การกระทำความผิดหลายบทหรือหลายกระทง

หมวดที่ ๘ การกระทำความผิดอีก

หมวด ๙ อายุความ

ลักษณะ ๒ บทบัญญัติที่ใช้แก่ความผิดลหุโทษ

๒. ภาคความผิด (มาตรา ๑๐๗-๓๖๖)

ลักษณะ ๑ ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร

^{๓๖} คณิต ฌ นคร, ศ.ดร., กฎหมายอาญาภาคความผิด, หน้า ๑๘ – ๑๙.

^{๓๗} ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, รศ.,ดร., ประมวลกฎหมายอาญา, หน้า ๑๓ – ๑๖.

- หมวด ๑ ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
- หมวด ๒ ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร
- หมวด ๓ ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายนอกราชอาณาจักร
- หมวด ๔ ความผิดต่อสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ
- ลักษณะ ๒ ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง
 - หมวด ๑ ความผิดต่อเจ้าพนักงาน
 - หมวด ๒ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ
- ลักษณะ ๓ ความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม
 - หมวด ๑ ความผิดต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรม
 - หมวด ๒ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม
- ลักษณะ ๔ ความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม
- ลักษณะ ๕ ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน
- ลักษณะ ๖ ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน
- ลักษณะ ๗ ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลง
 - หมวด ๑ ความผิดเกี่ยวกับเงินตรา
 - หมวด ๒ ความผิดเกี่ยวกับดวงตรา แสตมป์ และตัว
 - หมวด ๓ ความผิดเกี่ยวกับการค้า
- ลักษณะ ๘ ความผิดเกี่ยวกับการค้า
- ลักษณะ ๙ ความผิดเกี่ยวกับเพศ
- ลักษณะ ๑๐ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย
 - หมวด ๑ ความผิดต่อชีวิต
 - หมวด ๒ ความผิดต่อร่างกาย
 - หมวด ๓ ความผิดฐานทำให้แท้งลูก
 - หมวด ๔ ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วย เจ็บหรือคนชรา
- ลักษณะ ๑๑ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง
 - หมวด ๑ ความผิดต่อเสรีภาพ
 - หมวด ๒ ความผิดฐานเปิดเผยความลับ
 - หมวด ๓ ความผิดฐานหมิ่นประมาท
- ลักษณะ ๑๒ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน
 - หมวด ๑ ความผิดฐานลักทรัพย์และวิ่งราวทรัพย์
 - หมวด ๒ ความผิดกรรโชก ริดเอาทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์
 - หมวด ๓ ความผิดฐานฉ้อโกง
 - หมวด ๔ ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้
 - หมวด ๕ ความผิดฐานยักยอก

หมวด ๖ ความผิดฐานรับของโจร

หมวด ๗ ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์

หมวด ๖ ความผิดฐานบุกรุก

๓. ภาค ๓ ลหุโทษ (มาตรา ๓๖๗-๓๙๘)

๓.๓.๖ การบังคับใช้กฎหมายอาญา^{๓๘}

การบังคับใช้กฎหมายอาญา โดยถือหลักว่า กฎหมายไทยย่อมใช้บังคับได้เฉพาะแต่ในราชอาณาจักรไทย ซึ่งหมายความว่าให้ใช้บังคับการกระทำหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วราชอาณาจักรไทย

๑) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับสถานที่กฎหมายอาญาบังคับใช้

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๔ บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดในราชอาณาจักรต้องรับโทษตามกฎหมาย

การกระทำความผิดในเรือไทยหรืออากาศยานไทย ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใดให้ถือว่ากระทำความผิดในราชอาณาจักร”^{๓๙}

จากบทบัญญัติดังกล่าวประมวลกฎหมายอาญาวางหลักการบังคับใช้กฎหมายอาญาโดยถือ “หลักดินแดน” ซึ่งครอบคลุมสถานที่ทั้งหมดของดินแดนที่เป็นราชอาณาจักรไทย “หลักดินแดน” คือดินแดนทั่วราชอาณาจักรไทยที่กฎหมายอาญาบังคับใช้เต็มพื้นที่ โดยไม่มีข้อยกเว้นไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีสัญชาติไทย หรือสัญชาติใดก็ตาม หากทำผิดกฎหมายขึ้นในราชอาณาจักรไทยก็ต้องรับโทษตามกฎหมายทั้งสิ้น

ราชอาณาจักรไทยที่ประมวลกฎหมายบังคับใช้ คือ

(ก) พื้นดินและพื้นน้ำในประเทศไทย รวมแม่น้ำลำคลองและภูเขา

(ข) ทะเลอาณาเขตตาม พ.ร.บ. กำหนดเขตจังหวัดในอ่าวไทย พ.ศ. ๒๕๐๒

(ค) ทะเลห่างจากฝั่งที่เป็นดินแดนของประเทศไทยไม่เกิน ๑๒ ไมล์ทะเล

(ง) พื้นอากาศเหนือ ข. และ ค.

(จ) เรือไทยในท้องทะเลหลวง

นอกจากกระทำความผิดที่ได้กระทำลงในราชอาณาจักร ซึ่งผลของการกระทำได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักรแล้ว ยังมีการกระทำที่กฎหมายให้ถือว่าการกระทำความผิดนั้นได้กระทำลงในราชอาณาจักรอีกด้วย ปรากฏตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๔ วรรคสอง, มาตรา ๕, มาตรา ๖

มาตรา ๔ วรรคสอง “การกระทำความผิดในเรือไทยหรืออากาศยานไทย ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใดให้ถือว่ากระทำความผิดในราชอาณาจักร”^{๔๐}

^{๓๘} หยุต แสงอุทัย, ศ.,ดร., กฎหมายอาญามาตรา ๑, หน้า ๑๘-๑๙.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๔๐} สุพานิต มั่นสุข, การกระทำความผิดบนอากาศยาน, วารสารกฎหมายฉบับที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๒๓, หน้า ๒๖.

มาตรา ๔ “ความผิดใดที่กระทำแม้แต่ส่วนหนึ่งส่วนใด ได้กระทำในราชอาณาจักรก็ดี ผลแห่งการกระทำเกิดในราชอาณาจักรโดยผู้กระทำประสงค์ให้ผลนั้นเกิดในราชอาณาจักร หรือโดยลักษณะแห่งการกระทำผลที่เกิดขึ้นนั้นควรเกิดในราชอาณาจักร หรือย่อมจะเล็งเห็นได้ว่าผลนั้นจะเกิดในราชอาณาจักรก็ดี ให้ถือว่าความผิดนั้นได้กระทำในราชอาณาจักร

ในกรณีการเตรียมการ หรือพยายามกระทำการใด ๆ ซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดแม้การกระทำนั้นจะได้กระทำการนอกราชอาณาจักรถ้าการกระทำนั้นได้กระทำตลอดไปจนถึงขั้นความผิดสำเร็จ ผลจะเกิดขึ้นในราชอาณาจักร ให้ถือว่าการเตรียมการหรือพยายามกระทำความผิดนั้นได้กระทำในราชอาณาจักร”

มาตรา ๖ “ความผิดใดที่ได้กระทำในราชอาณาจักรหรือที่ประมวลกฎหมายนี้ถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร แม้การกระทำของผู้เป็นตัวการด้วยกัน ของผู้สนับสนุนหรือของผู้ใช้ให้กระทำความผิดนั้น จะได้กระทำการนอกราชอาณาจักรก็ให้ถือว่าตัวการ ผู้สนับสนุนหรือผู้ใช้ให้กระทำได้กระทำในราชอาณาจักร”

จากบทบัญญัติในสามมาตราดังกล่าว เห็นได้ว่าประมวลกฎหมายนี้ถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร ดังนี้

(๑) การกระทำความผิดในเรือไทย หรืออากาศยานไทย ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด ที่กฎหมายให้ถือเช่นนี้ก็เพราะเหตุว่า เรือหรืออากาศยานซึ่งชักธงของไทย ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนประเทศไทย แต่มีข้อสังเกตว่าเรือไทยหรืออากาศยานไทยต้องจดทะเบียนตามกฎหมายไทย หากไม่ได้จดทะเบียนถือว่าเป็นเรือหรืออากาศยานที่ไม่อยู่ภายใต้ข้อบังคับของกฎหมายนี้

(๒) ความผิดที่การกระทำแม้แต่ส่วนใดส่วนหนึ่งได้กระทำในราชอาณาจักร ตัวอย่าง นาย ก., นาย ข. และ นาย ค. ได้ปล้นทรัพย์ของ นาย ง. ในรถทัวร์ ซึ่งเดินทางจากประเทศไทยไปประเทศมาเลเซีย และสมมติว่าการปล้นเสร็จสิ้นเมื่ออยู่ในเขตแดนประเทศมาเลเซียแล้ว จะเห็นได้ว่าการกระทำความผิดของ นาย ก., นาย ข. และ นาย ค. ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในประเทศไทย และส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในประเทศมาเลเซีย

(๓) ผลแห่งการกระทำได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักรโดยผู้กระทำประสงค์ให้ผลนั้น เกิดขึ้นในราชอาณาจักร เช่น นายดำอยู่บนเรือในลำน้ำโขงฝั่งประเทศลาว ใช้ปืนยิงนายแดงอยู่บนเรืออีกลำซึ่งอยู่ในแม่น้ำโขงฝั่งไทยตาย ถือว่านายดำฆ่านายแดงในประเทศไทย

(๔) ผลแห่งการกระทำเกิดในราชอาณาจักร โดยผู้กระต่าย่อมเล็งเห็นได้ว่าผลนั้นจะเกิดขึ้นในราชอาณาจักร เช่นนาย ก. อยู่ฝั่งประเทศพม่าต้องการยิงนาย ข. ซึ่งอยู่ฝั่งไทยและช่างนาย ข. มีนาย ค. ยืนอยู่ เมื่อนาย ก. ใช้ปืนยิง นาย ข. แต่กระสุนพลาดไปถูกนาย ค. ตาย ดังนี้ถือว่า นาย ก. ย่อมเล็งเห็นได้ว่า ผลคือความตายของนาย ข. จะเกิดขึ้นในประเทศไทย

(๕) กรณีการเตรียมการ หรือการพยายามกระทำความผิดใด ซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดแม้กระทำการนอกราชอาณาจักร หากการกระทำนั้นได้กระทำตลอดไปถึงขั้นกระทำความผิดสำเร็จผลจะเกิดขึ้นในราชอาณาจักร

การเตรียมการที่ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติให้เป็นความผิดแม้อยู่ในชั้นเตรียมการ^{๔๑} ยังไม่ถึงขั้นลงมือกระทำผิด เช่น ความผิดต่อองค์ พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตามมาตรา ๑๐๗ ถึงมาตรา ๑๑๐ ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักรตามมาตรา ๑๑๔ และความผิดตามมาตรา ๑๒๒, ๑๒๘ การเตรียมเพื่อวางเพลิงเผาทรัพย์ตามมาตรา ๒๑๙ ตามบทบัญญัติที่กล่าวแล้วแม้เตรียมการหรือพยายามเมื่ออยู่นอกราชอาณาจักร แต่ถ้ามีการกระทำตามที่เตรียมการหรือถึงขั้นพยายามกระทำนั้นแล้วปรากฏว่าผลของการกระทำเกิดขึ้นราชอาณาจักรไทย ให้ถือว่าเป็นความผิดได้ทำในประเทศไทย

(๖) ถ้าความผิดได้กระทำในราชอาณาจักรหรือเป็นความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร แม้ตัวการด้วยกันจะได้กระทำนอกราชอาณาจักร ก็ถือว่าตัวการนั้นได้กระทำความผิดในราชอาณาจักร

(๗) ถ้าความผิดได้กระทำในราชอาณาจักร หรือเป็นความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร แม้ผู้สนับสนุนจะได้กระทำนอกราชอาณาจักร ก็ถือว่าผู้สนับสนุนได้กระทำความผิดในราชอาณาจักร เช่น ดำอยู่อเมริกาให้แดงยืมปืนที่อเมริกาโดยรู้ว่าแดงจะนำไปยิงไปฆ่าชาว ที่ประเทศไทย ถ้าเกิดเหตุต้องใช้ปืนกระบอกนั้นฆ่าชาวตาย ถือว่าดำได้กระทำความผิดฐานเป็นผู้สนับสนุนในความผิดฐานฆ่าคนตาย แดงผู้สนับสนุนถือว่าทำความผิดในประเทศไทย

(๘) ถ้าความผิดกระทำในราชอาณาจักร หรือความผิดที่กฎหมายอาญาถือว่าได้กระทำในราชอาณาจักร แม้ผู้ใช้ให้กระทำความผิดนั้นจะได้กระทำนอกราชอาณาจักร ก็ถือว่าผู้ใช้ได้กระทำความผิดนั้นได้กระทำความผิดในราชอาณาจักรด้วย เช่น เหลียงอยู่ประเทศลาวใช้แดงให้ไปยิงน้ำเงินซึ่งอยู่ประเทศไทย น้ำเงินถูกแดงยิงตาย ถือว่าเหลียงเป็นผู้ใช้จ้างวานในประเทศไทย

๒) ข้อยกเว้นเกี่ยวกับบุคคลผู้กระทำความผิด

กฎหมายอาญา ใช้บังคับแก่บุคคลทุกคนที่อยู่ภายในราชอาณาจักร ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือต่างชาติ ที่เข้ามาโดยชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ตาม เว้นแต่ (๑) มีข้อยกเว้นตามสถานะของบุคคลไว้ในกฎหมาย (๒) ยกเว้นตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่

ก. พระมหากษัตริย์ แม้ว่าจะอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ก็อยู่นอกกฎหมายอื่น พระองค์เป็นที่เคารพสักการะ และการกระทำของพระองค์ย่อมไม่เป็นการละเมิดกฎหมาย ผู้ใดจะฟ้องร้องพระองค์ในคดีแพ่ง คดีอาญา หรือจะกล่าวหาในทางใด ๆ ไม่ได้

ข. สมาชิกวุฒิสภา สมาชิก สภาผู้แทน รัฐมนตรี กรรมการในคณะต่าง ๆ และบุคคลที่ประธานสภา อนุญาตให้แถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในสภาฯ ตลอดจนบุคคลผู้พิมพ์รายงานการประชุมตามคำสั่งของสภาฯ ย่อมมีเอกสิทธิ ผู้ใดจะนำไปฟ้องร้องเป็นความผิดทางอาญา ทางแพ่ง หรือทางวินัยอย่างใดมิได้ เว้นแต่การประชุมนั้นจะมีการถ่ายทอดทางสื่อสารมวลชน

ทั้งนี้ ยกเว้นตามกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง

^{๔๑} สมศักดิ์ สิงห์พันธุ์.ดร., คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาคความผิด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕), หน้า ๑๑.

ก) ประชุมแห่งรัฐต่างประเทศ ข) ทูตและเจ้าหน้าที่ทูตและบุคคลในคณะทูต ค) บุคคลซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองให้ออกสิทธิ และความคุ้มกันไว้ ง) กองทัพต่างประเทศที่มีเอกสิทธิตามกฎหมายเฉพาะ และ จ) บุคคลได้รับเอกสิทธิขององค์การระหว่างประเทศ

๓.๓.๗ บทสรุป ผู้วิจัยเสนอว่า นิติกรต้นแบบจะต้องเข้าใจหลักการตีความกฎหมาย

การตีความ หมายถึง^๒ การขบคิดค้นหา “ถ้อยคำของกฎหมาย” ให้ได้เป็น “ข้อความ” เพื่อจะนำไปใช้วินิจฉัยได้อย่างถูกต้อง การตีความกฎหมายจึงเป็นการพิจารณาค้นหาคำตอบของกฎหมายอย่างใช้เหตุใช้ผล เพื่อให้ได้มาซึ่งความหมายที่ถูกต้องของถ้อยคำในตัวบทกฎหมายนั้น ๆ

เหตุที่ต้องตีความกฎหมายอาญา ด้วยเหตุกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร จึงต้องตีความเพื่อให้ได้ข้อความที่ถูกต้องไปใช้ในการวินิจฉัยคดีให้ถูกต้องตรงตามความจริงของบทบัญญัติ แม้ว่าในประมวลกฎหมายอาญามีได้ให้แนวทางไว้ตั้งแต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๔ แต่หลักการตีความกฎหมายอาญา ได้มีแนวทางตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒ คือ “หลักไม่มีโทษถ้าไม่มีกฎหมาย”

เหตุยกโทษ เหตุลดโทษ และเหตุบรรเทาโทษ ถือว่าเป็นหลักสำคัญที่ประมวลกฎหมายได้บัญญัติรับรองได้อันเนื่องมาจากวิวัฒนาการทางสังคมของไทยเป็นสังคมเครือญาติ จึงมีการให้อภัยในความผิดที่เกิดขึ้นสูงกว่าสังคมอื่น^๓ ดังนั้นประมวลกฎหมายอาญาจึงได้วางหลักดังกล่าวไว้ และในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๗๑ บัญญัติว่า “ความผิดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๓๓๔ ถึงมาตรา ๓๓๖ และมาตรา ๓๔๑ ถึงมาตรา ๒๖๔ นั้น ถ้าเป็นการกระทำที่สามมีกระทำต่อภริยาหรือภริยากระทำต่อสามี ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ”^๔

สรุปได้ว่า นิติกรชุมชนต้นแบบ จำเป็นต้องมีความรู้และทักษะในเรื่องกฎหมายอื่นๆ ในการให้คำปรึกษาและทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยปัญหาให้ชุมชน ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำลักษณะของกฎหมายอาญามาเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น แม้กฎหมายจะมีเนื้อหาควรรู้มาก แต่สำหรับนิติกรชุมชนก็ยังไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ในคราวเดียว การสร้างนิติกรชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

^๒ แสง บุญเฉลิมวิภาส, รศ., **หลักกฎหมายอาญา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

^๓ แสง บุญเฉลิมวิภาส, รศ., **หลักกฎหมายอาญา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗.

^๔ ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ์, รศ.ดร., **ประมวลกฎหมายอาญา**, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๓.

๓.๔ แนวคิดการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนตามหลักสากล

๓.๔.๑ ความหมายของความขัดแย้ง

คำว่า ความขัดแย้ง มาจากภาษาอังกฤษว่า “Conflict” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Confligere” แปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอย หรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) การขัดซึ่งกันและกัน หรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง “การที่บุคคลสองคน กลุ่มบุคคล มีความเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน โต้แย้ง หรือโต้เถียงกัน และดิ้นรนต่อสู้ และแข่งขันกัน”^{๔๕}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้คำนิยามไว้ว่า “ขัดแย้ง” ประกอบด้วย คำสองคำ คือ “ขัด” หมายถึง การไม่ทำตาม ฝ่าฝืน ขืนไว้ และ “แย้ง” หมายถึง ไม่ตรงหรือไม่ลงรอยเดียวกัน ต้านไว้ ทานไว้^{๔๖} จึงสรุปได้ “ขัดแย้ง” นั้นหมายถึงการที่บุคคลทั้งสองฝ่ายไม่ลงรอยกัน จึงพยายามที่จะต้านทานฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ตนเองมีความคิด หรือการกระทำที่ “ไม่สอดคล้อง” หรือ “ไม่สมนัย” กับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่นในครอบครัว หรือสังคม

Reymond W. Mack and John Pease (แมกซ์ และ พีซ) ให้ความหมายว่า ความขัดแย้ง คือ การเป็นปรปักษ์ต่อกันอย่างเปิดเผยของบุคคล หรือกลุ่มซึ่งมีเป้าหมายที่จะทำลายล้างคู่ต่อสู้ ซึ่งค่อนข้างจะสอดคล้องกับ James Kho (เจมส์ โค) และคณะเห็นว่า^{๔๗} “ความขัดแย้ง หมายถึง การต่อสู้กัน หรือการแข่งขันกันระหว่างความคิด ความเห็น ความสนใจ หรือผลประโยชน์มุมมอง รสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร” ซึ่งความขัดแย้งในลักษณะนี้อาจจะเกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือขัดแย้งกับบุคคลอื่น หรือระหว่างคนใดคนหนึ่งกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือหลายๆ กลุ่มของบุคคล หรือนิติบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลหลายคนที่อยู่ในกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่ง หรือกับอีกหลายๆ กลุ่มของบุคคล

ในขณะที่ Johan Galtung (กัลตุง)^{๔๘} พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า “ความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม (การกระทำ) ของบุคคล” หมายถึง “การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีทัศนคติที่เป็นอริต่อกัน เช่น ที่เกิดขึ้นเมื่อคนๆ หนึ่งเห็นว่าคนอีกคนหนึ่งกำลังขัดขวางเขาในอันที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่เขาต้องการ” ชี้ให้เห็นอาการอย่างหนึ่งของความขัดแย้ง และอาจจะนำมาซึ่งพฤติกรรมในรูปแบบที่ทำร้าย ทำร้าย หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อคู่กรณี หรือแม้แต่ตนเอง ซึ่งประเด็นที่ว่าด้วย

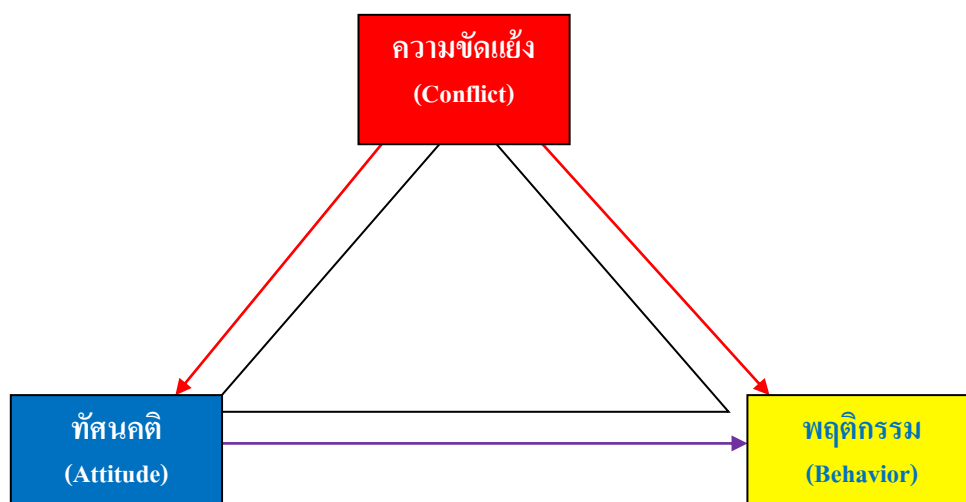
^{๔๕} Reymond W. Mack and John Pease, *Sociology and Social Life*, (New: D Van Nostrand Company, 1973), p. 86.

^{๔๖} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒* (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๖

^{๔๗} เจมส์ โค และคณะ (ผู้แต่ง), วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (ผู้แปล) *คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท*, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๔๘} Johan Galtung, *peace : Research, Education, Action: Essays in Peace Research.1*, (Copenhagen: Christian Ejlertsen, 1975), p 81.

ความสัมพันธ์แห่งความขัดแย้ง (Conflict) ทศนคติ (Attitude) และพฤติกรรม (Behavior) จึงทำให้ เอ.บี. เฮลกินได้สร้างโมเดลขึ้นมาจากแนวคิดดังกล่าวดังแผนภูมิ ที่ ๑^{๔๙}

แผนภาพที่ ๔ แสดงความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ และพฤติกรรม

Stella (สเตลลา) ให้ความหมายของความขัดแย้ง (Conflict)^{๕๐} ว่า หมายถึง ความไม่ลงรอยกัน หรือสถานะที่ไม่เห็นพ้องต้องกัน หรือความเป็นปฏิปักษ์กัน ระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ตั้งแต่ ๒ กลุ่มขึ้นไป โดยมีสาเหตุมาจากวัตถุประสงค์ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ ความไม่ลงรอยกันทางด้านความต้องการ ความปรารถนา ค่านิยม ความเชื่อและ/หรือ ทศนคติเป็นต้น

สำหรับนักวิชาการไทย ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งในหลายแง่มุมดังนี้

ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์ ได้อธิบายถึงคำว่า “ความขัดแย้ง”(Conflict) และ “ข้อพิพาท”(Dispute) เป็นคำที่ใช้สลับไปมากันได้ แต่ในบางกรณีจะมีความหมายเฉพาะไปว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องของความเห็นหรือความเชื่อที่ต่างกัน แต่คู่กรณียังสามารถทำงานร่วมกันได้ คู่สมรสที่อยู่ด้วยกันได้ปกติสุข แต่เมื่อขยายกลายเป็นข้อพิพาทจะกลายเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องมุ่งหมายที่จะเอาชนะให้ได้เพื่อเป้าหมายสูงสุดของตนเอง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจจะต้องไป อย่างไรก็ตามนักวิชาการบางสถาบันใช้ในความหมายสลับกันคือกรณีพิพาทจะรุนแรงน้อยกว่าความขัดแย้งก็มี^{๕๑}

^{๔๙} Henkin, A.B. et.al. “Conflict management strategies of principals in site – based managed schools”, *Journal of Educational Administration* 38, (2000): pp.142 – 154. และพฤทธิสาน ชุมพล, สันติภาพภายใต้เงื่อนไขของความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗.

^{๕๐} Stella Ting-Toomey, “ Toward a Theory of Conflict and Culture”, *Communication, Culture and Organization Process*, (Thousand Oaks,CA:Sage,1985), p.72.

^{๕๑} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง:หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ , กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

อรุณ รักธรรม^{๕๒} กล่าวว่า ความขัดแย้ง คือ ความไม่เห็นพ้องต้องกันระหว่างสมาชิกหรือกลุ่มขององค์การสองคนหรือมากกว่า เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับว่าพวกเขาต้องมีส่วนร่วมในทรัพยากรที่จำกัดหรืองานต่างๆ หรือพวกเขามีความแตกต่างในด้านสถานภาพ เป้าหมาย ค่านิยม หรือการรับรู้ ทักษะคติ ความเชื่อ ซึ่งต่างกันและไม่เห็นพ้องต้องกัน ต่างแสดงทัศนะของพวกเขาให้เด่นกว่าบุคคลอื่น หรือความต้องการของเขาไม่ได้รับการตอบสนอง

อุทัย หิรัญโต^{๕๓} ให้ความหมายว่า ความขัดแย้ง หมายถึง “การปะทะสังสรรค์ทางสังคมแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นการทำลายบุคคล หรือกล่าวถึงบุคคลฝ่ายตรงข้าม อันเกิดจากการไม่ลงรอยกันในแง่ของความคิด ผลประโยชน์ หรือวิถีชีวิตที่เข้ากันไม่ได้”

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์^{๕๔} ให้ความเห็นต่อประวัติศาสตร์ความขัดแย้งว่า “ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติไม่เคยว่างเว้นจากความขัดแย้ง ไม่ว่าจะในระดับบุคคล มนุษย์มิได้ถือกำเนิดมาเหมือนกันแต่เป็นความแตกต่างอันเป็นผลมาแต่พันธุกรรม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม” แต่มองความขัดแย้งในแง่บวกว่า “บ่อยครั้งที่ความขัดแย้ง มักเป็นพลังหยานแห่งชีวิต (Élan Vital) ของมนุษย์ เพราะมักโน้มน้าให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อันยังประโยชน์แก่สังคมมนุษย์”

ความหมายของความขัดแย้งบนฐานความคิดของนักสังคมวิทยาหลายๆ ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ความขัดแย้งดำรงอยู่ทั่วไป เป็นเรื่องธรรมดา และฝังรากลึกอยู่ในสังคม “ความขัดแย้งเกิดขึ้นตั้งแต่มีมนุษย์ ๒ คนในโลกนี้แล้ว การดำรงอยู่ของมนุษย์อีกครั้งหนึ่งหมายถึงโอกาสที่มนุษย์คนแรกจะเข้าไปสวมบทบาทและหรือครอบครองทรัพยากร หรือดำรงตนอยู่ในที่ของอีกคนนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากยิ่ง”

ฉันทนา บรรพศิริโชติ^{๕๕} มองความขัดแย้งในมิติที่ผสมผสานกันระหว่างแนวคิดเชิง “รัฐศาสตร์” และ “สังคมวิทยา” ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ภาวะที่กลุ่มต่างๆ เข้ากันไม่ได้หรือแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่ขาดแคลน ความเข้ากันไม่ได้ มาจากเรื่องผลประโยชน์ หรืออุดมการณ์” พร้อมกันนี้ ก็ได้ขยายประเด็นเพิ่มเติมว่า “ความขัดแย้งอาจจะมีมากขึ้นเนื่องจากคนกลุ่มนั้นมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร หรืออำนาจในการตัดสินใจที่จะมีผลต่อการยุติข้อขัดแย้ง แต่อีกกลุ่มหนึ่งไม่มีอำนาจที่เท่ากัน หรือมีน้อยกว่า” ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า “จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ความขัดแย้งจะมีประเด็นเรื่องอำนาจเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย”

จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในเมื่อบุคคล ๒ ฝ่ายมองเห็นความไม่เท่าเทียมกันของเป้าหมายที่ตนเองต้องการและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้เกิดการขัดขวางอีกฝ่ายต่อการบรรลุเป้าหมายหรือได้รับทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดนั้น^{๕๖}

^{๕๒} อรุณ รักธรรม, *ความขัดแย้งในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาเฉพาะระดับเขต*, เอกสารอัดสำเนา เย็บเล่ม, (สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘).

^{๕๓} อุทัย หิรัญโต, *หลักสังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๓.

^{๕๔} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๖.

^{๕๕} ฉันทนา บรรพศิริโชติ, “ความขัดแย้งในสังคมไทย : ช่องว่างของการรับรู้และความเข้าใจ”, ใน *ความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤติเศรษฐกิจ*, พัชรี สิริรส บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๒), หน้า ๓๒.

^{๕๖} Carrell, Jennings, & Heavrin, 1997 : 501 อ้างใน ชัยเสฐฐ์ พรหมศรี, *การจัดการความขัดแย้งในองค์กร* (พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร บริษัท เอ็กสเปอร์เนท จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๙.

ความขัดแย้ง เป็นการต่อสู้กัน หรือการแข่งขันระหว่างความคิด ความเห็น ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมอง รสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร ฯลฯ ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นในตัวใครคนใดคนหนึ่งหรือหลายๆ กลุ่มของบุคคล หรือนิติบุคคล เช่น บริษัทใดบริษัทหนึ่ง สมาคม องค์กรของรัฐ หรือระหว่างกลุ่มบุคคลหลายคนที่อยู่ในกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่ม หรือกับอีกหลายๆ กลุ่มของบุคคล^{๕๗}

จากความหมายที่นักวิชาการทางด้านพฤติกรรมองค์กร และความขัดแย้งได้กล่าวไว้ในข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มไม่ได้รับในสิ่งที่ตนเองต้องการ จึงพยายามขัดขวางไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นก็สืบเนื่องมาจากการที่ (๑) มนุษย์เรามีความต้องการ (Needs) คือความต้องการสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับการดำรงชีวิต โดยทุกคนล้วนเกิดมามีความต้องการด้วยกันทั้งสิ้น (๒) การรับรู้ (Perceptions) เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่จะมองเห็นแต่สิ่งในมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเนื่องจากแต่ละคนและฝ่ายมีมุมมองหรือการรับรู้ต่อสาเหตุและผลลัพธ์ของปัญหาที่แตกต่างกัน (๓) อำนาจ (Power) ขอบเขตของอำนาจและการใช้อำนาจเป็นสิ่งสำคัญที่ระบุถึงประเภทหรือจำนวนและการใช้อำนาจของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพราะอำนาจเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าความขัดแย้งจะถูกจัดการอย่างไร (๔) ค่านิยม (Values) ค่านิยม คือ ความเชื่อหรือหลักเกณฑ์ที่เราพิจารณาว่าเป็นสิ่งสำคัญ ความขัดแย้งที่รุนแรงนั้นเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีค่านิยมที่แตกต่างกันหรือไม่เท่าเทียมกัน (๕) ความรู้สึกและอารมณ์ (Feelings and Emotions) มีบุคคลจำนวนไม่น้อยปล่อยให้ความรู้สึกและอารมณ์มีอิทธิพลเหนือตนในการรับมือกับความขัดแย้ง สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพราะบุคคลไม่ให้ความสนใจต่อความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น

จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้ง เป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคลหรือกลุ่มคน ที่มีความคิดเห็น ค่านิยม และ เป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน รวมทั้งการต่อสู้เพื่อทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดหรือการที่ฝ่ายหนึ่งรุกล้ำหรือขัดขวางการกระทำอีกฝ่ายเพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวอาจจะสะท้อนออกมาในรูปของความไม่รุนแรง หรือรุนแรงก็ได้ จากความหมายของความขัดแย้งดังที่ได้นำเสนอแล้วในเบื้องต้นนั้น ผู้วิจัยมองว่าอาจจะสามารถสรุปออกเป็น ๒ ความหมายหลัก กล่าวคือ ความหมายในแง่บวก และความหมายในแง่ลบ

๑) ความหมายของความขัดแย้งในแง่บวก หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดในเชิงสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง องค์กร และสังคมทั้งในแง่ของทัศนคติ และพฤติกรรมในบางคราวเมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว ก็สามารถที่จะหาทางออกในเชิงสมานฉันท์

๒) ความหมายของความขัดแย้งในแง่ลบ หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลเสียที่ไม่ดีต่อตนเอง องค์กรและสังคม เป็นการสะท้อนรูปลักษณะของความขัดแย้งออกมาในมิติของ “ความรุนแรง” ไม่ว่าจะเป็นการด่ากัน การทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย และทำสงครามประหัตประหารซึ่งกันและกัน

^{๕๗} James Kho, Brenda Jay Angeles Amie Rabe, *Empowering Dispute Management Processes*, แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, ถวิลวดี บุรีกุล และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซต ๒๕๕๐), หน้า ๒.

๓.๔.๒ สาเหตุความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเกิดขึ้นเพราะมีความคิด ทักษะ และความต้องการต่างกัน ซึ่งเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งของมหาวิทยาลัยเปอร์ดู ประเทศสหรัฐอเมริกา^{๕๘} ได้กล่าวว่า ส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งมีด้วยกัน ๕ ประการ ได้แก่

๑. ความต้องการ (Needs) ความต้องการเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีความต้องการด้วยกันทั้งสิ้น แต่ความต้องการของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันตามสภาพภูมิหลัง หรือสถานะความเป็นอยู่ของตนเอง

๒. การรับรู้ (Perceptions) เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่จะมองเห็นแต่ละสิ่งในมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเนื่องจากแต่ละคนแต่ละฝ่ายมีมุมมอง หรือการรับรู้ต่อสาเหตุของปัญหา และผลลัพธ์ของปัญหาที่แตกต่างกัน

๓. อำนาจ (Power) ขอบเขตของอำนาจและการใช้อำนาจเป็นสิ่งสำคัญที่ระบุถึงประเภทหรือจำนวนของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพราะอำนาจเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าความขัดแย้งจะถูกจัดการอย่างไร ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อแต่ละฝ่ายพยายามที่จะทำให้อีกฝ่ายเปลี่ยนการกระทำหรือพฤติกรรมที่ตนเองต้องการ ซึ่งฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอำนาจมากกว่า โอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากอีกฝ่ายก็สูงขึ้น

๔. ค่านิยม (Values) คือ ความเชื่อหรือหลักเกณฑ์ที่เราพิจารณาว่าเป็นสิ่งสำคัญ ความขัดแย้งที่รุนแรงนั้นเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีค่านิยมที่แตกต่างกัน เมื่อค่านิยมไม่มีความชัดเจน ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมรับค่านิยมหรือสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติของอีกฝ่ายหนึ่ง

๕. ความรู้สึกและอารมณ์ (Feelings and Emotions) มีบุคคลจำนวนไม่น้อยปล่อยให้ความรู้สึกและอารมณ์มีอิทธิพลเหนือตนในการรับมือกับความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้งเกิดขึ้นเพราะบุคคลไม่ให้ความสนใจต่อความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น

๓.๔.๓ ประเภทความขัดแย้ง

จอห์น แมกคอนเนล และคริสโตเฟอร์ มัวร์ ได้แยกความขัดแย้งออกเป็น ๕ ประเด็น คือ^{๕๙}

๑. ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) ได้แก่ ข้อมูลขัดกัน ขาดข้อมูล เข้าใจผิดขาดการสื่อสาร หรือสื่อสารไม่ถูกต้อง สับสนเรื่องหน้าที่ มุมมองต่างกันในเรื่องของข้อมูล

๒. ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) ได้แก่ ขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรทางด้านธรรมชาติ หรือสิ่งต่างๆ ที่ปรารถนาและต้องการ เช่น อำนาจ ตำแหน่งหน้าที่

๓. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ได้แก่ บุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่ต่างกัน พฤติกรรมทางลบที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และวิธีการในการทำสิ่งต่างๆ แตกต่างกัน เช่น วิธีการทำงานต่างกัน การตัดสินใจต่างกัน

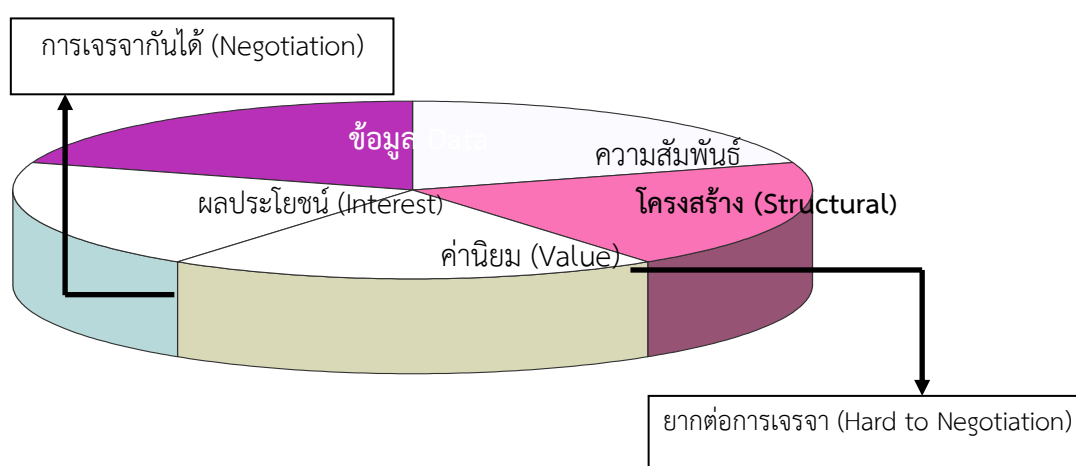
^{๕๘} ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, *การจัดการความขัดแย้งในองค์กร*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท จำกัด ๒๕๕๐), หน้า ๑๑-๑๓.

^{๕๙} จอห์น แมกคอนเนล อังโน จินตนา ยูนิพันธ์ และลิลิต ศรีทรัพย์อนันต์, “การจัดการศึกษาทางการพยาบาลกับคุณภาพบัณฑิต”, (วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนราชนบุรี, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓๓-๓๓๗.

๔. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) ได้แก่ การแก่งแย่ง โดยเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์เดิมด้วย ขัดแย้งเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความยุติธรรม

๕. ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict) ได้แก่ ศาสนา โลกทัศน์หรือความเชื่อต่างกัน การให้ความสำคัญที่ต่างกัน เกณฑ์ประเมินต่างกัน ภูมิหลังทางวัฒนธรรมต่างกัน ภูมิหลังส่วนบุคคลต่างกัน พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ต่างกัน

จากประเภทของความขัดแย้งในลักษณะดังกล่าว วันชัย วัฒนศัพท์ ได้จัดแผนภูมิ^{๖๐} เพื่อให้สามารถแยกแยะประเภทว่ามืองค์ประกอบอย่างไร และนำเสนอไปสู่การจัดการได้ง่ายขึ้น

แผนภาพที่ ๕ วงกลมของความขัดแย้ง (วันชัย วัฒนศัพท์)

นักวิชาการทางด้านจิตวิทยาบางท่านได้แบ่งย่อยความขัดแย้งออกเป็น ๔ ประเภท^{๖๑} คือ

๑. ความขัดแย้งด้านเป้าหมาย คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่งมีความต้องการต่อสิ่งที่จะได้รับแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่ง

๒. ความขัดแย้งด้านความคิด คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่แต่ละฝ่ายมีความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกัน

๓. ความขัดแย้งด้านความรู้สึก คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาเมื่อบุคคลหนึ่งมีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ขัดแย้งกับอีกฝ่ายหนึ่ง ตัวอย่างความขัดแย้งแบบนี้สามารถพบเห็นได้จากบุคคล ๒ คนที่มีความชอบและรสนิยมไม่เหมือนกัน

๔. ความขัดแย้งด้านพฤติกรรม คือความขัดแย้งเนื่องมาจากการที่บุคคลหนึ่งกระทำบางสิ่งบางอย่างซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น พุดจาหยาบคาย หรือดูหมิ่น เหยียดหยาม

^{๖๐} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท, ๒๕๓๗), หน้า ๑๓.

^{๖๑} A.B. Henkin, et.al. "Conflict management strategies of principals in site-based managed schools" Journal of Educational Administration 38, 2000 : p.142-154.

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วจะเห็นว่า ความขัดแย้งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทหลัก คือ ความขัดแย้งภายใน (Internal Conflict) อันได้แก่ ความขัดแย้งในแง่ความคิด ความรู้สึก คุณค่า และรสนิยมที่แตกต่าง และความขัดแย้งภายนอก (External Conflict) อันได้แก่ ความขัดแย้งที่เกิดจากความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ข้อมูล โครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกัน

จากแนวคิดที่ว่าด้วยการจัดการประเภทของความขัดแย้งดังที่ได้กล่าวมา พบว่า จอห์น แมคคอนแนล และคริสโตเฟอร์ มัวร์ ดูเหมือนจะให้น้ำหนักต่อความขัดแย้งภายนอก ในขณะที่นักจิตวิทยามุ่งเน้นไปที่ความขัดแย้งภายใน ซึ่งมีมติของการมองในลักษณะนี้ดูประหนึ่งว่าเป็นการมองจากภายนอกเข้ามาข้างใน (Outsight in Approach) กับการมองที่มุ่งเน้นจากข้างในไปสู่ภายนอก (Insight out Approach) ซึ่งการมองทั้งสองนี้ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจได้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความขัดแย้งประเภทใด อันจะทำให้ง่ายต่อการแก้ไขมากยิ่งขึ้นเมื่อเกิดความขัดแย้งใครแพ้ใครชนะ^{๒๒}

คำว่า ความขัดแย้ง (conflict) ตามความหมายพจนานุกรมหมายถึง การปะทะ ความไม่เห็นด้วย การวิวาท การขัดกัน สงคราม หรือการด้นรน โดยเฉพาะการด้นรนอย่างยาวนาน ความขัดแย้งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจ ทำให้ความสัมพันธ์เกิดความแตกแยก ไม่ก่อให้เกิดผลดีภาพ และก่อให้เกิดผลเสียอย่างมากต่อกลุ่มและองค์กร และเราสามารถกำจัดความขัดแย้งได้ ๒ ประการ คือ

๑. การหาวิธีการลดความขัดแย้งให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด
๒. การหาวิธีการคลี่คลายความขัดแย้งที่ไม่สามารถป้องกันได้

แม้ว่าความขัดแย้งจะเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้อย่างสมบูรณ์ แต่ความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วยกันนั้น มีความขัดแย้งบางอย่างที่สามารถป้องกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้นำใช้ทักษะหรือวิธีการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องก็จะสามารถช่วยป้องกันมิให้สถานการณ์ลุกลามไปสู่การช่วงชิงอำนาจอย่างเต็มรูปแบบได้ ก็คือ

ทักษะการฟัง ผู้นำที่มีความสามารถในการช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรในการแก้ไขปัญหา นั้น จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการป้องกันความขัดแย้ง เพราะปัญหาของสมาชิกกลุ่มอาจมีผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงานของสมาชิกผู้นั้น ซึ่งอาจก่อปัญหาให้แก่ผู้นำได้ ดังนั้น ผู้นำต้องมีทักษะด้านการฟัง

ทักษะการเผชิญหน้า วัตถุประสงค์การเผชิญหน้าโดยตรงก็คือการใช้ข้อสิทธิพลให้สมาชิกเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างซึ่งก่อให้เกิดปัญหา วิธีในการคลี่คลายปัญหา ๓ วิธี^{๒๓} คือ

- ๑) ฉันทชนะ คุณแพ้ ฉันทชอบใจ คุณยอมผูกใจเจ็บ
- ๒) คุณชนะ ฉันทแพ้ คุณชอบใจ ฉันทยอมผูกใจเจ็บ
- ๓) ฉันทชนะ คุณชนะ ถอยกันคนละก้าวแล้วตกลงกันด้วยสันติวิธี ฉันทไม่ได้อะไร คุณก็ไม่เสียอะไร

อุทัย หิรัญโต^{๒๔} ได้ชี้ให้เห็นว่าสาเหตุที่ทำให้มนุษย์ขัดแย้งกัน อาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ประการคือ

^{๒๒} ชัจจ์जनันต์ ธรรมจินดา และ จิตติพร เครือเนตร, **ฝึกให้เป็นยอดผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีอีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ๒๕๔๓), หน้า ๒๕๕-๑๕๖.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๒-๒๓๓.

^{๒๔} อุทัย หิรัญโต, **การปกครองท้องถิ่น** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๒๑๘.

๑. ความคิดเห็น ความคิดเห็นที่ตรงกันของบุคคลจะช่วยให้บุคคลคบค้าสมาคมกันได้ อย่างราบรื่น แต่ถ้าความคิดเห็นไม่ลงรอยกันและฝ่ายหนึ่งไม่ยอมรับความคิดเห็นของอีกฝ่ายว่าถูกต้อง ความขัดแย้งก็จะเกิดขึ้น

๒. แนวทางปฏิบัติ ผู้ที่มีแนวความคิดเห็นอย่างเดียวกัน ย่อมจะร่วมงานกันได้ แต่ แนวทางปฏิบัติย่อมจะแตกต่างกัน เพราะการทำงานสำเร็จตามเป้าหมาย ทุกคนย่อมแสวงหาหนทาง ปฏิบัติที่ตนคิดว่าเหมาะสม คนที่มีความคิดเห็นตรงกันในหลักการ อาจไม่เห็นด้วยกับวิธีปฏิบัติของอีก ฝ่ายหนึ่งก็ได้ ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นจากเหตุนี้ได้อีกทางหนึ่ง

๓. ผลประโยชน์ คือสิ่งที่ทุกคนต้องการหรือความพอใจของแต่ละคนความขัดแย้งกัน เพราะผลประโยชน์มองเห็นได้ชัดเจนและเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมากที่สุด ผลประโยชน์เป็นมูลเหตุที่ ก่อให้เกิดความขัดแย้ง โดยเฉพาะผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการเมือง

นอกจากนี้ยังได้มีการพยายามให้ความหมายของคำว่าขัดแย้งซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

๑. ความขัดแย้ง เกิดขึ้นเมื่อบุคคลต้องมีการตัดสินใจ แต่ละคนจะมีการตัดสินใจที่ แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับทางเลือกกระทำ

๒. ความขัดแย้ง ความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างบุคคลเมื่อไม่สามารถทำให้ทุกฝ่ายบรรลุ เป้าหมายหรือความพึงพอใจร่วมกันได้

๓. ความขัดแย้งเป็นกระบวนการทางสังคม เมื่อแต่ละฝ่ายมีการรับรู้ที่แตกต่างกัน ค่านิยมที่แตกต่างกัน และแต่ละฝ่ายมีจุดมุ่งหมายที่เข้ากันไม่ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งตามมา

ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และไม่ใช่เป็นแต่เพียงการกระทบกระทั่งทาง ภายแต่ยังสร้างความกระทบกระทั่งทางจิตใจ ได้แก่ การก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด การ ขัดแย้งทางอารมณ์ และเกิดความกดดันทางด้านจิตใจ เป็นต้น ดังนั้น นักบริหารต้องตระหนักว่า กล ยุทธ์การจัดการความขัดแย้งจะต้องคำนึงถึงสมมติฐานที่ว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ สามารถจัดการได้ โดยผู้นำที่รู้จักและเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้ง สามารถเปลี่ยนความขัดแย้งให้ เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อองค์กรได้ เนื่องจากความขัดแย้งในปริมาณที่เหมาะสมสามารถก่อให้เกิดการ จูงใจให้คนริเริ่มแก้ไขปัญหาได้ นักบริหารที่เข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้งย่อมได้เปรียบในการที่จะ ควบคุมความขัดแย้งให้อยู่ในปริมาณที่เหมาะสมต่อการบริหารองค์การ

๓.๔.๔ หลักพัฒนาการความขัดแย้ง

Henkin (เฮนกิน)^{๖๕} และ ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์^{๖๖} มองว่าความขัดแย้งนั้น มีการซ่อนตัว เกิดขึ้น ดำรงอยู่ และปรากฏตัวอย่างต่อเนื่องในบุคคล หรือกลุ่มบุคคลนั้น โดยใช้ให้เห็นว่า

๑. ความขัดแย้งที่ซ่อนอยู่ หรือความขัดแย้งแฝง (Latent Conflict) หมายถึงสภาวะการณ์ ของความขัดแย้งที่มีแนวโน้มที่จะเกิดความขัดแย้ง หรือความขัดแย้งที่ซ่อนตัว และครุ่นอยู่ในจิตใจ

^{๖๕} A.B. Henkin, et.al. "Conflict management strategies of principals in site – based managed schools", *Journal of Educational Administration* 38, (2000) : p. 16-17.

^{๖๖} ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการ และเครื่องมือแก้ปัญหา, หน้า ๑๐-๑๑.

หรือภายนอกของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ซึ่งความขัดแย้งชนิดนี้ไม่มีลักษณะที่ปรากฏอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม เมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไม่ตระหนัก หรือให้ความสนใจต่อความขัดแย้งชนิดนี้ สถานการณ์ความขัดแย้งก็จะเริ่มสำแดงและปรากฏออกมาภายนอก ให้เราได้เห็นอย่างชัดเจน

๒. ความขัดแย้งที่ปรากฏขึ้น หรือความขัดแย้งกำลังก่อตัวเกิดขึ้น (Emerging Conflict) หมายถึง สถานการณ์ที่คู่กรณีหรือประเด็นที่คู่กรณีมีส่วนเกี่ยวข้องมองเห็น และรับรู้ร่วมกันแล้วว่า ความขัดแย้งได้เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งคู่กรณีอาจจะมีความตึงเครียดที่เห็นได้อย่างชัดเจน แต่อาจจะยังไม่จำเป็นต้องมีการโต้เถียงกัน การเจรจา หรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

๓. ความขัดแย้งที่ปรากฏชัดเจน หรือความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาแล้ว (Manifest Conflict) หมายถึง สถานการณ์ที่คู่กรณีต่างก็ได้เข้าไปมีส่วนรู้เห็นในความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอยู่แล้วจนพบกับสภาพความขัดแย้งที่ไม่มีทางออก บางครั้งความขัดแย้งที่เห็นได้ชัดก็อาจเป็นผลมาจากความขัดแย้งที่ยังแฝงตัวอยู่ไม่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน เช่น กรณีเพื่อนบ้านใกล้เคียงมีเรื่องขัดแย้งกันโดยมีการโต้เถียงกันในพื้นที่เกี่ยวกับการใช้ที่ดินหรือนโยบายสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญตัวคู่กรณีอาจไม่ได้ตระหนักว่า แท้จริงแล้วมีความขัดแย้งที่ซ่อนเร้นด้านนโยบายอยู่ ด้วยเขาไม่ได้คิดถึง คำนึงถึง นโยบาย หรือข้อกฎหมายใดๆ

การจัดกรอบเกี่ยวกับการนำเสนอพัฒนาการ หรือ วัฏจักรของความขัดแย้ง ย่อมถือได้ว่ามีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือบุคคล หรือกลุ่มบุคคล เพื่อที่จะเข้าไปจัดการกับความขัดแย้งได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ เพราะหากเราไม่สามารถวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจนว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแต่ละขณะนั้นอยู่ในขั้นตอนใด หรือมีความสัมพันธ์กันอย่างไร จะทำให้เกิดความยุ่งยากในการแก้ไข และการแก้ไขอาจจะลุกลามไปสู่ความขัดแย้งในมิติอื่นๆ ได้

๓.๔.๕ บทบาทของผู้จัดการความขัดแย้ง

ในการจัดการเกี่ยวกับความขัดแย้งนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญและองค์ประกอบดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการจัดการปัญหาความขัดแย้งเป็นอย่างมาก ซึ่งบุคคลที่เป็นองค์ประกอบของการจัดการความขัดแย้งนั้นก็คือ “ผู้จัดการความขัดแย้ง” โดยที่ผู้จัดการความขัดแย้งจะต้องมีบทบาทที่สำคัญในการเข้าไปบริหารจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และถือว่าบทบาทดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยที่ผู้จัดการความขัดแย้งนั้นจะต้องมีบทบาทที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑. การเป็นปากเป็นเสียงแทน ดูเหมือนว่าบทบาทของบุคคลที่สามที่เห็นอยู่บ่อยๆ ก็คือการถือหางหรือเข้าร่วมกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ในกรณีเช่นนี้เขากลายเป็นปากเป็นเสียงแทน แรงจูงใจในการกระทำเช่นนั้นก็มีหลายอย่าง เขาอาจจะคิดว่าอีกฝ่ายหนึ่งอ่อนแอกว่า หรือได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและต้องการความช่วยเหลือ เขาอาจมีความสัมพันธ์กับฝ่ายหนึ่งจึงทำให้มีพันธะที่ต้องสนับสนุนฝ่ายนั้น หรือจำต้องให้การสนับสนุนข้อเรียกร้องของอีกฝ่ายหนึ่ง ด้วยเหตุผลทางอาชีพการงาน เช่น ทุนายความ โดยพื้นฐานแล้ว ผู้เป็นปากเป็นเสียงแทนจะพูดสนับสนุนหรือพูดในนามของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นี่ไม่ใช่การไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง เพราะว่าเป็นการเข้าเพียงฝ่ายเดียว ในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งเราพยายามเป็นมิตรกับทุกฝ่ายและปฏิบัติต่อทั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน

๒. การวินิจฉัยตามข้อกฎหมาย โดยทั่วไป คดีต่างๆ จะมุ่งเน้นที่พฤติกรรมในอดีต และทั้งสองฝ่ายเตรียมข้อโต้แย้งโดยพยายามเอาชนะคะคานกัน ผู้พิพากษาฟังหลักฐานที่เกี่ยวข้อง และตัดสินโดยไม่มีอารมณ์มาเกี่ยวข้อง อาศัยกฎระเบียบปัจจุบัน โดยที่คำตัดสินนั้นมีกฎหมายรับรอง นี่ก็มิใช่การไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง เพราะผู้พิพากษาสนใจแต่เพียงความถูกต้องของพฤติกรรมในอดีต โดยพิจารณาจากกฎหมายที่มีอยู่ ยิ่งกว่าที่จะเจรจาหาข้อตกลงสำหรับอนาคต จุดเน้นของการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งอยู่ที่ค้นหาความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์หรือบรรลุข้อตกลงอันจะเป็นประโยชน์สำหรับอนาคต ขณะที่การวินิจฉัยตามข้อกฎหมายต้องอาศัยการเผชิญหน้ากัน การไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งมุ่งที่จะสร้างบรรยากาศแห่งการร่วมมือกัน

๓. การตัดสินโดยอนุญาโตตุลาการ ตุลาการคือบุคคลหรือคณะบุคคลที่ทุกฝ่ายยอมรับ และเลือกสรรเอง คู่ขัดแย้งขอให้ตุลาการมารับเหตุการณ์และยอมรับล่วงหน้าที่จะทำตามข้อตัดสินของตุลาการ คู่ขัดแย้งทำเช่นนี้ด้วยความเชื่อว่า การระงับเหตุการณ์จะเป็นไปอย่างยุติธรรม กรณีนี้ก็ไม่ใช่ว่าการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง เพราะว่าการหาข้อยุติและอำนาจในการตัดสินนั้นอยู่ที่อนุญาโตตุลาการ ในการไกล่เกลี่ยนั้นคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายต่างมีบทบาทอย่างเต็มที่ในการเจรจาต่อรองและในการตัดสินใจที่จะยอมรับข้อยุติ^{๖๗}

จะเห็นได้ว่าการจัดการความขัดแย้งนั้นจะต้องมีผู้ดำเนินการโดยผู้ที่จะสามารถเข้ามาดำเนินการได้จะต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหา กล่าวคือการแสดงบทบาทจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นผู้ที่มีความเข้าใจและมีเทคนิคสมารถที่จะใช้บทบาทดังกล่าวเข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้

๓.๕ แนวคิดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท

ทฤษฎีการไกล่เกลี่ย^{๖๘} (Mediation theory)

๓.๕.๑ ความหมายของการไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ย หมายถึง กระบวนการยุติหรือระงับข้อพิพาทด้วยความตกลงยินยอมของคู่ความเอง โดยที่มีบุคคลที่สามมาเป็นคนกลางคอยช่วยเหลือแนะนำ เสนอแนะหาทางออกในการยุติหรือระงับข้อพิพาทให้คู่ความต่อรองกันได้สำเร็จ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล หมายถึง การที่ผู้ไกล่เกลี่ยทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลตั้งแต่ศาลรับฟ้องจนถึงก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้กับคู่ความ เป็นการช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน แต่ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใด โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้

^{๖๗} Christopher Moor, *The Mediation Process: Practical Strategic for Resolving Conflict*, 2nd ed., (San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers, 1996), pp.60–61.

^{๖๘} ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ ลือทองจักร, *หลักมนุษยวิทยาและหลักสังคมวิทยา*, หน้า ๑๘๒-๑๘๓.

จากความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ ดังนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจขอยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อใดก็ได้^{๖๙}

๓.๕.๒ คดีหรือข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้

๑) คดีหรือข้อพิพาทที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ประกอบด้วย

๑. คดีหรือข้อพิพาททางแพ่งเช่นกู้ยืมค้ำประกัน ซื้อขาย เช่าทรัพย์สินครอบครอง มรดก ฯลฯ
๒. คดีหรือข้อพิพาททางอาญาที่ยอมความได้ เช่น บุกรุก ยักยอก ทำให้เสียทรัพย์ หมิ่นประมาท ฯลฯ

๓. ข้อพิพาททางแพ่งที่เกี่ยวกับคดีอาญา สามารถไกล่เกลี่ยได้ในส่วนคดีแพ่ง เช่น กรณีขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กาย หรือ จิตใจ คดีสามารถตกลงประนีประนอมยอมความได้ในส่วนของค่าเสียหาย ส่วนความผิดตามประมวลกฎหมายอาญานั้นเจ้าพนักงานตำรวจสามารถดำเนินคดีต่อไปได้

๔. คดีหรือข้อพิพาทอื่นที่ยุติโดยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๒) ผู้ไกล่เกลี่ย

ผู้ไกล่เกลี่ย หรือบางครั้งเรียกว่า “ผู้ประนีประนอม” ได้แก่ ผู้พิพากษาในศาลต่างๆ ซึ่งมีผู้ใช้พิพากษาเจ้าของสำนวน รวมทั้งบุคคลหรือคณะบุคคลที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการไกล่เกลี่ย และ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ประนีประนอมประจำศาล โดยผู้พิพากษาหรือบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีความสนใจมีความพร้อมและสมัครใจที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งมีความเป็นกลาง ไม่มีอคติสามารถให้ความเป็นธรรมกับคู่ความทุกฝ่ายได้ถูกต้องตรงตามความประสงค์ของคู่ความ ช่วยแก้ไขปัญหามาให้แก่อุบัติการณ์ทุกฝ่ายและเป็นผู้ช่วยทำให้ข้อพิพาททั้งหลายยุติลงอย่างฉันทมิตร ผู้ไกล่เกลี่ย มีหน้าที่ในการช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงประนีประนอมยอมความกัน ไม่มีหน้าที่ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทหรือคดีระหว่างความแต่อย่างใด ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยในแต่ละคดีความนั้นต้องได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยคดีนั้นโดยผู้พิพากษาหัวหน้าศาลอีกครั้งหนึ่ง

๓) สิ่งที่คู่ความต้องมีการไกล่เกลี่ย

สิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะไกล่เกลี่ยให้ประสบความสำเร็จ หากคู่ความมีสิ่งเหล่านี้ คือ

๑. ความต้องการที่จะให้ไกล่เกลี่ย
๒. ความรับผิดชอบส่วนตัว
๓. ความตั้งใจที่จะไม่ตกลงด้วย และ
๔. ความตั้งใจที่จะตกลงด้วยการไกล่เกลี่ย

ส่งผลสองทางคือคู่กรณีทั้งสองฝ่ายพอใจทั้งคู่หรือเรียกว่า ชนะทั้งคู่ (win-win) จึงเป็นผลที่ตรงตามความมุ่งหมายของการไกล่เกลี่ย เช่น เจ้าหนี้ก็ได้รับชำระหนี้แม้อาจไม่เต็มจำนวน ลูกหนี้ก็ได้รับการลดหย่อน เช่น การผ่อนเวลาให้หรือการกำหนดเวลาปลอดดอกเบี้ยให้ เป็นต้น แต่การไกล่เกลี่ยคู่ความยังมีสิทธิในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามปกติ

๔) ขั้นตอนการเข้าระบบไกล่เกลี่ย

๑. กรณีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนวันนัด

^{๖๙} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, หน้า ๒๐๐.

๑.๑ โจทก์อาจแสดงความสามารถประสงค์ต่อศาล เพื่อขอให้ศาลนำคดีเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลเมื่อโจทก์ดำเนินการยื่นฟ้องคดี หรือจำเลยเมื่อได้รับสำเนาคำฟ้องหรือหนังสือเชิญชวนเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อาจแจ้งความสามารถประสงค์มายังศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับคู่พิพาท

๑.๒ ภายหลังที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้รับแจ้งความสามารถประสงค์ของคู่พิพาทแล้วจะประสานกับคู่พิพาทเพื่อกำหนดนัดวันไกล่เกลี่ยและแจ้งให้คู่พิพาททุกฝ่ายทราบ

๒. กรณีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างการพิจารณาคดีของศาล

๒.๑ คู่ความสามารถขอให้ศาลใช้ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในเวลาใดๆ ก็ได้ในระหว่างการพิจารณาคดีหรือศาลอาจเห็นสมควรให้ไกล่เกลี่ยคดีให้อยู่ระหว่างการพิจารณาก็ได้

๒.๒ ผู้พิพากษาส่งคดีเข้าสู่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประจำศาลดำเนินการ

๒.๓ ผู้พิพากษาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมประจำศาลซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่ขึ้นทะเบียนไว้ดำเนินการไกล่เกลี่ย

๒.๔ ถ้าตกลงกันได้อาจมีการถอนฟ้อง ถอนคำร้องทุกข์ หรือศาลมีคำพิพากษาไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่คู่ความตกลงยินยอมจัดทำขึ้น

๕) ข้อดีของการไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมข้อพิพาท

๑. สะดวก การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีระงับข้อพิพาทไม่มีแบบพิธีค่อนข้างจะยืดหยุ่นและรักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่พิพาทมากกว่าการพิจารณาคดีตามปกติของศาล

๒. รวดเร็ว การไกล่เกลี่ยใช้เวลาในการดำเนินการไม่มากนักก็สามารถที่จะทราบได้ว่าคู่พิพาทจะตกลงกันได้หรือไม่อย่างไร หากตกลงกันได้จะทำให้คดีเสร็จสิ้นไปเร็วกว่ากระบวนการปกติ ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ก็จะส่งสำนวนคืนผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน พร้อมแจ้งผลการไกล่เกลี่ยเพื่อพิจารณาดำเนินการตามขั้นตอนปกติต่อไป

๓. ประหยัดค่าใช้จ่าย การไกล่เกลี่ยใช้เวลาไม่มากนักทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่างๆ เช่น ค่าเดินทางมาศาลในแต่ละนัด ค่าป่วยการ ทนายความ ตลอดจน ค่าดำเนินการในชั้นอุทธรณ์ ฎีกา รวมตลอดถึงชั้นบังคับคดี นอกจากนี้การประนีประนอมยอมความหรือถอนฟ้องหากเป็นคดีแพ่งสามัญก็สามารถขอคืนค่าธรรมเนียมศาลเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระทางคดีของคู่พิพาทอีกประการหนึ่ง

๔. รักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่พิพาท เมื่อคู่พิพาทสามารถตกลงระงับข้อพิพาทกันได้จะทำให้ลดข้อขัดแย้ง ข้อโต้เถียงระหว่างกัน สามารถอยู่ร่วมกันต่อไปซึ่งจะเป็นผลดีต่อทุกฝ่าย

๕. สร้างความพึงพอใจให้แก่คู่ความ การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการที่ต้องใช้เทคนิคการเจรจาต่อรองให้ผู้พิพาทยินยอมผ่อนปรน โอนอ่อนผ่อนตามให้แก่กันและกันโดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบเสียเปรียบซึ่งกันและกัน ไม่เหมือนการพิจารณาคดีตามปกติ ไม่มีการชี้ว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด ฝ่ายใดแพ้ ฝ่ายใดชนะ อันก่อให้เกิดความรู้สึกเสียศักดิ์ศรีและทำให้เป็นที่พึงพอใจของคู่พิพาท

๖. รักษาชื่อเสียงและรักษาความลับทางธุรกิจของคู่พิพาท กระบวนการไกล่เกลี่ยดำเนินการเป็นความลับ พยานหลักฐาน ข้อมูลที่นำเสนอในชั้นนี้ไม่สามารถนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานอ้างอิงในชั้นศาลได้เว้นแต่ผู้พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งจะยินยอม

๗. สร้างความสงบสุขให้แก่ชุมชน การไกล่เกลี่ยสามารถทำให้คู่พิพาทกลับไปอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขตลอดจนร่วมกันพัฒนาสังคมของตนต่อไป

๘. แบ่งเบาภาระทางคดีของศาล ข้อพิพาทที่สามารถตกลงกันได้ก็สามารถตกลงกันได้ก็จะทำให้คดีไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล คดีเสร็จไปไม่ค้างการพิจารณา

๙. สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประเทศชาติ เมื่อข้อพิพาทเกิดขึ้นน้อย ปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลก็ลดลงยังให้งบประมาณในส่วนนี้ลดลง สังคมก็จะอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข สามารถร่วมกันพัฒนาชุมชน ไม่ก่อให้เกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ

๖) ผลที่จะได้รับและประโยชน์ที่คู่ความจะได้รับจากการไกล่เกลี่ย

๑. คู่ความสามารถตกลงกันได้ด้วยการถอนฟ้อง
๒. คู่ความสามารถตกลงกันได้โดยทำสัญญาประนีประนอมยอมความแล้วขอให้ศาลมีคำพิพากษาตามยอม
๓. คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถอนตัวจากการไกล่เกลี่ยขอให้ดำเนินคดีด้วยวิธีการพิจารณาตามปกติได้เช่นเดิม
๔. คู่ความตกลงกันไม่ได้ ศาลก็จะส่งสำนวนไปดำเนินกระบวนการพิจารณาตามปกติ

๓.๕.๓ ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ยที่ประสบผลสำเร็จจนคู่ความตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ ดังนี้

๑. ทำให้คู่ความสามารถหันหน้าเข้าหากันได้อีกอย่างฉันท์มิตร
๒. ในบางกรณีคู่ความสามารถดำเนินธุรกิจติดต่อกันได้อีกและคู่ความได้รับความพึงพอใจ
๓. ประหยัดค่าใช้จ่าย ทำให้ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีของคู่ความลดลง
๔. คู่ความไม่ต้องประสบกับการบังคับคดีที่ยุ่งยากในศาล
๕. ช่วยลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาล และลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาทำให้อัตราการไกล่เกลี่ยและคดีอื่นๆ สามารถย่นระยะเวลาพิจารณาได้เร็วขึ้น
๖. รัฐประหยัดงบประมาณที่จะต้องใช้ในการจัดให้มีการดำเนินการพิจารณาคดี หรือข้อพิจารณาของประชาชนโดยรวม และก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม

๘) การสิ้นสุดการไกล่เกลี่ย

๑. เมื่อมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความด้วยความยินยอมและพึงพอใจของคู่พิพาท
๒. เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์ที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ยต่อไป
๓. เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยสั่งให้ยุติการไกล่เกลี่ยเนื่องจากคู่พิพาทไม่สามารถตกลงกันได้

สรุปความได้ว่า ทฤษฎีหลักของสังคมวิทยาที่ประกอบด้วยทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ทฤษฎีความขัดแย้ง มุ่งศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมของมนุษย์โดยเฉพาะในเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ ผู้ที่ศึกษาทางสังคมวิทยาจึงต้องทำความเข้าใจกับทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานและแนวทางในการศึกษาทางสังคมวิทยาต่อไป

๓.๖ แนวคิดจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ

เป็นความสำนึกต่อส่วนรวม เป็นการปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมจึงควรเกิดขึ้นในสังคม ด้วยเหตุนี้จึงมีการกล่าวถึงคำว่า "จิตอาสาหรือจิตสาธารณะ" มากขึ้นเพื่อประโยชน์ที่จะเป็นแนวคิดต่อตนเอง อันจะสร้างประโยชน์ ก่อให้เกิดการพัฒนาแก่สังคม การปลูกฝังจิตใจให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดจากภายใน "จิตสาธารณะ" เป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้คนรู้จักเสียสละ ร่วมแรงร่วมใจ มีความร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม^{๗๐}

๓.๖.๑ ความหมายของจิตสาธารณะ มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

จิตสาธารณะ (Public mind) หมายถึง จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เพราะคำว่า “สาธารณะ” คือ สิ่งที่มีได้เป็นของผู้หนึ่งผู้ใด จิตสาธารณะเป็นความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะ ในสิทธิและหน้าที่ที่จะดูแลและบำรุงรักษาร่วมกันในส่วนรวม ตลอดจนช่วยเหลือรักษาให้ความช่วยเหลือผู้ที่ร้องขอความช่วยเหลือ ช่วยให้พ้นทุกข์ ให้ร่วมมือช่วยกันแก้ปัญหา รักษาประโยชน์ส่วนรวม มุ่งให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด^{๗๑}

จิตสาธารณะ คือ การแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม พร้อมทั้งจะเสียสละและอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความปรารถนาที่จะช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่นหรือสังคม ด้วยความเต็มใจ โดยพิจารณาจากความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะในด้านต่างๆ มุ่งประโยชน์ส่วนรวม และการรู้จักดูแลของส่วนรวม รวมถึงรู้จักการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ^{๗๒}

จิตสาธารณะในภาษาไทย เป็นศัพท์ใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาทศวรรษที่ผ่านมา เป็นคำที่ใช้แปลจากภาษาอังกฤษที่เรียกว่า Public consciousness/public mind/public minds/public service/service mind, ส่วนคำแปลในภาษาไทย นอกจากใช้ว่าจิตสาธารณะแล้ว มีคำที่ใช้ในความหมายเดียวกันคำอื่นๆคือ สำนักสาธารณะ/จิตสำนึกสาธารณะ/จิตบริการ/จิตอาสา/จิตสำนึกทางสังคม เป็นต้น^{๗๓}

ความหมายของจิตสาธารณะหรือ Public consciousness มีผู้ให้ความหมายหลากหลายกันไป โดยภาพรวมอาจสรุปความหมายของ จิตสาธารณะโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้สนใจ ได้ดังนี้

^{๗๐} [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.academic.nu.ac.th/content_view.php?n_id=44&img_jarunee009. (ม.ป.ป.). จิตสาธารณะคืออะไร. ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔, [blogspot.com /2009/11/blog-post.html](http://www.blogspot.com/2009/11/blog-post.html).

^{๗๑} จันทิรา ธนสงวนวงศ์, (ม.ป.ป.). จิตสาธารณะ., ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://mos.e-ech.ac.th/mdec/learning/s1301/unit08.html#s02>

^{๗๒} นวรินทร์ ตาก่อนทอง, (ม.ป.ป.). จิตสาธารณะ: คุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์., ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://learners.in.th/blog/krujo2007/390763>

^{๗๓} ทองทิพย์ สอนนาชัย, คู่มือจิตสาธารณะ : มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.nitade.lpru.ac.th/2012/html/nees9>.

๑. จิตสาธารณะคือ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (จิตสำนึก ในปทานุกรม ราชบัณฑิตสถาน ๒๕๓๘ ให้ความหมายไว้ว่า เป็นภาวะที่จิตตื่นและรู้สึกตัว สามารถตอบสนองสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัส ทั้ง ๕ คือรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสได้ การกตระหนักรู้ และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน/การคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน

๒. จิตสาธารณะ คือจิตอาสา ที่แสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจเพื่อส่วนรวม โดยการแสดงออกด้วยการอาสาไม่มีใครบังคับ

๓. จิตสาธารณะ คือ การสำนึกสาธารณะ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและสังคม เห็นคุณค่าของการเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งต่างๆที่เป็นของส่วนรวม

๔. จิตสาธารณะคือ จิตบริการที่เกี่ยวกับการคิดและการปฏิบัติในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการประพฤติปฏิบัติที่มุ่งความสุขของผู้อื่นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความตั้งใจดีและเจตนาดี

๕. จิตสาธารณะ คือ จิตสำนึกทางสังคม ที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้อธิบายว่าเป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิดเน้นความเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ^{๗๔}

สรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึง จิตสำนึกทางสังคม ความตระหนักรู้ตน ที่จะทำสิ่งใดเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การคิดที่สร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมคิดสร้างสรรค์ คือ คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี

๓.๖.๒ ความสำคัญของจิตสาธารณะ

การที่คนมาอยู่รวมกันเป็นสังคม ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบการพึ่งพากัน การที่คนในสังคมขาดจิตสาธารณะนั้น จะมีผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว องค์กร อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก จิตสาธารณะเป็นความรับผิดชอบที่เกิดจากภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิด จิตใต้สำนึกตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งอยู่ในจิตใจ และส่งผลมาสู่การกระทำภายนอก ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จะเห็นว่าเกิดจากการขาดจิตสำนึกของคนส่วนรวมในสังคมเป็นสำคัญ^{๗๕} เช่น

๑. ปัญหายาเสพติด เกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ชาย ไม่นึกถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคม

๒. ปัญหามลพิษต่าง ๆ ที่เกิดจากความไม่รับผิดชอบต่อ ขาดจิตสำนึก

จิตสาธารณะเป็นสิ่งสำคัญในสังคม เยาวชนต้องให้ความสำคัญและตระหนักในความรับผิดชอบต่อตนเอง นับว่าเป็นพื้นฐานต่อความรับผิดชอบต่อสังคม

^{๗๔} โรงเรียนสมาคมป่าไม้แห่งประเทศไทยอุทิศ, ระเบียบโรงเรียนสมาคมป่าไม้แห่งประเทศไทยอุทิศ ว่าด้วยแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ พ.ศ. ๒๕๕๓. โรงเรียนสมาคมป่าไม้แห่งประเทศไทยอุทิศ. (เอกสารอัดสำเนา).

^{๗๕} นิรุติ สายทอง, และสมร พุทธเกตุ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: www.academic.nu.ac.th/content_view.php?n_id=44&img=&action=view_jarunee009. (ม.ป.ป.). การมีจิตสาธารณะ, ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๗,

๑. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนหาความรู้
๒. รู้จักการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์
๓. มีความประหยัดรู้จักความพอดี
๔. ประพฤติตัวให้เหมาะสม ละเว้นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย
๕. ทำงานที่รับมอบหมายให้สำเร็จ
๖. มีความรับผิดชอบ ตรงเวลา สามารถพึ่งพาตนเองได้

ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นการช่วยเหลือสังคม ไม่ทำให้อื่นหรือสังคมเดือดร้อนได้รับความเสียหายเช่น^{๗๖}

๑. มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว เช่น เชื่อฟังพ่อแม่ ช่วยเหลืองานท่าน ไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ
๒. มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครูอาจารย์ เช่น ตั้งใจเล่าเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของครู อาจารย์ปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน
๓. มีความรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นเช่นให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำเคารพสิทธิกันและกัน
๔. มีความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง เช่น ปฏิบัติตามกฎหมายของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย รักษาสมบัติของส่วนรวม ให้ความร่วมมือต่อสังคมในฐานะพลเมืองดี ให้ความช่วยเหลือ

๓.๖.๓ การพัฒนาจิตสาธารณะ

การสร้างจิตสาธารณะ เป็นความรับผิดชอบต่อตนเอง แม้ว่าจะได้รับการอบรมสั่งสอนถ้าใจตนเองไม่ยอมรับ จิตสาธารณะก็ไม่เกิด ฉะนั้นคำว่า "ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน" จึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสาธารณะถ้าตนเองไม่เห็นความสำคัญแล้วคงไม่มีใครบังคับได้ นอกจากใจของตนเองแล้ว แนวทางที่สำคัญในการจิตสาธารณะยังมีอีกหลายประการถ้าปฏิบัติได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนี้^{๗๗}

๑. สร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
๒. ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ตระหนักเสมอว่าตนเอง คือส่วนหนึ่งของสังคมต้องมีความรับผิดชอบต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องของส่วนรวม ทั้งต่อประเทศชาติ และโลกใบนี้
๓. ตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม ให้ถือว่าเป็นปัญหาของตนเอง เช่นกันอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ ต้องช่วยกันแก้ไข เช่น ช่วยกันดำเนินการให้โรงงานอุตสาหกรรมสร้างบ่อบำบัดน้ำทิ้งก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

^{๗๖} นวรินทร์ ตาก้อนทอง, (ม.ป.ป.). จิตสาธารณะ: คุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์., ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://learners.in.th/blog/krujo2007/390763>

^{๗๗} มหาวิทยาลัยนเรศวร, นเรศวรวิชาการ. (ม.ป.ป.). จิตสาธารณะ., ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.academic.nu.ac.th/>

๔. ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนในทุกศาสนาที่นับถือ สอนให้คนทำความดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้จะทำให้ตนเองมีความสุข นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ สังคมด้วยทำให้เราสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากการพัฒนาจิตสาธารณะให้เกิดขึ้น หากทำได้ในสังคมส่วนใหญ่ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นนั้น นับว่ามีประโยชน์อย่างมากที่ส่งผลต่อ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชากร สามารถทำให้สมาชิกในสังคม อยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกัน มีความสุข ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จะมีแต่การก่อให้เกิดความ ประารถนาดีต่อกัน อันจะส่งผลให้ช่วยเหลือกันให้กิจการก้าวหน้า และท้ายสุดจะส่งผลให้โลกทั้งโลกมี ความสงบสุข จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกอบรมตั้งแต่วัยเด็ก และจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนถึง วัยรุ่น และจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็ก คอยแนะนำส่งเสริมในสิ่งที่ถูกที่ ควร คอยชี้แนะ และปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่เด็ก นอกจากนี้ เด็กยังต้องมีระเบียบวินัย มีความ รับผิดชอบตามธรรมชาติอันเกิดขึ้นได้เอง อีกทั้งเด็กยังมีการเรียนรู้ด้านวินัยจากวัฒนธรรม โดยอาศัย การสั่งสอน ฝึกฝน จากบุคคล สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม การมี กิจกรรม และใช้สิ่งของร่วมกันในสังคม การพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กในการใช้สิ่งของร่วมกัน ดูแล ทรัพย์สินสมบัติส่วนรวม และมีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันและกัน^{๗๘}

สรุปได้ว่า การพัฒนาจิตสาธารณะเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งต้องปลูกฝังหรือเสริมสร้างไว้ตั้งแต่ใน วัยเด็ก เพื่อให้เขาได้รับประสบการณ์ที่เพียงพอเป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปพัฒนาตนเอง โดยในการ ปลูกฝังนั้น ควรให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของจิตสาธารณะ รวมทั้งมีการ ฝึกฝนให้เด็กได้ปฏิบัติจริง เพื่อให้เด็กเกิดการกระทำที่เกี่ยวกับการพัฒนาจิตสาธารณะอย่างแท้จริงจน เกิดเป็นลักษณะนิสัย และควรทำให้เหมาะสมกับวัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามวัย และเกิด การพัฒนาตามลำดับ ซึ่งในการฝึกอบรม ปลูกฝัง หรือพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กนั้น ควรมีครูหรือ ผู้ใหญ่คอยดูแลชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เด็กจะได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม ผู้วิจัยจึง นำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างนิตรกรชุมชน เพราะนิตรกรชุมชนจะต้องมีจิตอาสาหรือจิตสาธารณะเพื่อ พัฒนาชุมชนให้เกิดความสันติสุข

๓.๗ แนวคิดการสร้างนิตรกรชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

๓.๗.๑ แนวคิดการไถ่เกลี่ยระงับข้อพิพาทตามพุทธวิธีด้วยอริกรณ์

แนวคิดการไถ่เกลี่ยระงับข้อพิพาทตามพุทธวิธี ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการไถ่ เกลี่ยระงับข้อพิพาทตามแนวพุทธวิธีด้วยการใช้อริกรณ์สมถะวิธี ตามลำดับได้ดังต่อไปนี้

๓.๗.๑.๑. ความหมายของอริกรณ์

คำว่าอริกรณ์ หมายถึง เหตุ ปัญหา คดี เรื่องหรือกรณี^{๗๙} หรือหมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้น แล้วสงฆ์จะต้องจัดตั้งทำ เรื่องที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ^{๘๐} ซึ่งมีทั้งที่เป็นปัญหาด้านการทะเลาะวิวาท

^{๗๘} ประทีป สะตอร์มย์. (ม.ป.ป.). จิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะ(Public Consciousness)., ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://gotoknow.org/blog/articlerrpol/215483>

^{๗๙} สารัตถ. ฎีกา (บาลี) ๑/๒๕๔

^{๘๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ : ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๖๒-๓๖๓.

การโจทก์ปรับอาบัติกัน การพิจารณาโทษ หรือการประกอบพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การทอดกฐิน, การอุปสมบท เป็นต้น ก็รวมเรียกว่าอริกรณเช่นกัน ดังนั้น คำว่า อริกรณ จึงไม่ได้หมายความว่าเฉพาะเรื่องราวเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาเท่านั้น แต่ยังมีความหมายรวมถึงเรื่องราวหรือกิจของสงฆ์ที่ไม่เป็นปัญหา เช่น การอุปสมบท การทอดกฐิน เป็นต้น แต่หากพิจารณาตามความหมายของภาษาไทยตามบทนิยามในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เป็นคดีความ เป็นโทษ เช่น การทะเลาะวิวาทชกต่อยกัน^{๔๑} ดังนั้น ความหมายในภาษาไทยจึงแคบกว่าความหมายในทางพระพุทธศาสนา

เมื่อกล่าวโดยสรุป คำว่า อริกรณ จึงมีความหมาย ๒ ประการคือ (๑) หมายถึง เรื่องที่เป็นปัญหาหรือเรื่อง/เหตุที่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในหมู่คณะหรือเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วทำลายระเบียบให้เกิดความวุ่นวายในหมู่คณะ หรือปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วทำลายระเบียบแบบแผนของสังคมทำให้สังคมส่วนใหญ่ได้รับความเดือดร้อน^{๔๒} ก็ถือเป็นความหมายโดยตรง (๒) กิจที่สงฆ์ร่วมกันทำให้สำเร็จ เช่น การรับกฐิน การอุปสมบท เป็นต้น แม้ว่ากิจนั้นจะไม่ใช่ปัญหาหรืออาจเป็นปัญหาก็ตาม ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายโดยอ้อมเพราะเมื่อกล่าวถึงอริกรณโดยทั่วไปมักจะหมายถึงความหมายในนัยแรก

๓.๗.๑.๒ ประเภทของอริกรณ

นสมัยพุทธกาลได้แบ่งประเภทของอริกรณไว้เป็น ๔ ประเภท คือ ๑. วิวาทาธิกรณ ได้แก่ ปัญหาการทะเลาะวิวาทกันของภิกษุในเรื่องพระธรรมวินัย ๒.อนวาทาธิกรณ ได้แก่ ปัญหาการใส่ร้ายป้ายสี ฟ้องร้องกันด้วยเรื่องอันหาเหตุมิได้ของภิกษุ ๓.อาปัตตาธิกรณ ได้แก่ ปัญหาการละเมิดหรือต้องอาบัติน้อยใหญ่ของภิกษุซึ่งจะต้องมีวิธีการออกจากอาบัติแต่ละประเภทเป็นการเฉพาะ ๔.กิจจาธิกรณ ได้แก่ เรื่องที่เป็นพิธีกรรมและปัญหาที่จะต้องมีการลงโทษภิกษุผู้กระทำความผิดพระธรรมวินัยให้สำนึก^{๔๓} ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๗.๑.๓ วิวาทาธิกรณ

วิวาทาธิกรณจัดเป็นกลุ่มปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการทะเลาะวิวาทในเรื่องของพระธรรมวินัย ส่วนการทะเลาะอย่างอื่น เช่น การทะเลาะกันของชาวบ้าน เป็นต้นไม่ถือว่าเป็นวิวาทาธิกรณ^{๔๔} การทะเลาะวิวาทกันด้วยเรื่องของพระธรรมวินัยเท่านั้น เรียกว่าเป็นวิวาทาธิกรณ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) ความหมาย คำว่า วิวาทาธิกรณ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นเนื่องจากคน ๒ คน หรือกลุ่มคน ๒ กลุ่มมีทัศนคติความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันจนไม่อาจตกลงกันในรายละเอียดได้ จึงก่อให้เกิดการโต้เถียงกันจนในที่สุดอาจมีการทำร้ายร่างกายหรือสร้างความบาดหมางระหว่างกันและกันขึ้นได้ คำว่า

^{๔๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม : ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๑๒.

^{๔๒} พัทยา สายหู, กลไกลของสังคม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑๑.

^{๔๓} วิ.จุ. (บาลี) ๖/๒๑๕/๒๔๕-๒๔๖, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๓-๓๓๕, วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๗๕/๒๑๐, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๕/๒๑๐, ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๔๖-๕๓/๓๔-๓๘, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๔๖-๕๓/๕๕-๕๖, ม.อุปริ.อ. ๓/๔๖/๒๘, กงข.อ. หน้า ๓๓๖, วิ.อ. ๓/๓๒๕/๔๖๕, อง.ทุก.อ. ๒/๑๕/๑๓, ม.อุปริ.อ. ๓/๔๖/๒๘.

^{๔๔} วิ.ปริ. (บาลี) ๘/๓๕๕/๓๒๙, วิ.ปริ. (ไทย) ๘/๓๕๕/๕๓๕, พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๖ บรรทัดที่ ๘๗๗๕-๘๗๘๖, หน้า ๓๗๑.

วิวาทาธิกรณ์ แปลว่า อธิกรณ์ที่เกิดจากการวิวาทกัน คำว่า วิวาท หมายถึง การทะเลาะ^{๘๕} การโต้เถียง การกล่าวแก่งแย่งกัน การกล่าวต่างกัน คือว่าไปคนละทาง ตกลงกันไม่ได้

๒) มูลเหตุของวิวาทาธิกรณ์ สาเหตุที่ก่อให้เกิดการวิวาทกันมีอยู่ ๒ ประการ คือ (๑) การก่อความทะเลาะวิวาทกันขึ้นด้วยความปรารถนาดีแก่ธรรมและวินัยมีกุศลมูลที่ประกอบด้วย โอโลมะ อโทสะ อโมหะ เป็นที่ตั้ง (๒) การก่อความทะเลาะวิวาทกันขึ้นด้วยความปรารถนาร้ายเป็นการทำไปด้วยอุกฤษฏมูลประกอบด้วย โลมะ โทสะ โมหะ^{๘๖} หรือเป็นการกระทำไปเพื่อเอาชนะฝ่ายตรงข้าม หรือทั้ง ๒ ฝ่ายมุ่งเอาชนะซึ่งกันและกัน^{๘๗}

เมื่อพิจารณาในด้านของพฤติกรรมของบุคคลที่มักจะแสดงพฤติกรรมในการก่อความทะเลาะวิวาทขึ้นมักจะมีลักษณะดังต่อไปนี้ (๑) เป็นผู้มักโกรธ (๒) เป็นผู้ลบหลู่ ตีเสมอ (๓) เป็นผู้มิจิตรียา มีความตระหนี่ (๔) เป็นผู้มีความปรารถนาลามก เป็นมิฉฉาธิฐิ (๕) เป็นผู้ยึดมั่นในทิฐิของตน และสละการถือนั้นได้ยาก (๖) เป็นผู้มักโกรธ^{๘๘} ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า ภิกษุผู้มีลักษณะดังกล่าวมักจะเป็นผู้ไม่เคารพยำเกรงในพระศาสนา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ไม่ทำกิจของสงฆ์ ไม่ศึกษาให้บริบูรณ์^{๘๙} และมักจะเป็นผู้ก่อความวิวาทขึ้นภายในสงฆ์ซึ่งจะก่อให้เกิดความวุ่นวายภายในสังฆมณฑล^{๙๐} ดังปรากฏในสมัยพุทธกาล คือ การทะเลาะวิวาทกันของภิกษุชาวโกสัมพีที่พระพุทธองค์เสด็จมาแก้ปัญหาด้วยพระองค์เอง^{๙๑}

ที่กล่าวมา จะพบว่าการทะเลาะวิวาทในสังคมนั้นมักจะมีผลสรุปออกมาเป็น ๒ ด้านคือ (๑) ด้านผลดี หากผู้วิวาทมุ่งความถูกต้องเป็นธรรมเป็นที่ตั้ง หรือมุ่งหวังที่จะสร้างความเข้าใจที่ดีให้เกิดขึ้นในประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้งนั้น กรณีนี้เมื่อมีการไต่สวนผลที่เกิดย่อมเป็นผลดีกับสังคมโดยรวม (๒) ด้านผลเสีย หากผู้วิวาทตั้งใจทักไวก่ที่เกลียดชังหา ความทะยานอยาก การวิวาทนี้ย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ มีแต่จะก่อให้เกิดการแตกแยกในสังคมด้วย

การทะเลาะวิวาทของคนในสังคม (วิวาทาธิกรณ์) ถือเป็นความขัดแย้งของบุคคลในองค์กร โดยการขัดแย้งมีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ ขัดแย้งในเรื่องออกความคิดเห็นที่มีต่อคำสอนของพระพุทธองค์ว่า นี่ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย เรียกว่า ทิฐิสามัญญตา และความขัดแย้งอีกประการหนึ่งก็คือ

^{๘๕} การวิวาทที่จัดเป็นอธิกรณ์นั้นคือ การวิวาทกันเรื่องพระธรรมคือคำสอนของพระพุทธองค์ ประการหนึ่ง เรื่องการปฏิบัติถูกไม่ถูกในเรื่องพระวินัยประการหนึ่ง ส่วนการวิวาททั่วไป เช่น พ่อแม่ลูกทะเลาะกัน ญาติพี่น้อง ทะเลาะกันไม่จัดเป็นอธิกรณ์ตามความหมายนี้ วิ.จุ. (บาลี) ๖/๒๒๔/๒๕๒, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๒๔/๓๔๑.

^{๘๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์: ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๘๑-๒๘๒. วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๙๓-๒๙๖/๒๒๖, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๓-๒๙๖/๓๙๒-๓๙๕.

^{๘๗} การทะเลาะมีลักษณะดังนี้ “ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท การกล่าวต่างกัน การพูดเพื่อกลัดกลุ้ม ความหมายมั่นในเรื่องนั้น” วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๕๕/๓๒๙, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๕๕/๕๓๕, และดูคำอธิบายใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๘๑ - ๒๘๒.

^{๘๘} ม.อุปรี. (บาลี) ๑๔/๔๔-๔๕/๓๔-๓๕, ม.อุปรี. (ไทย) ๑๔/๔๔-๔๕/๕๔-๕๕, วิ.จุ. (บาลี) ๖/๒๑๖/๒๔๖-๒๔๘, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๑๖/๓๓๒.

^{๘๙} ม.อุปรี. (บาลี) ๑๔/๔๔-๔๕/๓๔-๓๕, ม.อุปรี. (ไทย) ๑๔/๔๔-๔๕/๕๓-๕๔, วิ.จุ. (บาลี) ๖/๒๑๑/๒๔๖-๒๔๘, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๑๑/๓๓๒, อง.ฉก. (บาลี) ๒๒/๓๖/๓๒๑-๓๒๒, อง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๔๘๔-๔๘๕.

^{๙๐} อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๒๑๒/๒๓๓-๒๓๕, อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๒/๓๕๔-๓๕๕, อง.ปญจก.อ.๓/๒๑๒.

^{๙๑} วิ.ม. (บาลี) ๕/๔๕๑-๔๕๗/๒๓๑-๒๕๙, วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๕๑-๔๕๗/๓๓๓-๓๗๓.

ความขัดแย้งในเรื่องของการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคม (วินัย) ว่าการทำอย่างนี้ผิดวินัย ไม่ผิดวินัย เป็นต้น เรียกว่า สีสสามัญญตา^{๙๒} พระพุทธองค์ทรงได้อธิบายว่าภิกษุทั้งหลายมักได้แย้งกันว่า

(๑) วิวาทกันว่าเป็นธรรม	(๒) นี่ไม่เป็นธรรม
(๓) นี่เป็นวินัย	(๔) นี่ไม่เป็นวินัย
(๕) นี่พระตถาคตภาษิตไว้	(๕) นี่พระตถาคตมิได้ภาษิตไว้
(๗) นี่พระตถาคตทรงประพุดติมา	(๖) นี่พระตถาคตมิได้ทรงประพุดติมา
(๙) นี่พระตถาคตทรงบัญญัติไว้	(๘) นี่พระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้
(๑๑) นี่เป็นอาบัติ	(๑๐) นี่ไม่เป็นอาบัติ
(๑๓) นี่เป็นอาบัติเบา	(๑๒) นี่เป็นอาบัติหนัก
(๑๕) นี่เป็นอาบัติมีส่วนเหลือ	(๑๔) นี่เป็นอาบัติไม่มีส่วนเหลือ
(๑๗) นี่เป็นอาบัติหายาบ	(๑๘) นี่ไม่เป็นอาบัติหายาบ ^{๙๓}

จะเห็นได้ว่าทั้ง ๑๘ ประการนี้ เมื่อสรุปแล้วพบว่าเป็นการวิวาทกันในสังคมสงฆ์ ๒ กรอบ คือ (๑) กรอบหลักการหรือหลักคำสอน เช่น คำสอนเรื่อง อตฺตา อนัตตา เป็นต้น จัดเป็นความขัดแย้งในด้านของความเห็นที่มีต่อระบบปรัชญาคำสอนของพระพุทธศาสนาและแนวคิดของพระพุทธศาสนา (๒) กรอบปฏิบัติการ หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดระหว่างวินัยหรือข้อห้ามกฎหมายของสังคม กับความประพฤติของพระภิกษุว่าทำอย่างนี้ถูกหรือผิดวินัย กรณีอย่างนี้เป็นหรือไม่เป็นวินัย เป็นต้น

๓) โทษของการทะเลาะวิวาทในพระศาสนา ส่งความเสียหายที่จะเกิดในเพราะการก่อความทะเลาะวิวาทในสังคมสงฆ์นั้นถือว่ามีโทษที่รุนแรงและเป็นเรื่องที่สงฆ์หรือชาวพุทธโดยทั่วไปจะพึงทำความเข้าใจและไม่พึงก่อให้เกิด เนื่องจากว่าการทะเลาะนั้นเป็นบ่อเกิดของปัญหาที่สำคัญ ดังนี้

๓.๑ โทษทางด้านสังคม หมายถึง เมื่อสังคมใดมีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นมักจะนำมาซึ่งความวุ่นวายเนื่องจากคนในสังคมไม่อาจจะปรับความเข้าใจให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้ ทำให้ระบบความสัมพันธ์ในสังคมเปลี่ยนไปจากที่เคยรักกันก็จะกลายมาเป็นเกลียดชังกันหรือไม่อาจจะมองหน้าหรือร่วมกิจกรรมกันได้ เช่น กรณีการทะเลาะวิวาทต่อกันและกันระหว่างพระภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ เป็นต้น

๓.๒ โทษเกี่ยวกับปัญหาศีลธรรม(โลกหน้า) การทะเลาะวิวาทกันในทางพระศาสนานั้น พระพุทธองค์ตรัสว่าผู้ก่อความทะเลาะวิวาทตายไปต้องตกนรก^{๙๔}

๓.๓ โทษเกี่ยวกับการบรรลุเป้าหมายของการบวชหรือการปฏิบัติธรรม คือ การบรรลุพระนิพพาน พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ชัดเจนว่าการทะเลาะวิวาทกันของพระภิกษุหรือสมาชิกในสังคมสงฆ์นั้น ทำให้ไม่สามารถที่จะบรรลุพระนิพพานได้ เพราะการผูกโกรธย่อมเป็นลักษณะของกิเลสอย่างหนึ่งที่เป็น

^{๙๒} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โพธิ์สามต้นการพิมพ์ ๒๕๑๕), หน้า ๗๕.

^{๙๓} วิ.จุ. (บาลี) ๖/๑๒๕/๒๔๕, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๑๒๕/๓๓๒.

^{๙๔} อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๒๑๒/๒๓๘, อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๒/๓๕๔-๓๕๕, อง.ปญจก.อ. ๓/๒๑๒/๘๗, ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๓๒/๒๕๖, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๓๒/๓๗๙.

อุปสรรคต่อการบรรลุนิพพาน^{๙๕} ดังนั้น ผู้ที่ยังไม่อาจจะละเลิกการทะเลาะหรือก่อการทะเลาะ ให้เกิดขึ้นในสังคมย่อมจะไม่สามารถที่จะบรรลุนิพพานได้^{๙๖} และการทะเลาะก็เป็นเหตุให้มีการต้องอาบัติอันเป็นความเศร้าหมองของการปฏิบัติธรรมอันจะเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรมหรือที่บรรลุแล้วก็จะเสื่อมไป^{๙๗} เพราะเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงห้ามไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน และทรงบัญญัติวิธีการแก้ไขปัญหาข้อพิพาททะเลาะวิวาทเพื่อที่จะได้เป็นอุบายในการช่วยให้ภิกษุสามเณรที่จะบรรลุเป้าหมายอันสูงสุดคือพระนิพพานได้

๓.๒.๑.๔ อนุวาทาธิกรณ์

อนุวาทาธิกรณ์จัดกลุ่มปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องร้องใส่ความกันของภิกษุ ซึ่งเป็นผู้ยังมีกิเลสมีจิตคิดร้ายหมายจะเอาชนะผู้รักษาศรัทธา โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) ความหมาย คำว่า อนุวาทาธิกรณ์ หมายถึง กิริยาที่พระภิกษุโจทก์ฟ้องกันด้วยข้อหาเรื่องศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ติฎฐิวิบัติ หรืออาชีวิวิบัติ, การโจทก์กล่าวหาเพื่อฟ้องร้องกัน การประท้วง ความเป็นผู้คล้อยตาม การทำความพยายามในการโจทก์ฟ้องร้อง การให้ความสำคัญต่อความพยายามในเรื่องนั้น^{๙๘} ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นลักษณะของการฟ้อง หรือเป็นโจทก์ฟ้องร้องกัน นอกจากนี้อนุวาทาธิกรณ์ยังมีองค์ประกอบของการฟ้องกันอยู่ ๕ ประการ คือ (๑) เรื่องที่เกิดขึ้นหรือข้อหา (ญัตติ) (๒) มีผู้ถูกกล่าวหา (๓) มีผู้กล่าวหา (๔) มีวัตถุพยาน คือสิ่งของที่อยู่ในที่เกิดเหตุหรือมีบุคคลอื่นที่จะพออ้างเป็นพยานได้ (๕) มีองค์การฝ่ายรับฟ้องและดำเนินการไต่สวนพิจารณาคดี คือสงฆ์ เมื่อภิกษุไปพบเหตุการณ์ต่างๆ แล้วก็จะยกเอาเหตุการณ์เหล่านั้นขึ้นมาพูดคุ้ยบ้าง โพนทนาฟ้องต่อองค์สงฆ์บ้าง ซึ่งบางเรื่องก็เป็นเรื่องดี บางเรื่องก็เป็นเรื่องที่ไม่ดี เป็นต้น เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะ (๑) มีบทบัญญัติว่าสมาชิกรูปใดฟ้องเพราะถือเป็นเรื่องที่ ถ้าหากไม่ดำเนินการฟ้อง ปกปิดเรื่องนั้นไว้จะถือว่าเป็นความผิด^{๙๙} (๒) เป็นธรรมเนียมหรือวัฒนธรรมของอินเดียโบราณที่ถือว่าการฟ้อง(โจทก์)เป็นการตักเตือนผู้กระทำผิดให้สำนึก^{๑๐๐}

๒) มูลเหตุของการฟ้องร้องกันทางพระวินัย (อนุวาทาธิกรณ์) เมื่อพิจารณาในแง่ของบ่อเกิดของอนุวาทาธิกรณ์มีดังนี้

^{๙๕} การทะเลาะบางครั้งเป็นเหตุให้ต้องอาบัติหนักคืออาบัติปาราชิกได้ เช่น การด่าพระอรหันต์บุคคลเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่ไม่อาจจะบรรลุธรรมขั้นสูงได้หรือถ้าไม่ถึงอาบัติร้ายแรงก็อาจเป็นอาบัติอันกองใดกองหนึ่งก็ได้ อย.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๒๑๑/๒๓๘, อย.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๑/๓๕๔, อย.ปญจก.ฎีกา. ๓/๒๑๑-๒๑๒/๙๖.

^{๙๖} ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๓๕/๒๗-๒๘, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๓๕/๔๔.

^{๙๗} อย.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๒๑๑/๒๓๘, ๒๑๓/๒๓๘-๒๓๙, อย.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๑/๓๕๔, ๒๑๓/๓๕๕, อย.ปญจก.อ. ๓/๒๑๒/๘๗, อย.ปญจก.ฎีกา. ๓/๒๑๑-๒๑๒/๙๖, ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๑๘-๑๙/๒๔๒-๒๔๓, ๓๒/๒๕๖, อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๘-๑๙/๒๖๒-๒๖๓, ๓๒/๓๗๙.

^{๙๘} วิ.จุ. (บาลี) ๖/๒๑๕/๒๔๖, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๑๕/๒๔๕-๒๔๖, การฟ้องร้องของญาติพี่น้องบิดามารดาครูอาจารย์กับลูกศิษย์ไม่ถือว่าเป็นอนุวาทาธิกรณ์ตามนัยของพระธรรมวินัย ดู วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๔๘/๓๒๓-๓๒๕, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๔๘/๕๒๘. <http://84000.org/tipitaka/pitaka1/v.php?B=6&A=8787&Z=8819&pagebreak=0>

^{๙๙} วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๘๔/๒๑๙-๒๒๐, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๘๔/๓๘๔.

^{๑๐๐} วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๕๙/๓๓๒, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๕๙/๕๓๘.

๒.๑) มูลเหตุของการฟ้องร้อง (อนุวาทมูล) มี ๖ ประการคือ (๑) ผู้ฟ้องร้องมีความมักโกรธ (๒) มีความผูกโกรธ (๓) ไม่มีความเคารพยำเกรงในพระพุทธศาสนา (๔) ไม่มีความเคารพยำเกรงในพระธรรม (๕) ไม่มีความเคารพยำเกรงในพระสงฆ์ (๖) ไม่ทำสักขาบทให้บริบูรณ์ เมื่อภิกษุหรือสภาพสังคัมภีร์มีลักษณะดังกล่าวก็จะมีโจทก์ฟ้องร้องกันขึ้น^{๑๐๑}

๒.๒) ผู้ฟ้องมีจิตประกอบด้วยอกุศลและกุศล เมื่อภิกษุมีจิตประกอบด้วยอกุศลย่อมจะโจทก์กันด้วยข้อหาของศีลวิบัติ เป็นต้น แต่ถ้าภิกษุมีจิตประกอบด้วยคุณความดีดังกล่าวก็จะโจทก์ฟ้องผู้ประพฤติดิตเพื่อหวังความตั้งมั่นของพระสัทธรรมโดยการกำจัดความชั่วออกจากหมู่^{๑๐๒}

๒.๓) อาศัยเหตุคือกาย คือ การที่ภิกษุเห็นสภาพร่างกายของภิกษุอีกองค์หนึ่งย่อมจะหาทางโจทก์กันว่า ท่านผู้นี้ผิวพรรณไม่ดี น่ารังเกียจ ไม่น่าดู เป็นต้น

๒.๔) อาศัยเหตุคือวาจา คือ เมื่อภิกษุได้สนทนาหรือได้ยินได้ฟังผู้อื่นพูดแล้ว ย่อมนำมาวิจารณ์หรือโจทก์กันว่า ผู้นี้พูดไม่ดี ไม่ซัด พูดยะราน เป็นต้น^{๑๐๓}

๓) หลักที่ผู้จะโจทก์คนอื่นนั้นคำนึงถึงและตรวจสอบตนเอง เพื่อความบริสุทธิ์ใจของผู้ฟ้อง ๆ จะต้องตรวจสอบคุณสมบัติของตนเองดังนี้ หลักการตรวจสอบตัวเอง (ผู้กล่าวหา+ผู้โจทก์) ในการจะฟ้องร้องผู้อื่นด้วยเรื่อง(ข้อหา)ใดเรื่องหนึ่งนั้น ผู้โจทก์จะต้องตรวจสอบตนเองก่อนว่า การที่ตนเองจะไปฟ้องคนอื่นนั้นตนเองมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้หรือไม่ (๑) พึงตรวจสอบว่าตนเองมีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์หรือไม่ (๒) พึงตรวจสอบว่าตนเองมีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์หรือไม่ (๓) พึงตรวจสอบว่าตนเองมีเมตตาจิตเป็นที่ตั้งหรือไม่ (๔) พึงตรวจสอบว่า ตนเองเป็นพหูสูต ทรงสุตะ สัมสมสุตะจนคล่องแคล่วแม่นยำหรือไม่ (๕) พึงตรวจสอบว่าตนเองท่องบ่นปาฏิโมกข์ทั้งโดยย่อและพิสดารได้หรือไม่^{๑๐๔} และผู้ที่จะไปฟ้องร้องผู้อื่นด้วยเหตุบางเรื่องนั้นพึงสำเหนียก ตระหนักให้มั่นโดยยึดหลักเมตตาธรรมและทางวินัยเป็นหลักไม่เบียดเบียนมุ่งทำร้ายหรือประสงค์โทษให้เกิดขึ้นกับผู้ถูกตนเองว่าตนเองนั้นได้ยึดหลักการทั้ง ๕ ประการ นี้เป็นแนวทางหรือไม่ ซึ่งหลักการตรวจสอบคุณสมบัติของตนเองนั้นก็ได้แก่ (๑) มีความการุณ (๒) มุ่งประโยชน์ (๓) มีความเอ็นดู (๔) มุ่งออกจากอาบัติ (คือชำระสิ่งที่เกิดให้สะอาดหรือให้ดีขึ้น) (๕) ยึดวินัยเป็นแนวทาง^{๑๐๕} ซึ่งการตรวจสอบตนเองนี้ก็เพื่อให้ผู้ที่จะเป็นโจทก์ฟ้องร้องคนอื่นนั้นได้มั่นใจในตนเองว่าสิ่งที่เราจะฟ้องคนอื่นนั้น เราได้ศึกษาดีแล้ว มั่นใจในข้อมูล +

^{๑๐๑} หรืออีกลักษณะหนึ่งก็คือ ๑) มักโกรธ (๒) ขอบลบลู่ผู้อื่นตีตนเสมอผู้ใหญ่กว่า (๓) มีความริษยา ตระหนี่ (๔) มีความมักโอ้อวด มีมายา (๕) เป็นมิจฉาทิฐิบุคคล (๖) ยึดมั่นในทิฐิตนอย่างเหนียวแน่นไม่ยอมสละความยึดมั่นนั้น วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๗๓/๒๐๘-๒๐๙, ๘/๒๙๔/๒๒๗, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๓/๓๖๖-๓๖๗, ๘/๒๙๔/๓๔๓, ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๔๕/๓๔-๓๕, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๔๕/๕๔.

^{๑๐๒} วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๙๓-๒๙๖/๒๒๖-๒๒๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๓-๒๙๖/๓๔๒-๓๔๖.

^{๑๐๓} วิ.จุ. (บาลี) ๖/๒๑๗/-๔๘ - ๒๔๙, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๑๗/๓๓๕.

^{๑๐๔} วิ.จุ. (บาลี) ๗/๓๙๙/๒๒๔, วิ.จุ. (ไทย) ๗/๓๙๙/๓๐๒-๓๐๓, วิ.ป. (บาลี) ๘/๔๓๖/๓๘๘-๓๙๐, วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๓๖/๖๑๖, อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๖๗/๑๘๕-๑๘๘, อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๖๗/๒๗๗, อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๒๔/๓๔-๓๖, อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๒๔/๒๖.

^{๑๐๕} วิ.จุ. (บาลี) ๗/๔๐๐/๒๒๗, วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๐๐/๓๐๗.

หลักฐาน + พยาน ที่มีอยู่อย่างพร้อมมูลแล้วหรือยัง^{๑๐๖} เมื่อถูกซักถามหรือโต้ตอบด้วยหลักของพระวินัยก็จะได้อธิบายให้กับผู้ต้องการทราบหรือฝ่ายที่เราฟ้องเอาได้

๔) ปณิธานของผู้จะเป็นโจทก์ฟ้องผู้อื่น คำว่า ปณิธาน หมายถึงความตั้งใจมั่น^{๑๐๗} หรือหลักยึดมั่นของผู้ที่จะไปโจทก์ผู้อื่นว่า เราจะต้องตั้งมั่นอยู่ในหลักการอย่างไรบ้าง ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงกำหนดข้อปฏิบัติของผู้ที่เป็นโจทก์ไว้ดังนี้ คือ (๑) เราจะพูดเมื่อถึงเวลาอันควร เวลาไม่เหมาะเราจะไม่พูด (๒) เราจะพูดความจริงไม่พูดเท็จ (๓) เราจะต้องพูดคำสุภาพ ไม่พูดคำหยาบ (๔) เราจะต้องพูดคำที่มีประโยชน์ ไม่พูดคำที่ไม่มีประโยชน์ (๕) เราจะต้องพูดด้วยเมตตาจิต จะไม่มุ่งร้ายต่อผู้ถูกกล่าวหา(จำเลย)^{๑๐๘}

จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงวางหลักการเหล่านี้ไว้ก็เพื่อที่จะใช้เป็นกรอบแสดงให้เห็นว่าการที่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งจะเป็นโจทก์ฟ้องร้องหรือกล่าวหาว่าภิกษุอีกรูปหนึ่งนั้นเป็นอาบัติหนักหรือเบา เป็นต้น ภิกษุรูปนั้นจะต้องทำความเข้าใจในเรื่องคุณสมบัติของตนเองให้เรียบร้อยถ้วนถี่ ทั้งนี้ ก็เพราะจะได้เป็นเครื่องป้องกันการใส่ร้ายป้ายสีกัน เพราะปัญหาเรื่องการโจทก์ฟ้องกันในเรื่องอาบัตินี้ถือเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก ดังนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่าการฟ้องร้องใส่ความกันในเรื่องอาบัตินั้นไม่มีมูลนี้เป็นเรื่องของอนวาทาธิกรณ์ ซึ่งสงฆ์จะต้องดำเนินการชำระเรื่องราวเหล่านี้ให้มีความชัดเจนไม่คลุมเครือโดยเร็ว

๖) ข้อพึงปฏิบัติของจำเลย ในอนวาทาธิกรณ์นั้นนอกจากผู้ฟ้องจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนแล้ว ผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของตนด้วย ในการตกเป็นจำเลยนั้นจะต้องปฏิบัติตัวให้ถูกต้องพระวินัย คือ ๑. ต้องตั้งอยู่ในความเป็นจริง คือเมื่อถูกซักถามจากพระวินัยธรก็ให้ตอบตามความเป็นจริงไม่โกหกหลอกลวงหรือเล่นสำนวน เพราะถ้าทำเช่นนั้นจำเลยจะถูกลงนิคหกรรมข้อตัสสปาปิยสิกการม คือ ปรับอาบัติเพราะให้การไม่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดีและไม่เคารพสงฆ์ ๒. ต้องเป็นผู้ไม่มีความขุ่นเคืองหรือโกรธสงฆ์หรือผู้ฟ้องตน โดยต้องมีเมตตาจิตหวั่นความบริสุทธิ์ของพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้ง^{๑๐๙} เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้การพิจารณาของสงฆ์ก็จะผ่านไปด้วยความเรียบร้อย อธิกรณ์ก็สามารถที่จะระงับได้โดยง่าย

๓.๒.๑.๕ อาบัติตาธิกรณ์

อาบัติตาธิกรณ์จัดเป็นกลุ่มปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดวินัยของภิกษุ ทั้งอาบัติหนักและอาบัติเบา ซึ่งสงฆ์จะต้องดำเนินการชำระหรือแก้ไขปัญหาคือพิพาทนั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) ความหมาย คำว่า อาบัติตาธิกรณ์ หมายถึง อธิกรณ์คือการต้องอาบัติและการถูกปรับอาบัติ เป็นอธิกรณ์โดยฐานเป็นเรื่องที่จะต้องจัดทำคือระงับด้วยการแก้ไขปลดปล่อยออกจากอาบัตินั้น

^{๑๐๖} ผู้ที่จะฟ้องผู้อื่นนอกจากจะคำนึงถึงหลักการดังกล่าวแล้วก็ต้องพิจารณาเรื่องที่จะฟ้องด้วยว่ามีลักษณะดังนี้หรือไม่ ๑.ต้องเป็นเรื่องที่ต้องอาบัติ ๒.เรื่องที่เป็นการละเมิด ๓.เรื่องเกี่ยวกับการห้ามสังวาส ๔.เรื่องนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการไม่ทำสามัคคีธรรม เพราะเรื่องเหล่านี้ผู้ฟ้องจะต้องศึกษาทำความเข้าใจก่อน อง.ปัญจก.ฎีกา. ๓/๑๖๗, ๖/๖๔, ๓/๑๖๗-๑๖๘.

^{๑๐๗} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ : ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๘.

^{๑๐๘} วิ.จ. (บาลี) ๗/๔๐๐/๒๒๖, วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๐/๓๐๔, อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๔๔/๓๔-๓๕,อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๔/๔๖, อง.ปัญจก. (บาลี) ๒๒/๑๖๗/๑๘๕-๑๘๘, อง.ปัญจก. (ไทย) ๒๒/๑๖๗/๒๗๒.

^{๑๐๙} วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๖๓/๓๓๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๖๓/๕๔๖-๕๔๗.

เสีย การปลงอาบัติคือการทำความเพียรรับอาบัติ เป็นกรรมวิธีที่ท่านบัญญัติไว้^{๑๑๐} หรือหมายถึง อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นจากการประพฤติผิดพระธรรมวินัยของพระภิกษุ จะต้องกระทำคืบคือจะต้องปลดเปลื้องให้หมดไปโดยกระทำต่อหน้าภิกษุหรือต้องเข้าอยู่กรรมเพื่อแสดงเจตนาที่ออกจากอาบัตินั้น

๒) ประเภทของอาบัติตาธิกรณ์ สำหรับประเด็นเรื่องอาบัติที่จัดได้ว่าเป็นอธิกรณ์ที่สงฆ์จะพึงแก้ไขหรือกระทำคืบให้กับภิกษุผู้ต้องอาบัตินั้นมีอยู่ ๒ ประเภทคือ (๑) อาบัติหนัก ได้แก่ อาบัติปาราชิก และอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งอาบัตินี้หนัก มีโทษตั้งแต่หมดความเป็นพระจนถึงมีโทษที่จะต้องอยู่ปริวาสกรรม (๒) อาบัติเบาหรืออาบัติเล็กน้อย ได้แก่ ฤทธัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ พุพภาษิต เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้วจะต้องแสดงคืบต่อบุคคลหรือคณะบุคคลก็ได้

ในอาบัติทั้ง ๒ ประเภทนั้นอาบัตินี้หนักจัดเป็นอาบัติที่ต้องการลงโทษผู้ล่วงละเมิดไม่ให้เป็นอย่างยิ่งยวด เรียกรวมการละเมิดอาบัตินี้ว่าเป็นสัลวิบัติ ส่วนอาบัติเบาเป็นโทษที่เกี่ยวข้องกับมารยาทหรือเป็นโทษที่ป้องกันความเป็นคนโหดร้าย เรียกว่าเป็นอาจารวิบัติ^{๑๑๑} จะเห็นได้ว่าการที่จะออกจากอาบัติได้จะต้องมีวิธีการซึ่งพระวินัยได้กำหนดไว้คือ (๑) ถ้าเป็นอาบัติหนัก ได้แก่ ปาราชิกจะต้องสละสมณเพศคือสึกอย่างเดียวจึงจะพ้น (๒) ถ้าเป็นอาบัติสังฆาทิเสสจะต้องอยู่ปริวาสและให้สงฆ์สวดมานัต ประพฤติวัตร ๖ ราตรีก่อน เมื่อสงฆ์ให้อภัยงานจึงจะถือว่าออกจากอาบัติได้ และ (๓) ถ้าเป็นอาบัติเล็กน้อยจะแสดงต่อสงฆ์หรือบุคคลคณะบุคคลก็พ้นได้ หรือจะสรุปง่าย ๆ การออกอาบัตินั้นคือ (๑) ออกด้วยกาย (๒) ออกด้วยวาจา และ (๓) ออกด้วยกายและวาจา^{๑๑๒} หรือ (๑) ออกในท่ามกลางสงฆ์ ได้แก่อาบัติปาราชิก สังฆาทิเสส (๒) ออกในท่ามกลางคณะได้แก่ อาบัตินิสัคคียปาจิตตีย์ หรือปาจิตตีย์ (๓) ออกในท่ามกลางบุคคล ได้แก่ อาบัติเล็ก ๆ อื่น ๆ ^{๑๑๓} เป็นต้น

๓.๒.๑.๖ กิจจาธิกรณ์

กิจจาธิกรณ์ หมายถึง กลุ่มปัญหาที่เป็นกิจที่สงฆ์จะพึงกระทำให้สำเร็จลงเพราะเป็นหน้าที่และเป็นเรื่องที่จำเป็นจะต้องร่วมกันทำให้สำเร็จ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ความหมาย คำว่า กิจจาธิกรณ์ หมายถึง กิจอันจะพึงกระทำด้วยการประชุมสงฆ์ ต่างโดย อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม ญัตติจตุตถกรรม^{๑๑๔} หรือ หมายถึง กิจที่สงฆ์พึงกระทำให้เสร็จสิ้นไป หรือกิจที่สงฆ์จะพึงเข้าไประงับเหตุอันไม่งามอันจะก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นภายใน ซึ่งกิจนี้เรียกว่า นิคหกรรม ที่สงฆ์จะพึงข่มภิกษุบ้างคฤหัสถ์บ้างตามสมควรแก่โทษ และเมื่อ ย่อมสำนึกผิดสงฆ์จะต้องทำการระงับการลงนิคหกรรมเพื่อให้เขาสามารถที่จะเข้าไปอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ^{๑๑๕}

^{๑๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ : ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๓๔๘.

^{๑๑๑} ประเภทอาบัตินั้นมีอยู่ ๔ ประเภท คือ ๑.สัลวิบัติ ๒.ภิกขุวิบัติ ๓.อาจารวิบัติ ๔.อาชีววิบัติ วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๒๔/๒๗๒-๒๗๓, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๔/๔๕๔.

^{๑๑๒} วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๒๒/๒๖๐-๒๖๑, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๒/๔๓๓.

^{๑๑๓} วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๒๒/๒๕๘-๒๖๒, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๒/๔๒๒.

^{๑๑๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๔. พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์:ฉบับประมวลศัพท์, หน้า๑๕.

^{๑๑๕} พระมหาอุทัย นิลโกสีย์, กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๐, หน้า ๗.

๒) ประเภทของกิจจาธิกรณ เมื่อว่าโดยเนื้อความของคำอธิบายคำว่า กิจจาธิกรณดังกล่าวสามารถแบ่งประเภทของกิจจาธิกรณไว้เป็น ๒ ประเภท^{๑๑๖} คือ

(๒.๑) กิจที่เป็นพิธีกรรม ได้แก่ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติทุติยกรรม และญัตติจตุตถกรรม เป็นต้น โดยกิจประเภทนี้คือ การอุปสมบท การรับภิกษุ เป็นต้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของสงฆ์

(๒.๒) กิจที่เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เรียกว่า นิคกรรม ในกรณีที่ภิกษุหรือภรรวาสทำความวุ่นวายให้เกิดกับสงฆ์จำเป็นที่จะต้องมีการลงโทษที่เรียกว่า นิคกรรม ได้แก่ มินิสัยกรรม ปัพพาทนียกรรม เป็นต้น ซึ่งคำว่า นิคหะ แปลว่า การข่ม การลงโทษ ตามพระธรรมวินัย^{๑๑๗} เฉพาะคำว่า นิคหะ มีรากศัพท์มาจาก นิ บทหน้า คห ธาตุในความถือเอา เมื่อรวมกันก็เป็นนิคหะ แปลว่า การข่ม กด ลงโทษ^{๑๑๘} หรือแปลว่า การข่มใจ การควบคุม การดำหนิ การติเตียน กล่าวโทษ^{๑๑๙} ซึ่งการลงนิคกรรมจัดเป็นกิจอย่างหนึ่งของผู้ปกครองสงฆ์หรือชุมชน พึงจะนำมาใช้ในกรณีที่สมาชิกในชุมชนไม่อยู่ในระเบียบหรือรอบที่พึงปฏิบัติของสังคม ซึ่งนิคหะจะใช้คู่กับปคคัยหะ หมายถึง การยกย่อง ในการปกครองคณะสงฆ์จะต้องใช้ทั้งนิคคัยหะและปคคัยหะ คือทั้งกำหราบ และยกย่องเพื่อให้ภิกษุผู้มีศีลได้อยู่อย่างสบาย^{๑๒๐} เมื่อสมาชิกในสังคมทั้งที่เป็นภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ประพฤติเสียหายสมควรแก่การลงโทษหรือข่ม พระพุทธองค์ทรงให้ใช้นิคกรรมเพื่อปรับลงโทษภิกษุหรือคฤหัสถ์นั้นได้สำหรับนิคกรรมแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) นิคกรรมทั่วไป มี ๙ ประการ ได้แก่ ตัชฌนียกรรม^{๑๒๑} นิสัยกรรม ปัพพาทนียกรรม ปฏิสารถนียกรรม อุกเขปนียกรรม ตัสสปาปิยสิกากรรม^{๑๒๒} ปากาสนียก

^{๑๑๖} การแบ่งเป็น ๒ ประเภทนี้นักวิชาการไทยมักจะไม่มีการพูดถึงหรือโดยมากจะมุ่งอธิบายกิจจาธิกรณเฉพาะพิธีกรรมคือการอุปสมบทเป็นต้นที่จัดเป็นกิจที่สงฆ์พึงดำเนินการให้เสร็จ ซึ่งเป็นไปตามการอธิบายความตามรูปศัพท์ของภาษาบาลี แต่มีทรรศนะของนักวิชาการต่างประเทศ เช่น Sukumar Dutt ที่เห็นว่ากิจจาธิกรณนั้นแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ทั้งที่เป็นส่วนของพิธีกรรมและกระบวนการพิจารณาหรือวิธีพิจารณาสำหรับแก้ไขปัญหา (Procedure) ด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นทรรศนะที่สอดคล้องกับการจัดรูปแบบในสมัยพุทธกาลจึงได้แบ่งเป็น ๒ ประเภทดังกล่าว [ออนไลน์] แหล่งที่มา: Sukumar Dutt, *Early Buddhist Monachism*, p. 120-122.

^{๑๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ : ฉบับประมวลธรรม*, หน้า ๑๐๒.

^{๑๑๘} พระวิสุทธาจารย์มหาเถระ, *ธาตุวัตตสังคหปาฐนิสสยะ*, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๙๔-๙๕. หลวงเทพดรญาณศิษย์ (ทวี ธรรมธัช ป.๙), *พระคัมภีร์ธาตุปทีปิกา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑๘.

^{๑๑๙} มุลนิธิ ภูมิพลโลกิขุ, *พจนานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ ฉบับภูมิพลโลกิขุ เล่ม ๔*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ภูมิพลโลกิขุ ๒๕๓๑), หน้า ๑๘๕๖.

^{๑๒๐} วิ.ม. (บาลี) ๑/๓๙/๒๖, วิ.ม. (ไทย) ๑/๓๙/๒๘-๒๙.

^{๑๒๑} วิ.จุ (บาลี) ๖/๑-๗๔/๑-๙๔, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๑-๗๔/๑-๑๕๒.

^{๑๒๒} วิ.จุ. (บาลี) ๖/๒๐๕-๒๑๑/๒๓๗-๒๔๑/, ๒๓๘/๒๖๗-๒๖๙, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๐๕-๒๑๑/๓๒๐-๓๒๖, ๒๓๘/๓๖๑-๓๖๒.

กรรม^{๑๒๓} ปัตตนิกุชฌกรรมและพรหมทัณฑ์กรรม^{๑๒๔} (๒) นิคกรรมพิเศษ มี ๓ ประการ คือ นาสนากรรม^{๑๒๕} ทัณฑ์กรรม^{๑๒๖} และประณาม^{๑๒๗}

๓.๗.๓ การแก้ไขปัญหาคือพิพาทโดยอริกณสมถวิธี

สำหรับกระบวนการแก้ไขปัญหาคือพิพาทอริกณมีรายละเอียดที่ต้องศึกษาดังต่อไปนี้

๑. ความหมายของอริกณสมถ

คำว่า อริกณสมถ มาจากการประสมของคำว่า อริกณ แปลว่า ปัญหาหรือเหตุ คดี ความ หรือหมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นในสงฆ์เป็นสิ่งที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ และคำว่า สมถ แปลว่า ระวัง การทำให้สงบ รวมกันเป็นอริกณสมถ แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องระงับอริกณหรือวิธีการระงับอริกณ^{๑๒๘} หรือหมายถึง วิธีดำเนินการเพื่อระงับอริกณ^{๑๒๙} หรือกระบวนการในการแก้ปัญหา^{๑๓๐} หรือวิธีการที่จะดำเนินการเพื่อกำจัดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมให้สำเร็จลุล่วงไปตามความประสงค์ หากมุ่งอธิบายถึงคำที่เป็นองค์ประกอบของอริกณสมถ คือ สมถ หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องสงบระงับ หรือ กระบวนการในการแก้ปัญหาทำให้ปัญหาสงบหรือจบสิ้นลง เช่นเดียวกับคำอื่น ๆ ที่นำคำนี้ไปประกอบก็จะมีมีความหมายว่าสงบระงับเหมือนกัน เช่น สมถภาวนา หมายถึง อุบายในการบำเพ็ญความดีด้วยการทำให้ใจให้สงบระงับหรือการทำให้ว่าวุ่นวายนวุ่นวายให้สงบ ดังนั้น เมื่อพิจารณาเฉพาะคำว่า อริกณสมถ จึงหมายถึง วิธีการหรือกระบวนการในการแก้ไขปัญหาคือพิพาทที่เกิดขึ้นให้สงบระงับ

๒. ประเภทของอริกณสมถ

สำหรับอริกณสมถวิธีซึ่งถือเป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาคือพิพาทในทางพระพุทธศาสนามีทั้งหมด ๗ ประการ^{๑๓๑} คือ

๑) สัมมุขาวินัย คำว่า สัมมุขาวินัย หมายถึง ระเบียบอันพึงทำในที่พร้อมหน้า, วิธีระงับต่อหน้า ได้แก่การระงับอริกณในที่พร้อมหน้าว่าตถุหรือบุคคล เหตุการณ์^{๑๓๒} โดยการที่ จะทำอริกณทั้ง ๔ ให้สงบระงับลงได้ ภิกษุจะต้องประชุมกันและพิจารณาโทษตามกระบวนการอันเป็นธรรม โดยคำว่า

^{๑๒๓} วิ.จู. (บาลี) ๗/๓๓๖-๓๓๘/๑๒๓-๑๒๖, วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๓๖-๓๓๘/๑๘๐-๑๘๕.

^{๑๒๔} วิ.จู. (บาลี) ๗/๔๔๕/๒๘๑-๒๘๔, วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๔๕/๓๘๖-๓๙๐.

^{๑๒๕} วิ.จู. (บาลี) ๖/๑๙๓/๒๒๗-๒๒๙, วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๙๓/๓๐๗.

^{๑๒๖} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๐๗/๑๒๑-๑๒๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐๗/๑๙๖-๑๙๗,

^{๑๒๗} วิ.ม. (บาลี) ๔/๘๐/๘๘-๘๙, วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๐/๑๑๗-๑๒๐.

^{๑๒๘} วิ.ม. (ไทย) ๒/(๓๖).

^{๑๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๖๓.

^{๑๓๐} วิ.ม. (ไทย) ๒/(๓๖).

^{๑๓๑} อริกณสมถวิธี ๗ ประการ คือ สัมมุขาวินัย สติวินัย อมูหวินัย ตัสสปาปิยสิกา ปฏินญาตกรณวินัย ตินณวัตถการวินัย ดู วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๗๕/๒๑๐, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๕/๓๖๙. วิ.จู. (บาลี) ๖/๑๘๕-๒๑๒/๒๑๘-๒๔๓, วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๘๕-๒๑๒/๒๙๕-๒๙๖, กงขา.ฎีกา ๔๗๐, วิ.อ. ๓/๑๙๕/๒๙๒-๒๙๓, ๒๐๒/๒๙๓, ๒๐๗/๒๙๔, ๒๑๒/๒๙๔-๒๙๕, ๓๐๔/๔๘๗, ๔๘๓/๕๔๘.

^{๑๓๒} วิ.จู. (บาลี) ๖/๑๘๕/๒๑๙, วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๘๕/๒๙๕-๒๙๖, ดูรายละเอียดประกอบใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๓๑.

สัมมุขา แปลว่า พร้อมหน้า ในที่นี้มุ่งถึงวิธีแก้อธิกรณ์ที่จะต้องทำต่อหน้า/ที่ประชุม^{๑๓๓} ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้ คือ

๑.๑) พร้อมหน้าพระธรรมวินัย (ธมมสมมุขตา วินยสมมุขตา) หมายถึง การระงับอธิกรณ์จะต้องนำเอาพระธรรมวินัย และนวัคส์ตฤตศาสน์ ที่เป็นหลักสำหรับระงับอธิกรณ์มาใช้โดยครบถ้วน คือตัดสินโดยความถูกต้องตามพระธรรมวินัย^{๑๓๔} หมายความว่าในการตัดสินคดีหรืออธิกรณ์จะต้องคำนึงถึงพระธรรมอันได้แก่ นวัคส์ตฤตศาสน์ คือ เรื่องราวทั้งหมดที่เป็นคำสอนของ พระพุทธองค์อันรวมอยู่ในพระไตรปิฎกมาอ้างอิงและสอบทาน คือ จะต้องตรวจสอบทั้งส่วนที่เป็นอาชีวะอันบริสุทธิ์และปาฏิโมกข์อันเป็นกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติของเหล่าภิกษุมาเป็นเกณฑ์ตัดสินด้วย จะยึดเอาเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งมาเป็นเกณฑ์ไม่ได้ เพราะพระธรรมวินัยค่อนข้างจะครอบคลุมไปทุกส่วนของวิถีชีวิตหรือสิกขาชีพอันงดงามของพระภิกษุ

๑.๒) พร้อมหน้าบุคคล (ปุคคลสมมุขตา) หมายถึง การพิจารณาตัดสินคดีความ (อธิกรณ์) จะต้องตัดสินต่อหน้าคณะบุคคลที่เกี่ยวข้อง (หมายถึงทั้งฝ่ายพยานและโจทก์รวมถึงผู้ถูกกล่าวหาด้วย) กับเรื่องที่เกิดขึ้นด้วย เช่น คู่กรณีมาพร้อมหน้ากัน ซึ่งในกรณีนี้จะนำไปใช้ในกรณีวิวาทาธิกรณ์ และอนุวาทาธิกรณ์^{๑๓๕} ทั้ง ๒ อธิกรณ์นี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการก่อการทะเลาะวิวาทของบุคคลทั้ง ๒ ฝ่าย หรือคณะบุคคลผู้โจทก์และเป็นผู้ถูกโจทก์ โดยทั้งคู่จะต้องมายืนยันข้อมูลอันเป็นจริงต่อหน้าสงฆ์ เพราะหากทั้ง ๒ ฝ่ายไม่มาเพื่อพิสูจน์ตัวเอง การที่จะตัดสินอธิกรณ์ในเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นก็จะเป็นโมฆะคือไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

๑.๓) พร้อมหน้าวัตถุ (วัตถุสมมุขตา) หมายถึง การยกเรื่องที่เกิดขึ้นพิจารณาวินิจฉัย เช่น คำกล่าวหาของโจทก์เพื่อเริ่มเรื่องในกรณีอนุวาทาธิกรณ์ และข้อวิวาทเรื่องพระธรรมวินัย อาบัติ ไม่เป็นอาบัติ ในกรณีของวิวาทาธิกรณ์ จากนั้นก็ต้องนำเรื่องนั้นไปสอบสวนและวินิจฉัยว่า ผู้ที่เป็นคู่กรณีนั้นใครผิดใครถูก

๑.๔) พร้อมหน้าสงฆ์ (สงฆสมมุขตา) หมายถึง การตัดสินหรือระงับอธิกรณ์นั้นจะต้องนำมาตัดสินต่อหน้าคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ตัดสิน โดยสงฆ์จะต้องเป็นคณะที่ได้รับมอบฉันทะและปารีสุทธิศีลจากสมาชิกในสังคมแล้ว และจะต้องมีจำนวนครบองค์สงฆ์ที่ถูกต้องตาม พระธรรมวินัย^{๑๓๖} และอีกความหมายหนึ่งคือคำว่าพร้อมหน้าสงฆ์หมายถึงการที่สมาชิกสภามารับตามจำนวนที่บัญญัติไว้ในพระวินัย (The full assembly) พร้อมทั้งจะพิจารณาอธิกรณ์ได้^{๑๓๗}

^{๑๓๓} ตามหลักการของพระวินัยถือว่าอธิกรณ์สมณะอีก ๖ ประการนั้นจะต้องใช้ร่วมกับสัมมุขาวินัยทุกครั้งไปจะขาดการแก้ไขด้วยวิธีสัมมุขาวินัยไม่ได้ วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๔๘-๓๔๙/๓๒๕, วิ.ป. (ไทย) ๘๓๔๘-๓๔๙/๕๓๐.

^{๑๓๔} วิ.จู. (บาลี) ๖/๑๘๕/๒๑๙, วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๘๕/ ๒๙๕-๒๙๖.

^{๑๓๕} วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๒๔-๕/๒๕๒, วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๒๔-๒๒๕/๓๔๒-๓๔๓.

^{๑๓๖} ต่อหน้าคณะสงฆ์ คือต่อหน้าคณะพระภิกษุที่เป็นผู้ดำเนินการแก้ปัญหาหรือตัดสินคดี ซึ่งสงฆ์ที่ทำการสังฆกรรมได้นั้นจะต้องมีตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ซึ่งเราสามารถแบ่งคณะสงฆ์ผู้พิจารณาแก้ปัญหาได้ ๔ คณะ คือ ๑.สงฆ์จุลวรรค ได้แก่ภิกษุ ๔ รูป ๒.สงฆ์ปัญจวรรค ได้แก่ ภิกษุจำนวน ๕ รูป ๓.สงฆ์ทศวรรค ได้แก่ ภิกษุจำนวน ๑๐ รูป ๔.สงฆ์วิศติวรรค ได้แก่ภิกษุจำนวน ๒๐ รูปขึ้นไป วิมหา (บาลี) ๕/๓๘๘/๑๘๙-๑๙๐, วิมหา (ไทย) ๕/๓๘๘/๒๓๖.

^{๑๓๗} Sukumar Dutt, *Early Buddhist Monachism*, p. 129.

เมื่อกรรมใดก็ตามเกิดขึ้นแล้วสงฆ์พิจารณาเห็นว่าเป็นกรรมที่จะต้องมีการแก้ไขให้จบลงและสามารถนำวิธีการนี้ไปใช้ สงฆ์ก็จะประชุมกันและนำอธิกรณ์นั้นเข้าพิจารณาพร้อมหน้าพระธรรม พระวินัย วัตถุและพร้อมหน้าสงฆ์ซึ่งวิธีการนี้เรียกว่า สัมมุขาวินัย สำหรับมูลเหตุในการบัญญัติวิธีการนี้ขึ้นมาเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทจากการที่พระภิกษุฉัพพัคคีย์ได้พากันลงปีพพาชนียกรรม หรือนิคหกรรมข้ออื่น ๆ แก่ภิกษุหลายรูปแต่ไม่ได้เป็นการกระทำต่อหน้า ทำให้หมู่ภิกษุผู้ที่ถูกลงนิคหกรรมโพนทนา พระพุทธองค์จึงทรงมีพุทธบัญญัติให้สงฆ์ลงนิคหกรรมต่อหน้าโดยเรียกวิธีนี้ว่า สัมมุขาวินัย^{๑๓๘}

๒) สติวินัย คำว่า สติวินัย หมายถึง วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่ยกเอาสติเป็นหลัก ได้แก่ กิริยาที่สงฆ์สวดประกาศรับรู้ร่วมกันว่าพระอรหันต์เป็นผู้มีสติสมบูรณ์ เพื่อระงับอนุวาทาธิกรณ์ ในกรณีที่มีผู้โจทก์ท่านด้วยสี่ลวิบัติ^{๑๓๙} เช่น เมื่อภิกษุรูปใดรูปหนึ่งถูกกล่าวหาด้วยสี่ลวิบัติ คืออาบัติปาราชิก เมื่อภิกษุสอบถามท่านว่า ท่านรู้ตัวไหมว่าต้องอาบัติข้อนี้ ถ้าท่านตอบว่าไม่รู้ ไม่เห็นไม่ได้ทำ เมื่อท่านตอบว่าไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ได้ทำ สงฆ์ก็ต้องประกาศให้ทราบโดยทั่วกันว่าท่านเป็นผู้ที่มีสติสมบูรณ์ไม่ได้ทำผิดตามที่ถูกกล่าวหาและป้องกันมิให้พระภิกษุรูปอื่นโจทก์ท่านด้วยเรื่องอาบัติชั่วหยาบต่าง ๆ ซึ่งเหตุผลที่ทรงบัญญัติวิธีการแก้ไขแบบนี้ก็เพราะทรงปรารถนาเหตุที่พระทัพพมัลลบุตรถูกภิกษุฉัพพัคคีย์กล่าวหาว่าเสพเมถุนกับภิกษุณีเมตติยา เป็นเหตุให้มีการไต่สวนจนพบว่าพระทัพพมัลลบุตรไม่มีความผิด จากนั้นสงฆ์จึงได้สวดประกาศให้สงฆ์รับรู้ท่านเป็นผู้บริสุทธิ์^{๑๔๐} และพระพุทธองค์ก็ได้ทรงมีพุทธบัญญัติเอาไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลายในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมกล่าวหาภิกษุด้วยอาบัติชั่วหยาบเห็นปานนี้ คือปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก ว่าท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือว่า ท่านต้องอาบัติเห็นปานนี้คือปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก เมื่อเป็นเช่นนี้ สงฆ์พึงให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้น”^{๑๔๑}

จากข้อความที่ยกมากล่าวข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าการให้สติวินัยใช้ได้กับ อนุวาทาธิกรณ์ คือ มีการกล่าวโจทก์กันด้วยอาบัติ ดังนั้น สงฆ์ผู้ระงับอธิกรณ์พึงให้สติวินัยและสวดรับรองประกาศแก่สงฆ์ให้ทราบเพื่อจะได้ไม่ต้องโจทก์อาบัติแก่ภิกษุรูปนั้นอีก

๓) อมูหวินัย คำว่า อมูหวินัย หมายถึง วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์โดยยกประโยชน์ให้แก่ภิกษุที่หายเป็นบ้าแล้ว ในกรณีที่มีผู้โจทก์ภิกษุนั้นด้วยอาบัติที่ต้องในขณะที่เป็นบ้า สงฆ์จะสวดประกาศสมมติเพื่อไม่ให้ใครๆ โจทก์เธอด้วยอาบัติอีก^{๑๔๒} สำหรับมูลเหตุที่ทรงบัญญัติวิธีการนี้ ก็เพราะในสมัยพุทธกาลได้มีภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่าคัคคะ เป็นบ้าวิกลจริตกระทำการล่วงละเมิดอาบัติน้อยใหญ่นานการ เมื่อเธอหายบ้าแล้วสงฆ์ก็ยังฟ้องร้องท่านด้วยข้อหาอาบัติต่างๆ มากมาย เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบจึงประชุมสงฆ์และให้สงฆ์สวดประกาศเพื่อรับรองความบริสุทธิ์ของคัคคะภิกษุว่าการกระทำผิดในขณะที่เป็นบ้านั้นเป็นอนาบัติ และตอนนั้นเมื่อท่านหายบ้าแล้วก็มีให้มีการโจทก์ท่านด้วยอาบัติใดๆ อีก^{๑๔๓}

^{๑๓๘} วิ.จู. (บาลี) ๖/๑๘๕/๒๑๘, วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๘๕/๒๙๕, วิ.ปริ. (ไทย) ๘/๓๔๙-๓๕๐/๕๓๐.

^{๑๓๙} วิ.จู. (บาลี) ๖/๑๘๙-๑๙๕/๒๑๙-๒๒๙, วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๘๙-๑๙๕/๓๐๐-๓๐๙.

^{๑๔๐} วิ.จู. (บาลี) ๖/๑๘๙/๒๒๒, วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๘๙/๓๐๔.

^{๑๔๑} ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๔๔/๓๔, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๔๔/๕๓.

^{๑๔๒} ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๕๐/๓๖, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๕๐/๓๖.

^{๑๔๓} วิ.จู. (บาลี) ๖/๑๔๖/๑๗๕, วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๔๖/๓๔๐.

๔) ปฏินญาตรณะ หมายถึง วิธีการระงับอาบัติตาทิกรณโดยการปรับอาบัติตามคำรับสารภาพของภิกษุผู้ต้องอาบัตินั้น(จำเลย) กระบวนการระงับอธิกรณโดยวิธีนี้สามารถแบ่งเป็น ๒ กรณี คือ

๔.๑) กรณีที่ผู้ต้องอาบัติ ต้องการเปิดเผยอาบัติตนเองโดยไม่ต้องมีผู้กล่าวหา เป็นความสมัครใจของท่านเอง ในกรณีนี้ไม่จำเป็นที่จะต้องมีคนผู้พิจารณาไต่สวนสอบสวน^{๑๔๔} จะเห็นว่าการระงับอธิกรณเช่นนี้เป็นการตั้งใจของผู้ต้องอาบัติมิได้ถูกโจทก์จากภิกษุรูปอื่นๆ ดังนั้น การแสดงอาบัติจึงจัดได้ว่าเป็นปฏินญาตรณะอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการยินยอมหรือตั้งใจ และเป็นการรับผิดชอบในการกระทำของตน

๔.๒) กรณีที่ภิกษุต้องอาบัติแล้วไม่กล้าแสดงความผิด และมีผู้โจทก์ฟ้องการกระทำของท่านเป็นการละเมิดอาบัติข้อใดข้อหนึ่ง ในกรณีนี้จัดเป็นอนุวาทาธิกรณชนิดหนึ่งที่จะต้องมีการตั้งคณะกรรมการของฝ่ายสงฆ์มาพิจารณา เมื่อกระทำพร้อมหน้าวัตถุพยานต่าง ๆ แล้วภิกษุผู้ต้องอาบัติจำนวนด้วยหลักฐานหรือสำนักผิดรับสารภาพว่าตนเองต้องอาบัติข้อนั้นข้อนี้ คณะสงฆ์หรือบุคคลก็จะยึดเอาคำรับสารภาพของภิกษุรูปนั้นในการปรับอาบัติท่าน

๕) ตัสสปปายสิกา หมายถึง วิธีการระงับอนุวาทาธิกรณโดยการตัดสินลงโทษผู้กระทำผิด(ที่ไม่รับผิดชอบ) เมื่อสงฆ์พิจารณาตามหลักฐานพยานแล้วเห็นว่ามีความผิดจริงแม้เธอจะไม่รับสารภาพ ซึ่งลักษณะการกล่าวที่กลบเกลื่อนหรือแสดงอาการที่พระวินัยธรและคณะสงฆ์จับได้ว่าไม่ให้ความร่วมมือหรือมีเจตนาที่จะไม่ให้ความร่วมมือกันมีดังนี้ (๑) พูดว่าได้เห็นในสิ่งที่ไม่ได้เห็น (๒) พูดว่าได้ฟังในสิ่งที่ตนเองไม่ได้ฟัง (๓) พูดว่าได้ทราบในสิ่งที่ตนเองไม่ได้ทราบ ๔. พูดว่าได้รู้ในสิ่งที่ตนเองไม่ได้รู้^{๑๔๕} ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมทำให้การดำเนินการไต่สวนอธิกรณเป็นไปด้วยความลำบาก ดังนั้น สงฆ์จึงจะต้องลงโทษโดยมาตรการในการลงโทษนั้นมี ๒ ประการ คือ

(๑) ตัดสินลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยที่ให้การวกไปวนมา รับบ้างปฏิเสธบ้าง เมื่อภิกษุถูกฟ้อง สงฆ์กำลังสอบสวนกลับให้การวกไปวนมา รับบ้างปฏิเสธบ้าง เมื่อสงฆ์สอบสวนแล้วได้ข้อสรุปว่าภิกษุรูปนั้นมีความผิดจริงก็ต้องลงโทษเพิ่มในฐานะที่ให้การสับสนอันแสดงถึงความไม่เคารพสงฆ์

(๒) เพิ่มโทษแก่ภิกษุผู้ประพฤติดุชฉัยอีก เช่นกรณีพระอุปัชฌาย์ที่ถูกชักถามในท่ามกลางสงฆ์ในข้อหาว่าท่านต้องอาบัติอะไร ท่านกลับไม่ยอมรับโดยดี แต่พูดจาวกไปวนมา เมื่อพระพุทธรองค์ทรงทราบจึงได้ดำเนินและทรงบัญญัติให้สงฆ์ปรับโทษท่านที่ไม่ให้การตามความเป็นจริง^{๑๔๖}

^{๑๔๔} “ถ้าภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้ว ประณายจะแสดงอาบัตินั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้แก่กว่าตนเอง ห่มจีวรเฉวียงบ่า กราบท่านที่หน้านั่งกระโหย่งประคองอัญชลีแล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าต้องอาบัติข้อนี้แล้ว ขอแสดงคืนอาบัตินั้น ภิกษุผู้แก่กว่านั้น กล่าวว่า ท่านเห็นหรือเธอกล่าวว่า ขอรับ ข้าพเจ้าเห็น ภิกษุผู้แก่กว่าจึงกล่าวว่า ท่านพึงสำรวมต่อไป เธอจึงกล่าวว่า “ ดีละ ข้าพเจ้าจักสำรวมด้วยดี” ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๕๑/๓๖ ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๕๑/๕๗.

^{๑๔๕} อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๒๕๐/๒๗๓, อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๐/๓๖๘, ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๒๕/๒๔๙, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๕/๓๖๙-๓๗๐, ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๓/๒๐๖, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๓/๒๐๖, อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๒๕๐/๓๖๘, ๒๕๒/๓๖๙, อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๐/๓๖๘, ๒๕๒/๓๖๙, อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๓๙๓/๒๕๐, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๓๙๓/๕๙๐, อง.จตุกก.อ. ๒/๒๕๐/๔๔๖.

^{๑๔๖} วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๐๕/๒๓๗-๒๓๘, วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๐๕/๓๒๐.

๖) เญยยสิกขา ในสมัยพุทธกาลภิกษุหลายรูปได้ทะเลาะวิวาทบาดหมางโต้ตอบต่อกันอยู่ มีการแบ่งเป็นฝ่ายจนไม่อาจจะระงับการทะเลาะนี้ลงได้ พระพุทธองค์จึงได้ทรงบัญญัติวิธีแก้ไขเรียกว่า เญยยสิกขา ให้สงฆ์นำไปใช้แก้ไขปัญหาข้อพิพาทนั้น^{๑๔๗} คำว่า เญยยสิกขา หมายถึง วิธีระงับ วิวาทาธิกรรมโดยการตัดสินตามเสียงข้างมาก^{๑๔๘} หมายความว่า เมื่ออธิกรณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นในวัดแห่งหนึ่ง คณะผู้พิจารณาอธิกรณ์ภายในวัดนั้นไม่อาจจะตัดสินได้ว่าฝ่ายใดถูกหรือผิด เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีบริวารที่ให้การสนับสนุนเป็นจำนวนมาก จนไม่อาจจะยอมรับคำตัดสินได้ เพราะถ้าคณะผู้พิจารณาตัดสินให้คนหนึ่งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็อาจจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ตนได้ ดังนั้น เพื่อที่จะแก้ปัญหานี้ จึงจำจะต้องเดินทางไปยังสถานที่ (วัด) ที่มีภิกษุจำนวนมากกว่า คือมากกว่าโจทก์และจำเลย และให้ภิกษุเหล่านั้นมาประชุมกัน เมื่อประชุมกันแล้ว ก็ให้ยกเรื่อง (อธิกรณ์) ที่เกิดขึ้น และพิจารณาในท่ามกลางสงฆ์ โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก^{๑๔๙} จากนั้นก็ทำการเลือกพระภิกษุรูปหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้จับสลากเพื่อหาคะแนนสนับสนุนในแต่ละฝ่ายโดยการจับสลากนั้นมีอยู่ ๓ วิธี คือ (๑) แบบปกปิด(๒) แบบกระซิบบอก และ (๓) แบบเปิดเผย^{๑๕๐} ซึ่งการจะเลือกการจับสลากวิธีใดนั้นก็พิจารณาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเกณฑ์ เมื่อได้คะแนนอย่างใดก็จะนำเข้าไปประชุมสงฆ์เพื่อสวดประกาศให้ทุกฝ่ายยอมรับและจะได้รับการวิวาทนั้นเสีย^{๑๕๑}

๗) ตินวัตถการกวินัย หมายถึง วิธีการระงับอาบัติตติการณโดยการให้ทั้ง ๒ ฝ่ายประนีประนอมกัน คำว่า ตินวัตถการกวินัย หมายถึง การกลบไว้ด้วยหญ้า ดังนั้น การระงับอธิกรณ์วิธีนี้จึงมุ่งที่จะให้ ทั้ง ๒ ฝ่ายประนีประนอม ยอมความกัน ในพระไตรปิฎกพระพุทธองค์ทรงอธิบายไว้ว่า เมื่อภิกษุ ๒ ฝ่ายได้วิวาทโต้เถียงกันด้วยเรื่องที่จะนำไปสู่การทะเลาะแบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย เมื่อสงฆ์เรียก ทั้ง ๒ ฝ่ายมาประชุมกันและไกล่เกลี่ยเรื่องราวต่าง ๆ ชัดแจ้งให้ทั้ง ๒ ฝ่ายเข้าใจ เมื่อทั้ง ๒ ฝ่ายเข้าใจดีแล้ว จากนั้นก็ให้หัวหน้ากลุ่มทั้ง ๒ ฝ่ายออกมากล่าวคำขอโทษและรับสารภาพความผิดต่อหน้าสงฆ์ว่า

“ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า กรรมอันไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก เราทั้งหลายในที่นี้ผู้เกิดการบาดหมางกัน เกิดการทะเลาะกัน วิวาทกันอยู่ ได้ประพดลวงละเมิด ได้พูดลวงเกินแล้ว ถ้าความพรั่งพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านเหล่านั้นและของตน ยกเว้นอาบัติที่ไม่มีโทษหยาบคาย และอาบัติที่มีความพัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยตินวัตถการกวินัยในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านเหล่านี้ และเพื่อประโยชน์แก่ตน”^{๑๕๒}

จะเห็นได้ว่า กรณีเช่นนี้เป็นการส่งตัวแทนออกมาแสดงอาบัติแก่สงฆ์ซึ่งเป็นการออกมารับผิดชอบกับสิ่งที่ตนกับคณะได้กระทำลงไปโดยที่ไม่ได้รู้สึกว่าฝ่ายตนหรืออีกฝ่ายมีความผิด การประนีประนอมนี้ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เมื่อสารภาพความผิดต่อสงฆ์แล้วก็เป็นอย่างดีว่าเรื่องที่บาดหมางก็จบลง

^{๑๔๗} วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๐๒/๒๓๖, วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๐๒/๓๑๘.

^{๑๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๖๓.

^{๑๔๙} ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๔๘/๓๕, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๔๘/๕๕-๕๖, วิ.ปริ. (บาลี) ๘/๓๒๓/๒๖๖-๒๖๙, วิ.ปริ. (ไทย) ๘/๓๒๓/๔๓๘.

^{๑๕๐} วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๒๒/๒๕๘-๒๖๓, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๒/๔๓๘.

^{๑๕๑} ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๔๘/๒๓-๒๔, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๔๘/๓๕.

^{๑๕๒} ม. อุปริ. (บาลี) ๑๔/๕๓/๓๗-๓๘, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๕๓/๕๘-๕๙, วิ.ปริ. (บาลี) ๘/๓๔๘/๓๒๓, ๘/๓๐๘/๒๔๒, วิ.ปริ. (ไทย) ๘/๓๔๘/๕๒๘, ๘/๓๐๘/๔๐๘-๔๐๙.

๓.๗.๔ กระบวนการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทอธิกรณ์โดยใช้อธิกรณ์สมถวิธี

จากการทำความเข้าใจในรายละเอียดของปัญหาและวิธีแก้ไขมาปัญหามาแล้ว จึงสรุปการแก้ไขข้อพิพาทด้วยอธิกรณ์สมถวิธีหรือการระงับอธิกรณ์ดังนี้

๑) กระบวนการแก้ไขข้อพิพาทวิวาทาธิกรณ์ เป็นที่ทราบกันดีว่าการทะเลาะวิวาทในสังคมสงฆ์ถือว่าเป็นปัญหาที่มีความเสี่ยงต่ออนาคตและการเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็เพราะวิวาทาธิกรณ์เป็นปัญหาเดียวที่จะทำให้คณะสงฆ์จะต้องก้าวเข้าสู่การแบ่งแยกนิกายหรือกลุ่ม/คณะทางความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจนกลายมาเป็นความล่มสลายในที่สุด ดังนั้น จึงเป็นปัญหาที่จะต้องเร่งแก้ไขเพราะหากไม่แก้ไขข้อพิพาทข้อนี้เองก็จะก่อให้เกิดปัญหาข้ออื่นๆตามมาได้^{๑๕๓} พระพุทธองค์ได้ทรงตระหนักต่อโทษของการทะเลาะวิวาทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงทรงได้วางรูปแบบการแก้ไขข้อพิพาทนี้ไว้ ๒ วิธีคือ ๑. การแก้ปัญหโดยใช้วิธีสัมมุขาวินัย ๒. การแก้ปัญหโดยใช้วิธีเยภยยสิกาวินัย

๒) กระบวนการแก้ปัญหวิวาทาธิกรณ์โดยสัมมุขาวินัย สำหรับวิธีสัมมุขาวินัยหรือการแก้ไขข้อพิพาทโดยการพิจารณาคดีความต่อหน้า พระธรรมวินัย พระสงฆ์ ต่อหน้าพยาน ซึ่งกรณีของปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งกันของพระภิกษุนั้น พระพุทธองค์ทรงวางแนวทางการแก้ไขข้อพิพาทนี้ไว้ ๓ วิธี คือ (๑) ตกลงกันเอง (๒) ตั้งกรรมการวินิจฉัย และ (๓) โดยการพิจารณาของสงฆ์^{๑๕๔}

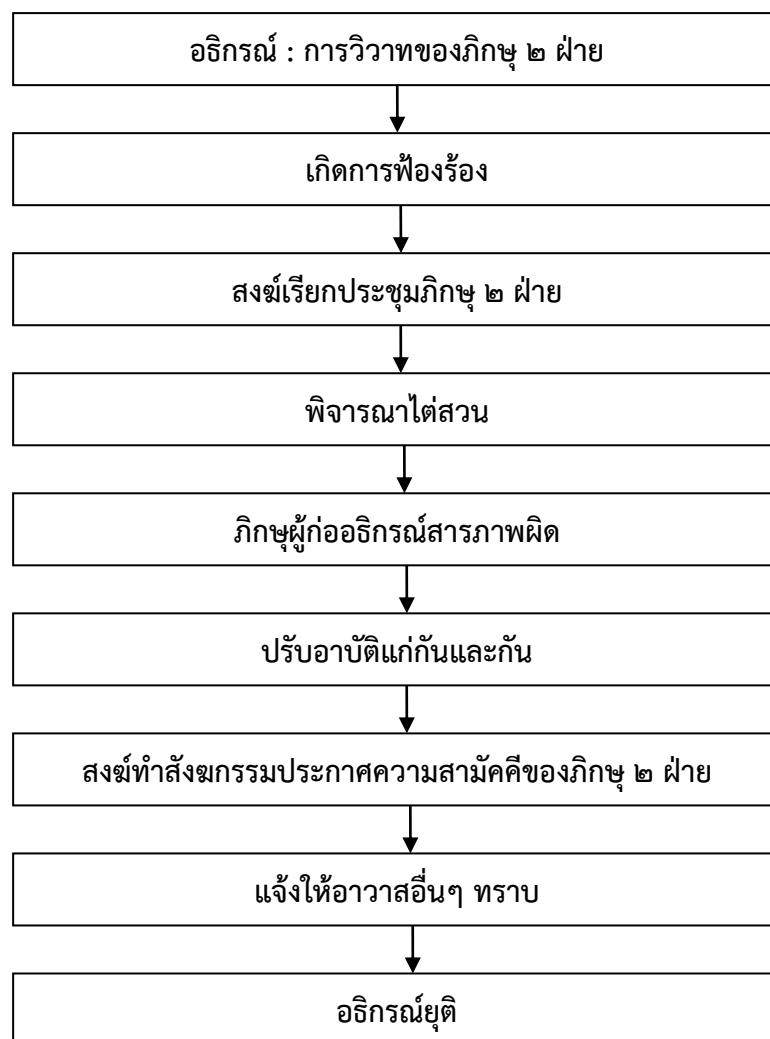
(๑) วิธีแก้ปัญหด้วยการให้คู่วิวาทตกลงกัน^{๑๕๕} การให้ผู้วิวาทกันตกลงยินยอมกันนั้นมีวิธีทำดังนี้ เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นแล้ว มีผู้มาแจ้งแก่สงฆ์ว่าในอารามแห่งใดแห่งหนึ่ง มีภิกษุวิวาทกัน^{๑๕๖} จนไม่อาจจะระงับได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นสงฆ์ก็จะนิมนต์พระภิกษุทั้ง ๒ ฝ่ายมาพิจารณาในท่ามกลางสงฆ์ หรือพร้อมหน้าสงฆ์ จากนั้นก็ชี้แจงข้อกล่าวหาและเรื่องที่ต่างฝ่ายทะเลาะกัน จากนั้นคณะสงฆ์ก็จะพิจารณาเรื่องดังกล่าวโดยยกเอาพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้ง ในขั้นตอนสุดท้ายก็ต้องตัดสินให้เด็ดขาดว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถูกหรือผิด แล้วให้ฝ่ายที่ผิดยอมรับว่าที่ตนเองยึดถือเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ส่วนฝ่ายที่ถูกต้องก็ไม่ถือสาเอาความ ในที่สุดก็จะให้ทั้งสองฝ่ายตกลงขอขมาแสดงอาบัติต่อกันและกันก็เป็นอันจบขั้นตอนสำหรับการแก้ปัญหานี้จะใช้สังฆกรรมแบบญัตติจตุตถกรรมวาจา ซึ่งรูปแบบและกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทดังกล่าวมานั้นเราสามารถที่จะพิจารณาได้จากแผนภาพนี้

^{๑๕๓} วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๔๘/๓๒๓-๓๒๕, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๔๘/๕๒๘-๕๒๙.

^{๑๕๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๘.

^{๑๕๕} กรณีการให้ตกลงกันเองนี้พระพุทธองค์ตรัสเรียกว่าเป็นการทำสังฆสามัคคีคือการให้ภิกษุที่ทะเลาะกันจนหาทางยุติไม่ได้ แต่ภายหลังเกิดความสำนึกผิดเข้าไปหาสงฆ์ จะต้องให้ทำสังฆสามัคคีคือการแสดงเจตนารมย์ต่อกันในท่ามกลางสงฆ์ว่าที่ผ่านมาทุกฝ่ายทำผิดด้วยกัน ดังนั้น จึงมาขอขมากันในท่ามกลางสงฆ์ กรณีเช่นนี้ก็เป็นการระงับโดยการให้ตกลงกันต่อหน้าสงฆ์ วิ.ม. (บาลี) ๕/๔๗๕-๔๗๖/๒๕๖-๓๒๕, วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๗๕-๔๗๖/๓๗๐-๓๗๑, วิ.จุ. (บาลี) ๗/๓๕๓/๒๔๘-๒๔๙, วิ.จุ. (ไทย) ๗/๓๕๓/๒๑๕.

^{๑๕๖} วิ.จุ. (บาลี) ๖/๒๒๔/๒๕๒, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๒๔/๓๔๓.

แผนภาพที่ ๔ การแก้ไขปัญหาคือพิพาทแบบสัมมุขาวินัย โดยให้ภิกษุผู้ทะเลาะตกลงกันเอง

(๒) วิธีแก้ไขปัญหาคือพิพาทด้วยการแต่งตั้งผู้ตัดสินคดีความขึ้น(อุพพาหิกวิธี) สำหรับวิธีนี้จะใช้ในกรณีขณะที่สงฆ์กำลังวินิจฉัยปัญหาการทะเลาะวิวาทอยู่ ปรากฏว่ามีการวิวาทพิจารณาจนไม่อาจจะยุติปัญหาลงได้^{๑๕๗} พระพุทธองค์ได้ทรงกำหนดวิธีแก้ไขในกรณีนี้ด้วยการยุติการพิจารณาเอาไว้ก่อน จากนั้นให้มีการคัดเลือกพระภิกษุคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้มีความสามารถที่จะระงับการวิวาทให้เป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยคดี ซึ่งวิธีนี้เรียกว่า อุพพาหิกวิธี หมายถึง วิธีระงับวิวาทอธิกรณ์ในกรณีที่ประชุมสงฆ์มีความไม่สะดวกบางอย่างแล้วจึงเลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมนั้น ตั้งเป็นคณะมอบเรื่องไปวินิจฉัยต่อ^{๑๕๘} วิธีการนี้กระทำโดยการให้คู่วิวาททั้ง ๒ ฝ่ายเลือกตั้งพระเถระ ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ รูปก็ได้ พระเถระผู้ที่ถูกเลือกจะเป็นผู้ที่ทั้ง ๒ ฝ่ายไว้วางใจในความเป็นกลางมากที่สุดให้เป็นผู้ตัดสินอธิกรณ์ ซึ่งเป็นภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังนี้คือ (๑) เป็นผู้ที่มีศีล (๒) เป็นพหูสูต ทรงสุตะ (๓) ทรงจำปาฏิโมกข์ได้ดี (๔) มั่นคงในพระธรรมวินัย (๕) เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่ต่อสู้ในอธิกรณ์ยินยอมเข้าใจได้ (๖) ฉลาดในการระงับอธิกรณ์

^{๑๕๗} Sukumar Dutt, *Early Buddhist Monachism*, p. 131.

^{๑๕๘} วิ.อ. ๓/๒๓๑/๒๔๙.

(๗) รู้อธิกรณ์ (๘) รู้เหตุเกิดอธิกรณ์ (๙) รู้ความระงับอธิกรณ์ (๑๐) รู้ทางระงับอธิกรณ์^{๑๕๙} โดยพระเถระหรือคณะที่ได้รับเลือกมานั้นจะต้องคิด/ปรึกษากันก่อนว่าเรื่องที่จะต้องพิจารณานั้นสมควรจะรับพิจารณาหรือไม่ ถ้าสมควรก็รับ ถ้าไม่สมควรก็ไม่รับ^{๑๖๐} เมื่อรับก็ให้ผู้เลือก (คู่วาททั้ง ๒ ฝ่าย) ได้พิจารณาตนก่อนว่า

๑. ต้องแจ้งข้อกล่าวหาหรืออธิกรณ์นั้นตามความจริง

๒. ต้องยอมรับข้อวินิจฉัยในคดีนั้น ๆ อันชอบด้วยพระธรรมวินัยและนวัคตฤตยศาสตร์

๓. เมื่อมีข้อตัดสิน (ข้อยุติ) อธิกรณ์นั้นต้องเลิกแล้วต่อกันด้วยดี ห้ามรื้อฟื้น

จากนั้นสงฆ์ก็จะทำการแต่งตั้งซึ่งก็กระทำโดยการสวดประกาศ ๒ ครั้งที่เราเรียกว่า ญัตติทุติยกรรมวาจา ในท่ามกลางสงฆ์ดังนี้

“ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เมื่อพวกเราวินิจฉัยอธิกรณ์นี้อยู่มีเสียงแข็งแรงแเกิดขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด และไม่มีใครทราบรรถแห่งถ้อยคำที่กล่าวแล้วนั้น ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้วพึงแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ด้วย ชื่อนี้ด้วย เพื่อระงับอธิกรณ์นี้ ด้วยอุพพาหิกวิธี นี่เป็นญัตติ

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เมื่อพวกเราวินิจฉัยอธิกรณ์นี้อยู่ มีเสียงแข็งแรงแเกิดขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด และไม่มีใครทราบความแห่งถ้อยคำที่กล่าวแล้วนั้น สงฆ์แต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ด้วย ชื่อนี้ด้วย เพื่อระงับอธิกรณ์นี้ ด้วยอุพพาหิกวิธี ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการแต่งตั้งภิกษุชื่อนี้ด้วย ชื่อนี้ด้วย เพื่อระงับอธิกรณ์นี้ ด้วยอุพพาหิกวิธีท่านรูปนั้นพึงนั่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วง

ภิกษุชื่อนี้ด้วย ชื่อนี้ด้วย สงฆ์แต่งตั้งแล้ว เพื่อระงับอธิกรณ์นี้ ด้วยอุพพาหิกวิธี สงฆ์เห็นด้วย เพราะฉะนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าขอถือความนั่งนั้นเป็นมติอย่างนี้”^{๑๖๑} อาบัติทุกกฏอาจารย์ แต่ถ้าลูกศิษย์ไม่ยอมกลับมาขอขมาก็ให้ปรับอาบัติทุกกฏลูกศิษย์ทุกกรณี

๓) วิธีแก้ไขปัญหาคือพิพาทด้วยการอาศัยอำนาจของสงฆ์ การแก้ไขปัญหาคือพิพาทด้วยวิธีการนี้กระทำได้ในกรณีที่มิมีภิกษุบางพวกบางกลุ่ม ซึ่งถือว่าเป็นพวกน้อยในพวกมากได้ประพฤติปฏิบัติ พระธรรมวินัยผิดแผกออกไปจากที่ถือปฏิบัติกัน จนก่อให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์กันในหมู่คณะสงฆ์และชาวพุทธ เมื่อคณะสงฆ์ส่วนใหญ่รู้และพิจารณาเห็นว่าข้อปฏิบัติของภิกษุกลุ่มนั้นว่าไม่ถูกต้องไม่สมควร ก็ประชุมกัน ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งแล้วทำการวินิจฉัย สอบทานสิ่งที่กลุ่มปฏิบัติผิดแผก

^{๑๕๙} วิ.จุ. (บาลี) ๖/๒๓๑/๒๕๗-๒๕๘, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๓๑/๓๔๙.

^{๑๖๐} การไม่รับพิจารณาอธิกรณ์ พระพุทธองค์ได้ทรงแนะนำผู้จะทำหน้าที่ตัดสินพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นว่าสมควรรับหรือไม่ โดยพิจารณาข้อควรสังเกต ดังนี้ คือ

๑) ถึงเวลาเหมาะสมที่จะรับตัดสินปัญหานั้นหรือไม่

๒) อธิกรณ์ (ข้อพิพาท) นั้นเป็นเรื่องจริงหรือไม่จริง ถ้าจริงรับ ไม่จริงไม่รับ

๓) อธิกรณ์นั้นเป็นประโยชน์แก่สังคมหรือไม่

๔) หากรับพิจารณาคดี (อธิกรณ์) นั้นแล้ว ผู้ที่เคยสนทนาค้นเคยจะยอมรับเราหรือไม่

๕) หากรับพิจารณาคดีนี้แล้ว ข้อนั้นจะเป็นเหตุให้สงฆ์บาดหมาง ทะเลาะ แกร่งแย่ง วิวาทกันแตกร้างกัน เป็นไปต่าง ๆ กันหรือไม่ วิ.จุ. (บาลี) ๗/๓๔๘/๒๒๒-๒๒๓, วิ.จุ. (ไทย) ๗/๓๔๘/๒๒๒-๒๒๔, ดูเรื่องราวนี้ในกนิยสูตร ใน ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๓๔/๒๗, ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๓๔/๔๓, ประกอบ.

^{๑๖๑} วิ.จุ. (บาลี) ๖/๒๓๒-๒๓๓/๒๕๘-๒๕๙, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๒๓๒-๒๓๓/๓๕๐-๓๕๑.

ออกไปว่ากระทำผิดพระธรรมวินัย นวักศัตถุศาสน์อย่างไร จากนั้นก็ขอมติในที่ประชุมสงฆ์ประกาศไม่รับรอง ปฏิเสธพฤติกรรมของกลุ่มภิกษุนั้นด้วยอำนาจของสงฆ์ เช่น กรณีของวัดฤๅณ ๑๐ ประการของพวกภิกษุชาววัชชี ซึ่งถูกฝ่ายภิกษุชาวเมืองปาฐานำโดยพระยสกาภิกษุบุตรประกาศไม่รับรองและวินิจฉัยว่าวัดฤๅณ ๑๐ ประการนั้นผิดพระธรรมวินัย หรือกรณีของพระอริยฐานิกษุที่มีความเห็นว่าตนเองรู้ว่าธรรมที่พระพุทธเจ้ารู้นั้นเป็นสิ่งที่ไม่จริง สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงบอกว่าย่อมอันตรายก็หาได้อันตรายแต่อย่างใดไม่ ในกรณีนี้เมื่อว่ากล่าวตักเตือนแล้วยังเชื่ออย่างนั้นอยู่ ดังนั้น พระพุทธองค์จึงให้สงฆ์สวดสมณสาสน์ ๓ ครั้ง เพื่อประกาศว่าการมีภิกษุเช่นนั้นเป็นสิ่งที่ผิดและปรับอาบัติปาจิตตีย์ ปัญหานี้ก็สามรถระงับได้ด้วยอำนาจของสงฆ์^{๑๖๒}

๓.๗.๕ สรุปกระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทด้วยอธิกรณ์สมถวิธี

จากการศึกษากระบวนการในการแก้ไขข้อพิพาทในสมัยพุทธกาล พบว่ามีโครงสร้างที่สำคัญที่จัดเป็นองค์ประกอบและกระบวนการในการแก้ไขข้อพิพาท ดังต่อไปนี้

๑. โครงสร้างด้านปัญหา ได้แก่ โครงสร้างที่เป็นหมวดหรือกลุ่มของปัญหาที่เป็นเสมือนหนึ่งใจหลักหรือตัวตั้งของกระบวนการในการแก้ปัญหาซึ่งปัญหาหมายถึง (๑) เรื่องที่จะต้องทำอันเป็นกิจของสงฆ์ที่สงฆ์จะต้องทำหรือสิ่งที่ป็นเจ้าหน้าที่ที่สงฆ์พึงจะต้องทำ เช่น การบวช การรับภิกษุ เป็นต้น (๒) เรื่องที่เป็นเหตุวุ่นวายซึ่งเป็นเรื่องที่สงฆ์จะต้องแก้ไขให้ยุติโดยเร็ว โดยปัญหานั้นแบ่งได้เป็น ๔ หมวด คือ (๑) ปัญหาเกี่ยวกับการทะเลาะวิวาท (๒) ปัญหาเกี่ยวกับการฟ้องร้องใส่ความกันของภิกษุ (๓) ปัญหาการละเมิดข้อห้ามคำสั่งสอนของสงฆ์ที่เรียกว่าพระธรรมวินัย (๔) เรื่องที่จะต้องจัดทำให้เสร็จ ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ชนิดคือ (๑) กิจที่เป็นพิธีกรรม ได้แก่การบวช การรับภิกษุ เป็นต้น (๒) กิจที่จะต้องชำระแก้ไขสะสางให้เสร็จเพราะเป็นเหตุวุ่นวายซึ่งกิจนี้เรียกว่า การลงนิคหกรรม ซึ่งมี ๒ ประเภทคือ (๑) นิคหกรรมโดยทั่วไป (๒) นิคหกรรมแบบพิเศษ โดยการลงนสาสนากรรมจะต้องเป็นไปตามข้อกำหนดว่าด้วยการแก้ไขข้อพิพาทคือต้องลงต่อหน้าพร้อมหน้า บุคคล วัดฤๅณ เป็นต้น

๒. โครงสร้างด้านวิธีการแก้ไขข้อพิพาทในกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทในสมัยพุทธกาล เรียกว่า อธิกรณ์สมถะ หมายถึง การแก้ไขข้อพิพาทให้อธิกรณ์ให้ยุติหรือให้จบลงโดยมีวัตถุประสงค์ของการแก้ไขข้อพิพาทคือ (๑) การให้ความยุติธรรมแก่ผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา (๒) การรักษาพระธรรมวินัย ด้วยการสร้างความยุติธรรมให้เกิดกับกระบวนการแก้ไขข้อพิพาท (๓) ปกป้องคนดีกำจัดหรือลงโทษคนชั่ว เป็นต้น โดยวิธีการแก้ไขข้อพิพาทหรืออธิกรณ์สมถะนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแบ่งไว้เป็น ๗ ประการซึ่งสามารถนำไปใช้แก้ไขข้อพิพาทอธิกรณ์ทั้ง ๔ หมวดได้ดังนี้

๑) หมวดวิวาทาธิกรณ์ แก้ไขโดยใช้วิธีสัมมุขาวินัย ๓ วิธีคือ (๑) โดยการตกลงกัน (๒) โดยการตั้งผู้มีความยุติธรรมขึ้นพิจารณา (๓) การใช้อำนาจสงฆ์ นอกจากนั้นก็ยังมีกฎหมายวิธีคือการจับฉลากและติณณวัตการวินัย

^{๑๖๒} วิ.ม. (บาลี) ๔๑๗/๓๐๕-๓๐๗, วิ.ม. (ไทย) ๔๑๗/๕๒๖-๕๒๗, อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๗๖/๘๖-๘๘, อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๖/๑๓๔, ขุ.มหา. (บาลี) ๒๙/๓/๕-๗, ขุ.มหา. (ไทย) ๒๙/๓/๗-๘, จุ.จุ. (บาลี) ๓๐/๑๔๗/๑๔๔-๑๔๕, จุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๑๔๗/๔๖๙-๔๗๐, ม.ม. (บาลี) ๒๓๕-๒๓๗/๑๔๗-๒๐๐, ม.ม. (ไทย) ๒๓๕-๒๓๗/๒๔๗-๒๔๙, วิ.อ. ๒/๔๑๗/๔๑๘-๔๑๙, ม.ม.อ. ๒/๒๓๔/๙-๑๐.

- ๒) หมวดอนุนาหาธิกรณ แก่ไขโดยใช้วิธีสติวินัย และอมุพหวินัย
 ๓) หมวดอาบัติตาธิกรณ แก่ไขโดยใช้วิธีปญญาตกระณะและตัสสปาปิยสิกา
 ๔) หมวดกัจจาธิกรณ ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ประเภท หลักคือ ๑.) ประเภทพิธีกรรม ๒.) ประเภทนิคกรรม ซึ่งมี ๒ ชนิดคือ นิคกรรมแบบมีเงื่อนไขและนิคกรรมแบบไม่มีเงื่อนไข ทั้งหมดนี้แก้ไขโดยใช้วิธีสัมมุขวินัย คือพิจารณาพร้อมหน้าสงฆ์ เป็นต้น

จากการกล่าวมาทั้งหมดจะพบว่ากระบวนการแก้ไขปัญหาคือพิพาทแม้ว่าจะมีวิธีการที่มีความหลากหลาย สามารถที่จะสรุปได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑) การแก้ไขปัญหาคือพิพาทแบบไม่มีเงื่อนไข กระบวนการแก้ไขปัญหาคือพิพาทในลักษณะที่ไม่มีเงื่อนไข หมายถึง กระบวนการแก้ไขที่ไม่มีการวางเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดได้ปฏิบัติ ภายหลังจากคณะสงฆ์ได้มีคำตัดสินมาแล้วแต่จะลงโทษผู้กระทำผิดทันทีเมื่อผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษหรือผู้ที่ถูกกล่าวหาได้รับการตัดสินว่าไม่มีความผิด ก็จะได้รับการประกาศรับรองความบริสุทธิ์แล้วก็ถือว่ากระบวนการแก้ไขปัญหาคือพิพาทนั้นยุติหรืออิกรณที่เกิดขึ้นนั้นยุติ ซึ่งได้แก่ สัมมุขวินัย (วิวาหาธิกรณ, และนิคกรรมประเภทนาสนา) สติวินัย, อมุพหวินัย, เภยยสิกา, ปญญาตกระณะ, ตินณวัตถการวินัย

๒) ลักษณะของการแก้ไขปัญหาคือพิพาทแบบมีเงื่อนไข สำหรับการแก้ไขปัญหาคือพิพาทโดย อธิกรณสมถวิธีก็ได้มีการกำหนดรูปแบบการแก้ปัญหามีการวางเงื่อนไขไว้ให้ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษก่อนจนสำนักได้เมื่อมาแจ้งแก่สงฆ์ก็ได้รับการยกโทษ แต่ถ้าไม่ทำตามเงื่อนไขก็จะไม่ได้รับการยกโทษ ได้แก่ รูปแบบการแก้ไขปัญหาคือพิพาทแบบตัสสปาปิยสิกากรรมในอาปัตตาธิกรณ และแบบสัมมุขวินัยในนิคกรรมที่สงฆ์จะฟังลงแก่ผู้ประพฤติดละเมิดพระธรรมวินัย เป็นต้น

๓) กระบวนการแก้ไขปัญหาคือพิพาทแบบพิเศษ เรียกว่า นาสนา ซึ่งเป็นวิธีการบังคับให้สึกโดยอำนาจสงฆ์ วิธีการแก้ไขปัญหาคือพิพาทแบบนี้จัดเป็นการลงนิคกรรมแบบไม่มีเงื่อนไขหรือไม่เป็นไปตามลักษณะของการลงนิคกรรม (สัมมุขวินัย) โดยทั่วไป นิคกรรมประเภทนาสนาเป็นกระบวนการลงโทษอย่างหนึ่งที่มีลักษณะของการบังคับให้ผู้กระทำผิดด้วยการละเมิดพระธรรมวินัยต้องสละสมณะเพศ เมื่อภิกษุรูปนั้นสึกก็ถือว่าอิกรณได้ยุติลง

๓.๘ แนวคิดเกี่ยวกับนิติกรในสมัยพุทธกาล

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสร้างนิติกรในสมัยพุทธกาล โดยศึกษาจากโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ผู้วิจัยพบกระบวนการแก้ปัญหาคืออิกรณด้วยอธิกรณสมถวิธี เป็นที่มาของพระวินัยธร เปรียบได้กับนิติกรในสมัยปัจจุบัน จึงได้นำประเด็นที่สำคัญ ๆ ของกระบวนการแก้ไขปัญหาคืออิกรณสมถวิธีดังต่อไปนี้

๓.๘.๑ เป้าหมายของอธิกรณสมถวิธีมีเพื่อรักษาพระธรรมวินัย

สำหรับเจตนารมณ์ของอธิกรณสมถวิธีนั้นเราจะ พบว่า มีเจตนารมณ์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาคืออิกรณที่เนื่องด้วยพระธรรมวินัย โดยมีพระวินัยธร

๑) ปัญหาเกี่ยวกับพระธรรมได้แก่ การคัดค้านหรือปฏิเสธหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น การปฏิเสธว่านิพพานมิใช่อนัตตา แต่นิพพานเป็นอัตตา เป็นต้น ซึ่งผิดจากหลัก การของพระพุทธศาสนา ปัญหาเช่นนี้เรียกว่าปัญหาพระธรรม

๒) ปัญหาพระวินัยได้แก่ปัญหาข้อโต้แย้งกันระหว่างภิกษุ ๒ พวกว่า การทำเช่นนี้เป็นวินัย ส่วนการทำแบบนี้ไม่ใช่พระวินัย สิ่งนี้พระตถาคตตรัสไว้ สิ่งนี้พระตถาคตไม่ได้ตรัสไว้ เป็นต้น^{๑๖๓} ปัญหาเช่นนี้เรียกว่าปัญหาพระวินัย รูปแบบการแก้ไขปัญหาคือการตั้งปัญหาขึ้นมุ้งที่จะแก้ไขปัญหาทั้ง ๒ ประการนี้เป็นหลัก คือ (๑) เพื่อเป็นการรักษาคุ้มครองพระธรรมวินัยให้มีความศักดิ์สิทธิ์ให้คนเคารพยำเกรง (๒) มีเจตนารมณ์ในการให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการไต่สวนหาข้อเท็จจริงในการแก้ไขปัญห แต่ละประเภทเพื่อจะลงโทษคนผิดและคุ้มครองคนที่บริสุทธิ์เช่นการแก้ไขปัญหาการฟ้องร้องผู้ไม่มีความผิดด้วยเรื่องอันไม่มีมูลซึ่งจัดอยู่ในลักษณะของการใส่ร้ายร้ายสีกันของคนในสังคม^{๑๖๔} หรือปกป้องผู้กระทำผิดขณะไม่มีสติเป็นบ้าไม่รู้ตัวเองขณะทำความผิด^{๑๖๕} หรือการประกาศโทษของผู้ก่อความวุ่นวายในสงฆ์ว่าไม่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์^{๑๖๖} เป็นต้น (๓) มีเจตนารมณ์เพื่อที่จะใช้เป็นวิธีการในการประกอบกิจกรรมที่สงฆ์พึงจะทำให้ถูกต้องตามธรรมเนียมหรือตามแนวทางพระธรรมวินัย เช่น การบรรพชาอุปสมบท เป็นต้น (๔) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยเพื่อให้สังคมสงฆ์ได้ยึดเป็นรูปแบบในการปฏิบัติว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ อะไรถูก อะไรผิด และการพึงสังวรระวังในการกระทำผิดนั้น ๆ

จากการกล่าวมาจะพบว่าอธิกรณ์สมณะแม้จะมีเจตนารมณ์ที่สามารถจะอธิบายได้หลากหลาย แต่เมื่อสรุปรวมแล้วก็มีเพียงประการเดียว คือ การมุ่งรักษาค้ำครองพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์นั่นเอง

๓.๘.๒ กระบวนการแก้ไขปัญหา และอำนาจในการใช้แก้ปัญหาคือเป็นอำนาจของพระธรรมวินัย

สำหรับการกำหนดรูปแบบการแก้ไขปัญหาคือการกำหนดปัญหาวัวเป็น ๔ หมวด ได้แก่ (๑) หมวดการทะเลาะวิวาท (๒) หมวดการฟ้องร้องกล่าวหา (๓) หมวดการละเมิดอาบัติ (๔) หมวดกิจที่สงฆ์พึงทำ แล้วจึงมีการกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาวัวทั้งหมด ๗ ประการ โดยใช้สำหรับการแก้ไขปัญหาวัวทั้งหมดซึ่งจะมีวิธีการดำเนินการแก้ไขที่เหมาะสมและสอดคล้องกับปัญหาแต่ละประเภท

อำนาจในการใช้แก้ปัญหาคือเป็นอำนาจของพระธรรมวินัย

ในการศึกษาการแก้ไขปัญหาคือการมีความจำเป็นจะต้องศึกษาเรื่องอำนาจว่าคณะสงฆ์ได้ใช้การแก้ปัญหานั้นอาศัยอำนาจอะไร ซึ่งจากการศึกษามาทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่าคณะสงฆ์ได้ใช้อำนาจในการแก้ไขปัญหาดังนี้

๑) อำนาจของพระธรรมวินัย ได้แก่ อำนาจอันเกิดจากหลักธรรมอันเนื่องมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ที่เรียกว่า เป็นอำนาจโดยธรรมกล่าวคือเป็นอำนาจที่เกิดจากความศรัทธาเลื่อมใสแล้วปฏิบัติตามแนวทางคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจนบรรลุผลนิพพานและสามารถใช้ความรู้

^{๑๖๓} วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๙๓-๒๙๖/๒๒๖-๒๒๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๙๓-๒๙๖/๓๔๒-๓๔๕.

^{๑๖๔} ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๔๔/๓๔, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๔๔/๕๓.

^{๑๖๕} ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๕๐/๓๖, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๕๐/๓๖, วิ.จู. (บาลี) ๖/๑๔๖/๑๗๕, วิ.จู. (ไทย)

๖๑๔๖/๓๔๐

^{๑๖๖} วิ.จู. (บาลี) ๗/๓๓๖-๓๓๘/๑๒๓-๑๒๖, วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๓๖-๓๓๘/๑๘๐-๑๘๕.

ไปในการแก้ไขปัญหาวีรุตและสังคมได้ ซึ่งคณะสงฆ์ใช้อำนาจนั้นภายใต้ความเคารพในการตรัสรู้ของพระพุทธองค์และถือว่าเป็นอำนาจหลักที่สังคมจะต้องให้ความเคารพ^{๑๖๗} สงฆ์จะใช้อำนาจชอบด้วยพระธรรมวินัย (คือหลักการที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตและทรงห้าม) ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการบริหารคณะมาตลอดโดยมีสงฆ์เป็นผู้ใช้อำนาจนี้

๒) อำนาจแฝงอันเกิดจากความเป็นเอกภาพของสงฆ์ อำนาจข้อนี้เป็นอำนาจที่เกิดมาจากพระธรรมวินัยกล่าวคือเมื่อสังคมสงฆ์เคารพในพระธรรมวินัยก็สามารถยึดโยงกันเป็นเอกภาพจนมีอำนาจในการต่อรองหรือใช้ในการแก้ไขปัญหาก็อบทุกประเภทได้ เช่น กรณีการลงโทษพระภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงนิคหกรรมด้วยเงื่อนไข ๑๘,๔๓,๔๒ ข้อ ซึ่งเป็นข้อห้ามที่สมาชิกในสังคมสงฆ์จะต้องร่วมกันลงโทษด้วยหวังว่าจะทำให้เขาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้^{๑๖๘} ซึ่งถ้าภิกษุมีความเป็นเอกภาพเช่นนี้ก็จะทำให้อำนาจที่เข้มและบีบบังคับภิกษุผู้กระทำความผิดและถูกลงโทษนั้นสำนึกกลับตัวได้ แต่ถ้าภิกษุไม่มีความเป็นเอกภาพแล้วการลงโทษด้วยการลงนิคหกรรมนั้นก็จะเป็นผลแต่ประการใด การที่สมาชิกในสังคมสงฆ์มีความเป็นเอกภาพภายใต้พระธรรมวินัยเดียวกันแล้วย่อมมีอำนาจในการใช้รูปแบบแก้ไขปัญหาวีรุตให้ประสบผลสำเร็จได้ เช่น กรณีการคว่ำบาตรคฤหัสถ์^{๑๖๙} ดังนั้น อำนาจแฝงจึงเป็นอำนาจที่เกิดมาจากความเคารพในพระธรรมวินัยหรือความเคารพในการตัดสินใจและมติของสงฆ์

๓.๘.๓ การแก้ไขปัญหโดยสังฆสภาเป็นกรอบในการดำเนินการ

เป็นที่ทราบกันว่าในการดำเนินการแก้ไขปัญหาวีรุต (ยกเว้นอาบัติเล็กน้อยในอาปัตตาธิกรณ์) จะสำเร็จลงไม่ได้ถ้าหากไม่ผ่านสภาหรือการประชุมสงฆ์เพื่อลงมติในการแก้ไขปัญหานั้นที่ตั้งของสภาในสมัยพุทธกาล คือ เขตพัทธสีมาที่ใช้ประกอบสังฆกรรม และจะพบว่าในโครงสร้างของการบริหารคณะสงฆ์ตามระบอบสังฆสภาหรือสังฆาธิปไตยนั้นจะต้องมีสภาเป็นศูนย์ในการบริหารปกครอง การตัดสินใจหรือการแต่งตั้งผู้ที่มาทำกิจของสงฆ์จะต้องผ่านมติของสภาเป็นอันดับแรกก่อน เรื่องใดก็ตามที่เป็นปัญหาและกระทบต่อความมั่นคงของพระธรรมวินัยล้วนแต่ต้องเป็นกิจที่สงฆ์พึงจะกระทำภายใต้ระบอบของสภาแทบทั้งสิ้นและหากไม่ได้ดำเนินการผ่านทางสภาหรือมีสภาเป็นที่ยดำเนินการแล้วก็ถือว่าแก้ไขปัญหานั้นไม่ถูกต้องหรือไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยเลย^{๑๗๐} ดังนั้น สภาจึงมีความสำคัญต่อการบริหารคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง และถ้าหากสังฆสภามีมติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วก็ถือว่าสงฆ์ทั้งมวลจะต้องปฏิบัติตามจะคัดค้านหรือรื้อฟื้นไม่ได้^{๑๗๑} ยกเว้นเสียจากการดำเนินการของคณะสงฆ์ในสถานนั้นไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย ในกรณีนี้สามารถที่จะคัดค้านหรือรื้อฟื้นได้^{๑๗๒}

^{๑๖๗} อง.ฉก.ก. (ไทย) ๒๒/๓๒/๔๗๘, วิ.ปริ. (ไทย) ๘/๒๗๑/๓๖๓, อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๑/๓๔, อง.จตุกก.อ. ๒๑/๒๔๘.

^{๑๖๘} วิ.จุ. (บาลี) ๗/๓๓๖-๓๓๘/๑๒๓-๑๒๖, วิ.จุ. (ไทย) ๗/๓๓๖-๓๓๘/๑๘๐-๑๘๕, วิ.จุ. (บาลี) ๗/๒๖๕-๒๖๖/๔๕-๔๘, วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๖๕-๒๖๘/๒๗-๒๘, วิ.จุ. (บาลี) ๗/๔๔๕/๒๘๑-๒๘๔, วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๔๕/๓๘๖-๓๙๐.

^{๑๖๙} อง.อภุฏก. (บาลี) ๒๓/๘๗/๒๘๕-๒๘๖, อง.อภุฏก. (ไทย) ๒๓/๘๗/๔๑๕, อง.อภุฏก.อ. ๓/๘๗/๒๘๓, วิ.จุ. (บาลี) ๖/๓๓๖-๓๖/๔๔-๔๖, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๓๖/๗๗-๗๘.

^{๑๗๐} วิ.ป (บาลี) ๘/๓๔๐/๓๑๗, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๔๐/๕๒๐.

^{๑๗๑} วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๔๑/๓๑๗-๓๑๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๔๑/๕๒๐.

^{๑๗๒} วิ.ป. (บาลี) ๘/๓๔๐/๓๑๖, วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๔๐/๕๒๐.

อธิกรณ์ทุกอย่างจะต้องทำต่อหน้าอย่างน้อยจำเลยโจทก์และวัดอุทยานเป็นต้น ซึ่งจะถือว่าถูกต้องและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย

๓.๘.๖ เน้นการยอมรับในผลการวินิจฉัยของสังฆสภา

การดำเนินการของสังฆสภาในการแก้ไขอธิกรณ์แต่ละครั้งสังฆจะต้องประกาศให้สังคมได้ทราบโดยทั่วกันและถือว่ามติสังคมนั้นเป็นที่สุด สมาชิกในสังคมจะต้องยอมรับโดยสังฆสภาจะแต่งตั้งภิกษุรูปหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เหมือนเลขานุการสังฆสภาเป็นผู้นำเรื่องหรือผลการตัดสินของสภาไปแจ้งแก่สมาชิกในสังคมในเขตอารามอื่นได้ทราบโดยทั่วกันและมติดังกล่าวย่อมเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป โดยภิกษุผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวจะต้องมีลักษณะของผู้ฉลาดพูดฉลาดในการเข้าหาบุคคลที่ถูกสงฆ์ลงโทษไม่เย่อหยิ่งและสามารถที่จะใช้คำพูดให้อีกฝ่ายเข้าใจถึงเรื่องราวต่าง ๆ ได้ เช่น กรณีการแจ้งข่าวการลงนิคหกรรมคว่ำบาตรแก่พระเจ้าลิจฉวีที่สนับสนุนพระภิกษุที่ร่วมกันใส่ร้ายพระทัพพมัลลกุลบุตรในข้อหาที่เลื่อนลอย^{๑๗๘} ผู้ที่ทำหน้าที่ในการแจ้งข่าวก็คือพระอานนท์เถระ^{๑๗๙} ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวให้ถือว่าสังฆจะต้องมีเอกภาพคือยึดเอามติสังฆเป็นหลักไม่คลอนแคลนและไม่แตกแยกมีความสามัคคีพร้อมเพรียงตามหลักอภิธานิยธรรม^{๑๘๐} ทำให้เกิดความเข้มแข็งและมีอำนาจต่อรองสูงซึ่งจะมีผลต่อการแก้ไขปัญหาค่อนข้างสูงซึ่งการที่จะทำให้สังคมมีเอกภาพจะต้องให้ข้อมูลกับสังคมโดยละเอียดเพื่อป้องกันข้ออ้างจากสงฆ์บางกลุ่มว่าไม่รู้เรื่อง และเป็นเหตุให้ภิกษุผู้กระทำผิดถือเป็นช่องทางในการดำเนินการเพื่อหาข้อโต้แย้งได้ แต่ถ้าสงฆ์ให้ข้อมูลแก่สังคมโดยละเอียดรอบครอบทั่วถึงแล้วก็จะทำให้สงฆ์ทั้งปวงมีเอกภาพมีพลังอำนาจในการต่อรองและบีบบังคับให้ฝ่ายที่ถูกลงโทษยอมจำนนเช่นกรณีของพระเจ้าลิจฉวีถึงกับร้องไห้เสียใจเมื่อได้ข่าวว่าจนถูกสงฆ์คว่ำบาตร^{๑๘๑} ซึ่งการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการของสังฆสภานั้นคล้าย ๆ กับการประกาศผลของมติที่ประชุมสันนิบาตสภาของกษัตริย์รัฐสามัคคี^{๑๘๒} อันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการแก้ไขปัญห่อธิกรณ์ในสมัยพุทธกาลได้รับอิทธิพลจากรูปแบบการดำเนินการปกครองรัฐสามัคคีธรรมโดยตรง และการใช้ข้อมูลกับสังคมดังกล่าวก็ถือว่าเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งของสังคมที่สงฆ์ยุคหลังพึงจะเอาเป็นแบบอย่าง

๓.๘.๗ เน้นหลักการแก้ไขปัญหาคด้วยการใช้เสียงข้างมาก

มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการดำเนินการแก้ไขปัญห่อธิกรณ์ในสมัยพุทธกาลก็คือ การถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ (เยภยยสิกา) แต่คำว่าเสียงข้างมากนั้นมิใช่เสียงข้างมากตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตย แต่เป็นเสียงข้างมากแบบธรรมาธิปไตยคือให้ถือเสียงข้างมากของฝ่ายวินยวาที (ฝ่ายมีความเห็นเข้าข้างพระธรรมวินัย) ฝ่ายธรรมวาที (ฝ่ายที่เคารพพระธรรม) เป็นเกณฑ์ แม้ใน

^{๑๗๘} ม.อุปริ. (บาลี) ๑๔/๔๔/๓๔, ม.อุปริ. (ไทย) ๑๔/๔๔/๕๓.

^{๑๗๙} วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๖๐-๒๖๑/๒๐-๒๔, วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๖๐-๒๖๑/๓๐-๓๓.

^{๑๘๐} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๓๖/๖๘ – ๗๐, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๑-๘๕, อัง.สตตก. (บาลี) ๒๓/๒๓/๑๙ – ๒๐, อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๒๓/๓๗-๓๘.

^{๑๘๑} อัง.อฏฐก. (บาลี) ๒๓/๘๗/๒๘๕-๒๘๖, อัง.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๘๗/๑๔๕, วิ.จู. (บาลี) ๖/๓๙/๕๑-๕๒, วิ.จู. (ไทย) ๖/๓๙/๗๗-๗๘.

^{๑๘๒} ปรีชา ช่างขวัญยืน, *ทรงสนะทางการเมืองในพระพุทธศาสนา*, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๘. หน้า ๗.

บางครั้งการตัดสินใจใด ๆ จะพบว่าฝ่ายธรรมวาทิ (ฝ่ายที่ไม่เคารพพระธรรมวินัย) มีจำนวนมากกว่าก็ให้แก้ไข โดย (๑) ยกเลิกการลงมตินั้นเสียเพราะถ้าลงมติฝ่ายวินัยวาทิกี่แพ้ (๒) ให้มีผู้ให้ข้อมูลแก่ผู้ลงคะแนนว่า ต้องลงคะแนนแก่ฝ่ายธรรมวาทิเท่านั้น (๓) ให้ใช้ฝ่ายธรรมวาทิซึ่งมีจำนวนมากกว่าไปดำเนินการแก้ไข^{๑๘๓} วิธีการนี้ถ้านำหลักประชาธิปไตยมาวัดก็ถือว่าไม่เป็นประชาธิปไตยเพราะไม่เคารพเสียงข้างมาก ถ้าพิจารณาตามหลักประชาธิปไตยหรือการยึดพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ ถือว่าถูกต้อง เพราะเสียงข้างมากนั้นจะต้องเข้าข้างฝ่ายพระธรรมวินัยเท่านั้น เพราะถ้ายึดตามหลักประชาธิปไตยหากฝ่ายที่เห็นผิดไม่เคารพพระธรรมวินัยมีมากกว่าก็จะเป็นฝ่ายชนะ พระธรรมวินัยก็จะถูกย่ำยี ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาดังกล่าว การยึดเสียงข้างมากจึงยึดจากฝ่ายธรรมวาทิเป็นสำคัญ

จากการที่กล่าวมานั้นจะพบว่าการแก้ไขปัญหาในบางครั้งหากเห็นว่าผู้กระทำความผิดต่อพระธรรมวินัยนั้นมีจำนวนมากและเข้มแข็งกว่าการที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาก็ต้องนำสมาชิกไปให้มีจำนวนมากกว่าฝ่ายธรรมวาทินั้นเพื่อที่จะได้ใช้จำนวนคนมากกว่าข่มให้ฝ่ายตรงข้ามยอมแพ้หรือสำนึกได้^{๑๘๔} แต่ถ้าฝ่ายธรรมวาทิที่มีจำนวนมากกว่าฝ่ายวินัยวาทิหลายเท่าจนเรียกว่า มหาสังฆิกะ คือมีพวกมากกว่าก็ให้แยกตัวออกมาทำสังฆกรรมกับฝ่ายวินัยวาทิที่มีอยู่และลงประกาศนัยกรรมแก่ฝ่ายตรงข้ามว่าไม่ใช่ฝ่ายที่ผิดพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์ เช่น กรณีของการสังคยานาครั้งที่ ๒^{๑๘๕} ซึ่งก็ต้องยอมรับว่าในบางครั้งผู้ที่ย่ำยีพระธรรมวินัยก็มีมากกว่าจนเหลือกำลังที่ฝ่ายธรรมวาทิจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้จึงต้องออกมาทำการแก้ไขและพึงรักษาพระธรรมวินัยให้คงอยู่ได้

๓.๘.๘ เน้นการรับอิทธิพลโดยเร็วมิให้ยืดเยื้อยาวนาน

หลักสำคัญอีกประการหนึ่งของกระบวนการแก้ไขปัญหาคือการรับอิทธิพลโดยเร็วไม่ให้เกิดการยืดเยื้อจนลุกลามเป็นเรื่องราวใหญ่โต โดยการแก้ไขปัญหานั้น ไม่ว่าจะใช้รูปแบบการแก้ไขปัญหาโดยวิธีใดหรือแก้ปัญหามากเท่าใด ก็มีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์อยู่ที่การทำให้อิทธิพลนั้นยุติลงในเวลาอันสั้นและมีความยุติธรรมซึ่งเหตุที่มีการวางธงว่าจะต้องให้อิทธิพลยุติลงในระยะเวลาเร็วก็คือ (๑) เพื่อป้องกันมิให้เกิดการโกลาหล และการก่ออิทธิพลอย่างอื่นขึ้นอีก เพราะอิทธิพลในพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ ประเภทคือ วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ และกัจจาธิกรณ์นั้นเป็นอิทธิพลที่มีความเชื่อมโยงกันกล่าวคือ ถ้าเกิดอิทธิพลใดขึ้นแล้วไม่แก้ไขให้ยุติลงก็จะกลายเป็นฉนวนให้เกิดอิทธิพลอื่น ๆ ขึ้นตามมา เช่น ถ้าภิกษุวิวาทกันด้วยเรื่องพระธรรมวินัยจัดเป็นวิวาทาธิกรณ์ เมื่อทั้ง ๒ ฝ่ายมีทัศนคติต่างกัน มีความโกรธเคืองก็พ้องกันด้วยเรื่องต่างๆ มีการตั้งอาบัติเป็นต้นจัดเป็นอนุวาทาธิกรณ์ ต่อมาการฟ้องร้องก็เป็นเหตุให้ต้องอาบัติจัดเป็นอาปัตตาธิกรณ์ และเมื่อต้องอาบัติก็ต้องมีการแก้ไข เช่น ถ้าต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วสงฆ์จำเป็นต้องชำระด้วยการทำสังฆกรรม การกระทำดังกล่าวจัดเป็นกัจจาธิกรณ์ หรือเกิดการแก่งแย่งจนต้องมีการลงนิคหกรรมข้อใด

^{๑๘๓} วิ.ม. (บาลี) ๑/๔๓๑-๔๓๖/๓๒๑-๓๒๘, วิ.ม. (ไทย) ๑/๔๓๑-๔๓๖-๔๕๙-๔๖๗, วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๑-๓๒/๒๖-๔๓, วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๑-๓๒/๓๙-๖๕.

^{๑๘๔} วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๑-๓๒/๒๖-๔๓, วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๑-๓๒/๓๙-๖๕.

^{๑๘๕} วิ.จู. (บาลี) ๗/๔๔๖-๔๕๘/๒๘๖-๓๐๔, วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๔๖-๔๕๘/๓๙๓-๔๑๙.

ข้อหนึ่งจัดเป็นกิจจาธิกรณเช่นเดียวกัน^{๑๘๖} ดังนั้น ถ้าอธิกรณบางอย่างเกิดขึ้นแล้วถ้าไม่มีการชำระปล่อยให้อยู่ก็ยิ่งจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาได้ (๒) การลุกลามของอธิกรณทำให้เกิดความแตกสามัคคีและอาจกลายเป็นสังฆเภทได้ในเมื่อไม่มีการดำเนินการแก้ไขให้ยุติโดยเร่งด่วนเพราะความหมักหมมของปัญหาย่อมก่อให้เกิดความยุ่งยากในการการแก้ไข (๓) การที่อธิกรณยืดเยื้อย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคง ความเชื่อมั่นต่อพระธรรมวินัยและศรัทธาที่มหาชนมีต่อพระพุทธศาสนาได้ เพราะเมื่อเกิดการทะเลาะวิวาทและก่อความบาดหมางกันขึ้นในหมู่ภิกษุและไม่อาจจะแก้ไขย่อมเป็นเครื่องวัดได้ว่าพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ไม่มีความหมายเนื่องจากไม่สามารถที่จะยังความวุ่นวายดังกล่าวให้สงบลงได้ อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุผู้เชื่อว่าเป็นผู้สงบเมื่อมีการทะเลาะดุด่าว่ากล่าวฟ้องร้องกันด้วยเหตุอันไม่ควรย่อมเป็นกิริยาอาการที่ไม่เหมาะสมด้วยสมณสาธูปอันเป็นภาพลักษณ์ของผู้สงบและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชาวบ้านหรือประชาชนโดยทั่วไป^{๑๘๗} เมื่อประชาชนพบเห็นความวุ่นวายและกิริยาอันขัดต่อภาพลักษณ์ที่คาดหวังดังกล่าวก็จะเบื่อหน่ายและคลายความศรัทธาลงไปได้ซึ่งโทษดังกล่าวพระพุทธองค์ตรัสเสมอๆ ว่า นั้นไม่ใช่ทางที่จะทำคนที่เลื่อมใสให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น ทำคนที่ไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส แต่เป็นพฤติกรรมที่ทำลายภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาโดยแท้จริง เมื่อประชาชนทั่วไปไม่เคารพก็จะนำไปสู่การปฏิเสธไม่ให้การอุปถัมภ์บำรุงทำให้พระภิกษุได้รับความยากลำบากและนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในที่สุดได้ ด้วยเหตุผลและความจำเป็นทั้ง ๓ ประการดังกล่าวจึงเป็นเหตุที่สังฆจะต้องใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาเพื่อระงับอธิกรณที่เกิดขึ้นโดยเร็วไม่ปล่อยให้อยู่ยาวนานเพราะจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาได้

๓.๘.๙ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

สำหรับประเด็นเรื่องโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลสามารถแบ่งการปกครองออกเป็น ๓ ส่วน คือ ๑) การปกครองส่วนกลาง ๒) การปกครองส่วนภูมิภาค และ ๓) การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้แก่ การบริหารปกครองมีพระพุทธองค์ทรงเป็นพระธรรมเสนาบดีหรือสังฆนายกในฐานะที่ทรงใช้อำนาจในการบริหารปกครองทั้ง ๓ ส่วน คือ

๑.๑) ก) อำนาจบริหาร ได้แก่ การที่ทรงบริหารปกครองคณะสงฆ์มาตั้งแต่ต้น ข) อำนาจนิติบัญญัติ ได้แก่ การที่ทรงบัญญัติพระวินัย และระเบียบที่เนื่องด้วยพระวินัยนั้นสำหรับการเอื้ออำนวยให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติไปสู่แนวทางแห่งการหลุดพ้น ค) อำนาจตุลาการ ได้แก่ ทรงใช้อำนาจในการวินิจฉัยอธิกรณต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดและยกย่องผู้มีศีลสมบูรณ์ นอกจากนั้นแล้ว พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไว้ในตำแหน่งรองประธานฝ่ายบริหารและฝ่ายวิชาการ โดยที่พระโมคคัลลานะอยู่ในฝ่ายบริหาร พระสารีบุตรอยู่ในฝ่ายวิชาการ

^{๑๘๖} วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๘๙/๒๒๓, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๘๙/๓๘๘-๓๘๐.

^{๑๘๗} วิ.ม. (บาลี) ๕/๔๕๖/๒๓๖, วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๕๖/๓๔๑, วิ.จุ. (บาลี) ๖/๕๖/๗๐-๗๑, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๕๖/๑๐๘.

เพราะเป็นผู้มีสติปัญญาเฉียบแหลม และทรงแต่งตั้งให้พระอานนท์เป็นพระอุปัฏฐากคือตำแหน่งเลขานุการการปกครอง^{๑๘๘} โดยพระอานนท์จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระพุทธองค์อย่างใกล้ชิด นอกจากนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแต่งตั้งอสีตมหาสาวกอีก ๘๐ รูป ไว้ในตำแหน่งของกรรมการบริหารคณะสงฆ์ ซึ่งกรรมการทั้ง ๘๐ รูปนี้ เมื่อรวมกับ พระพุทธองค์ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระอานนท์ แล้วก็เป็น ๘๔ รูป รวมกับภิกษุ/ภิกษุณีผู้เป็นอริยบุคคลอีกกว่า ๕๐๐ รูป ซึ่งการดำเนินการบริหารปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางนั้นจะมี ๓ ลักษณะ คือ

(๑) การบริหารคณะสงฆ์ภายในอาราม เนื่องจากระบบการบริหารการปกครองคณะสงฆ์นั้นมีที่ตั้งอยู่ในวัด ดังนั้น การที่จะต้องทำก็คือการบริหารคณะสงฆ์ภายในวัดก่อน ซึ่งจะต้องใช้ระบบอาวุโสคือเคารพกัน ตามอายุพรรษา และแบ่งหน้าที่ในการบริหารตามความถนัด เช่น การแต่งตั้งภิกษุขึ้นเป็นผู้ช่วยทำงานภายในวัดเช่น (๑) ฝ่ายปูอาสนะ^{๑๘๙} (๒) ฝ่ายจัดอาสนะสำหรับพระ^{๑๙๐} (๓) เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัสดุคลัง^{๑๙๑} (๔) เจ้าหน้าที่ฝ่ายรับจีวร^{๑๙๒} (๕) เจ้าหน้าที่แจกจีวร^{๑๙๓} (๖) เจ้าหน้าที่จัดอาหาร (๗) เจ้าหน้าที่จัดกิจนิมนต์ (๘) เจ้าหน้าที่จัดข้าวยาคุ (๙) เจ้าหน้าที่จัดของเล็กน้อย (๑๐) เจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดอาราม (๑๑) เจ้าหน้าที่ฝ่ายควบคุมใช้สามเณร (๑๒) เจ้าหน้าที่จัดวาระคนใช้ภายในวัด (๑๓) เจ้าหน้าที่แจกของขบฉัน^{๑๙๔} หน้าที่ต่าง ๆ เป็นหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้ง จากสงฆ์ นอกจากนั้น ในฝ่ายปกครองก็ต้องมีการแต่งตั้งพระวินัยธรไว้สำหรับแก้ไขปัญหาอธิกรณ์ ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระวินัยธรเอง โดยมีคณะพระอสีตมหาสาวกเป็นกรรมการในการชำระอธิกรณ์ภายในวัดอารามของตน และนอกจากนั้น การบริหารคณะสงฆ์ในอารามก็ต้องมีการแต่งตั้งภิกษุผู้ทำหน้าที่ (๑) เป็นพระอุปัชฌาย์ (๒) เป็นพระนิสสัยจารย์ และเป็นพระธรรมจารย์สำหรับบวชและสั่งสอนดูแลควบคุมพฤติกรรมของพระใหม่ที่บวชไม่นาน (นวกะ)

(๒) การบริหารคณะสงฆ์ในสังฆมณฑล สำหรับการบริหารคณะสงฆ์ในสังฆมณฑลจัดเป็นภาระหน้าที่หลักเพราะถือว่าคณะสงฆ์ส่วนกลางเป็นศูนย์รวมอำนาจการปกครองหรือเป็นบ่อเกิดของพระธรรมวินัย ดังนั้น คณะสงฆ์ส่วนกลางจึงจะต้องทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลและแหล่งของอำนาจในการตัดสินเข้าไปแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นภายในอารามในเมืองอื่น ๆ ที่ไม่อาจจะระงับหรือแก้ไขได้ เช่นกรณีพระชัมมพุกะในทักขิณาศิริที่ประจบคฤหัสถ์และตกแต่งอารามให้วิจิตรโดย ไม่สนใจการปฏิบัติ

^{๑๘๘} บุญทัน ดอกไธสง ศ.ดร, การบริหารเชิงพุทธ :กระบวนการทางพฤติกรรม, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์๒๕๒๘), หน้า ๒๘๖.

^{๑๘๙} วิ.จุ. (บาลี) ๖/๑๘๙-๑๙๒/๒๒๒-๒๒๕, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๑๘๙-๑๙๒/๓๐๐-๓๐๙.

^{๑๙๐} วิ.อ. ๓/๓๑๘/๒๒๘-๓๔๑.

^{๑๙๑} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๔๓/๑๔๔, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๓/๒๐๕-๒๐๖.

^{๑๙๒} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๔๒/๑๔๓, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๓/๒๐๓.

^{๑๙๓} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๔๓/๑๔๕, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๓/๒๐๗.

^{๑๙๔} ตั้งแต่หมายเลข ๖-๑๓ มาใน วิ.ม. (บาลี) ๑/๓๘๐-๓๘๓/๒๘๕-๒๘๘, วิ.ม. (ไทย) ๑/๓๘๐-๓๘๓/๔๑๒-๔๑๕, วิ.จุ. (บาลี) ๖/๑๘๙-๑๙๒/๒๒๒-๒๒๕, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๑๘๙-๑๙๒/๓๐๐-๓๐๙, อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๒๐/๒๒-๒๓, อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๐/๓๑-๓๒, วิ.อ. ๓/๓๒๕/๓๕๗-๓๖๓, วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๔๒/๑๔๒-๑๔๓, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๒/๒๐๓, อง.ปญจก.อ. ๓/๒๗๒/๙๔, อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๒๗๒/๒๖๓-๒๖๕, อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๗๒/๓๙๙.

ธรรม เมื่อชาวเมืองเห็นจึงตีเตียนแล้วมาแจ้งแก่คณะสงฆ์ส่วนกลาง จากนั้น พระพุทธองค์ทรงให้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเดินทางไปแก้ไขหรือชำระในเมืองนั้น^{๑๙๕} หรือในกรณีของพระเทวทัตทำสังฆเภท^{๑๙๖} เป็นต้น พระพุทธองค์ก็ทรงส่งพระอัครสาวกไปแก้ไข

จะเห็นว่าการดำเนินการปกครองของคณะสงฆ์ส่วนกลางต่อคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคนั้นสามารถกระทำได้เลยโดยไม่ต้องรื้อให้เป็นไปตามขั้นตอน ถ้าเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่ร้ายแรง แม้ในกรณีอื่น ๆ ก็เช่นกัน ถ้าคณะสงฆ์ส่วนกลางได้ทราบข่าวว่ามีการประพฤติผิดพระธรรมวินัยจนคณะสงฆ์ในเขตนั้นไม่อาจที่จะระงับได้ ก็จะต้องเดินทางเข้าไปดำเนินการแก้ไขทันที

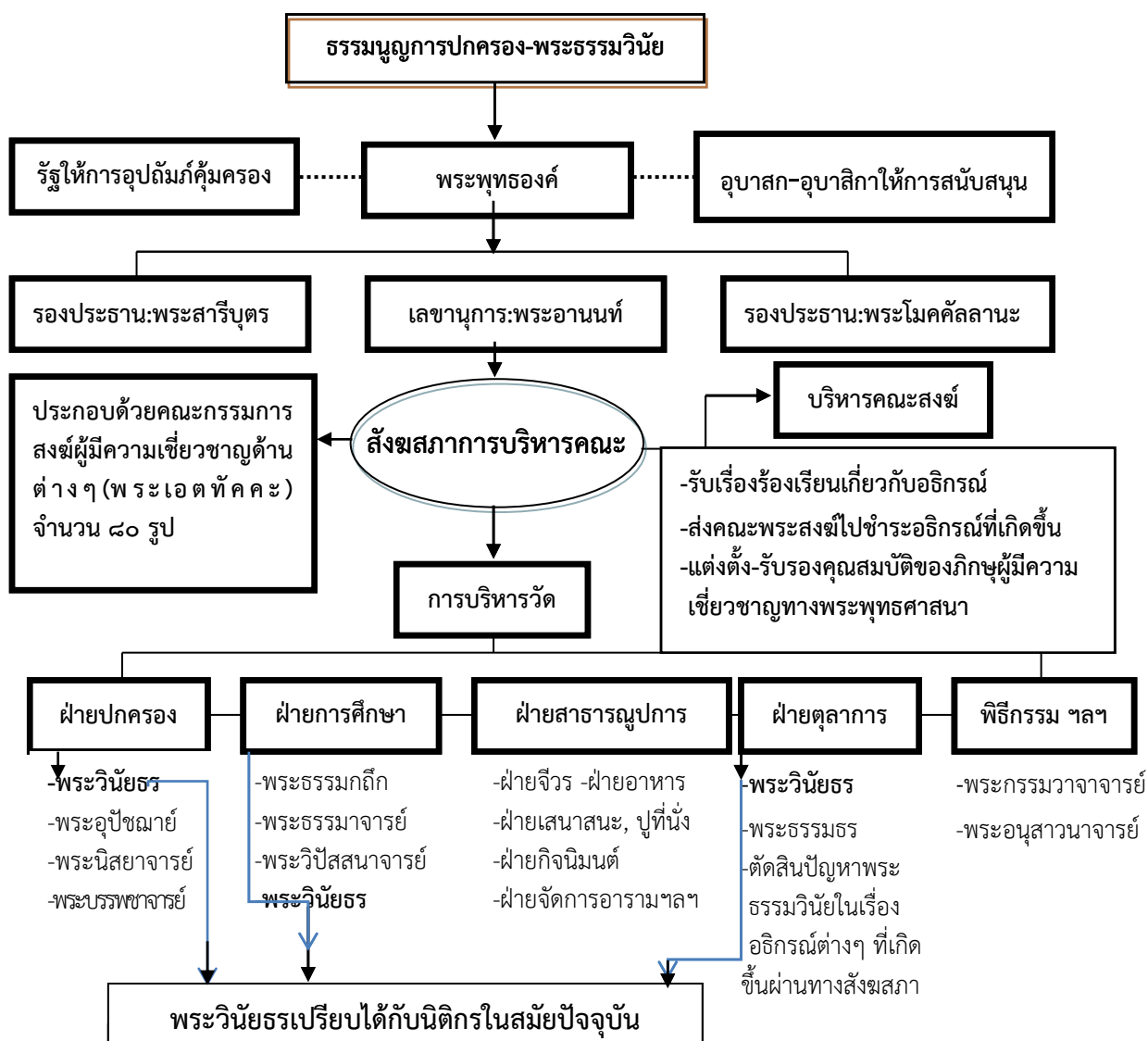
สำหรับช่องทางในการติดต่อหรือรับรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารในการบริหารคณะสงฆ์ในสังฆมณฑลนั้นก็ด้วยการรับฟังคำฟ้องจากผู้เห็นเหตุการณ์เข้ามาแจ้งต่อคณะสงฆ์ส่วนกลางให้ทราบ เมื่อได้รับข้อมูลแล้วคณะสงฆ์ส่วนกลางก็จะพิจารณาและถ้าพบว่าข้อมูลที่ได้รับมีความเป็นจริงคือมีอธิกรณ์เกิดขึ้น^{๑๙๗} ก็จะส่งบุคลากรไประงับภายใต้กรอบของพระธรรมวินัยได้อย่างทันท่วงที ไม่ปล่อยเวลาให้ยาวนานและไม่ทำอธิกรณ์ให้ยืดเยื้อโดยมีคณะสงฆ์ส่วนกลางเป็นศูนย์รวมในเรื่องอำนาจสิทธิขาดในการแก้ไข้ปัญหา

(๓) การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การทำงานของคณะสงฆ์ส่วนกลางนั้นมิได้มีเฉพาะการแก้ไข้ปัญหาเท่านั้น แต่ยังต้องทำงานในด้านการประสานงาน สร้างความเข้าใจให้ข้อมูลกับสังคมด้วย เช่น การให้ความรู้กับผู้นำของรัฐเพื่อให้ผู้นำรัฐมาเป็นกำลังสำคัญของพระศาสนาเพื่อปรับทัศนคติผู้นำรัฐที่จะให้การคุ้มครองพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นๆ โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายของรัฐจะต้องไม่ขัดแย้งกับวิถีแห่งการประพฤติปฏิบัติของสมณพราหมณ์ซึ่งถือว่าเป็นภารกิจหลักที่พระพุทธองค์ทรงทำควบคู่ไปกับการบริหารคณะ นอกจากนี้ คณะสงฆ์ส่วนกลางยังต้องทำความเข้าใจประสานงานกับบรรดาพ่อค้าวานิช เศรษฐี ในรัฐนั้น ๆ ด้วยเพื่อให้เศรษฐีทั้งหลายมีสัมมาทิฐิแล้วจะได้ให้การอุปถัมภ์ปัจจัยอันจะเป็นแบบอย่างที่ดีกับบรรดาประชาชนโดยทั่วไปทั้งในระดับปัญญาชนหรือประชาชนในระดับรากหญ้า การประสานงานเพื่อสร้างความเข้าใจกับบรรดาผู้นำรัฐและเศรษฐีพ่อค้าข้าราชการประชาชนในแว่นแคว้นหรือรัฐว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การบริหารการปกครองคณะเป็นไปด้วยดี ตามโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางในสมัยพุทธกาล มีดังนี้

^{๑๙๕} วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๓-๒๔/๓๐-๓๓, วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๓-๒๔/๔๔-๔๘.

^{๑๙๖} วิ.จู. (บาลี) ๗/๓๓๖/๑๒๔-๑๒๕, วิ.จู. (บาลี) ๗/๓๓๖/๑๘๐-๑๘๒.

^{๑๙๗} การที่คณะสงฆ์ส่วนกลางจะส่งบุคลากรไปแก้ไข้ปัญหาอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นเรื่องที่คณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคไม่อาจจะแก้ไข้ได้เท่านั้น ถ้าคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคหรือท้องถิ่นสามารถแก้ไข้ได้ก็ไม่จำเป็นต้องส่งคณะผู้แก้ไข้อธิกรณ์จากส่วนกลางไป วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๓-๒๔/๓๐-๓๓, วิ.จู. (บาลี) ๖/๒๓-๒๔/๔๔-๔๘.

แผนภาพที่ ๓.๔ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางในสมัยพุทธกาล

จากแผนภาพจะพบว่าหัวใจสำคัญของโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น อยู่ที่การบริหารผ่าน “สภา” หรือ “สังฆสภา” ซึ่งเป็นแหล่งรวมหรือศูนย์กลางในการใช้อำนาจเพื่อการ บริหารปกครองคณะซึ่งก็เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระธรรมวินัยที่ต้องการพระภิกษุ (สมาชิกของสภา) ให้เคารพอำนาจสงฆ์^{๑๔๘}

^{๑๔๘} วิ.ป. (บาลี) ๘/๒๗๑/๒๐๔-๒๐๖, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๑/๓๖๓.

หรือเคารพในมติสงฆ์และการดำเนินการของคณะสงฆ์ผู้ประกอบ สังฆกรรม^{๑๙๙} การปฏิเสธรหรือ คัดค้านมติสงฆ์และคณะกรรมการผู้ดำเนินการนั้นถือว่ามีความผิด จะพบว่าคำว่าสังฆกรรมคือรูปแบบ การดำเนินการบริหารของสังฆสภาในการแก้ไขปัญหาซึ่งพระพุทธองค์ได้แบ่งไว้เป็น ๕ ชุด คือ (๑) คณะกรรมการสภาที่มีสมาชิก ๔ รูป สามารถทำกรรมทุกอย่างได้ยกเว้นอุปสมบท ปวารณา อัมภาน (๒) คณะกรรมการสภาที่มีสมาชิก ๗ รูป สามารถทำกรรมทุกอย่างได้ยกเว้น ปวารณา อัมภาน (๓) คณะกรรมการสภาที่มีสมาชิก ๑๐ รูป สามารถทำกรรมทุกอย่างได้ ยกเว้น อัมภาน (๔) คณะกรรมการสภาที่มีสมาชิก ๒๐ รูป สามารถทำกรรมทุกอย่างได้ และ (๕) คณะกรรมการสภาที่มี คณะกรรมการ ๒๐ รูปขึ้นไป สามารถทำกรรมได้ทุกอย่าง^{๒๐๐}

พระพุทธองค์ได้แบ่งคณะกรรมการไว้เป็น ๕ ชุด เพื่อให้มีความเหมาะสมกับประเภทของ กรรมหรือภาระที่สงฆ์จะพึงดำเนินการและนอกจากนั้น หากพิจารณาเฉพาะองค์ประกอบของสังฆสภา ในสังฆสภาส่วนกลางจะมีคณะกรรมการสภาเกินกว่า ๘๐ รูป โดยเฉพาะพระอสีติมหาสาวก ถือว่าเป็น คณะกรรมการสภาโดยตำแหน่งที่พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งไว้ในฐานะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ (Specialization) ในแต่ละด้าน เช่น ด้านการมีฤทธิ์ ด้านการแสดงธรรม ด้านสมาธิ ด้านการยังความ ศรัทธาให้เกิด ฯลฯ เป็นต้น ส่วนการใช้อำนาจการบริหาร สังฆมณฑลนั้นเป็นการกิจอย่างหนึ่งของสภา ที่จะต้องทำในฐานะที่องค์กรปกครองสงฆ์ส่วนกลางและเป็นศูนย์กลางของพระธรรมวินัย

กระบบการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ใช้ระบบอาวุโสคือเคารพกัน ตามอายุพรรษา และแบ่งหน้าที่ในการบริหารตามความถนัด เช่น การแต่งตั้งภิกษุขึ้นเป็นผู้ช่วยทำงานภายในวัดเช่น (๑) ฝ่ายปูอาสนะ (๒) ฝ่ายจัดอาสนะสำหรับพระ (๓) เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัสดุคลัง (๔) เจ้าหน้าที่ฝ่ายรับ จีวร (๕) เจ้าหน้าที่แจกจีวร (๖) เจ้าหน้าที่จัดอาหาร (๗) เจ้าหน้าที่จัดกิจนิมนต์ (๘) เจ้าหน้าที่จัดข้าว ยา (๙) เจ้าหน้าที่จัดของเล็กน้อย (๑๐) เจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดอาราม (๑๑) เจ้าหน้าที่ฝ่ายควบคุมใช้ สามเณร (๑๒) เจ้าหน้าที่จัดวาระคนใช้ภายในวัด (๑๓) เจ้าหน้าที่แจกของขบฉันหน้าที่ต่าง ๆ เป็น หน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์^{๒๐๑}

นอกจากนั้น ในฝ่ายปกครองก็ต้องมีการแต่งตั้งพระวินัยธรไว้สำหรับแก้ไขปัญหาอธิกรณ์ ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระวินัยธรเอง โดยมีคณะพระอสีติมหาสาวก เป็นกรรมการในการชำระอธิกรณ์ภายในวัดอารามของตน และนอกจากนั้น การบริหารคณะสงฆ์ใน อารามคือต้องมีการแต่งตั้งภิกษุผู้ทำหน้าที่ (๑) เป็นพระอุปัชฌาย์ (๒) เป็นพระนิสสัยาจารย์ และเป็น พระธรรมาจารย์สำหรับบวชและสั่งสอนดูแลควบคุมพฤติกรรมของพระใหม่^{๒๐๒}

^{๑๙๙} งาม.จตุกก (บาลี) ๒๑/๒๑/๒๔-๒๖, งาม.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๑/๓๔, งาม.จตุกก.อ. ๒/๒๑/๒๙๘.

^{๒๐๐} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๘๘/๑๘๙-๑๙๐, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๘๘/๒๗๖.

^{๒๐๑} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๔๒/๑๔๓, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๓/๒๐๓.

^{๒๐๒} ตั้งแต่หมายเลข ๖-๑๓ มาใน วิ.ม. (บาลี) ๑/๓๘๐-๓๘๓/๒๘๕-๒๘๘, วิ.ม. (ไทย) ๑/๓๘๐-๓๘๓/ ๔๑๒-๔๑๕, วิ.จุ. (บาลี) ๖/๑๘๙-๑๙๒/๒๒๒-๒๒๕, วิ.จุ. (ไทย) ๖/๑๘๙-๑๙๒/๓๐๐-๓๐๙, งาม.จตุกก. (บาลี) ๒๑/ ๒๐/๒๒-๒๓, งาม.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๐/๓๑-๓๒, วิ.อ. ๓/๓๒๕/๓๕๗-๓๖๓, วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๔๒/๑๔๒-๑๔๓, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๒/๒๐๓, งาม.ปญจก.อ. ๓/๒๗๒/๙๔, งาม.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๒๗๒/๒๖๓-๒๖๕, งาม.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๗๒/๓๙๙.

สรุปจากแผนภาพจะพบว่าการดำเนินการปกครองโดยสังฆสภาสามารถที่จะบริหารคณะได้ ๒ แนวทางดังกล่าวมาข้างต้นคือ ๑) การบริหารภายใน ได้แก่ การบริหารวัด ๒) การบริหารภายนอก ได้แก่ การบริหารคณะสงฆ์ในสังฆมณฑล ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้แนวทางในการบริหารตามนัยของสังฆสภาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยเฉพาะการบริหารวัด มีการแต่งตั้งภิกษุรูปใดเป็นผู้ทำหน้าที่ จะต้องได้รับแต่งตั้งในท่ามกลางสงฆ์ก่อน เมื่อสงฆ์รับรองแล้วก็ถือว่าภิกษุรูปนั้นสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับ สำหรับตำแหน่งหนึ่งที่จะต้องทำหน้าที่ในการปกครองดูแลความเรียบร้อย พบว่า ทรงแต่งตั้งภิกษุเป็นผู้ให้การฝึกอบรมพระภิกษุใหม่ เรียกว่า ตำแหน่งพระนิสิตาจารย์ และตำแหน่งในทางการปกครองที่มีหน้าที่เฉพาะคือดูแลพระภิกษุใหม่ ในการปกครองให้ปฏิบัติตามวัตรปฏิบัติที่เป็นไปตามพระธรรมวินัย คือ ตำแหน่งพระวินัยธรเป็นตำแหน่งเฉพาะที่มีหน้าที่ทางตุลาการ คือ เป็นผู้ตัดสินอธิกรณ์ที่เป็นปัญหาความวุ่นวาย เป็นตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญที่จะต้องมีความในองค์การปกครองสงฆ์ทุกระดับ ผู้วิจัยจึงเปรียบเทียบพระวินัยธรเป็นตำแหน่งนิติกรชุมชนในสมัยปัจจุบัน

๓.๙ หลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบ

หลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบ ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นสุกธรรม คือ ธรรมฝ่ายขาวหรือธรรมฝ่ายดี เป็นกุศลธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว นำมาประยุกต์ใช้กับหลักการดำเนินชีวิตทั้งส่วนตนและส่วนงาน และสามารถมาประยุกต์ใช้ได้กับการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ ได้ดังนี้

๓.๙.๑ หลักศีล ๕ ข้อ ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้รวบรวมจุดหมายการรักษาศีล ๕ แยกเป็นรายข้อไว้ ดังนี้

ศีลข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีลข้อนี้ เพื่อให้มนุษย์อบรมจิตของตนเองให้คลายความเหี้ยมโหด มีความเมตตากรุณาต่อกัน และแผ่แผ่ความรักความเอื้ออาทรแก่สัตว์ทั้งปวงด้วย เห็นชีวิตของผู้อื่นเสมือนกับชีวิตของตน และปลูกไมตรีจิตในสัตว์ทุกจำพวก

ศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี ความมุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริต ไปประกอบอาชีพในทางมิฉ้อฉล ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางเลี้ยวซำ

ศีลข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉจจารา เวรมณี ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีลข้อนี้ เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกร้างกัน รักษาสายโลหิตวงศ์ตระกูลของตน ไม่ส่ำส่อนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน หรือเป็นผู้มักมากในกาม

ศีลข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีลข้อนี้ เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของตน และผู้อื่นด้วยการพูดเท็จ และให้เป็นคนมีสติจรรยา

ศีลข้อที่ ๕ สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีลข้อนี้ เพื่อให้เป็นคนมีสติไม่ประมาท รักษาสติของตนไว้ไม่ให้เผลอเรอ^{๒๐๓}

^{๒๐๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีล เบญจธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๒๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า สำหรับสังคมมนุษย์ในวงกว้าง ระเบียบความประพฤติขั้นต้นอย่างน้อยที่สุด หรือศีลขั้นพื้นฐานที่จะสร้างสภาพเกื้อกูลให้เกิดขึ้น เรียกว่า ศีล ๕ มีสาระสำคัญ ได้แก่ การไม่ละเมิดต่อชีวิต ต่อทรัพย์สิน ต่อของรักกันและกัน การไม่ใช้วาจาละเมิดความจริงเพราะเห็นแก่ตน มุ่งทำลายผู้อื่น และการไม่ยอมทำลายสติสัมปชัญญะด้วยสิ่งเสพ^{๒๐๔} เป็นศีลในระดับวินัยของคฤหัสถ์ หรือศีลสำหรับชาวบ้าน มีเป้าหมายอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑) การฝึกให้มีความประพฤติ และความเป็นอยู่อย่างเป็นระเบียบแบบแผน หรือการบังคับตนเองให้อยู่ในระเบียบแบบแผน รวมทั้งการใช้ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน และกิจการของชุมชน

๒) ระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับต่าง ๆ ที่วางไว้เป็นหลัก หรือเป็นมาตรฐานสำหรับใช้ฝึกคน หรือใช้บังคับควบคุมตน ตลอดจนเป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน และกิจการของชุมชนให้เรียบร้อยดีงาม^{๒๐๕}

ศีล ๕ เป็นหลักพื้นฐานของผู้ครองเรือน เป้าหมายเพื่อการเป็นมนุษย์ที่แท้ คือ การไม่เบียดเบียนกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข เป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะมีความหมายกว้าง รับรู้และเข้าใจกันอย่างนี้ ทำให้ศีล ๕ ซึ่งดูเหมือนเป็นเรื่องใกล้ตัว กลายเป็นเรื่องที่เข้าใจกันน้อย ความเข้าใจผิดในเรื่องศีล ๕ มีอยู่หลายประการ ส่วนใหญ่เป็นความเข้าใจคลาดเคลื่อนของชาวพุทธ ความเข้าใจผิดเหล่านี้ส่งผลให้ภูมิปัญญาแบบพุทธกลายเป็นส่วนเกินในสังคม ไม่ใช่ความรู้เรื่องการรักษาศีล ๕ แก้ปัญหาให้บุคคล (รวมทั้งสังคม) ไม่ได้ แต่เป็นเพราะที่ผ่านมามีคนเป็นจำนวนมากไม่เข้าใจแก่นแท้ของคำสอน ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรจะทำให้มีความสำคัญเป็นอันดับแรก^{๒๐๖}

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้รักษาศีล ๕ ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ก็จะสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในหมู่บ้าน จึงได้นำมาปรับใช้กับการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ผ่านมาโดยได้สรุปเป็นภาพของตัวแบบหมู่บ้านช่อสะอาด ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

(๑) รากฐานของหมู่บ้านช่อสะอาด คือ “ความซื่อสัตย์สุจริต” ฉะนั้น ความซื่อสัตย์สุจริตจึงอุปมาเหมือนกับ “เสาเข็ม” ของบ้านช่อสะอาด เพราะเสาเข็มที่ต้วยัดมิให้บ้านทรุดพังลง หรือโอนเอนตามแรงลม หรือสิ่งยั่วยุที่เข้ามากระตุ้นจิตใจให้หลงไหล จนทำให้ละโมภโลภมาก

(๒) เสา ๔ ต้น คือ เสากายสะอาด เสาพฤติกรรมสะอาด เสาจิตใจสะอาด และเสาปัญญาสะอาด ที่ผุดขึ้นบนเสาเข็มคือความซื่อสัตย์สุจริต ความเจริญงอกงาม และแข็งแกร่งของเสาเข็มย่อมส่งผลต่อเข้มแข็งของเสาแต่ละต้นด้วยเช่นกัน ฉะนั้น ความสะอาดของเสาจะเกิดขึ้นไม่ได้หากรากฐานแห่งความซื่อสัตย์สุจริตไม่เข้มแข็งเพียงพอ

^{๒๐๔} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๔๑๙-๔๒๐.

^{๒๐๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕๐.

^{๒๐๖} ศีลปาโล, **ศีลห้า ฉบับคู่มือรักษาใจ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

ในการพัฒนาหมู่บ้านสะอาดอยู่ภายใต้แนวทางการพัฒนา “หมู่บ้านสะอาด” ให้ครอบคลุมในทุกมิติ ได้ดำเนินการอยู่บนแนวทางทั้ง ๔ ประการ คือ

(๒) การพัฒนาพฤติกรรมสะอาด (Behavior Development) “ศีล ๕ จัดได้ว่าเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการเสริมสร้างสันติภาพในหมู่บ้าน” เพราะศีล ๕ จัดได้ว่าเป็น “อภัยทาน” ที่กระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติ และกลุ่มคนต่างๆ ไม่หว่าดระแวง และหว่าดกลัวซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้ เราจะเริ่มต้นทำให้หมู่บ้านเป็น “เขตอภัยทาน” ซึ่งสะท้อนถึงการเป็นหมู่บ้านแห่ง “การให้อภัย” คือ “การไม่หว่าดกลัวซึ่งกันและกัน” เพราะเป็นการอยู่ร่วมกันที่เน้นความรัก เคารพ ให้เกียรติเพื่อนร่วมบ้าน การเคารพในทรัพยากรของบุคคล การเคารพในคูครอง การมีสัมมาวาจา และการมีสติไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข ด้วยเหตุนี้ จึงควรกระตุ้นให้หมู่บ้านได้ตระหนักถึงผลเสียของการผิดศีลข้อ ๒ ที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต เพราะผลเสียที่ยิ่งใหญ่ต่อการผิดศีลข้อนี้ จะทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมุ่งเน้นประโยชน์เฉพาะตน โดยไม่ตระหนักถึงความอยู่รอดของสังคมโดยภาพรวม

(๓) การพัฒนาจิตใจสะอาด (Mental Development) พระพุทธศาสนาถือว่า “จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้” และเมื่อจิตที่ได้รับการฝึกฝนและพัฒนาจะนำไปสู่ “สันติภายใน” ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี” จากหลักการนี้ จึงนำไปสู่การจัดกิจกรรมการพัฒนาจิตใจของชาวบ้าน ทั้งผู้นำ ครู ชาวบ้าน และนักเรียน เพื่อพัฒนาจิตของชาวบ้านให้มีคุณภาพ

๒๐๗ นักศึกษาหลักสูตรนักบริหารยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง รุ่นที่ ๕ ,
 “รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านซอสะอาด : ศึกษาวิเคราะห์หมู่บ้านท่าคอยนาง ต.สวาย อ.ปรางค์ภู จ.ศรีสะเกษ”
 พฤศจิกายน ๒๕๕๗ หน้า ๖๑

จิตดี สุขภาพจิตดี และสมรรถภาพจิตดี เพื่อพัฒนาจิตใจให้กลุ่มคนต่างๆ ทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ รวมถึงผู้นำชุมชนได้ตระหนักรู้ถึงการละอายต่อการทำชั่ว และเกรงกลัวต่อการทุจริต โดยการย้ำว่า การทุจริตนอกจากจะก่อให้เกิดบาปกรรมต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้ว ยังส่งผลเสียโดยภาพรวมต่อหมู่บ้าน ในฐานะเป็นศัตรูของการพัฒนาหมู่บ้านในระยะสั้นและระยะยาว อีกทั้งจะต้องผลเสียต่อการเป็นแบบอย่างที่ไม่เหมาะสมต่อเยาวชนในรุ่นต่อไปที่จะยึดถือเป็นแบบอย่าง

(๔) การพัฒนาปัญญาสะอาด (Intellectual Development) ในขณะที่พระพุทธศาสนาเน้นว่า “ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก” ปัญญาที่เกิดจากการพัฒนานั้น จะทำให้กลุ่มคนต่างๆ ในหมู่บ้าน ได้ตระหนักรู้ถึงการไม่ใช้ปัญญาที่มีไปสู่การแสวงหาประโยชน์ หรือแสวงหาช่องทางในการเอารัดเอาเปรียบ และทุจริตคิดมิชอบต่อชุมชนของตนเอง ปัญญาที่ได้รับการพัฒนาจะนำไปสู่การแสวงหาช่องทางในพัฒนาประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนอย่างสูงสุด โดยใช้ทรัพยากรและทุนที่ประหยัดที่สุด ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรในหมู่บ้านหรือที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยของรัฐหรือนอกรัฐก็ตาม ปัญญาที่ถือได้ว่าทรงพลังต่อชุมชนมากที่สุดคือ “พลังปัญญาร่วม” (Wisdom with) ที่ชุมชนมุ่งมั่นที่จะร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันรับผลประโยชน์ และรักษาผลประโยชน์ให้แก่ชุมชน^{๒๐๘}

๓.๙.๒ หลักไตรสิกขา

พระพุทธองค์ทรงกำหนดหลักไตรสิกขาไว้ ก็เพื่อเป็นระบบฝึกฝนอบรมกาย วาจาใจ หรืออบรมใน ๓ ด้านใหญ่ ๆ คือ ทางปัญญา ทางศีล และทางจิต และที่สำคัญนั้นพระองค์ก็ได้ทรงสรุปหลักไตรสิกขา ลงในหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้ คือ

๑) หลักการพัฒนาศีล (อธิศีลสิกขา) สรุปลงในสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ

๒) หลักการพัฒนาสมาธิ (อธิจิตตสิกขา) สรุปลงในสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

๓) หลักการพัฒนาปัญญา (อธิปัญญาสิกขา) สรุปลงในสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ

และพระองค์ก็ทรงสรุปสารประโยชน์ของไตรสิกขาไว้ว่า “อย่างนี้ศีลอย่างนี้สมาธิอย่างนี้ปัญญา สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งสาม คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ โดยชอบ”^{๒๐๙}

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนามีการคิดเชิงระบบ กล่าวคือหลักกรรมปฏิบัติจนอุปบาท หรืออทิปปัจจยตา ซึ่งกล่าวถึงเหตุปัจจัยที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป) หรือหลักกรรมปรโตโฆสะ ที่กล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธธรรมนั้นกล่าวถึงเรื่องสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงต้องเลือกสถานที่ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้พัฒนาตนเองด้วย เพราะมนุษย์

^{๒๐๘} นักศึกษาหลักสูตรนักบริหารยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง รุ่นที่ ๕ อ้างแล้วในเรื่องเดียวกัน, หน้าก่อนนี้

^{๒๐๙} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, **วาระสุดท้ายของพระพุทธองค์**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มิติน, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๕.

ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวหรืออยู่เหนืออิทธิพลของสภาพแวดล้อมเสมอไป แต่สรรพสิ่งจะมีความเกี่ยวข้องโยงใยมีผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

หลักไตรสิกขา ๓ ดังกล่าว เป็นหลักธรรมในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐหรือเป็นบุคคลผู้ที่มีจิตใจสูง ทั้ง ๓ ประการ คือ^{๒๑๐}

๑) อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริต ทางกาย วาจา และอาชีวะ (หมายรวมเอาองค์มรรค คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ) เป็นเรื่องของการฝึกฝนในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เคยชิน ศีลเป็นเครื่องมือที่ใช้ หรือในทางสังคมทั่วไป เรียกว่าวินัย เป็นจุดเริ่มต้นในขบวนการแห่งการศึกษา และการพัฒนามนุษย์ เพราะว่าวินัยเป็นเครื่องมือจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่อยู่ร่วมกัน ศีล หรือวินัย จะช่วยจัดให้เกิดความเป็นระเบียบ ในความเป็นอยู่ และเอื้อโอกาส ให้เกิดการพัฒนา จนสามารถทำให้มนุษย์มีพฤติกรรม เกิดความเคยชินที่ตรงตามแบบอย่างของศีลที่กำหนดไว้ดีแล้ว ฉะนั้น การจะฝึกให้เกิดความเคยชินในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องมียุทธวิธี และวิธีการนั้น ๆ อย่างเช่น ศีล หรือวินัย เป็นต้น ให้เป็นอุปกรณ์ในการฝึกฝน เบื้องต้น

๒) อธิจิตตสิกขา คือ การฝึกปรือในด้านคุณภาพ และสมรรถภาพของจิต (หมายรวมเอาองค์ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ) สมาธิ เป็นส่วนของการฝึกฝนในด้านจิตใจ หรือระดับจิตใจให้เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ คือ ในด้าน คุณธรรม เช่น ความมีเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งอดทน ตลอดจนความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง มีสติ สมาธิ และในด้านทำให้เกิดความสุข เช่น ความผ่องใส เบิกบาน ความรู้สึกอิ่มใจ หรือ กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาสุขภาพจิตให้มีความมั่นคง ในการดำรงอยู่ของชีวิตให้มีความสุข

๓) อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงขั้นหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ (หมายรวมเอาสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ) ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึก หรือพัฒนาในด้านความรู้ ความจริง โดยเริ่มตั้งแต่ ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้ในเหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ด้วยความแยบยลให้เห็นตามความเป็นจริง หมายความว่า รู้เท่าทันความเป็นไปของโลก และชีวิต จนทำให้จิตใจเป็นอิสระ ข้ามพ้นความทุกข์ ปราศจากปัญหาถึงความเป็นอิสระภาพโดยสมบูรณ์

๓.๙.๓ หลักสังคหัตถ์ ๔ ประการ

สังคหัตถ์ ๔ ประการ เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลและประสานหมู่ชนให้สามัคคี เป็นหลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกันให้มนุษย์มีการช่วยเหลือกัน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

...ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์ ๔ ประการนี้แล การให้ ๑ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ ความประพฤติประโยชน์ ในโลกนี้ ๑ ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร ๑ ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาคบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ไม่พึงมีไซ้รमारดาหรือบิดาไม่พึง

^{๒๑๐} ๐.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๑.

ได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่อง
สงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ...^{๒๑๑}

จากพุทธพจน์ดังกล่าว จึงสามารถสรุปหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของ
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้ดังนี้

๑) ทาน การให้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึง
ความรู้และแนะนำสั่งสอน ทานในสังคหวัตถุนี้ มุ่งเพื่อให้สงเคราะห์ผู้รับ มีความมุ่งหมายอยู่ที่ผู้รับเป็น
สำคัญ เช่น ช่วยเหลือสงเคราะห์กันด้วยปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษา
โรค ฉะนั้น การให้ทานจึงควรให้ด้วยเมตตาเป็นที่ตั้ง เพื่อแสดงน้ำใจไมตรี สร้างเสริมมิตรภาพ ให้ด้วย
กรุณา ต้องการช่วยปลดปล่อยความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่กัน ให้ด้วยมฤตาส่งเสริมสนับสนุนให้แก่
ผู้ทำความดี มีความเจริญก้าวหน้า เพราะฉะนั้น การให้ด้วยวัตถุสิ่งของจึงมุ่งประโยชน์แก่ผู้รับ

๒) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานฉันท์
สามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็น
หลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี การพูดดีมีคุณค่า เป็นสื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดี คนที่พูดดี จะช่วย
ให้การทำงานสำเร็จ การสื่อสารสัมพันธ์อันดีต่อกันของมนุษย์ เมื่อมีการพูดคุยกันอย่างเป็นมิตรก็เกิด
สัมพันธ์ไมตรีอย่างดีของมนุษย์

ปิยวาจา คือ คำพูดที่กล่าวออกมาจากใจ จริงใจ จับใจ และจูงใจ การพูดควรประกอบด้วย
หลักการ ๔ ประการ คือ ก) แจ่มแจ้ง คือ ข้อความที่กล่าวมีความชัดเจน ข) จูงใจ คือ พูดแล้ว จูงใจให้
คนทำดี มีกำลังใจ ค) แก่ล้นกล้า คือ ทำให้ผู้ฟังมีความสุข ร่าเริง บันเทิงใจ ง) ร่าเริง คือ ทำให้ผู้ฟัง
มีความสุข ร่าเริง บันเทิงใจ

๓) อุตถจริยา การประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณะ
ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และ
ขวนขวายช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยเหลือแก้ไข สามารถรักษาความ
สามัคคีในหมู่คณะ ชุมชน สังคม และประเทศชาติไว้ได้ ความเป็นผู้มีในเอื้อเฟื้อเอื้ออาทรของผู้อื่น
หรือสังคมด้วยแรงกาย ด้วยปัญญาหรือด้วยทรัพย์ จนเต็มความสามารถที่จะช่วยได้ เป็นเหตุให้รัก นับ
ถือกันอย่างมั่นคง ช่วยให้การพัฒนามั่นคงและเข้มแข็งต่อไป

๔) สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอดันเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชน
ทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้แก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล
เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมเนียมในแต่ละกรณี การวางตนเสมอดันเสมอปลาย ปฏิบัติ
สม่ำเสมอต่อมนุษย์ด้วยกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน ด้วยการร่วมสุขร่วมทุกข์ไม่ถือตัวมีความ
เสมอภาค วางตนเหมาะสม สามารถผูกพันรักษาความสามัคคีในสังคมมนุษย์ไว้ได้เป็นอย่างดี เพราะ
มนุษย์ทั้งหลาย รักนับถือความวางตนสม่ำเสมอไม่ถือตัว เป็นธรรมประจำโลกที่มนุษย์ทั้งหลายย่อมไม่
เสมอกัน ด้วยทรัพย์ ยศศักดิ์ บริวาร ศิลปวิทยา และปัญญา ที่ยิ่งหย่อนกันกว่ากัน หากเราเคารพใน
ความเป็นมนุษย์ ในคุณค่าของความเป็นมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีเสมอกันในฐานะมนุษย์เหมือนกันกับเรา

^{๒๑๑} ๑. จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

๓.๙.๔ หลักพรหมวิหาร ๔

เป็นหลักธรรมประจำใจที่ประเสริฐ ที่จะเป็นตัวช่วยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านจิตใจได้เป็นอย่างดี ประกอบด้วย^{๒๑๒}

๑) **เมตตา** ความรัก ความปรารถนาดี การแสดงออกซึ่งมิตรภาพไมตรีทางสังคมมนุษย์ โดยปรารถนาแผ่เมตตาจิตให้ทุกคนมีความสุขกาย สุขใจ

๒) **กรุณา** ความสงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ ปัญหาหรืออุปสรรคทั้งหลาย บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของทรัพยากรมนุษย์ให้ประสบผลสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรือง ต้องรู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมในการทำการสงเคราะห์ ควรประกอบด้วยอุเบกขากำกับ

๓) **มุทิตา** ความรู้สึกยินดีด้วยเมื่อเห็นบุคคลอื่นได้ดีมีความสุข ตัวเองก็มีจิตใจแช่มชื่นเบิกบาน พลอยยินดีปลาบปลื้มใจไปด้วย เมื่อเห็นเขาเหล่านั้นประสบผลสำเร็จ มีความเจริญงอกงามในตำแหน่งหน้าที่การงานยิ่งขึ้นไป

๔) **อุเบกขา** ความมีใจเป็นกลาง ต้องรักษาความยุติธรรมถูกต้อง สมควรแก่เหตุที่ตนได้กระทำไว้ และปฏิบัติตามความเที่ยงธรรม โดยไม่เห็นแก่หมู่พวกพ้อง

หลักพรหมวิหารธรรมนี้ จะต้องใช้ให้ถูกต้องตามความหมายขององค์ธรรมแต่ละข้อ จึงจะไม่เกิดความเสียหาย เป็นอคติ อันจะมีผลร้ายต่อสังคมและทรัพยากรมนุษย์ได้ จึงควรนำหลักธรรมนี้ไปปฏิบัติให้ถูกต้อง และเหมาะสม ถึงจะเรียกได้ว่า มีร่างกายเป็นมนุษย์ แต่มีจิตใจเป็นพรหม จะต้องประกอบด้วยการเจริญภาวนา ในหลักการภาวนา ๔ ประการ ดังนี้

หลักภาวนา ๔^{๒๑๓} เป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนา ฝึกฝน อบรมมนุษย์ที่มีชีวิตระคนอยู่ด้วยความอยากได้ อยากดี อยากมี อยากเป็น ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข มีสัมมาชีพ รู้จักการดำเนินชีวิตตามมรรควิธีที่ดีด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนตามแนวพระพุทธศาสนา ๔ ประการ ได้แก่

๑) กายภาวนา คือ การพัฒนาฝึกฝนอบรมกาย หมายถึง พัฒนาอินทรีย์ทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้มีอินทรีย์สังวร ความสำรวมในอินทรีย์ รู้จักระมัดระวังรักษาตนไม่ให้ก่อโทษทางกาย และต้องรู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม

๒) สีลภาวนา คือ การพัฒนาด้านศีล ความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มีระเบียบวินัย มีกติกาทาสังคมร่วมกัน อย่างน้อยที่สุดในระดับชาวบ้านก็คือศีลห้าข้อ เพื่อป้องกันความเดือดร้อนเสียหายแก่คนอื่น การไม่ล่วงละเมิดในสิทธิของผู้อื่น และให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม ประเทศชาติไว้ได้

๓) จิตตภาวนา คือ การฝึกฝนอบรมจิตใจให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง มีความเจริญไพบูลย์ด้วยคุณธรรมทั้งปวง เช่น ฝึกฝนตนให้มีความรัก ความเมตตาต่อสรรพสัตว์ พัฒนาจิตใจของตนให้มีความสงสารอยากช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ลำบาก ทาลังประสบกับความทุกข์นานาประการอยู่ในสังคมยุคปัจจุบัน และฝึกฝนจิตใจของตนให้มีความผ่องใส เบิกบาน ดำเนินชีวิตด้วยความสุขใจ

^{๒๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔.

^{๒๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๐.

๔) ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาฝึกฝนอบรมตน จากการได้ศึกษา เล่าเรียน การสดับตรับฟังมามาก และการลงมือปฏิบัติตามทฤษฎีที่ศึกษามาแล้วนั้น ให้เกิดประโยชน์ต่อตน และคนอื่น ส่วนปัญญาในระดับสูง หมายถึง การรู้ตามสภาพของสังขารทั้งหลายที่มาปรุงแต่งกันเข้า แล้วรู้จักละปล่อยวางสังขารเหล่านั้นเสียด้วยปัญญา คือ สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) โดยมีเหตุปัจจัยให้เกิด ๒ ทางคือ ปัญญาที่เกิดจากผู้อื่นชักจูง การรับฟังจากสื่อต่าง ๆ บุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร และการใคร่ครวญด้วยปัญญาของ ตนเอง

๓.๙.๕ หลักอิทธิบาท ๔ คือ เป็นคุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ ๔ ประการ

๑) ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

๒) วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น

๓) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่ว่างธุระ

๔) วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผล^{๒๑๔}

คุณ ๔ อย่างนี้ มีบริบูรณ์แล้ว จะชักนำบุคคลให้ถึงสิ่งที่ต้องประสงค์ไม่เหลือวิสัย ทั้งนี้ องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ มีดังนี้^{๒๑๕}

๑) **ฉันทะ** แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุพุท้ง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงานพูดให้ลึกลงไปทางธรรมว่าความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้นอยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ใฝ่ใฝ่เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินทางไปสู่จุดหมายก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ถ้าสามารถปลูกไว้ ฉันทะ ให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้นไม่หวังพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลายจิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมายเดินเรียบสม่ำเสมอไม่ชานไม่ส่ายฉันทสมาธิ จึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

๒) **วิริยะ** แปลว่า ความอดทน อดกลั้น บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัว ต่ออุปสรรคและความยากลำบากเมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึงถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลู่ถึงได้ยากนักมีอุปสรรคมากหรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ท้อถอยกลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จคนที่มีความเพียรเท่าเทียมมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตามจิตใจจะแน่วแน่มั่นคงพุ่งตรงต่อจุดหมายสมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิพร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

^{๒๑๔}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗.

^{๒๑๕}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒ – ๘๔๔.

๔) วิมิงสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องเป็นต้นในกิจที่ทำรู้จัก ทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุงข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมี วิมิงสาเป็นพวกชอบคิดค้นหาเหตุผลชอบสอบสวนทดลองเมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไปเช่นคิด ว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไรทำไมจึงเป็นอย่างนี้ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้ เท่านั้นลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้วไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมายเป็นเพราะอะไรจะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณาไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวกและมีกำลังเรียกว่า วิมิงสาสมาธิซึ่งจะมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วยเช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่น ๆ

สัจจริตรธรรม เป็นอีกหลักธรรมหนึ่งที่มนุษย์ปฏิบัติตามแล้วสามารถทำให้บรรลุนิพพานได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ให้อย่างยิ่งประการหนึ่ง ประกอบด้วย

๑) ชัมมัญญุตตา รู้จักหลักการ รู้จักเหตุผล รู้กฎเกณฑ์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติ คือ รู้ว่าตำแหน่ง หน้าที่การงาน ฐานะ อาชีพ รู้จักรับผิดชอบ ตลอดถึงผลสำเร็จขั้นสูงสุด คือ ตามธรรมชาติของความเป็นจริง ไม่ตกเป็นทาสของความโลภ ความโกรธ ความหลง กิเลส ตัณหา อุปาทาน

๒) อุตถัญญตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ รู้ความหมายที่ตนปฏิบัติ เข้าใจ วัตถุประสงค์ที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้นมุ่งหมายอะไร การดำเนินชีวิตอย่างนั้น ๆ เพื่อประโยชน์อะไร เป็นผลดีหรือผลเสีย ตลอดถึงขั้นสูงสุดที่เป็นประโยชน์ที่เป็นแก่นสาระแห่งชีวิต

๓) อัตตัญญูตา รู้จักตนตามความเป็นจริง โดยฐานะภาวะ เพศ ความรู้ กำลัง ความสามารถ คุณธรรมที่จะประพฤติปฏิบัติชอบได้อย่างเหมาะสม และรู้จักแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องตามจตมั่งหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๔) มัตตัญญูตา การรู้จักประมาณในการบริโภค การใช้จ่ายทรัพย์สิน คือ รู้จักพอดี พอเหมาะรู้จักคิด พด กระทำกิจต่าง ๆ แต่พอดี แม้การพักผ่อนสนุกสนาน ก็เช่นกัน

๕) กาลัญญута รู้กาลเวลาอันสมควร รู้เวลาไหน ควรทำอะไร ที่ไหน ใช้เวลาแต่พอดีในการ
ดำเนินการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือประกอบกิจการหน้าที่การงานต่าง ๆ

๒๑๖. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.

๖) ปริสัญญูตา การรู้จักชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม ในถิ่น ควรมีกริยาวาจาอย่างไร มีระเบียบวัฒนธรรมประเพณีอย่างไร ควรประพฤติตนให้เหมาะสมกับสังคม และสิ่งแวดล้อมนั้นๆ

๗) บุคคลัญญูตา การรู้บุคคล และเข้าใจความแตกต่างของบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

สรุปจากหลักธรรมต่าง ๆ ที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ในช่วงต้น ประกอบด้วย สิกขา ๓, พรหมวิหาร ๔, สังคหวัตถุ ๔, ภาวนา ๔, อิทธิบาท ๔ และ สปัจริยธรรม ๗ สามารถมาประยุกต์ใช้กับการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ ผู้วิจัยจึงใช้หลักธรรมทั้ง ๖ ประการข้างต้น สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเสริมสร้างความสันติสุขในชุมชน อันจะทำให้ตนเองผู้อื่นและองค์การเกิดความสุขและเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป ผู้วิจัยจึงประมวลสรุปเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๘ หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎก

นักวิชาการหรือพระไตรปิฎก	แนวคิดหลัก
พระไตรปิฎก (๒๕๓๙ : อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๑)	สิกขา ๓
พระไตรปิฎก (๒๕๓๙ : อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑)	สังคหวัตถุ ๔
พระไตรปิฎก (๒๕๓๙ : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.)	พรหมวิหาร ๔
พระไตรปิฎก (๒๕๓๙ : อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๑)	ภาวนา ๔
พระไตรปิฎก (๒๕๓๙ : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๒๗๗)	อิทธิบาท ๔
พระไตรปิฎก (๒๕๓๙ : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓.)	สปัจริยธรรม ๗

สรุปแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และแนวคิดในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนี้

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิติกรชุมชนทั้งในวิทยาการสมัยใหม่และในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังที่ได้กล่าวแล้ว จึงสรุปได้ดังนี้

๑) ความสมานฉันท์ ได้แก่ การป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้น การสร้างสันติภาพ หยุดยั้งวงจรความรุนแรง เป็นกระบวนการเสียวิยา และเป็นการยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกัน เป็นหลักการสร้างความปรองดอง ประกอบด้วย (๑) การสานเสวนาสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปลอดภัย (๒) เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน (๓) ความปรองดองเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง (๔) ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง (๕) การสร้างความปรองดองจำเป็นมากที่จะต้องใช้นแนวทางที่หลากหลาย (๖) การสร้างความปรองดองเน้นที่หัวใจ (Heart) และความคิด (Head) (๗) คำนึงถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดอง (๘) การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม และ (๙) ความยุติธรรมแบบใดที่เหมาะสมสำหรับการสร้างความปรองดอง

๒) กระบวนการสร้างความปรองดอง ได้แก่ (๑) การเยียวยาทางจิตใจ (Healing) (๒) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) (๓) การเล่าความจริง (Truth-telling) และ (๔) การชดเชย (Reparation)

๓) ทฤษฎีความปรองดอง ประกอบด้วย (๑) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-functional theory) (๒) ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory) (๓) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchanges theory) (๔) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic interaction theory) (๕) ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology theory) และ (๖) ทฤษฎีการไกล่เกลี่ย (Mediation theory)

๔) แนวคิดความขัดแย้งเกิด ได้แก่การพยายามขัดขวางไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจาก (๑) มนุษย์เรามีความต้องการ (Needs) สิ่งที่มีความสำคัญสำหรับการดำรงชีวิต (๒) การรับรู้ (Perceptions) เกิดขึ้นเนื่องจากแต่ละคนและฝ่ายมีมุมมองหรือการรับรู้ต่อสาเหตุและผลลัพธ์ของปัญหาที่แตกต่างกัน (๓) อำนาจ (Power) ขอบเขตของอำนาจและการใช้อำนาจเป็นสิ่งสำคัญที่ระบุถึงประเภทและการใช้อำนาจของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น (๔) ค่านิยม (Values) ค่านิยม คือ ความเชื่อหรือหลักเกณฑ์ที่พิจารณาว่าเป็นสิ่งสำคัญ ความขัดแย้งที่รุนแรงนั้นเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีค่านิยมที่แตกต่างกันหรือไม่เท่าเทียมกัน (๕) ความรู้สึกและอารมณ์ (Feelings and Emotions) มีบุคคลจำนวนไม่น้อยปล่อยให้ความรู้สึกและอารมณ์มีอิทธิพลเหนือตนในการรับมือกับความขัดแย้ง

๕) สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพราะบุคคลไม่ให้ความสนใจต่อความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น มี ๕ ประเภทได้แก่ (๑) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) (๒) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) (๓) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) (๔) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) และ (๕) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict) ซึ่งความขัดแย้งนั้น มีการซ่อนตัวเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และปรากฏตัวอย่างต่อเนื่องในบุคคล หรือกลุ่มบุคคลนั้น ในการจัดการเกี่ยวกับความขัดแย้งนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ “ผู้จัดการความขัดแย้ง” โดยที่ผู้จัดการความขัดแย้งจะต้องมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นปากเป็นเสียงแทน การวินิจฉัยตามข้อกฎหมายและการตัดสินโดยอนุญาโตตุลาการ กรณีตัวอย่างของความขัดแย้งและกระบวนการสร้างความปรองดองในบริบทสังคมโลก ได้แก่ กรณีของประเทศรวันดา กรณีของเกาะอาเจียร์ ประเทศอินโดนีเซีย กรณีของประเทศแอฟริกาใต้ เป็นต้น กรณีตัวอย่างของความขัดแย้งและกระบวนการสร้างความปรองดองในบริบทสังคมไทย ได้แก่ กรณีก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช ๒๔๗๕ กรณีในสังคมไทยในช่วงพุทธศักราช ๒๕๓๕ มาจนถึงกรณีในยุคปัจจุบัน

๖) การพัฒนาจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ เป็นการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม ความตระหนักรู้ตน ที่จะทำสิ่งใดเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การคิดที่สร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมคิดสร้างสรรค์ คือ คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี มีจิตสาธารณะ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความสันติสุข

๗) การใกล้เคียงข้อพิพาทตามพุทธวิธี แบ่งประเภทของอธิกรณ์ไว้เป็น ๔ ประเภท คือ (๑) วิวาทาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการทะเลาะวิวาทกันของภิกษุในเรื่องพระธรรมวินัย (๒) อนูวาทาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการใส่ร้ายป้ายสี ฟ้องร้องกันด้วยเรื่องอันหาเหตุมิได้ของภิกษุ (๓) อาปัตตาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการละเมิดหรือต้องอาบัติน้อยใหญ่ของภิกษุซึ่งจะต้องมีวิธีการออกจากอาบัติแต่ละประเภทเป็นการเฉพาะ (๔) กิจจาธิกรณ์ ได้แก่ เรื่องที่เป็นพิธีกรรมและปัญหาที่จะต้องมีการลงโทษภิกษุผู้กระทำผิดพระธรรมวินัยให้สำนึก และการชำระอธิกรณ์ คือ อธิกรณ์สมณะ หมายถึง ธรรมเครื่องระงับอธิกรณ์ วิธีดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์มี ๗ อย่าง คือ (๑) สัมมุขวินัย วิธีระงับในที่พร้อมหน้า (๒) สติวินัย วิธีระงับโดยถือสติขึ้นเป็นหลัก (๓) อมูหวินัย วิธีระงับสำหรับผู้หายจากเป็นบ้า (๔) ปฏินญาตรณะ คือการทำตามคำรับสารภาพ (๕) ตัสสาปิยสิกา การตัดสินลงโทษแก่ผู้กระทำผิด (ที่ไม่รับ) (๖) เญยยสิกา การตัดสินตามเสียงของคนข้างมาก (๗) ตินวัตถารกวินัย วิธีดูจกกลับไว้ด้วยหญ้า (ประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย)

๘) กระบวนการสร้างนิติกรในสมัยพุทธกาล จากการศึกษาโครงสร้างการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ผู้วิจัยพบกระบวนการแก้ปัญหาอธิกรณ์ด้วยอธิกรณ์สมณวิธี เป็นที่มาของพระวินัยธรเปรียบได้กับนิติกรในสมัยปัจจุบัน จึงได้นำประเด็นที่สำคัญ ๆ ของกระบวนการแก้ไขปัญหาวัยอธิกรณ์สมณวิธีใช้ระบบอาวุโสคือเคารพกัน ตามอายุพรรษา และแบ่งหน้าที่ในการบริหารตามความถนัด และแต่งตั้งภิกษุขึ้นเป็นผู้ช่วยทำงานตามหน้าที่ในฝ่ายต่างๆ และในฝ่ายปกครองก็มีการแต่งตั้งพระวินัยธรสำหรับแก้ไขปัญหาอธิกรณ์ ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระวินัยธร โดยมีคณะพระอสีติมหาสาวกเป็นกรรมการในการชำระอธิกรณ์ภายในวัดอารามของตน

๙) หลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบ ประกอบด้วย หลักศีล ๕ หลักไตรสิกขา ๓ พรหมวิหาร ๔ อคติ ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และ สปัจริยธรรม ๗ เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงได้นำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเสริมสร้างความสันติสุขในชุมชน

บทที่ ๔

กระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุข ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาบริบทและสภาพปัญหา การใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ๒) ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิตกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ ๓) เสนอกระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในบทนี้ ผู้วิจัยขอเสนอกระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ตามลำดับดังนี้

๔.๑ สภาพบริบทการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขผู้นำชุมชน ตำบลสวาย

สภาพบริบทการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ โดยได้ทำการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และพระสงฆ์ในตำบลสวาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

๔.๑.๑ สภาพปัญหาการใช้กฎหมายในตำบลสวาย

การลงพื้นที่เพื่อศึกษาบริบทสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชนตำบลสวาย ๒ รอบ รอบละ ๔-๕ วัน ตั้งแต่วันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ สามารถประมวลผลข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

๑. ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมายในชุมชน

ในตำบลสวาย มีปัญหาความขัดแย้งจนเกิดเป็นข้อพิพาทด้านกฎหมาย และมีแนวโน้มจะมากขึ้น มีชาวบ้านส่วนน้อยที่ไม่รู้ปัญหาในพื้นที่และมองว่าชุมชนนี้ไม่ค่อยมีปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมาย^๑ และเคยมีชาวบ้านถูกหลอกให้กู้หนี้ยืมสินนอกระบบ โดยการให้โฉนดที่ดินให้เจ้าหน้าที่ไปก่อน เวลานั้นเงินมาใช้คืนค่อยโอนที่ดินคืนให้ แต่กลับถูกเอารถเอาเปรียบ โดยคิดดอกเบี้ยไม่ชอบด้วยกฎหมาย คิดดอกเบี้ยทบต้นทบดอก นายทุนเอาโฉนดของชาวบ้านไปจดทะเบียนจำนองเป็นหลักประกันการกู้ยืมเงินธนาคาร นำเงินมาปล่อยกู้ ทำให้ชาวบ้านต้องเสียที่ดินที่ไร้ไป^๒

^๑ สัมภาษณ์ นางมาลินี ฉิมพินิจ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ นายสมบัติ มณีล้ำ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านขามเหนือ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๒. ปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้านกฎหมายที่เกิดขึ้น

กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ตอบว่า เป็นปัญหาเรื่อง ที่ดิน โดยเฉพาะเรื่องที่ดิน สปก., การรुक้าที่สาธารณะการแจ้งสิทธิในที่ดินและการจำหน่ายจ่ายโอนที่ดิน สปก. มรดก, การกู้ยืมเงิน การค้าประกัน จำนองและสัญญาขายฝากที่ดิน^๓, เรื่องมรดกไม่มีพินัยกรรม, การทะเลาะวิวาท, การกู้ยืมเงินนอกระบบ, เรื่องบุกรุกแนวเขตที่ดินหรือการรูก้าที่ดินบุคคลอื่น, โค กระบือเข้าไปในที่ดินของบุคคลอื่น , ยาเสพติด, การทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น และนับวันยังมีความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ เพิ่มมากขึ้น^๔

๓. สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาท

สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการที่ชาวบ้านไม่มีความรู้และความเข้าใจด้านกฎหมาย ที่ในเรื่องนิติกรรมสัญญาต่างๆ ตลอดจนสิทธิหน้าที่ของบุคคล ความอยากความโลภ ความไม่รู้จักความไว้วาใจเชื่อใจ ความเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง^๕ การใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ต้มสุราจนขาดสติ เป็นต้น^๖

๔. วิธีการแก้ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมาย (ฟ้องร้องคดีต่อศาล เจริจา ไกล่เกลี่ย ฯ)

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นสอดคล้องต้องกันว่า วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้กติกาของชุมชนเข้ามาจัดการ หรือไม่ก็ไปร้องเรียนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรืออำเภอ เพื่อให้ลงมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งการพูดจาไกล่เกลี่ยกันระหว่างคู่พิพาทโดยมีคนกลางมาช่วยเจรจา แต่มีเพียงประชากรส่วนน้อยแสดงความเห็นว่าไม่ทราบว่าจะดำเนินการอย่างไร^๗

ปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ก็ใช้การเจรจากัน การเจรจากันโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นคนกลาง ในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยให้แก่ชาวบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะทำการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยใช้กระบวนการตามทีทุกคนเห็นว่าควรกระทำโดยไม่มีกระบวนการที่เป็นระบบ^๘ และไม่มีกรอบรม และฝึกทักษะในการไกล่เกลี่ยให้แก่กำนันผู้ใหญ่บ้าน แต่อย่างใด วิธีการแก้ปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นการไกล่เกลี่ยโดยกำนัน ทำหน้าที่ มีคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่ โดยใช้หลักคุณธรรม จริยธรรม ที่ผ่านมารการไกล่เกลี่ยก็ได้รับการยอมรับ แต่ใช้วิธีการตามพื้นบ้าน^๙

ในชุมชนยังไม่มีกระบวนการช่วยเหลือตัวเอง เมื่อเกิดเหตุต้องร้องขอความช่วยเหลือจากทางราชการ เช่นการไปร้องขอความเป็นธรรมจากทางอำเภอ

^๓ สัมภาษณ์ พระครูอุดม ปุณฺณาทฺร, เจ้าอาวาสวัดบ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปรangkū จังหวัดศรีสะเกษ, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ นายสาร ดวงใจ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ บ้านขาม บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปรangkū จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๕ สัมภาษณ์ นายวรุดิ บุรีรัมย์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปรangkū จังหวัดศรีสะเกษ วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ นายสาร ดวงใจ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ บ้านขาม บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปรangkū จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ นายสาย พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม ตำบลสวาย อำเภอปรangkū จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ นายธรรมรักษ์ พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม ตำบลสวาย อำเภอปรangkū จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ นายสุรัน พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ บ้านขาม บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปรangkū จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ เห็นว่า ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องกฎหมายและทักษะการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยปัญหาให้แกชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้เวลาไม่เกิน ๓ วัน แต่ส่วนใหญ่เห็นว่า ระยะเวลาที่เหมาะสมควรเป็นเวลาไม่เกิน ๒ วัน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร

๕. ผลสรุปจากวิธีการแก้ปัญหาตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในระดับชุมชน

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า หากมีการเจรจาไกล่เกลี่ย ก็มักจะสามารถยุติกันได้^{๑๐} โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ต้องนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาล ซึ่งในกรณีที่นำคดีไปฟ้องร้องต่อศาล จะเกิดผลกระทบกับคู่พิพาทในเรื่องค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ซึ่งจะต้องมีทั้งค่าพาหนะ ค่าน้ำมัน และการไปศาลเรื่องราวจะไม่จบกันง่ายๆ^{๑๑} ต้องเสียเวลานานมาก

๕.๑.๒ ผลการศึกษาแนวทางแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

แนวทางการเจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ข้อพิพาท ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ เห็นว่า ควรมีคนกลางช่วยเจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งให้แก่คู่กรณี และน่าจะมีตั้งนานแล้ว เพราะจะได้ช่วยชาวบ้านในชุมชน ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนได้ โดยไม่ต้องเกิดเป็นคดีความถึงชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือในชั้นศาล ชาวบ้านได้ประโยชน์เยอะ เพราะชาวบ้านค่อนข้างยากจน เวลาเกิดถึงโรงถึงศาลค่าใช้จ่ายเยอะ ชาวบ้านจะไม่มีเงินค่าใช้จ่าย^{๑๒}

๕.๑.๒.๑ คนที่ทำหน้าที่เป็นคนกลาง ควรมีการอบรมให้คนกลางมีความรู้ด้านกฎหมาย ควรให้ความรู้เรื่องกฎหมาย ที่จำเป็นสำหรับตำบลสวย โดยพอให้รู้เท่าที่จำเป็นไม่ต้องถึงขั้นนิติกร อาชีพ กฎหมายที่จำเป็นต้องรู้ เช่น เรื่องที่เคยเกิดขึ้นในชุมชน เรื่องมรดก เรื่องที่ดิน เรื่องครอบครอง ปรัภักษ์ เจ้าของร่วม เรื่องกู้ยืมเงิน เรื่องขายฝาก ความรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท.^{๑๓}

๕.๑.๒.๒ ชุมชนควรเป็นคนกลางที่จะมาไกล่เกลี่ย

เป็นผู้ที่มาจากชุมชน เป็นผู้อาวุโส เคยรับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน อบต. ปราชญ์ชาวบ้าน หรือเป็นบุคคลได้รับการยอมรับในชุมชน โดยให้เลือกจากที่ประชุมของหมู่บ้าน หรือโดยผู้ใหญ่บ้านเป็นคนเลือก หรือให้ชุมชนเลือกกันเอง เพื่อเป็นอาสาสมัคร หมู่บ้านละสองคน เป็นตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน หรืออาจสรรหาจากคนในชุมชนที่มีความรู้ด้านกฎหมาย เชิญให้เขาไปร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย แต่ละบ้านจะรู้ว่าใครมีประสบการณ์ เคยเป็นกำนัน เป็นผู้ใหญ่ที่เคยเรียรไปแล้ว ครู ที่เกษียรไปแล้ว มาพูดมาคุยจะมีน้ำหนักขึ้น อย่างไรก็ตาม ต้องเป็นคนที่ชุมชนยอมรับ และมีจิตอาสา^{๑๔}

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายวัน คำมา, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๖ บ้านกระโพธิ์น้อย ตำบลสวย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายประพันธ์ นาคนวล, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ อุตสาหะ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายมานิตย์ บุณยะ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคายนาง ตำบลสวย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางมาลินี ฉิมพินิจ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคายนาง ตำบลสวย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๔.๑.๒.๓ คุณสมบัติของคนกลางที่มาจากผู้ไกล่เกลี่ย

ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้จบปริญญาตรีด้านกฎหมาย และผ่านการฝึกอบรม เพื่อให้เห็นภาพในมุมกว้าง ของกระบวนการยุติธรรม มีความรู้ (ความรู้, ทักษะ, กระบวนการทางกฎหมาย, พฤติกรรม) และหลักทางพุทธวิธีด้วย ควรจะเป็นกลาง จะต้องไม่เป็นญาติของใคร ไม่เลือกข้าง ควรให้ความรู้แก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายเพื่อให้ยุติกันได้โดยไม่ต้องไปถึงศาล^{๑๕}

ต้องเป็นคนซื่อตรง ซื่อสัตย์มีจิตใจดี มีความเป็นธรรมตรงไปตรงมามีความถูกต้องเป็นหลัก เป็นที่น่าเคารพนับถือของสังคม และเข้าใจตัวบทกฎหมาย มีความน่าเชื่อถือ คนในชุมชนให้ความเคารพ ต้องมีประสบการณ์ในการพูด^{๑๖} ในการไกล่เกลี่ยไม่จำเป็นต้องเป็นนักกฎหมายก็ได้ เป็นคนที่น่าเชื่อถือ รู้จักพูด รู้จักไกล่เกลี่ย เป็นคนดีมีศีลธรรม มีคุณธรรม ไม่มีอคติและต้องมีใจรัก มีจิตอาสา^{๑๗}

๔.๑.๒.๔ บทบาทของคนกลางที่ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย

ควรเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านและให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนได้ และให้ความรู้ด้านกฎหมายให้กับบุคคลในชุมชน และเป็นคนกลางเจรจาไกล่เกลี่ย ทำบันทึกข้อตกลงได้ ให้คำปรึกษาเบื้องต้น กรณีมีปัญหาซับซ้อนสามารถขอคำปรึกษาจากหน่วยงานมาช่วยให้คำปรึกษาและช่วยทำหน้าที่เจรจาไกล่เกลี่ยให้ได้^{๑๘}

๔.๑.๒.๕ คนกลางผู้ไกล่เกลี่ย ควรยึดหลักธรรมใดในการปฏิบัติหน้าที่

ความเป็นหมู่บ้านศีล ๕ หมู่บ้านสะอาดสามารถเสริมความเชื่อใจให้แก่นิติกรชุมชนระดับตำบลหมู่บ้านได้ ครอบครัวไหนที่เขาบวชเรียน เคยบวชเป็นพระ ที่เรียกว่าทิด จะเป็นคนสุกชอบให้ความเป็นธรรมแก่สังคม ไม่เอาไรเดาเอาเปรียบสังคม ก็เป็นครอบครัวที่มีความสุข ถ้าหากว่าคนที่ไม่เอาไหนเลย ไม่มีสังคม ไม่ยอมพัฒนาตัวเอง ไม่ยอมเข้าวัดฟังธรรมเลย คนพวกนี้ก็จะทำให้สังคมเดือดร้อนในชุมชน ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ย ควรยึดหลักเบญจศีล เบญจธรรม โดยปราศจากอคติ^{๑๙}

๔.๑.๒.๖ คนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรตั้งชื่ออย่างไร

ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่จะตั้งชื่อว่า นิติกรชุมชน แต่ก็มีบางท่านเสนอว่าเป็นนิติกรชาวบ้าน หรือทนายชาวบ้าน^{๒๐}

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางสาวสุกฤษฎ์ สุทธิพิทย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ บ้านไผ่ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิมลพุทธินทร, เจ้าอาวาสวัดบ้านขาม ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ วงศ์ภักดี, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ บ้านไผ่ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ร้อยตำรวจตรี วิชัย สุริยฤทธิ์, สถานีตำรวจภูธรตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายกิตติศักดิ์ มีกุล, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ บ้านสนธิ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางสาวสุกฤษฎ์ สุทธิพิทย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ บ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๔.๑.๒.๗ หากไม่มีข้อพิพาทในชุมชนแล้ว ชุมชนจะเกิดสันติสุขหรือไม่

ส่วนใหญ่ เห็นว่า เมื่อสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนเข้าใจกัน รักและสามัคคีกันมากขึ้น จะทำให้ข้อขัดแย้งลดลง ช่วยให้ชุมชนเกิดสันติสุขได้^{๒๑}

๔.๑.๓ ข้อเสนอแนะจากผู้นำหมู่บ้านตำบลสวาย

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้าน และผู้นำหมู่บ้านได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะในการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบดังนี้

๑) ควรมีค่าตอบแทนให้นิติกรชุมชน

๒) หน่วยงานของรัฐต้องให้ความช่วยเหลือนิติกรชุมชนบ้างตามความเหมาะสม เช่น กระทรวงมหาดไทย ควรเป็นหน่วยงานที่ต้องให้การสนับสนุนดูแล ร่วมกับสภานายความ และควรแก้ระเบียบของกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการไกล่เกลี่ยจากคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็น คณะกรรมการหมู่บ้านและนิติกรชุมชนในตำบลนั้นเพื่อสามารถทำงานร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านได้^{๒๒}

๓) ควรมีการกำหนดค่าตอบแทนของนิติกรชุมชนบ้าง เมื่ออาสาต้องทำแต่ก็ควรมี^{๒๓}

๔) ชื่อ “นิติกร” ทำให้นึกถึงนักกฎหมาย แต่ “นิติกรชุมชน” เป็นผู้รู้ในชุมชน จึงไม่ต้องเป็นนักกฎหมายก็ได้ คือเป็นตัวแทนของประชาชน เกี่ยวกับความรู้กฎหมาย ก็ให้อบรมให้รู้ เรื่องอาญาบ้าง เรื่องแพ่งบ้างสามารถให้เขามีความรู้ หูตาสว่างขึ้น และเขาก็จะไม่ถูกหลอก ถือว่าสุดยอดแล้วครับกฎหมายของไทยที่เกี่ยวข้องมีเป็นจำนวนมาก นิติกรชุมชน ต้องทราบในเรื่องที่จำเป็น ซึ่งจะนำมาใช้ให้ตรงกับกรณีที่เกิดข้อพิพาทในชุมชนอย่างเป็นธรรมได้^{๒๔}

๕) สภานายความควรจะเป็นผู้ริเริ่มในการอบรมนิติกรชุมชน ในรูปแบบอาสาสมัครเป็นเบื้องต้น ต่อไปค่อยขยับเป็นนิติกรมีรายได้ประจำ และจะต้องให้นักกฎหมายมาอบรมเขาก่อน เอาคนในหมู่บ้านมารวมกัน เอาคนมันสมองดีหรือมีความเป็นธรรม มีลักษณะความเป็นผู้นำ ให้เขาเลือกเป็นหัวหน้าอีกที ให้เป็นกระบวนการยุติธรรมของตำบล^{๒๕}

การคิดสรร ให้ประชาชนในหมู่บ้านเลือกขึ้นมา เหมือนการเลือกผู้ใหญ่บ้าน เขาจะรู้ว่าใครมีลักษณะเป็นผู้นำ คนไหนมีความเฉลียวฉลาด มีการศึกษาที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เขาจะรู้เขาเอง การเลือกนี้ไม่มีผลประโยชน์อะไร ไม่เหมือนเลือกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีเงินเดือน ที่ต้องลงทุนหาเสียง แต่นี่เป็นการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ คงไม่มีปัญหาอะไร

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสุภา พันธ์มาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ บ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายชล การเกษ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ บ้านทับซอน ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายวิริยะ อินพานิช, ส.อ.บ.ต ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ, ๑๐ ตุลาคม ๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ร้อยตำรวจตรี วิชัย สุริยทุธ สถานีตำรวจภูธรตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายวิริยะ อินพานิช ส.อ.บ.ต ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ วันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

การอบรม ควรใช้เวลาประมาณไม่เกิน ๓ วัน ควรเน้นในเรื่องทางแพ่งมากกว่า เพราะกระบวนการอาญาโดยอัตโนมัติ เพราะใครทำผิดศีลก็ผิดกฎหมาย (ความรู้ทางศีลธรรม ชาวบ้านเข้าวัดฟังธรรมอยู่แล้ว ไม่ต้องอบรมก็ได้) ความเป็นหมู่บ้านศีล ๕ หมู่บ้านช่อสะอาดสามารถเสริมความเชื่อถือให้แก่นิติกรชุมชนระดับตำบลหมู่บ้านได้

การอบรม ควรใช้เวลา ๑-๒ วัน อย่างมากไม่เกิน ๓ วัน เพราะหากมากกว่านี้ จะไม่มีคนเข้ารับการอบรม ส่วนใหญ่เสนอว่าใช้เวลา ๒ วันก็เพียงพอแล้ว วันหนึ่งไปฟัง อีกวันหนึ่งไปฝึกทักษะทดลองปฏิบัติ ในปัญหาตามตัวอย่างสมมุติ^{๒๖}

๖) ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ถ้าสลับหมู่บ้านกันพิจารณาได้ จะดีมาก จะได้แก้ปัญหาคือการเป็นผู้มีส่วนได้เสีย หรือเป็นญาติกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือต้องมียุติธรรมชุมชนในพื้นที่ตำบลสวย

แม้ในปัจจุบัน กระทรวงยุติธรรม มีโครงการยุติธรรมชุมชน ในพื้นที่ตำบลสวย แต่ปรากฏว่าจากการลงพื้นที่ในตำบลสวย ผู้วิจัยพบว่า ประชาชนในพื้นที่ไม่รู้จักยุติธรรมชุมชน และไม่ทราบว่าในพื้นที่ของตนมีที่ทำการของยุติธรรมชุมชน ตั้งอยู่ที่ องค์การบริหารส่วนตำบลสวยแล้ว เพราะโครงการดังกล่าวเป็นของกระทรวงยุติธรรม แต่องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นโครงการที่ขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย จึงไม่มีการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม จากการสัมภาษณ์นิติกรองค์การบริหารส่วนตำบลสวย ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ไม่มีประชาชนมาติดต่อกับสำนักงานยุติธรรมตำบลสวยเลย และเห็นด้วยกับการที่จะมีนิติกรชุมชน ในพื้นที่ตำบลสวย^{๒๗}

๔.๑.๔ สรุปจากการสัมภาษณ์

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาสรุปประเด็นเกี่ยวกับบริบทและสภาพปัญหาการใช้กฎหมายของตำบลสวย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ ได้ดังนี้

๑. ในพื้นที่ชุมชนตำบลสวย มีปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาททางด้านกฎหมาย มีเพียงประชากรเพียงส่วนน้อยที่แสดงความคิดเห็นว่า ในพื้นที่หรือชุมชนที่อาศัยอยู่นี้ไม่มีปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาททางด้านกฎหมาย

๒. ปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้านกฎหมาย พบว่า ๑) ปัญหาที่อาศัยอยู่ ๒) ปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดิน สปก., มรดก, สัญญาขายฝากที่ดิน, ๓) ปัญหาการทะเลาะวิวาท, ๔) การกู้ยืมเงินนอกระบบ, ๕) ปัญหาโค กระบือเข้าไปในที่ดินของบุคคลอื่น, ๖) ปัญหายาเสพติดในชุมชน, และ ๗) ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น

๓. สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาท พบว่า ปัญหาความอยาก ความโลภ ความไม่รู้ ความไว้วางใจเชื่อใจ ความเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง การใช้อารมณ์ตัดสินใจ ปัญหา ดื่มสุราจนขาดสติ เป็นต้น

^{๒๖} สัมภาษณ์นายไพบุลย์ วงษ์ภักดี, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ บ้านไผ่ ตำบลสวย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายวรวิทย์ บุรีรัมย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๔. วิธีการแก้ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมาย (ฟ้องร้องคดีต่อศาล เจริญ ไกล่เกลี่ย) พบว่าชุมชนมีวิธีการแก้ปัญหา คือ ๑) ใช้กติกาของชุมชนเข้ามาจัดการ ๒) นำเรื่องร้องเรียนกำนันผู้ใหญ่บ้าน หรืออำเภอ ๓) ใช้การพุดจาไกล่เกลี่ยกันระหว่างคู่พิพาทโดยมีคนกลางมาช่วยเจรจา

วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว ส่วนใหญ่จะจบลงด้วยดี สามารถพุดคุยทำความเข้าใจกันได้ มีเพียงส่วนน้อยที่ต้องไปฟ้องร้อง ดำเนินคดีกันที่ศาล

๕. ควรมีคนกลางช่วยเจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งให้แก่คู่กรณี โดยคนกลางเข้ามาดูแลจัดการปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคนกลางที่มาจากหน่วยงานราชการ หรือคนกลางที่คู่กรณีพิพาทกันตกลงยินยอมให้เข้ามาไกล่เกลี่ย แก้ปัญหา รวมทั้งคนกลางที่เข้ามาแก้ปัญหา ควรมีความรู้ทางด้านกฎหมายเป็นอย่างดี เพื่อที่จะให้คำแนะนำ ชี้แนะเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น และนำไปสู่ทางออกของปัญหาได้เป็นอย่างดี

๖. บุคคลในชุมชนที่จะให้มาเป็นคนกลาง ก็ควรเป็นผู้ใหญ่ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือและมีความเป็นกลาง รวมทั้ง พระภิกษุ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบจ. นายก อบต. พนักงานตำรวจ ปลัดอำเภอสามารถเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยได้ แต่มีกลุ่มประชากรส่วนน้อยเห็นว่า ควรเป็นนักกฎหมาย หรือทนายความ

๗. คนกลางผู้ไกล่เกลี่ย ควรมีบทบาทที่ เป็นผู้ฟังปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นผู้มีจิตอาสา ไม่ใช่เป็นผู้ที่ม้ออกคำสั่งให้คู่กรณีต้องทำตาม หรือใช้อิทธิพล และต้องเป็นผู้ประสานประโยชน์ให้คู่กรณีได้รับความเป็นธรรมในระดับที่รับกันได้ เพื่อให้ปัญหาที่เกิดขึ้นจบลงด้วยดี มีหลักคุณธรรม หลักศีลห้า หลักเบญจศีล เบญจธรรม

๘. คุณสมบัติของคนกลางที่来帮助ไกล่เกลี่ย (ความรู้, ทักษะ, กระบวนการทางกฎหมาย, พฤติกรรม) มีความรู้ทางด้านกฎหมายเป็นอย่างดี มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น และไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนขาดความกลาง

๙. คนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ควรตั้งชื่อว่า **นิติกรชุมชน**

๑๐. ควรจัดให้มีการอบรมความรู้ทางกฎหมายให้กับชาวบ้านในชุมชน ให้ความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อพัฒนาเป็นนิติกรชุมชนต้นแบบ ดังนั้น จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์สรุปนิติกรชุมชนต้นแบบได้ดังนี้

๑) **ความหมายของนิติกรชุมชน** นิติกรชุมชน หมายถึง นักกฎหมาย ผู้รู้กฎหมายในชุมชน ผู้นำชุมชน หรือประชาชนในชุมชน ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน เป็นผู้ที่มีจิตอาสา และได้รับการอบรมความรู้ด้านกฎหมาย การเป็นคนกลางเจรจาไกล่เกลี่ยและทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้ความรู้ ให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้น ประสานงานผู้รู้ทางด้านกฎหมายเพื่อให้การช่วยเหลือในกรณีจำเป็น และทำหน้าที่เป็นผู้เจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอมยอมความ ระวังข้อพิพาทในเบื้องต้นให้แก่ชุมชน

๒) **บทบาทของนิติกรชุมชน** ปฏิบัติหน้าที่ให้ความรู้ ให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้น เป็นคนกลางในการเจรจาเจรจา ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประนีประนอมยอมความ ระวังข้อพิพาทเบื้องต้นให้แก่ชุมชน ตลอดจนการประสานงานผู้รู้ทางด้านกฎหมายเพื่อให้การช่วยเหลือในกรณีที่มีปัญหาที่ซับซ้อน หรือกรณีจำเป็น

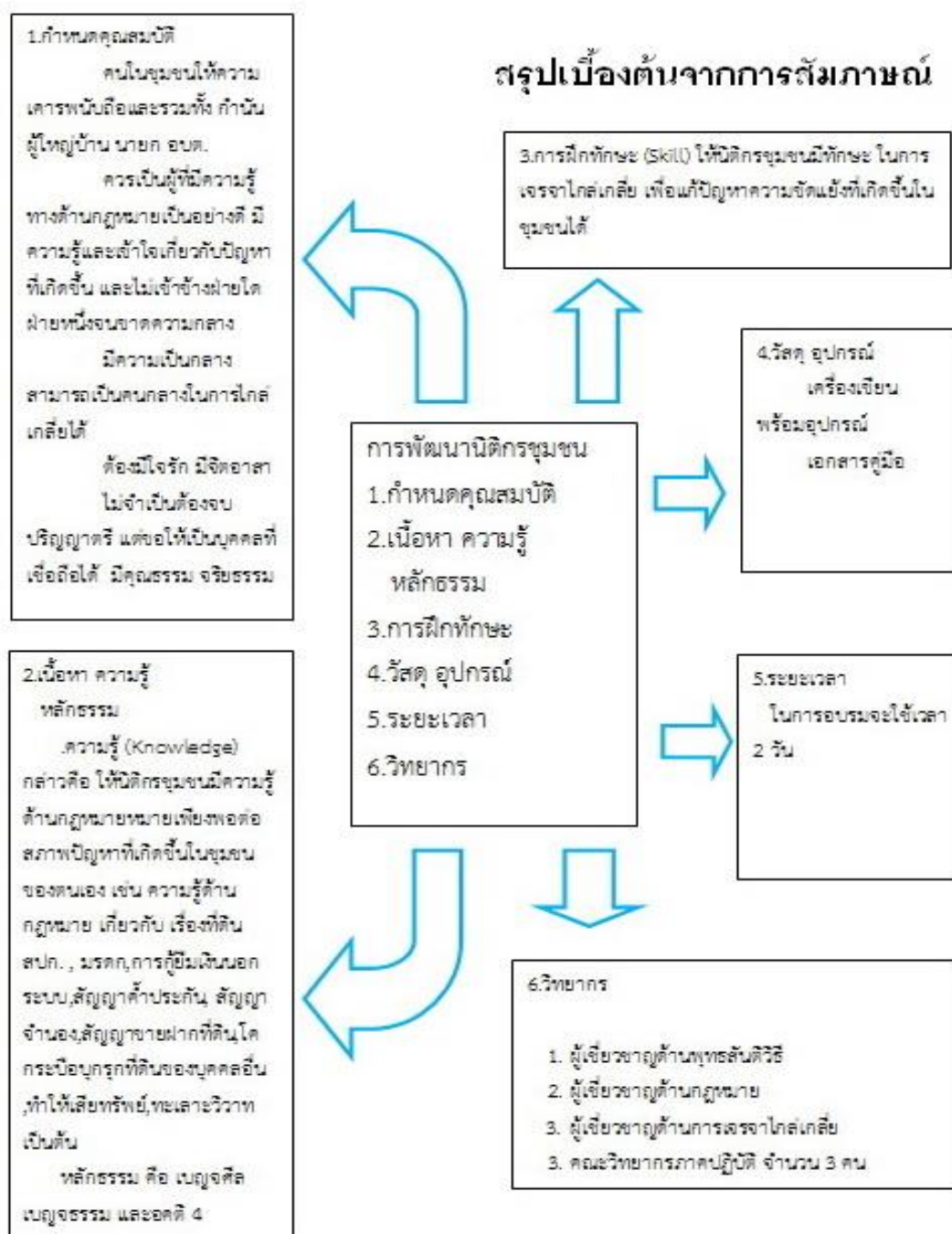
๓) **คุณสมบัติของนิตกรชุมชน** ได้แก่ ผู้นำในชุมชน กำนัน นายก อบจ. นายก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และควรเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายเป็นอย่างดี คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น และไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนขาดความกลาง มีความเป็นกลาง สามารถเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยได้ ต้องมีใจรัก มีจิตอาสา ไม่จำเป็นต้องจบปริญญาตรี แต่ขอให้เป็นผู้บุคคลที่เชื่อถือได้ มีคุณธรรม จริยธรรม

๔) **ที่มาของนิตกรชุมชน** มาจากการสรรหาของคณะกรรมการตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยให้เป็นตัวแทนแต่ ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละ ๒ คน หรือ ให้ชาวบ้านเลือกจากที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน

๕) **การอบรมนิตกรชุมชน** ผู้วิจัยเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีการอบรมนิตกรชุมชน เพื่อให้ นิตกรชุมชนมีความรู้พื้นฐานเพียงพอที่จะทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ของนิตกรชุมชนได้ โดย ผู้วิจัยได้ออกแบบกำหนดเนื้อหาการอบรม โดยให้มีกำหนดระยะเวลาในการอบรมอย่างน้อย ๒ วัน

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำมาสรุปสร้างเป็นองค์ความรู้ให้เห็นเป็นภาพดังนี้

๔.๑.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์

ภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์

๔.๒ แนวคิดเกี่ยวกับนิตกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีดังนี้

๔.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับนิตกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่

จากการที่ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดนิตกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ ผู้วิจัยค้นพบ ๑) แนวคิดความสมานฉันท์ ๒) แนวคิดยุติธรรมชุมชน ๓) แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการใช้กฎหมาย ๔) แนวคิดการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน ๕) แนวคิดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท และ ๖) การพัฒนามนุษย์ตามหลักสากล คือ การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) การศึกษา (Education) การอบรม (Training) การดูงาน (Study Tour) ได้นำมาบูรณาการและสรุปได้ดังนี้

๑) แนวคิดความสมานฉันท์ เป็นแนวคิดสร้างความสามัคคีและความสมานฉันท์ ได้แก่ การป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้น การสร้างสันติภาพ หักยัดยั้งจรรยาบรรณความเป็นกระบวนกรเสีย และเป็นการยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกัน เป็นหลักการสร้างความปรองดอง ประกอบด้วย (๑) การสานเสวนาสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปรองดอง (๒) เน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน (๓) ความปรองดองเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง (๔) ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง (๕) การสร้างความปรองดองจำเป็นมากที่จะต้องใช้เวลาหลาย (๖) การสร้างความปรองดองเน้นที่หัวใจ (Heart) (๗) ค่านิยมถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดอง (๘) การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม และ (๙) ความยุติธรรมแบบใดที่เหมาะสมสำหรับการสร้างความปรองดอง

๒) กระบวนการสร้างความปรองดอง ได้แก่ (๑) การเยียวยาทางจิตใจ (Healing) (๒) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) (๓) การเล่าความจริง (Truth-telling) และ (๔) การชดเชย (Reparation)

๓) ทฤษฎีความปรองดอง ประกอบด้วย (๑) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-functional theory) (๒) ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory) (๓) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchanges theory) (๔) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic interaction theory) (๕) ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology theory) และ (๖) ทฤษฎีการไกล่เกลี่ย (Mediation theory)

๔) แนวคิดความขัดแย้งเกิด ได้แก่การพยายามขัดขวางไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจาก (๑) มนุษย์เรามีความต้องการ (Needs) สิ่งที่มีความสำคัญสำหรับการดำรงชีวิต (๒) การรับรู้ (Perceptions) เกิดขึ้นเนื่องจากแต่ละคนและฝ่ายมีมุมมองหรือการรับรู้ต่อสาเหตุและผลลัพธ์ของปัญหาที่แตกต่างกัน (๓) อำนาจ (Power) ขอบเขตของอำนาจและการใช้อำนาจเป็นสิ่งสำคัญที่ระบุถึงประเภทและการใช้อำนาจของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น (๔) ค่านิยม (Values) ค่านิยม คือ ความเชื่อหรือหลักเกณฑ์ที่พิจารณาว่าเป็นสิ่งสำคัญ ความขัดแย้งที่รุนแรงนั้นเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีค่านิยมที่แตกต่างกันหรือไม่เท่าเทียมกัน (๕) ความรู้สึกและอารมณ์ (Feelings and Emotions) มีบุคคลจำนวนไม่น้อยปล่อยให้ความรู้สึกและอารมณ์มีอิทธิพลเหนือตนในการรับมือกับความขัดแย้ง

๕) สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพราะบุคคลไม่ให้ความสนใจต่อความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น มี ๕ ประเภทได้แก่ (๑) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) (๒) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) (๓) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict)

(๔) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) และ (๕) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict) ซึ่งความขัดแย้งนั้น มีการซ่อนตัวเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และปรากฏตัวอย่างต่อเนื่องในบุคคล หรือกลุ่มบุคคลนั้น ในการจัดการเกี่ยวกับความขัดแย้งนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ “ผู้จัดการความขัดแย้ง” โดยที่ผู้จัดการความขัดแย้งจะต้องมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นปากเป็นเสียงแทน การวินิจฉัยตามข้อกฎหมายและการตัดสินโดยอนุญาโตตุลาการ กรณีตัวอย่างของความขัดแย้งและกระบวนการสร้างความปรองดองในบริบทสังคมโลก ได้แก่ กรณีของประเทศรวันดา กรณีของเกาะอาเจะห์ ประเทศอินโดนีเซีย กรณีของประเทศแอฟริกาใต้ เป็นต้น กรณีตัวอย่างของความขัดแย้งและกระบวนการสร้างความปรองดองในบริบทสังคมไทย ได้แก่ กรณีก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช ๒๔๗๕ กรณีในสังคมไทยในช่วงพุทธศักราช ๒๔๗๕ มาจนถึงกรณีในยุคปัจจุบัน

๖) การพัฒนาจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ เป็นการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม วัฒนธรรมที่รู้ตน ที่จะทำสิ่งใดเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การคิดที่สร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมคิดสร้างสรรค์ คือ คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี มีจิตสาธารณะ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความสันติสุข

๔.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดนิติกร และศึกษาโครงสร้างการปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ผู้วิจัยพบกระบวนการสร้างนิติกรในสมัยพุทธกาล ดังนี้

๑) ที่มาของพระวินัยธร

ในสมัยพุทธกาลมีการแก้ปัญหาด้วยอธิกรณ์สมณะวิธี มีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาพระธรรมวินัยและเป็นที่มาของพระวินัยธร เปรียบได้กับนิติกรในสมัยปัจจุบัน จึงได้นำประเด็นที่สำคัญ ๆ ของกระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยอธิกรณ์สมณะวิธีมาใช้ในการปกครองสงฆ์ และมีระบบอาวุโสคือเคารพกันตามอายุพรรษา แบ่งหน้าที่ในการบริหารตามความถนัด และแต่งตั้งภิกษุรูปหนึ่งขึ้นเป็นผู้ช่วยทำงานตามหน้าที่ในฝ่ายต่างๆ และในฝ่ายปกครองก็มีการแต่งตั้งพระวินัยธรสำหรับแก้ไขปัญหาวินัย ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์ทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระวินัยธรเอง โดยมีคณะพระอสีติมหาสาวกเป็นกรรมการในการชำระอธิกรณ์ภายในวัดอารามของตน

๒) กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวพุทธด้วยอธิกรณ์สมณะวิธี

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวพุทธด้วยอธิกรณ์สมณะวิธี ผู้วิจัยสรุปข้อค้นพบดังนี้ ๑) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยอธิกรณ์สมณะวิธี แบ่งออกตามประเภทของอธิกรณ์มี ๔ ประเภท คือ (๑) วิวาทาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการทะเลาะวิวาทกันของภิกษุในเรื่องพระธรรมวินัย (๒) อนุวาทาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการใส่ร้ายป้ายสี ฟ้องร้องกันด้วยเรื่องอันหาเหตุมิได้ของภิกษุ (๓) อาปัตตาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการละเมิดหรือต้องอาบัติน้อยใหญ่ของภิกษุซึ่งจะต้องมีวิธีการออกจากอาบัติแต่ละประเภทเป็นการเฉพาะ (๔) กิจจาธิกรณ์ ได้แก่ เรื่องที่เป็นพิธีกรรมและปัญหาที่จะต้องมีการลงโทษภิกษุผู้กระทำผิดพระธรรมวินัยให้สำนึก ๒) อธิกรณ์สมณะ หมายถึง ธรรมเครื่องระงับอธิกรณ์ หรือวิธีดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์มี ๗ อย่าง คือ (๑) สัมมุขาวินัย วิธีระงับในที่พร้อมหน้า (๒) สติวินัย วิธีระงับโดยถือสติขึ้น

เป็นหลัก (๓) อมูพหุวินัย วิธีระงับสำหรับผู้หายจากเป็นบ้า (๔) ปฏินญาตกรรมะ คือการทำตามคำรับสารภาพ (๕) ตัสสปาปิยสิกา การตัดสินลงโทษแก่ผู้กระทำผิด (ที่ไม่รับ) (๖) ญญยสิกา การตัดสินตามเสียงของคนข้างมาก (๗) ตินวัตถการวินัย วิธีตุลาการไต่สวนด้วยหลักฐาน (ประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย)

๓) หลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบ ประกอบด้วย หลักสิกขา ๓, พรหมวิหาร ๔, สังคหวัตถุ ๔, ภาวนา ๔, อิทธิบาท ๔ และ สัมปยุตธรรม ๗ เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงได้นำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเสริมสร้างความสันติสุขในชุมชน

๔.๓ ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group)

การทําวิจัยในครั้งนี้ หลังจากที่ได้ทำการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้เรียนเชิญผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๙ ท่าน เพื่อทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โซนดี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ มีผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ได้กรุณาเข้าร่วมสนทนากลุ่มในครั้งนี้ด้วย เมื่อที่ประชุมมาพร้อมแล้ว พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ,ดร. ได้กรุณาเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ดังนี้

การสนทนากลุ่มในครั้งนี้ เป็นการสนทนางานวิจัยที่ต้องการสันติวัฒนธรรม (peaceful innovation) จึงเชิญผู้เชี่ยวชาญมาพิจารณาและให้คำชี้แนะแนวทางในการทำวิจัย ผู้วิจัยต้องการเครื่องมือที่นำไปสร้างให้คนกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนที่อยู่ในชุมชน ให้เป็นนิติกรชุมชนต้นแบบ ซึ่งประเด็นเครื่องมือดังกล่าวประกอบด้วย

องค์ความรู้ (Knowledge) คือ ความรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชน ได้แก่ ความรู้ทางด้านกฎหมาย และการทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ย

ทัศนคติ (Attitude) ทัศนคติ คือ ความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ การฝึกอบรมมุ่งให้เกิดหรือเพิ่มความรู้สึกที่ดีต่อกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ย ต่อการทำหน้าที่เป็นนิติกรชุมชน ต่อชุมชน และต่อเครือข่ายที่เสริมสร้างชุมชนให้สงบ โดยใช้สันติวิธี ผู้บังคับบัญชาต่อเพื่อนร่วมงาน และต่องานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

ทักษะ (Skill) คือ ความชำนาญหรือความคล่องแคล่วในการปฏิบัติหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สามารถทำหน้าที่นิติกรชุมชนได้โดยอัตโนมัติ

เครือข่าย (Network) คือ ผู้ทำหน้าที่นิติกรชุมชน สามารถติดต่อประสานงานกับเครือข่ายในกระบวนการยุติธรรมในเขตพื้นที่ชุมชนได้ เช่น สภานายความจังหวัดศรีสะเกษ สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและบังคับคดีจังหวัดศรีสะเกษ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ ตลอดจนการประสานงานเป็นเครือข่ายให้กลุ่มของผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นนิติกรชุมชนในพื้นที่ของตนและพื้นที่ข้างเคียง

นิติกรชุมชน เป็นเรื่องใหม่ที่ยังไม่มีในชุมชนมาก่อน และผู้ที่จะมาทำหน้าที่นิติกรชุมชน นอกจากจะเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนแล้ว จะต้องเป็นผู้ที่มีจิตอาสา เป็นผู้ที่มีจิตใจเสียสละเพื่อส่วนรวม เพราะการทำงานเพื่อช่วยเหลือชุมชน เป็นการทำให้ส่วนรวม เพื่อให้ชุมชนเกิดความสงบ ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ มีความสุข

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นอาสาสมัคร โดยมีชื่อ จาก “สาธารณสุข” มีการอบรมให้ความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขด้วยความเสียสละต่อประชาชนในหมู่บ้าน โดยมีบทบาทหน้าที่ในการดูแล ให้คำแนะนำ ในการปฏิบัติตน ให้ถูกต้องตามหลักสุขอนามัยเพื่อสุขภาพของตนเอง ตลอดจนให้ความช่วยเหลือพื้นฐานแก่ประชาชนในชุมชนหรือเภสัชกรอาสาประจำหมู่บ้าน โดยคนในหมู่บ้านอบรมเป็นเภสัชกรอาสา นิติกรชุมชน ก็มีลักษณะเป็นเหมือนกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และเภสัชกรอาสาประจำหมู่บ้าน^{๒๘}

การทำงานเป็นอาสาสมัคร “นิติกรชุมชน” เป็นอาสาสมัคร ในทำนองเดียวกัน โดยมีเวลาจำกัดในการอบรม แม้กระทรวงยุติธรรมจะมีการพยายามจัดตั้งให้มียุติธรรมชุมชนเกิดขึ้นในระดับตำบลตึกของคณะรัฐมนตรี เพื่อแก้ปัญหาในชุมชน โดยเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพื่อไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยมีการเปิดศูนย์ยุติธรรมชุมชนอยู่ในทุกตำบลแล้วก็ตาม แต่การดำเนินการของกระทรวงยุติธรรม ยังไม่ถึงระดับฐานรากของชุมชนโดยเฉพาะในระดับหมู่บ้าน ยุติธรรมชุมชนตำบลสวาย ไม่มีประชาชนไปใช้บริการเลย^{๒๙} นิติกรชุมชนที่ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยนี้ จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะเสริมสร้างให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง โดยมีนิติกรชุมชนซึ่งมาจากชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาดังๆ ที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นได้อย่างรวดเร็วเป็นอย่างดี เพราะนิติกรชุมชน ไม่ต้องรอความช่วยเหลือในระบบที่ราชการจัดตั้งขึ้น ในขณะที่ระบบยังไม่สมบูรณ์ ซึ่งมีความจำเป็นต้องรอเวลาและงบประมาณจากทางราชการ กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักต้องใช้เวลาานาน ซึ่ง “ความล่าช้าถือเป็นความยุติธรรม” การมีนิติกรชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในระดับชุมชน ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อช่วยแก้ปัญหาในชุมชน และลดปัญหาการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก^{๓๐}

การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในชุมชน มีลักษณะคล้ายกับประเทศฟิลิปปินส์ มีหน่วยงานที่เรียกว่า บัลลังโก มีลักษณะเป็น อบต. คดีความเล็กน้อย ที่เกิดขึ้น จะไม่ไปฟ้องร้องที่ศาล แต่จะไปที่บ้านลังโก ที่มีผู้ทำหน้าที่เจรจาไกล่เกลี่ย ทำให้ผู้ขัดแย้งตกลงยอมความกันได้ สำหรับในประเทศไทยก็มีภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๓๑} เรื่องเจ้าโคตร หรือแกเหมือนแกฝ่าย ประกอบเรื่องความเชื่อและเรื่องจิตวิญญาณ หากคู่ขัดแย้งยอมรับ ก็เป็นกระบวนการหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาแก่ชุมชนได้

นิติกรชุมชน เป็นผู้ทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทในชุมชน หัวใจสำคัญไม่ใช่เรื่องของกฎหมาย แต่เป็นเรื่องของการไกล่เกลี่ยให้แก่คู่ขัดแย้งหรือคู่พิพาทการทำหน้าที่ของนิติกรชุมชนเน้นการเข้าถึง

^{๒๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อำนาจ บัวศิริ, อดีตผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านงานวิจัย, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายธวัชชัย ไทยเขียว, รองปลัดกระทรวงยุติธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านยุติธรรมชุมชน, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๓๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ดร.ถวัลย์ รุยาพร, ว่าที่ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รุยาพร นายกสภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๓๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ, พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ.ดร. รองคณบดี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติภาพชุมชน, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

กระบวนการยุติธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ^{๓๒} การที่นิติกรชุมชนจะสามารถแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนได้หรือไม่ จึงต้องขึ้นอยู่กับความเชื่อของประชาชนในชุมชนว่าจะยอมรับหรือไม่มีมติเรื่องจิตวิญญาณ เป็นความเชื่อและวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ ใช้ได้กับเฉพาะพื้นที่อย่างไรก็ตามนิติกรชุมชนต้องมีมติเชิงกฎหมายด้วย เช่นการทำบันทึกประนีประนอมยอมความซึ่งกฎหมายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการส่งเสริมสันติสุข^{๓๓} การไกล่เกลี่ยของนิติกรชุมชนในคดีอาญาสามารถทำได้ในคดีความผิดที่ยอมความกันได้ สำหรับความผิดอาญาแผ่นดินที่กระทบกับสังคมในวงกว้าง ก็ไม่อาจไกล่เกลี่ยได้ จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยส่งต่อตำรวจ อัยการ และศาล ต่อไป^{๓๔}

การเป็นหมู่บ้านศีล ๕ เป็นรากฐานของนิติกรชุมชน

บุคลิกที่สำคัญของนิติกรชุมชน ต้องเริ่มจากการมีจิตอาสา ก่อน เป็นคนรักชุมชน สงสารชุมชน ที่เห็นว่คนยากจนหรือคนด้อยโอกาส ไม่มีทางที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ จึงเกิดความรู้สึกอาสาคือความสงสาร ซึ่งนิติกรชุมชนต้องมีจิตใจดังนี้^{๓๕}

นิติกรชุมชนควรเป็นคนมีศีลมีธรรม การนำรากฐานศีล ๕ มาเสริมสร้างการปฏิบัติหน้าที่ในเบื้องนิติกรชุมชนต้องมีพรหมวิหาร คือ เมตตา คือมีความรัก กรุณา คือสงสาร เห็นใจในความทุกข์ยากของคนก่อน คุณธรรม ๒ ตัวนี้ทั้งไม่ได้เลยใน และต้องให้ครบ ๔ ด้วย คือ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา จะได้ไม่ลำเอียง

ศีล ๕ ถูกกระจายออกไปเป็นกุศลกรรมบถ ๑๐ และกระจายออกไปละเอียดมากตรง “เวระมณี” เจตนางดเว้น นั้นแหละเป็นเรื่องของจิตใจ และจิตใจตรงนี้ถูกขยายมาเป็นมโนสุจริต ๓ คือ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาท มีความเห็นถูกต้อง

จิตใจของนิติกรชุมชน ต้องงดเว้นจากการทำชั่ว ด้วยมีสัมมาทิฐิในเบื้องต้น ไม่มีโลภะ คืออยากได้ของคนอื่นแบบผิดกฎหมาย แบบผิดทำนองคลองธรรม และไม่มีพยาบาท คือความเกลียดชังอาฆาต เคียดแค้น ซึ่งจะครอบคลุมถึงอคติ ๔ โดยให้ยึดพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้น ศีล ๕ เป็นหลักสังคหวัตถุ จะเป็นเรื่องมาโดยอัตโนมัติ

ดังนั้นแนวทางเดินของนิติกรที่จะเป็นผู้ให้อำนวยความยุติธรรม เมื่อท่านยึดศีล ๕ เป็นหลัก โดยมีพรหมวิหาร ๔ เป็นตัวหนุนเป็นฐานแล้ว ให้เดินตามกุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งเป็นตัวแสดงออกของศีล ๕ และของพรหมวิหาร^{๓๖}

^{๓๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ, นายธวัชชัย ไทยเขียว, รองปลัดกระทรวงยุติธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านยุติธรรมชุมชน, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๓๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ดร.ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมของพลเมือง, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๓๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ, พลตำรวจตรี ดร.โกสินทร์ หินธาร, อธิบดีรองผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๓๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ, รศ.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๓๖} รศ.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ, อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ศีล ๕ เป็นการเคารพสิทธิ เคารพชีวิต ให้เกียรติชีวิตของคน ของสัตว์ /เคารพในทรัพย์สิน อทินาทาน /กาเมสุมิฉฉาการ การงดเว้น เป็นการเคารพสิทธิในชีวิตครอบครัว / วชิสุจจริต พูดคำจริง ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ พูดคำที่ไพเราะเป็นที่รัก ไม่พูดดูหมิ่น ส่อเสียดให้เกิดความแตกแยก เหล่านี้จะต้องกระจายพวกนี้ออกไปให้เป็นภาคปฏิบัติ นำไปสู่การฝึกอบรมให้ได้^{๓๗}

นิติกรชุมชนต้นแบบ^{๓๘} ต้องประกอบด้วย ๔ นัก คือ

๑. นักจิตอาสาพัฒนาสันติ ต้องมีจิตอาสา โดยเฉพาะกระบวนการทางความคิด Mindset ของคนที่จะมาทำงานเป็นนิติกรชุมชน จะต้องมีการจิตอาสาพัฒนาสันติ คือ มีจิตเมตตา มีศีลธรรม และมีความสันติภายในใจ มีแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดความสันติ

๒. นักประสานสมานไมตรี นิติกรชุมชนจะต้องเป็นนักประสานสมานไมตรี คือ รู้จักสื่อสารมีวิสัยทัศน์ร่วม เกื้อหนุนซึ่งกันและกันเพื่อเสริมสร้างสันติและความสมานไมตรีในชุมชน

๓. นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ต้องมีกฎเกณฑ์กติกา แม้เราจะพูดถึงการลงทุนทางสังคม (Social capital) เอาความน่าเชื่อถือมาช่วยก็ตามที่ สิ่งสำคัญที่ต้องไม่ลืมก็คือ กฎเกณฑ์กติกา ซึ่งเป็นแกนกลางซึ่งสังคมออกแบบมาใช้ร่วมกัน นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องระวังในการทำหน้าที่คนกลางไกล่เกลี่ย ต้องไม่ใช้กฎเกณฑ์ตั้งเกินไป เพราะทุกครั้งที่มีการเอากฎหมายไปใช้ หลายครั้งเราจะพบว่าตัวกฎหมายนี้แหละที่เป็นตัวทำให้เกิดการแตกฉาน หรือร้าวฉาน หรือทำลายความสัมพันธ์ในสังคม เช่น พี่กับน้องที่มีอคติความกันแล้วเพราะไปฟ้องร้องในเชิงกฎหมาย มันจะทำให้ความสัมพันธ์ ถูกตัดขาดทันที ถ้าไม่เอาเจ้าโคตรเข้าไปเชื่อมสมาน

๔. นักกฎหมาย ต้องเข้าใจกฎหมายและเข้าใจฟุ้งซันของการอยู่ด้วยกัน ต้องเข้าใจระเบียบและกลไกของการอยู่ร่วมกันในสังคม ถ้าไม่มีกฎหมายไม่มีแกน ไม่มีกติกา ก็ไม่ทราบจะยึดอะไรเป็นหลักในการตรึงคนให้อยู่ในกรอบได้

๔.๓.๑ กระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ มีดังนี้

๑. กระบวนการพัฒนานักจิตอาสาพัฒนาสันติ ต้องมีจิตอาสา เสียสละ มีแนวคิดพัฒนาชุมชนให้ความสันติ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ ขันติ สันติในการเป็นนักจิตอาสา ได้แก่ ๑) มีจิตอาสา ๒) มีเมตตา กรุณา ๓) มีศีลธรรม ๔) มีสันติภายใน

๒. กระบวนการพัฒนานักประสานสมานไมตรี ต้องเป็นนักเยียวยาทางจิตใจ (Healing) โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการประสานไมตรี ได้แก่ ๑) มีวิสัยทัศน์ร่วม ๒) รู้จักสื่อสาร ๓) เสริมสร้างกันและกัน ๔) เกื้อหนุนพึ่งพากัน

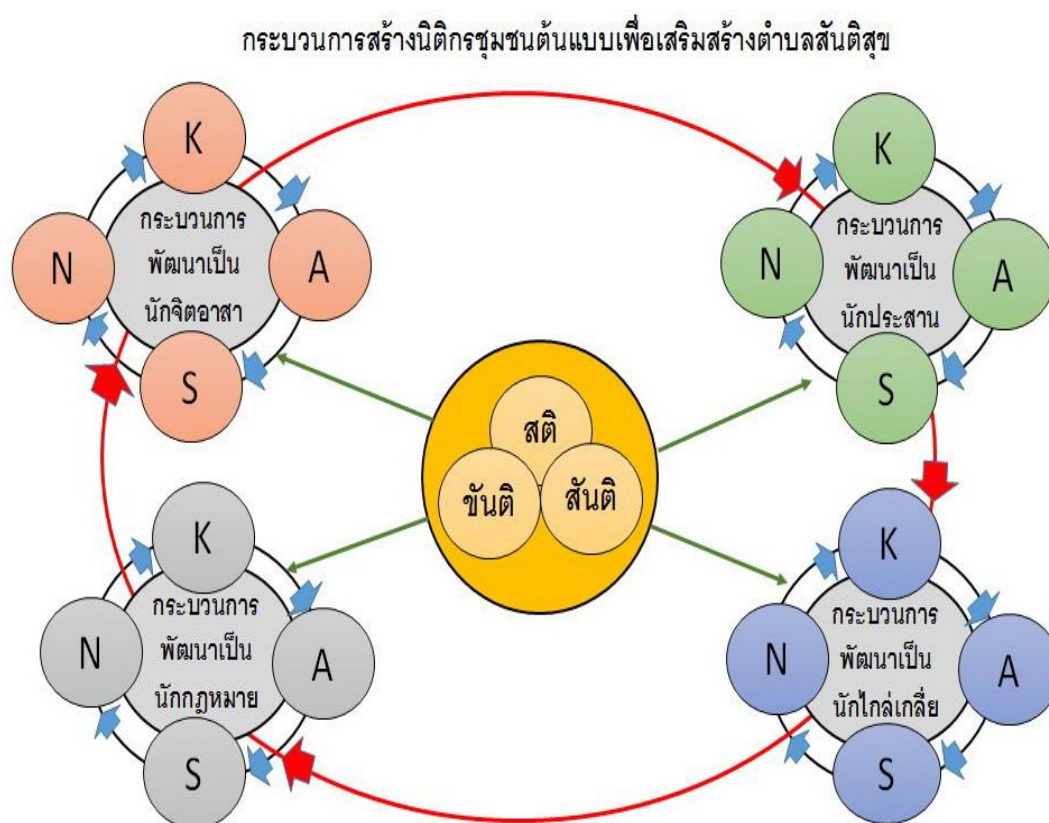
๓. กระบวนการพัฒนานักไกล่เกลี่ย ผู้ทำหน้าที่เป็นคนกลาง มีกฎเกณฑ์กติกา มีทักษะมุ่งสันติ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ ๑) ทักษะสันติ ๒) ทักษะการฟังและการพูด ๓) ทักษะการไกล่เกลี่ย ๔) ทักษะการบันทึก

^{๓๗} สอนทนากลุ่มเฉพาะ, พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ.ดร. รองคณบดี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติภาพชุมชน, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๓๘} สอนทนากลุ่มเฉพาะ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๔. กระบวนการพัฒนานักกฎหมาย ต้องมีความรู้ด้านกฎหมายและเข้าใจการอยู่ด้วยกัน โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการเป็นนักกฎหมาย ชุมชน ได้แก่ ๑) รัฐบาลชุมชน ๒) รัฐบาลกฎหมาย ๓) รัฐบาลสามัคคี ๔) รัฐบาลสันติสุข

ที่ประชุมการสนทนากลุ่มเฉพาะ มติเห็นชอบกับกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ ตามข้อเสนอ เพราะจะสามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุขได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ดัดแปลงออกมาเป็น MODEL กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ ตามภาพ ๔.๒ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๒ กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

จากกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ผู้วิจัยอธิบายความหมายได้ดังนี้

K = Knowledge องค์ความรู้ หมายถึง ชาวตำบลสวายจะต้องสร้างองค์ความรู้ด้านกฎหมาย เข้าอบรมหรือพัฒนาเป็นนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

A = Attitude ทักษะ หมายถึง ชาวตำบลสวายจะต้องปรับทัศนคติให้มีความยืดหยุ่นด้านมุมมอง ความเชื่อ ค่านิยมของชุมชน ที่เคยปฏิบัติสืบต่อๆ กันมา หรือการซึมซับรับรู้แนวคิดใหม่ๆ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติแก้ปัญหาในชุมชน

S = Skill ทักษะ หมายถึง ชาวตำบลสวายมีความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชน รวมถึงการประกอบอาชีพร่วมกัน ชื่อสัตย์ต่อกัน โปร่งใส สุจริต เชื่อใจ ศรัทธาเชื่อมั่น ความชัดเจนในข้อมูลข่าวสารที่สามารถรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว

N = Network เครือข่าย หมายถึง ชาวตำบลสวายหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชนจะต้องมีเครือข่าย ยุติธรรมชุมชน ยุติธรรมจังหวัด หน่วยงานในตำบล หน่วยงานหรือองค์กรของรัฐ สังกัดกระทรวงยุติธรรม เข้ามาเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบงานนิติกรชุมชนโดยตรง จะทำให้การทำงานของนิติกรชุมชน เข้มแข็ง และสามารถพัฒนาให้ขยายไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ได้

จากนั้น ผู้วิจัยได้อธิบายความละเอียดของกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบได้ดังนี้

๑. กระบวนการพัฒนานักจิตอาสาพัฒนาสันติ

นักจิตอาสาพัฒนาสันติ จะต้องมียุติอาสา เสียสละ มีใจรักความสันติสุข โดยการสร้างองค์ความรู้ ให้มีทัศนคติที่ดี มีทักษะ มีเครือข่ายในการพัฒนาสันติ และจะต้องมีสติปัญญา มีขันติ ความอดทน มีสันติ คือ ความสงบทั้งภายในและภายนอกในการเป็นนักจิตอาสา โดยเฉพาะกระบวนการทางความคิด Mindset ของคนที่จะทำงานเป็นนิติกรชุมชน ต้องมียุติอาสาพัฒนาสันติ คือ มีจิตเมตตา มีศีลธรรม และมีความสันติภายในใจ มีแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดความสันติ ประกอบด้วย

๑.๑ มียุติอาสา คือ มียุติที่จะช่วยผู้อื่น มีความเสียสละ มียุติอาสาพัฒนาสันติในชุมชน

๑.๒ มีเมตตา กรุณา คือ เป็นผู้มียุติใจดี มีเมตตาและมีความตระหนักรู้ในหลักเมตตาธรรม

๑.๓ มีศีลธรรม คือ เป็นผู้มียุติธรรมอันดีงาม เป็นแรงผลักดันให้ผู้คนยึดถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นแรงผลักดันเชิงศีลธรรมอันเป็นบรรทัดฐานสากลให้ปฏิบัติร่วมกันอย่างสันติสุข

๑.๔ มีสันติภายใน คือ การมียุติสงบ ใจสบาย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี” “จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้” และเมื่อจิตที่ได้รับการฝึกฝนและพัฒนาจะนำไปสู่ “สันติภายใน” จึงนำไปสู่การจัดกิจกรรมการพัฒนาจิตใจของชาวบ้านในชุมชนได้^{๓๙}

จิตอาสาหรือจิตสาธารณะ คือ จิตสำนึกทางสังคม ที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติได้อธิบายว่าเป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนร่วมที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม ละอายต่อสิ่งผิดเน้นความเรียบร้อย ประหยัด และมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ^{๔๐}

การพัฒนาจิตสาธารณะ เป็นความรับผิดชอบในตนเอง ดังคำว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” จึงมีความสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสาธารณะ ถ้าตนเองไม่เห็นความสำคัญแล้วคงไม่มีใครบังคับได้ นอกจากใจของตนเองแล้ว การมีจิตสาธารณะถ้าปฏิบัติได้จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม^{๔๑}

^{๓๙} สอนทนากลุ่มเฉพาะ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๔๐} โรงเรียนสมาคมป่าไม้แห่งประเทศไทยอุทิศ, ระเบียบโรงเรียนสมาคมป่าไม้แห่งประเทศไทยอุทิศ ว่าด้วยแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ พ.ศ. ๒๕๕๓. โรงเรียนสมาคมป่าไม้แห่งประเทศไทยอุทิศ. (เอกสารอัดสำเนา).

^{๔๑} มหาวิทยาลัยนเรศวร, นเรศวรวิชาการ. (ม.ป.ป.). จิตสาธารณะ., ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.academic.nu.ac.th/>

สรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึง จิตสำนึกทางสังคม ความตระหนักรู้ตน ที่จะทำสิ่งใด เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การคิดที่สร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมคิดสร้างสรรค์ คือ คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี

๒. กระบวนการพัฒนานักประสานสมานไมตรี

นักประสานสมานไมตรี คือ ผู้ประสานงานและเป็นผู้สมานไมตรีด้วย จะต้องเป็นนักเยียวยาทางจิตใจ (Healing) โดยการสร้างองค์ความรู้ ให้มีทัศนคติที่ดีในการประสานงาน มีทักษะที่ดีในการประสานงานและสมานไมตรี มีเครือข่ายในการประสานงาน และจะต้องมีสติ มีขันติความอดทน และมีความสงบทั้งภายในและภายนอก คือ ความมีมีสันติในการประสานไมตรี ได้แก่ ๑) มีวิสัยทัศน์ร่วม ๒) รู้จักสื่อสาร ๓) เสริมสร้างกันและกัน ๔) เกื้อหนุนพึ่งพากัน มีวิสัยทัศน์ร่วม รู้จักสื่อสาร เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อเสริมสร้างสันติและความสมานไมตรีในชุมชนดังนี้^{๔๒}

๒.๑ มีวิสัยทัศน์ร่วม คือ มีแนวคิดเพื่อส่วนร่วม มองเห็นประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลักและมีเป้าหมายร่วมกับชุมชน

๒.๒ มีรู้จักสื่อสาร คือ เป็นผู้เข้าใจหลักการพูด พูดมีเหตุผล ที่เรียกว่า ปิยวาจา คือ มีวาจาน่ารัก พูดดีมีคุณค่า เป็นสื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดี คนที่พูดดี จะช่วยให้การทำงานสำเร็จ

๒.๓ เสริมสร้างกันและกัน คือ ดูแล และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต้องเป็นผู้ที่ช่วยประสาน รอยร้าว เสริมสร้างสามัคคี เพื่อให้สมัครสมานสามัคคีที่ดีในชุมชน

๒.๔ เกื้อหนุนพึ่งพากัน คือ การอาศัยพึ่งพากันและกัน ปรีกษา หรือเพื่อประโยชน์สุขในชุมชน เป็นแรงผลักดันให้เกิดความเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และกลายเป็นการสื่อสารสัมพันธ์อันดีต่อกัน

สมานฉันท์^{๔๓} (restorative justice practice) เป็นวิธีการอยู่ในกระบวนการทัศนคติความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice paradigm) เป็นหลักสากล วิธีการภายใต้กระบวนการทัศนคตินี้ สามารถทำได้ทั้งเรื่องการระงับข้อพิพาท การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และการป้องกันอาชญากรรมแบบยุติธรรมชุมชน จะต้องประกอบด้วยความมีเมตตา และมีปิยวาจา คือ วาจาเป็นที่รัก กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานฉันท์ สามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ

สรุปได้ว่า นักประสานสมานไมตรี จะต้องเป็นผู้ประสานงานและเป็นผู้สมานไมตรีด้วย เป็นผู้มีความคิดดี ทักษะดี มีวิสัยทัศน์ร่วม รู้จักสื่อสาร และมีวาจาสุภาพอ่อนหวาน พูดมีประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี การพูดดีมีคุณค่า เป็นสื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดี คนที่พูดดี จะช่วยให้การทำงานสำเร็จ การสื่อสารสัมพันธ์อันดีต่อกันของมนุษย์ เมื่อมีการพูดคุยกันอย่างเป็นมิตรก็เกิดสัมพันธ์ไมตรีอย่างดีของมนุษย์

^{๔๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร., ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑. อ้างแล้ว, หน้า ๑๕๔.

^{๔๓} อังคณา บุญสิทธิ. ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในท้องถิ่นไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_colum=1838 (๔ ตุลาคม ๒๕๖๑)

๓. กระบวนการพัฒนานักไกล่เกลี่ย

กระบวนการพัฒนานักไกล่เกลี่ย หรือนักแก้ไขข้อพิพาท คือ โดยพัฒนาให้เป็นผู้ทำหน้าที่เป็นกลาง มีกฎเกณฑ์กติกา มีทักษะมุ่งสันติ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ ทักษะ มีเครือข่าย และมีความสงบคือมีสติ มีขันติ มีสันติในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้แก่ ๑) ทักษะสันติ ๒) ทักษะการฟัง และการพูด ๓) ทักษะการไกล่เกลี่ย ๔) ทักษะการบันทึก ยึดหลักกฎเกณฑ์กติกา เป็นแกนกลาง โดยมีทักษะในการไกล่เกลี่ยดังนี้^{๔๔}

๓.๑ ทักษะสันติ คือ ความรู้ความเข้าใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ฉลาดในการแก้ปัญหา

๓.๒ ทักษะการฟังและการพูด คือ เป็นการเป็นนักฟังและนักเจรจา ดังที่เรียกกันว่า “ฟังด้วยดียอมมีปัญญา” และการพูดดี พูดมีเหตุมีผล เรียกว่าการพูดดีมีคุณค่า เป็นสื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดี คนที่พูดดี จะช่วยให้การทำงานสำเร็จ

๓.๓ ทักษะการไกล่เกลี่ย คือ ผู้ทำหน้าที่เป็นกลาง ผู้เป็นปากเป็นเสียงแทน จะไม่พูดสนับสนุนหรือพูดในนามของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นมิตรกับทุกฝ่ายและปฏิบัติต่อทั้งสองฝ่ายเท่าเทียมกัน

๓.๔ ทักษะการบันทึก คือ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ เรื่องที่เกิดขึ้น เป็นนักจด นักจำ ทำรายงานได้ทุกเรื่อง และไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ทุกโอกาส

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือการจัดการความขัดแย้ง ที่เรียกว่า “ผู้จัดการความขัดแย้ง” โดยจะต้องมีบทบาทที่สำคัญในการเข้าไปบริหารจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และถือว่าบทบาทที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือบุคคลหรือคณะบุคคลที่ทุกฝ่ายยอมรับและเลือกสรรเอง คู่ขัดแย้งขอให้ตุลาการมาระงับเหตุการณ์และยอมรับล่วงหน้าที่จะทำตามข้อตัดสินของตุลาการ คู่ขัดแย้งทำเช่นนี้ด้วยความเชื่อว่าการระงับเหตุการณ์จะเป็นไปอย่างยุติธรรม ในการไกล่เกลี่ยนั้นคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายต่างมีบทบาทอย่างเต็มที่ในการเจรจาต่อรองและในการตัดสินใจที่จะยอมรับข้อยุติ^{๔๕}

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนานักไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จะต้องประกอบด้วย ทักษะสันติ ทักษะการฟังและการพูด ทักษะการไกล่เกลี่ย และทักษะการบันทึก โดยยึดหลักกฎเกณฑ์กติกา เป็นแกนกลาง โดยมีทักษะในการไกล่เกลี่ยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีความสามารถการจัดการความขัดแย้ง และจะต้องมีผู้ดำเนินการโดยผู้ที่จะสามารถเข้ามาดำเนินการได้จะต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหากกล่าวคือการแสดงบทบาทจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นผู้ที่มีความเข้าใจและมีเทคนิคสามารถที่จะใช้บทบาทดังกล่าวเข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหาลงนั้นได้

อนึ่ง ผู้วิจัยเสริมในเรื่องนี้ดังนี้ นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องระวังในการทำหน้าที่คนกลางไกล่เกลี่ย ต้องไม่ใช้กฎเกณฑ์ตึงเกินไป เพราะทุกครั้งที่มีการเอากฎหมายไปใช้ หลายครั้งเราจะพบว่าตัวกฎหมายนี้แหละที่เป็นตัวทำให้เกิดการแตกฉานหรือร้าวฉาน หรือทำลายความสัมพันธ์ในสังคม เช่น พี่กับน้องที่มีอคติความกันแล้วเพราะไปฟ้องน้องในเชิงกฎหมาย จะทำให้ความสัมพันธ์ถูกตัดขาดทันที

^{๔๔} สอนทนากลุ่มเฉพาะ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร., ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑. อ้างแล้ว, หน้า ๑๕๕.

^{๔๕} Christopher Moor, *The Mediation Process: Practical Strategic for Resolving Conflict*, 2nd ed., (San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers, 1996), p.60–61.

๔. กระบวนการพัฒนานักกฎหมาย

นักกฎหมายชุมชน จะต้องมีความรู้ด้านกฎหมายและเข้าใจการอยู่ด้วยกัน เข้าใจบริบทชุมชน โดยการสร้างองค์ความรู้ ทศนคติ ทักษะ และมีเครือข่ายของนักกฎหมายในชุมชน และที่สำคัญจะต้องมีสติ มีความอดทนคือขันติ มีความสงบคือมีสันติทั้งภายในและภายนอกในการเป็นนักกฎหมายชุมชน จะต้องรู้ ๑) รู้บริบทชุมชน ๒) รู้กฎหมาย ๓) รู้รักสามัคคี ๔) รู้รักสันติสุข ดังนี้

๔.๑ รู้บริบทชุมชน คือ รู้สภาพพื้นที่ในชุมชน การรู้รักสามัคคีและเข้าใจวัฒนธรรมความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตตามวิถีท้องถิ่น

๔.๒ รู้กฎหมาย คือ รู้กฎหมายพื้นฐานที่สำคัญจำเป็นกับชุมชนและสามารถใช้กฎหมายแก้ไขปัญหในชุมชนได้อย่างเหมาะสม

๔.๓ รู้รักสามัคคี คือ มีจิตรักความสามัคคี ความสมานฉันท์ ยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี ทำให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ เป็นฐานจูงใจให้นิยมยินดีในชุมชน

๔.๔ รู้รักสันติสุข คือ รักความสันติในชุมชน จะเป็นการสร้างสังคมที่คนเห็นต่าง แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Peaceful Coexistence) เครื่องมือในการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ^{๔๖}

กฎหมาย คือ บทลงโทษการทำผิดกฎหมาย การฝ่าฝืนบทบัญญัติกฎหมายอาญาที่ห้ามมิให้กระทำความผิด หรือละเว้นไม่กระทำการตามบทบัญญัติกฎหมายอาญาที่บัญญัติไว้ ส่วนความหนักเบาของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด ก็ต้องดูโทษในเวลาที่ทำความผิด และให้ถือว่าผู้ต้องหาอย่าไม่มี ความผิดแต่ได้ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้วนั้น จะเป็นความผิดเมื่อศาลพิพากษาคดีถึงที่สุด^{๔๗}

นักกฎหมาย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้และทักษะในเรื่องกฎหมายต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดในลักษณะของกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายมหาชน^{๔๘} ที่ได้บัญญัติถึงความคิดและโทษทางอาญาซึ่งเกี่ยวพันระหว่างรัฐและเอกชน เพราะการกระทำความผิดอาญานั้นเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนถึงความสงบเรียบร้อยของสังคมในชุมชนเป็นส่วนรวม นิติกรจึงจำเป็นต้องเข้าควบคุมดูแล เพื่อให้เกิดความสงบสุขและถึงแม้ความผิดบางลักษณะเป็นความผิดต่อส่วนตัวของผู้เสียหายและยอมความกันได้ โดยร่วมมือกับทางภาครัฐ เพราะรัฐมีอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องเมื่อผู้เสียหายซึ่งเป็นเอกชนได้ร้องทุกข์กล่าวโทษมอบให้เจ้าพนักงานดำเนินคดี^{๔๙}

สรุปได้ว่า นักกฎหมาย จะต้องมีความรู้ด้านกฎหมายและเข้าใจการอยู่ด้วยกัน เข้าใจบริบทชุมชน โดยมีองค์ความรู้ ทศนคติ ทักษะ และมีเครือข่ายของนักกฎหมายในชุมชน และที่สำคัญจะต้องมีสติ มีความอดทนคือขันติ มีความสงบคือมีสันติทั้งภายในและภายนอกในการเป็นนักกฎหมายชุมชน และจะต้องรู้บริบทชุมชน รู้กฎหมาย รู้รักสามัคคี และรู้รักความสันติสุข

^{๔๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร., ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑. อ้างแล้ว, หน้า ๑๕๖.

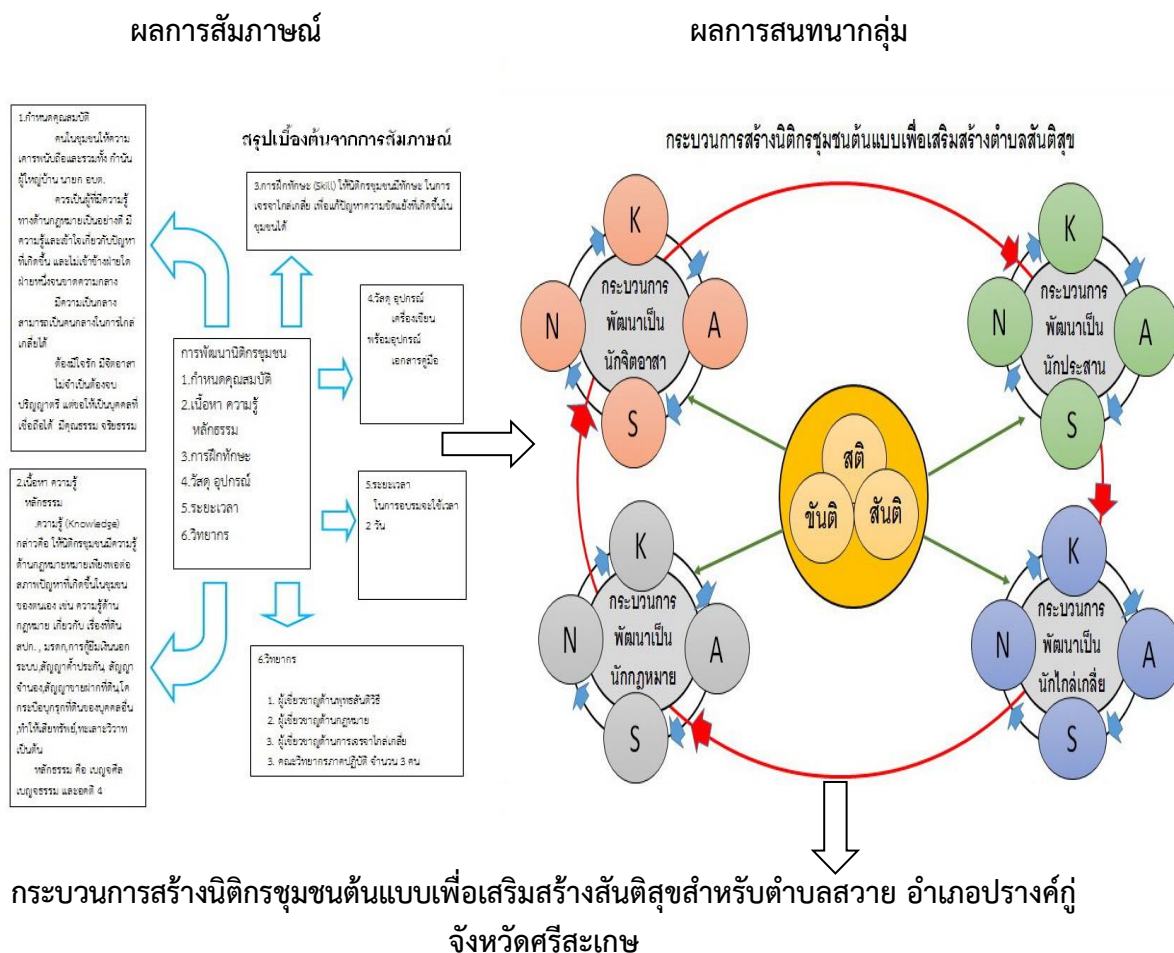
^{๔๗} สุพล สุขศรีมั่งมี, ดร. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร: SCIENCE CENTER, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

^{๔๘} วินัย คำเลิศ, รศ., กฎหมายอาญา ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖), หน้า ๓.

^{๔๙} เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์, ดร., คำอธิบายกฎหมายอาญา ๑, (กรุงเทพมหานคร: จีรัชติการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑,

๔.๓.๒ สรุปผลจากการสัมภาษณ์และผลการสนทนากลุ่ม

จากผลการสัมภาษณ์และผลการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้นำมาสรุปรวมเป็นภาพดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๓ ผลจากการสัมภาษณ์และผลการสนทนากลุ่ม

๔.๔ กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยผู้เชี่ยวชาญ ได้กรุณาให้คำแนะนำ MODEL กระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ ผู้วิจัยจึงได้นำมาปฏิบัติโดยกำหนดหลักสูตรฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ขึ้น เป็นหลักสูตรระยะสั้น ใช้เวลาทดลองอบรม เป็นเวลา ๒ วัน ที่ตำบลสวาย อำเภอบางแก้ว จังหวัดศรีสะเกษ ในวันที่ ๘-๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ณ โรงเรียนสวายพิทยาคม มีอาสาสมัครเข้ารับการฝึกอบรม จำนวน ๒๐ คน มีขั้นตอนในการฝึกอบรมดังนี้

๔.๔.๑ กระบวนการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ มีขั้นตอนดังนี้

๑) ขั้นตอนเตรียมการ ประกอบด้วย

กำหนดหลักสูตร/โครงการ ชื่อ หลักสูตรฝึกอบรมนิตกรชุมชนต้นแบบ
วัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้นิตกรชุมชนต้นแบบ
ลักษณะการฝึกอบรม เป็นการฝึกอบรมในเชิงปฏิบัติ
ระยะเวลา เป็นหลักสูตรระยะสั้น ใช้เวลาทดลองฝึกอบรมเป็นระยะเวลา ๒ วันในวันที่ ๘
และวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ทีมงาน/คณะทำงาน ได้ประสานงานให้ คณะกรรมการตำบล จัดประชุม และร่วมกัน
คัดเลือก ผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเพื่อเข้ารับการอบรมนิตกรชุมชนต้นแบบ โดยให้ได้ตัวแทนจากทั้ง
สิบหมู่บ้าน หมู่บ้านละสองคน รวมเป็นยี่สิบคน

กลุ่มเป้าหมาย ผู้นำหมู่บ้าน/ อาสาสมัครในตำบลสวาย จำนวน ๒๐ ถึง ๒๕ คน

สถานที่ สถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรม คือ โรงเรียนสวายพิทยาคม ตำบลสวาย ได้รับความ
อนุเคราะห์จาก นางสาวนิตยาพร อำนวย ผู้อำนวยการโรงเรียน ได้ให้ความอนุเคราะห์ใช้ห้องประชุม
ของโรงเรียน ซึ่งเป็นห้องปรับอากาศพร้อมจัดอาจารย์มาดูแลอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้ารับการ
อบรมและคณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี

๒) ขั้นตอนการ ประกอบด้วย

ขั้นตอนการจัดอบรม คือ จัดให้มีการรับฟังบรรยาย

ในการทดลองอบรมนิตกรชุมชนต้นแบบ ในวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ มีผู้เข้ารับการ
อบรม จำนวน ๑๘ คน และวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ มีผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน ๑๙ คน การ
จัดอบรมเป็นลักษณะของการบรรยาย โดยมีการฉายภาพเวอร์พอยท์ประกอบการบรรยาย การฝึก
ทักษะทดลองทำการใกล้เคียงตัวอย่างสมมติ โดยเน้นให้มีการอบรมได้ครบถ้วนตาม Model ของนิต
กรชุมชน ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้กราบนมัสการนิมนต์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. มาเป็น
วิทยากรบรรยายให้ความรู้และแนะนำแนวปฏิบัติแก่ผู้เข้ารับการอบรม ดังภาพ

ภาพ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. บรรยายเรื่องกระบวนการสร้างนิตกรชุมชน
ต้นแบบ ที่ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญในการบรรยาย ได้ดังนี้ นิติกรชุมชนต้นแบบ จะต้องมีส่วน สันติ ใน ๔ นัก ได้แก่ นักจิตอาสา นักสมานไมตรี นักไกล่เกลี่ย และนักกฎหมาย โดยมีองค์ความรู้ (Knowledge) ได้แก่ ความรู้ด้านกฎหมาย มีทัศนคติ (Attitude) คือ ความรู้สึกที่ดีต่อการแก้ปัญหาใน ชุมชนให้สงบ โดยใช้สันติวิธี มีทักษะ (Skill) คือ ความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชน และมีเครือข่าย (Network) ในการทำงานเป็นนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข โดยจะ ได้อธิบายขยายความให้ท่านทั้งหลายได้เข้าใจดังนี้

๑) นักจิตอาสาพัฒนาสันติ “นิติกรชุมชนต้องเข้าใจ ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติ เหมือนลั่นกับฟันยังกัดกันได้ แม้เราคิดว่าเราระวังแล้ว ให้นิติกรชุมชนมองเรื่องปัญหาความขัดแย้ง ของชุมชนเป็นโอกาสที่จะทำให้ทั้งคู่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ท่านเป็นทูต ทูตในการจะพาคนสอง คนมาเจอกันเป็นโอกาสที่จะทำให้ทั้งคู่ได้อย่างมหาศาล คนทะเลาะกันแต่ท่านทำให้เขาคืนคืนกันได้ เขาจะ จำท่านจนตาย เขาจะบอกว่า ถ้าไม่มีท่าน เขาคงไม่มีโอกาสคุยกับน้องอีกครั้งหนึ่ง ท่านต้องทำหน้าที่ เป็นผู้ทำการเชื่อมให้เขา...พี่กับน้องจองเวรกัน มันไม่ได้จองเวรกันเฉพาะในชาตินี้แหละ แต่ตายมาเกิด เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดท่านทำให้ทั้งคู่หมดเวรหมดกรรมกันซะ อย่าไปสร้างเวรสร้างกรรมกันอีกเลย อย่าคิดว่าชนะชาตินี้แหละ ชาติหน้าต้องสู้กันต่ออีกรอบนึง..ท่านสามารถช่วยชุมชนได้เยอะ ช่วยกันดูแล ชุมชนของเรา อย่าให้มาฆ่าล้างกันจะจองกันทุกภพทุกชาติเลย...อาตมาว่าท่านทั้งหลายเหมือนเจ้า โศทรในอดีตที่ผ่านมาที่จะให้พี่ให้น้องได้มาดีกัน ได้มาคุยกัน หาทางออกร่วมกัน...ก็ฝากท่านทั้งหลาย ให้ช่วยกัน ช่วยชุมชนของเรา ชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน...ท่านเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน เกิดขึ้นมาจากชาวบ้านนั่นแหละ....เรื่องกฎหมายท่านรู้เพื่ออธิบายให้เขาฟัง อย่าให้เขาไป ฟ้อง ให้คุยกันก่อนให้มันจบ จนกว่ามันจะไปไม่ได้...ท่านต้องตั้งใจ ต้องทุ่มเท และเสียสละ คนที่ ทำงานรับใช้คนอื่นอย่างนี้ คุณสมบัติสำคัญ คือการเสียสละ ต้องยอมเหน็ดเหนื่อย ยอมลำบาก เพื่อให้พี่ให้น้องของเราอยู่กันอย่างมีความสุข เมื่อเรามีโอกาสได้สร้างบารมีแล้ว ขอให้ตั้งใจทำหน้าที่ ของเราคือเชื่อมสมานชุมชน ให้พี่ให้น้องคุยกันได้ ให้ญาติโกโหติกาคุยกันได้ ให้คนในหมู่บ้านคุยกันได้”๕๐

(๒) นักประสานสมานไมตรี นิติกรชุมชนจะต้องเป็นนักประสานสมานไมตรี คือ รู้จัก สื่อสารมีวิสัยทัศน์ร่วม เกื้อหนุนซึ่งกันและกันเพื่อเสริมสร้างสันติและความสมานไมตรีในชุมชน โดย การทำหน้าที่นิติกรชุมชนผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) ต้องเป็นผู้ที่ช่วยประสานรอยร้าวจากการเกิดความ ขัดแย้งของคู่ขัดแย้ง

(๓) นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ได้มีการบรรยายเทคนิค และประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยในการบรรยายผู้วิจัยได้เชิญนางธัญญธร หุทัยถาวร ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทอำเภอเมืองสุรินทร์ มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับ การอบรม ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยวิทยากรได้แนะนำให้ผู้เข้ารับ การอบรมเข้าใจว่า กระบวนการไกล่เกลี่ย เป็นเรื่องของความสมัครใจ ของผู้ร้อง กับคู่พิพาท เป็นเรื่อง

^{๕๐} การบรรยาย โดยพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ของทั้งสองฝ่ายตกลงปลงใจกัน ถ้าไม่มาก็บังคับไม่ได้ ประธานศูนย์ไกลเกลี่ยระงับข้อพิพาท ได้แนะนำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รู้กระบวนการ รู้เทคนิค ในการไกลเกลี่ย การเป็นผู้ฟังที่ดี รู้จักแยกตัวบุคคลออกจากปัญหา และคุณสมบัติสำคัญคือนักไกลเกลี่ย ต้องซื่อสัตย์ มีคุณธรรม รักษาความลับ ไม่มีอคติ เป็นอิสระ และสุดท้ายผู้ที่ทำหน้าที่เป็นนิติกรชุมชนต้องเป็น “ ช่างถัก ช่างทอ ช่างสาน ช่างเชื่อม ช่างร้อย ” เป็นผู้ถักทอสานสัมพันธ์ชุมชน เป็นผืนเชื่อมต่อความคิดความเข้าใจ ร้อยใจให้ประชาชนในชุมชน คู่พิพาท ได้คืนกลับสู่ความเข้าใจ นิติกรชุมชนต้องหาโอกาสในการทำหน้าที่เป็นตัวอย่างให้เห็น ฝึ้มลายมือก่อน ให้ปลูกต้นรักไว้ในหัวใจ ก่อนที่จะรักคนอื่นต้องรักตนเองให้มาก ๆ หน่อย ให้ปลูกต้นคุณ เพื่อค่าคุณช่วยเหลือกัน ให้ปลูกต้นเมฆม ให้ค่านิยมชมชอบขึ้นในสังคม ให้ปลูกต้นแค คือแคร์ต่อความรู้สึก ของคนรอบข้าง แคร์ในครอบครัว และแคชุมชนด้วย โดยใช้ น้ำจิต น้ำใจ ในหัวใจหล่อเลี้ยงต้นไม้ เหล่านี้^{๕๑}

(๔) นักกฎหมาย ได้มีการบรรยายความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแพ่ง และกฎหมายอาญาที่จำเป็น ให้แก่นิติกรชุมชนได้รับทราบ พร้อมทั้งยกตัวอย่างเปรียบเทียบกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนให้ทำความเข้าใจ ซึ่งปรากฏว่า ผู้เข้ารับการอบรม ให้ความสนใจสอบถามปัญหา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับกฎหมายเป็นอย่างมาก

สรุปได้ว่า นิติกรชุมชนต้นแบบ จะต้องมียุติ ชันติ สันติ ใน ๔ นัก ได้แก่ นักจิตอาสา นักสมานไมตรี นักไกลเกลี่ย และนักกฎหมาย โดยมีองค์ความรู้ (Knowledge) ได้แก่ ความรู้ด้านกฎหมาย มีทัศนคติ (Attitude) คือ ความรู้สึกที่ดีต่อการแก้ปัญหาในชุมชน โดยใช้สันติวิธี ให้เกิดความสงบสุข มีทักษะ (Skill) คือ ความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชน และมีเครือข่าย (Network) ในการทำงานเป็นนิติกรชุมชนต้นแบบ

๓) ขั้นฝึกปฏิบัติ โดยให้ใช้เทคนิคการไกลเกลี่ยข้อพิพาทให้สำเร็จ

ในการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ก่อนที่ผู้เข้ารับการอบรมนิติกรชุมชน จะได้ฝึกปฏิบัติทักษะในการไกลเกลี่ย ผู้วิจัยได้ นำเทคนิคการไกลเกลี่ยข้อพิพาทให้สำเร็จ ๕ ขั้นตอน ซึ่งได้รับการยอมรับและมีการใช้อย่างแพร่หลายทั้งในศาลและนอกศาล มาแนะนำถ่ายทอดให้นิติกรชุมชนได้รับทราบ หากมี Check list เกี่ยวกับเทคนิคที่ใช้ในการไกลเกลี่ยข้อพิพาทให้สำเร็จ ย่อมทำให้คู่พิพาทสามารถยุติข้อพิพาทได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ โดยเทคนิคการไกลเกลี่ยให้สำเร็จ เรียกว่า ๕ ขั้นตอนแห่งประสิทธิผลการไกลเกลี่ย มีดังนี้

๑. การเตรียมความพร้อม
๒. การเปิดการไกลเกลี่ย
๓. การค้นหาความต้องการที่แท้จริง
๔. การรวบรวมข้อเสนอและหาข้อตกลง
๕. การปิดการไกลเกลี่ย

^{๕๑} การบรรยาย โดยพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

๑. การเตรียมความพร้อม ได้แก่

๑.๑ การเตรียมตนเองให้พร้อมทั้งทางร่างกาย มีการแต่งกาย และการเตรียมใจ

๑.๒ การเตรียมข้อพิพาท คือ การศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องที่พิพาท การ รวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับคู่พิพาท และการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นพิพาท

๒. การเปิดการไกล่เกลี่ย ได้แก่

๒.๑ แนะนำตัว

๒.๒ สร้างบรรยากาศ สัมพันธภาพ และความไว้วางใจหรือความวางใจ

๒.๓ ชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการไกล่เกลี่ย

๒.๔ อธิบายกระบวนการ กฎเกณฑ์และข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้

ก. ไม่ขัดจังหวะระหว่างที่อีกฝ่ายหนึ่งพูด ทุกฝ่ายมีโอกาสนำเสนอความคิดเห็น อย่างเท่าเทียมกัน

ข. การตกลงหรือไม่ เป็นสิทธิเด็ดขาดของแต่ละฝ่าย

ค. ผู้ไกล่เกลี่ยอาจถามคำถามหรือประชุมฝ่ายเดียวกับคู่พิพาท

ง. อำนาจในการประนีประนอมยอมความของแต่ละฝ่าย

๒.๕ นำเข้าสู่ประเด็นการเจรจา

ภาพผู้วิจัย รับฟังและทำความเข้าใจ โดยแนะนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ณ ตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

๓. การค้นหา “ความต้องการที่แท้จริง”

๓.๑ ให้คู่พิพาทเล่าเรื่องที่เกิดขึ้น รับฟังและทำความเข้าใจ

๓.๒ ถามคำถามเพื่อความกระจ่าง

๓.๓ ประชุมฝ่ายเดียวเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม

๓.๔ รวบรวมสรุปข้อเท็จจริง

๓.๕ จำแนกแยกแยะเรื่อง สาเหตุที่พิพาท และความต้องการที่แท้จริง

๔. การรวบรวม “ข้อเสนอ” และหาข้อตกลง

- ๔.๑ ค้นหาและแสดงให้เห็นถึงความต้องการที่ตรงกัน
- ๔.๒ แสดงให้เห็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน และประสานให้เข้าใจความคิดอีกฝ่าย
- ๔.๓ ลดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์และ “แยกคนออกจากปัญหา”
- ๔.๔ การระดมสมอง รวบรวมข้อเสนอทั้งหมด “แยกการคิดออกจากการตัดสินใจ”
- ๔.๕ ชักนำให้คู่พิพาทวิเคราะห์ข้อเสนอเมื่อเปรียบเทียบกับ “หลักเกณฑ์อ้างอิง”
- ๔.๖ แนะนำจุดที่ควรปรับปรุงในข้อเสนอ
- ๔.๗ ชักนำให้คู่พิพาทคิดถึงและเปรียบเทียบ “ข้อเสนอ” กับ “ทางเลือกอื่น”

๕. การปิดการไกล่เกลี่ย สรุป “ข้อผูกพัน” และทำบันทึกหรือสัญญาประนีประนอมยอมความ

๔) ขั้นตอนการฝึกทักษะ

หลังจากได้ทำความเข้าใจในเรื่องเทคนิคการไกล่เกลี่ยข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้นิติกรชุมชน ได้แบ่งกลุ่มทดลองฝึกทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเป็นข้อเท็จจริงที่สมมติขึ้น มีการแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมออกเป็นสามกลุ่ม กลุ่มละ ๗ คน โดยให้แต่ละกลุ่มทำการฝึกปฏิบัติคนละเรื่อง ซึ่งผู้วิจัยได้สมมติเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสามเหตุการณ์ดังนี้ คือ ๑) เรื่องทะเลาะวิวาท ๒) เรื่องควายเข้าไปกินหญ้าและพืชผลเกษตรของเพื่อนบ้าน และ ๓) เรื่องบุกรุกที่สาธารณะ ดังนี้

กลุ่ม ๑ ผู้ร่วมฝึกทักษะ ๗ คน เรื่อง ทะเลาะวิวาท

กรณีขับขีรถจักรยานยนต์เสียงดังจนเกิดการทะเลาะวิวาท ขับขีรถจักรยานยนต์เสียงดัง

ข้อเท็จจริง สำหรับ “นิติกรชุมชน” ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑ นายแดง อายุ ๑๘ ปี กับนายดำ อายุ ๑๙ ปี จากหมู่ ๑๒ ได้ขับขีรถจักรยานยนต์ เข้ามาในหมู่ ๑๔ ด้วยความเร็วสูง และบิดเร่งเครื่องรถจักรยานยนต์ด้วยเสียงดังลั่น เป็นเหตุให้ นายเขียว อายุ ๑๗ ปี ซึ่งนั่งอยู่ในหมู่ ๑๔ รู้สึกไม่พอใจ

นายแดง กับนายดำ ขับขีรถจักรยานยนต์ วนในหมู่ ๑๔ อยู่หลายรอบ จนเมื่อผ่านมาบริเวณที่นายเขียวนั่งอยู่ นายเขียวจึงตะโกน คำว่า “ไอ้หัวควาย ภูหนากงวูไวย” นายแดงคนขับรถจักรยานยนต์ จึงหยุดรถ และตะโกนว่า “มึงมีปัญหาหรือ ไอ้สัตว์” นายเขียวจึงลุกจากที่นั่ง และเดินเข้ามาหานายแดงกับนายดำ นายแดง เร่งเครื่องรถจักรยานยนต์ พุ่งชน จนนายเขียวล้มลง ศีรษะกระแทกพื้น แล้ว นายแดง กับนายดำ จึงจอดรถจักรยานยนต์ ลงจากรถมาชกต่อย ทำร้ายนายเขียว จนนายเขียว ศีรษะแตก เย็บ ๔ เข็ม ต้องรักษาตัวเป็นเวลากว่า ๑๐ วัน

นางแซไข มารดาของนายเขียว จึงมาร้องขอให้นิติกรชุมชน ช่วยไกล่เกลี่ยให้ ให้ท่านทำหน้าที่นิติกรชุมชน ผู้ไกล่เกลี่ย ในกรณีนี้

ขับขีรถจักรยานยนต์เสียงดังถูกพาหิน

ข้อเท็จจริงของฝ่าย นายแดง นายดำ และ นางสาว

นายแดง อายุ ๑๘ ปี เรียน ม.๑ เป็นน้องชายของนายดำ อายุ ๑๙ ปี ไม่ได้เรียนหนังสือ ช่วยแม่ทำนา ทั้งสองคนอยู่บ้านกับ นางสาว มารดา ซึ่งมีอาชีพทำนา

ในวันเกิดเหตุ นายแดงกับนายดำ ได้ขับซีรจักรยานยนต์ ซึ่งยืมจากคนข้างบ้าน เพื่อไปหาเพื่อนที่หมู่ ๑๔ ขับรถมาด้วยความเร็วตามปกติ เมื่อมาถึงจุดที่นายเขียว ยืนอยู่ นายเขียวได้ปาก้อนหินขนาดเท่ากำปั้น ใส่รถจักรยานยนต์ที่นายแดงขับขี่มา จนนายแดงต้องหักหลบ รถเกือบเสียหลักด้วยอารมณ์โกรธ จึงเลี้ยวรถกลับมาหานายเขียว ด้วยความเร็ว นายเขียว ตะโกนด่านายแดงว่า “ไอหัวควาย ภูหนวกราวย” แล้วปาหินใส่นายแดงกับนายดำอีก

นายแดงกับนายดำ จึงจอดรถจักรยานยนต์ และวิ่งไปยังนายเขียว ถามว่า มีปัญหาอะไร แต่นายเขียว คว่าท่อนไม้ จะทำร้ายนายแดงและนายดำ ทำให้นายแดงและนายดำ กระโดดเข้าชกต่อยนายเขียว ๒-๓ ที นายเขียวก็วิ่งหนีไป

หลังเกิดเหตุ จึงขับขี่ จักรยานยนต์กลับบ้าน แล้วเล่าให้นางดาว ทราบว่า ทั้งสองคน ถูกนายเขียวปาหินใส่ จนมีการชกต่อยกัน

กรณีถูกทำร้ายร่างกายและเรียกร้องค่ารักษาพยาบาล

ข้อเท็จจริง สำหรับ นายเขียว กับ นางแซไข

นายเขียว อายุ ๑๗ ปี อาศัยกับ นางแซไข มารดา มีอาชีพทำนา

นายเขียวเล่าให้นางแซไขมารดาฟังว่า ในวันเกิดเหตุ ขณะที่ตนนั่งอยู่บริเวณ ศาลากลางหมู่บ้าน มีนายแดงกับนายดำ ขับรถจักรยานยนต์ซ้อนท้ายกันเข้ามาในหมู่บ้าน ด้วยความเร็วสูง เมื่อเห็นตนเองนั่งอยู่ลำพังเพียงคนเดียว นายแดงได้จอดรถจักรยานยนต์ แล้วเดินมาหานายดำ มาหาตนเองพร้อมกับ ถามว่า “มึงมองหน้ากู มีปัญหาอะไรวะ” นายเขียวไม่ตอบ ทั้งที่ตนนั่งอยู่เฉย ๆ แต่เกรงว่านายแดงจะมาหาเรื่อง นายเขียวจึงลุกขึ้นพร้อมเดินออกจากศาลากลางบ้านไป นายแดงตะโกนว่า “เฮ้ย กูถามมึง ทำไมมึงไม่ตอบ มึงจะไปไหนวะ” แล้วนายแดงก็กระโดดขึ้นรถ ดัดเครื่องพร้อมพุ่งชนนายเขียวจนล้มลง ศรีษะ พาดพื้น พอลุกขึ้นมาได้ก็โดนนายดำเตะที่ศรีษะ อีก ๑ ที จนรู้สึกมึนงง และทั้งนายแดงและนายดำ ก็รุมชกต่อยตนอีกหลายครั้งจนสลบไป พอฟื้นขึ้นมา ก็พบว่าตนเองอยู่ที่บ้าน มีนางแซไข นั่งอยู่ข้างเตียง นายเขียวได้รับบาดเจ็บ ศรีษะแตก เย็บ ๔ เข็ม ต้องไปล้างแผลทุกวันเป็นเวลา ๗ วันจึงตัดไหมได้

นายเขียว จึงเล่าให้นางแซไข ฟังว่า ตนถูกนายแดงกับนายดำ มารุมทำร้าย ตนโดยไม่ทราบสาเหตุ

นางแซไข ต้องการให้ นายแดง และนายดำ ขอขมา ตนกับลูกชาย และขอให้ชดใช้ค่ารักษาพยาบาลจำนวน ๔,๕๐๐ บาท และค่าทำขวัญอีก ๕,๐๐๐ บาท

กลุ่มที่ ๒ ผู้ฝึกทักษะ จำนวน ๖ คน

การฝึกทักษะ “นิติกรชุมชนต้นแบบ” เรื่อง “ควายเข้าไปกินหญ้า และพืชผลเกษตรของเพื่อนบ้าน” ข้อเท็จจริง สำหรับ “นิติกรชุมชน” ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย

เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑ นายจัน อายุ ๔๘ ปี อาชีพทำนา พักอาศัยอยู่ที่ หมู่ ๑๖

ในวันดังกล่าว เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. เมื่อนายจัน กลับมาจากทำนา พบว่า พืชผักสวนครัวที่ตนปลูกไว้ จำนวน ๑ ไร่ ถูกควาย ของนายอังการ จำนวน ๒ ตัว เข้ามากัดกิน และเหยียบย่ำ จนผักที่ตนปลูกไว้เสียหายทั้งหมด ซึ่งตนต้องเสียเงินค่าปุ๋ย ค่าแรงงาน การดูแลรักษามาเป็นเวลากว่า ๒ เดือน เมื่อตนไปแจ้งแก่นายอังการ ว่า ความของนายอังการ มาทำลายพืชผักที่ตนปลูกไว้ เสียหายไป ๑ ไร่

แทนที่นายอังการจะกล่าวคำขอโทษ กลับหาว่าตน หาเรื่องกลั่นแกล้ง และปฏิเสธว่าควายของนายอังการ ไม่ได้บุกรุกเข้าในสวนของนายจันและไม่ยินยอมรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่นายจัน

นายจันไม่ทราบจะทำอย่างไร จึงมาร้องขอความช่วยเหลือจากท่าน ในฐานะที่ท่านเป็นนิติกรชุมชน ให้ท่าน ทำการไกล่เกลี่ยให้แก่คู่พิพาทต่อไป

ข้อเท็จจริง สำหรับ นายจัน

นายจัน อายุ ๔๘ ปี อาชีวนา และปลูกผักสวนครัว

นายจัน ได้ปลูกผักสวนครัว ไว้ในที่ดิน จำนวน ๒ ไร่ บริเวณข้างบ้านของตนเอง โดยใช้เงินลงทุนไปจำนวน ๒,๐๐๐ บาท พร้อมดูแลรักษามาเป็นเวลากว่า ๒ เดือน (ค่าแรงขั้นต่ำ วันละ ๓๐๐ บาท คิดเป็นค่าแรง รวม ๑๒,๐๐๐ บาท)

ปรากฏว่า ในวันเกิดเหตุ นายพุธ เพื่อนบ้านของตน เห็นควายของนายอังการ ๒ ตัว ได้เดินเหยียบย่ำเข้ามา ในแปลงผักของนายจัน พร้อมกัดกิน พืชผักไปกว่า ๑ ไร่ นายพุธ จึงทำการไล่ควายของนายอังการ ออกไปจากแปลงผักของนายจัน ซึ่งนายอังการห้ามไม่ให้นายพุธแจ้งแก่นายจัน แต่นายพุธเห็นว่า ไม่ถูกต้องจึงบอกนายจันให้ทราบ

เมื่อนายจัน ไปแจ้งให้นายอังการทราบ นายอังการกลับ ปฏิเสธว่า ควายของตนอยู่ในคอกตลอดเวลา และไม่รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น

นายจัน จึงมาร้องขอให้ นิติกรชุมชนช่วยเรียกนายอังการ มาเจรจาไกล่เกลี่ย ให้นายอังการกล่าวคำขอโทษ พร้อมให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ตน

ข้อเท็จจริงสำหรับ นายอังการ

นายอังการ อายุ ๕๓ ปี อาชีพรับจ้างทั่วไปและทำนา มีควาย ๑๐ ตัว

นายอังการ อยู่บ้านห่างจากบ้านของนายจัน ๑ กิโลเมตร เคยมีสาเหตุโกรธเคืองกันเพราะนายจัน เคยเป็นแฟนเก่าของนางสาว ภรรยาของนายอังการ

ในวันเกิดเหตุ นายอังการ ได้ต้อนควายของตนเพื่อไปกินหญ้าในทุ่งหญ้าสาธารณะหลังหมู่บ้าน แต่ขณะที่เดินผ่านบ้านของนายจัน เห็นผักในแปลงผักข้างบ้านนายจัน กำลังงอกงาม คิดอยากจะกลั่นแกล้งนายจัน จึงไล่ควายของนายอังการ ๒ ตัว เข้าไปในแปลงผักของนายจัน เมื่อนายพุธ มาพบว่าควายกำลังกินพืชผักของนายอังการ นายพุธจึงไล่ควายของนายอังการออกไปและพบว่าเป็นควายของนายอังการ จึงตะโกนเรียกนายอังการให้นำควาย ๒ ตัวนี้ไปด้วย เมื่อนายอังการมาต้อนควายไปเข้าฝูง จึงบอกนายพุธว่า อย่าบอกนายจัน นะ เพราะนายจัน จะฉวยโอกาสเรียกค่าเสียหายจากตนเป็นจำนวนสูง ๆ ซึ่งนายอังการประเมินว่าค่าเสียหายในพืชผักในแปลงของนายจัน ไม่เกิน ๘๐๐ บาท

เมื่อนายจันมาร้องขอให้นิติกรชุมชนไกล่เกลี่ย นายอังการเห็นว่า หากเรียกค่าเสียหายสูงจนเกินไป ตนจะไม่ยอมจ่ายแม้แต่สตึงเดียว และคนอย่างตนไม่เคยก้มหัวให้ใคร ไม่เคยขอโทษใคร

กลุ่มที่ ๓ ผู้ฝึกทักษะ จำนวน ๗ คน

การฝึกทักษะ เรื่อง บุกรุกที่สาธารณะ ข้อเท็จจริง สำหรับ “นิติกรชุมชน” ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย คือ

เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑ นายชวน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑๖ อายุ ๕๘ ปี ได้รับการร้องเรียนจากประชาชนในหมู่บ้านว่า นายใหญ่ ซึ่งมีที่ดินอยู่ติดทางสาธารณะในหมู่บ้าน ทำการล้อมรั้วที่ดินของตนออกมาปิดทางสาธารณะ ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านไม่สามารถเดินทางสัญจร ผ่านซอยดังกล่าวได้ อยากให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยแจ้งให้ นายจิว ทำการรื้อถอนรั้วของตนออกไปจากทางสาธารณะ

นายใหญ่ แจ้งว่า บริเวณที่ดินที่ตนทำการล้อมรั้วนั้น เป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่า ไม่มีใครใช้ประโยชน์หรือสัญจรผ่านไปได้ เพราะเป็นซอยตัน และนายใหญ่ได้ทำการ เพาะปลูกพืชและทำกิน ในที่ดินแปลงนี้มากกว่า ๒๐ ปีแล้ว ข้ออ้างว่าเป็นการกีดขวางทางสาธารณะจึงเป็นไปไม่ได้ เพราะไม่เคยมีใครใช้เป็นทางผ่านมานานเกิน ๑๐ ปีแล้ว ตนเองจึงได้กรรมสิทธิ์ หากผู้ใหญ่บ้านจะขอให้เปิดทาง ต้องซื้อที่ดินแปลงนี้ไปในราคา ๒๐,๐๐๐ บาท เพราะตนต้องทำลายพืชผล และยุงข้าว ๑ หลัง

ไม่ว่า นายชวนจะอธิบายอย่างไร นายใหญ่ ก็ไม่ยอมทำการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างและรั้วออกจากทางสาธารณะ นายชวน จึงขอให้ผู้นำเรื่องเข้าสู่การดำเนินการของ นิติกรชุมชน เพื่อให้อธิบายข้อกฎหมาย และทำการไกล่เกลี่ยให้

*หมายเหตุ ตามกฎหมาย ที่ดินสาธารณะประโยชน์ เป็นที่ดินที่ประชาชนใช้สอยประโยชน์ร่วมกัน ไม่มีผู้ใดสามารถครอบครองถือเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองได้ แม้จะครอบครองมาเกินกว่า ๑๐ ปี แล้วก็ตาม

ข้อเท็จจริง สำหรับ นายชวน

ที่ดินบริเวณที่พิพาท เป็นทางสาธารณะประโยชน์ แต่ไม่มีประชาชนในหมู่บ้านใช้เส้นทางนี้เดินทางไปมาแต่อย่างไร และ นายจิว ได้ครอบครองที่ดินบริเวณนี้ มาเป็นเวลา ๒๐ ปีเศษแล้ว

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ รัฐบาลได้จัดงบประมาณอุดหนุนน้ำสาธารณะท้ายหมู่บ้าน ซึ่งหากเปิดทางสาธารณะที่นายจิว ครอบครองล้อมรั้วและสร้างยุงข้าวนี้ออก เพื่อคืนให้แก่ชุมชน ก็จะทำให้ทุกคนในหมู่บ้านสามารถใช้เส้นทางเข้าไปยังหนองน้ำสาธารณะนี้ได้สะดวกโดยไม่ต้องอ้อมไปใช้เส้นทางอื่นซึ่งไกลออกไปอีกกว่า ๒,๐๐๐ เมตร

ในฐานะที่ตนเป็นผู้ใหญ่บ้าน และเป็นตัวแทนของชาวบ้าน มีความประสงค์ให้นายจิว คืนทางสาธารณะนี้ให้แก่ชุมชน ไม่มีนโยบายที่จะชားเงินให้แก่นายจิวแต่อย่างใด และการมาในวันนี้ มีชาวบ้านที่ร้องเรียน ขอเข้าร่วมการไกล่เกลี่ย ในฐานะที่เป็นตัวแทนชาวบ้านผู้เดือดร้อนด้วย

ข้อเท็จจริงสำหรับ นายใหญ่

ที่ดินพิพาทแปลงดังกล่าว เป็นมรดกตกทอดมาจากบิดาของตน ซึ่งได้สร้างยุงข้าว และล้อมรั้วที่ดินมาเป็นเวลา ๒๐ ปีแล้ว ไม่เคยมีใครมาอ้างสิทธิเป็นของตนเอง

สาเหตุที่ นายชวน อ้างว่าชาวบ้านต้องการใช้ประโยชน์ทางสาธารณะนี้ เป็นเรื่องที่นายชวนต้องการกลั่นแกล้งตน และครอบครอง เพราะนายชวน โกรธ บิดาของตน เพราะในขณะที่บิดาของตนยังมีชีวิตอยู่ ชาวบ้านต่างให้ความเคารพนับถือ และเลือกบิดาของตนเป็นผู้ใหญ่บ้านมาโดยตลอด นายชวนพึงจะได้รับเลือกตั้งมาเมื่อบิดาของตนเสียชีวิตไปเมื่อปีที่ผ่านมา

นายใหญ่เคยสอบถามไปที่เจ้าพนักงานที่ดิน อำเภอปรางค์กู่ ว่าที่ดินของบิดาของตน ที่ตนได้รับมรดกมานี้ บิดาของตนได้ครอบครองทำกินมาเป็นเวลา ๒๐ ปีแล้ว ที่ดินส่วนนี้เป็นของใคร เจ้าพนักงานที่ดินแจ้งว่า ที่ดินที่ใครครอบครอง ทำประโยชน์มาเกินกว่า ๑๐ ปี คนที่ครอบครองทำกินมาจะได้สิทธิเป็นเจ้าของตามกฎหมาย ตนไม่ยอมยกให้เป็นทางสาธารณะ หากชาวบ้านต้องการใช้

ประโยชน์ ตนเองยินยอมขายให้ แต่เพื่อใช้เป็นทางสาธารณะ ห้ามใช้เป็นของใครคนใดคนหนึ่ง โดยขอคิดราคาค่าจ้างชั่วคราวที่ต้องรื้อถอน พร้อมรั้ว เป็นเงินจำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท

เมื่อผู้เข้ารับการอบรมได้รับหน้าที่ให้ทำการฝึกทักษะในเรื่องใดแล้ว แต่ละกลุ่มต้องแยกกันแสดงตามบทบาทสมมุติ โดยแต่ละกลุ่ม ทำกระบวนการใกล้เคียงเสมือนจริง โดย

บทบาทสมมุติที่แต่ละกลุ่มต้องฝึกทักษะ คือ ให้แต่ละกลุ่มแบ่งสมาชิกออกเป็น ๓ ส่วน ให้ส่วนแรกปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ใกล้เคียง ส่วนที่สองแสดงบทบาทสมมุติเป็นผู้ร้องขอให้นิติกรชุมชนทำการใกล้เคียง และส่วนที่สามเป็นคู่พิพาท ซึ่งแต่ละฝ่ายต่างอ่านข้อเท็จจริงของตนเอง แล้วแสดงบทบาทออกไปเพื่อให้ผู้ใกล้เคียงทำการใกล้เคียง ตามขั้นตอนกระบวนการในการใกล้เคียง ซึ่งในการอบรมจะมีเอกสารคู่มือในการใกล้เคียง จากสำนักกระบวนพิพาท ศาลยุติธรรม ซึ่งได้มีการบรรยายสรุปให้เห็นขั้นตอนต่าง ๆ แล้ว ให้ผู้เข้ารับการอบรม ทดลองปฏิบัติตามขั้นตอน จนกว่าการใกล้เคียงจะจบ หรือหมดเวลาในการฝึกปฏิบัติ หลังจากได้ทำการฝึกทักษะแล้ว ก็จะให้แต่ละกลุ่มสรุปนำเสนอเรื่องที่ตนใกล้เคียง ให้แก่สมาชิกในกลุ่มอื่น ๆ ได้รับฟังด้วย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในการฝึกปฏิบัติ

จากการสังเกต จากการฝึกปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่าผู้เข้ารับการอบรม มีความกระตือรือร้น และสนใจในการฝึกปฏิบัติเป็นพิเศษ และการฝึกทักษะช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เข้าใจกระบวนการใกล้เคียง และสามารถนำไปปฏิบัติหน้าที่ได้จริง

๔.๕ ผลการนำกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ ไปทดลองใช้โดยการฝึกอบรม ในตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

การนำกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ ไปทดลองใช้โดยการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ในตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ ในวันที่ ๘-๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ณ โรงเรียนสวายพิทยาคม มีอาสาสมัครเข้ารับการอบรม จำนวน ๒๐ คน ผู้วิจัยใช้วิธีการให้ทำแบบทดสอบทั้งก่อนและหลังการอบรม (Pre-test and Post-test) โดยใช้แบบทดสอบที่ครอบคลุมเนื้อหาที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของนิติกรชุมชน และเป็นชุดเดียวกันทั้งก่อนและหลังการอบรม (แบบทดสอบมีเนื้อหาเหมือนกัน รายละเอียดที่ภาพผนวก) ในที่นี้จะเสนอผลการประเมินการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ทั้งก่อนและหลังการอบรม ดังนี้

๔.๕.๑ ผลการให้ทำแบบทดสอบ พบว่า

ผลการทดสอบก่อนเข้ารับการอบรม ปรากฏว่า (ส่งกระดาษคำตอบ ๑๗ คน)

สอบได้ ๒ คะแนน จำนวน ๓ คน
 สอบได้ ๓ คะแนน จำนวน ๖ คน
 สอบได้ ๔ คะแนน จำนวน ๒ คน
 สอบได้ ๕ คะแนน จำนวน ๔ คน
 สอบได้ ๖ คะแนน จำนวน ๑ คน
 สอบได้ ๗ คะแนน จำนวน ๑ คน

ผลการทดสอบหลังเข้ารับการอบรม ปรากฏว่า (ส่งกระดาษคำตอบ ๑๙ คน)

สอบได้ ๒ คะแนน จำนวน ๒ คน
 สอบได้ ๓ คะแนน จำนวน ๔ คน

สอบได้ ๔ คะแนน จำนวน ๓ คน

สอบได้ ๕ คะแนน จำนวน ๕ คน

สอบได้ ๖ คะแนน จำนวน ๔ คน

๔.๕.๒ ผลการประเมินความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรม

หลังจากได้อบรมครบ ๒ วันแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการประเมินผลการอบรมโดย

๑. ผลจากการสังเกตจากพฤติกรรม ของผู้เข้ารับการอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีพฤติกรรมที่ให้ความสนใจกับการทดลองฝึกทักษะในการใกล้เคียงกับตัวอย่างสมมุติ และมีความเข้าใจในกระบวนการใกล้เคียง มากขึ้น สามารถแสดงออกจากการฝึกทักษะและการเสนอรายงานการฝึกทักษะของแต่ละกลุ่มได้อย่างมีความเข้าใจในกระบวนการ และมีความมั่นใจในการนำไปใช้ในการทำหน้าที่นิติกรชุมชนต้นแบบได้ในระดับพื้นฐาน

๒. ผลจากการให้ผู้เข้ารับการอบรมกรอกตอบแบบประเมินการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข สรุปผลการอบรมโดยภาพรวม พบว่า ๑) ผลการประเมินก่อนเข้ารับการอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรม มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อหลังจากการเข้ารับการอบรมแล้ว พบว่า ผู้เข้ารับการอบรม มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก ๒) การเปรียบเทียบระหว่างก่อนเข้าอบรมกับหลังเข้าอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมาก ๓) สรุปผลโดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรม มีความพึงพอใจต่อการดำเนินการจัดอบรม โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวิทยากร ผู้เข้าร่วมอบรม มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด

จากการตอบแบบสอบถามปรากฏว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีข้อเสนอแนะให้มีการจัดอบรมอีก เพราะต้องการฝึกการนำไปใช้ โดยผู้เข้าร่วมการอบรมต้องการสามารถนำความรู้จากการอบรมไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยเฉพาะการทำหน้าที่ในการใกล้เคียงให้แก่ประชาชนในพื้นที่ การฝึกทักษะโดยทดลองฝึกปฏิบัติเสมือนจริง ทำให้ผู้เข้ารับการอบรม มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการและขั้นตอนในการใกล้เคียงได้ดี

๔.๕.๓ นิติกรชุมชนนำความรู้จากการอบรมไปทดลองปฏิบัติจริง

หลังจากได้รับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในหลักสูตรนิติกรชุมชนต้นแบบเรียบร้อยแล้ว ผู้เข้ารับการอบรม ได้นำความรู้ไปทดลองปฏิบัติจริง โดยใช้ในการใกล้เคียง ๔ เรื่อง ดังนี้

๑) เรื่อง กรณีพิพาทระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้

เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ มีการร้องขอให้นางมาลินี นิมาพิณ ผู้ใหญ่บ้านบ้านท่าคอยนางและประธานนิติกรชุมชน ตำบลสวาย ใกล้เคียงกรณีพิพาทระหว่างเจ้าหนี้ซึ่งอยู่อาศัยที่บ้านกระโพธิ์ ตำบลตุม กับลูกหนี้ซึ่งอยู่อาศัยที่บ้านท่าคอยนาง โดยเจ้าหนี้ได้ร้องขอให้นิติกรชุมชนช่วยเหลือใกล้เคียงกรณีที่ลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้

นางมาลินี ซึ่งเป็นผู้ผ่านการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ได้นัดให้เจ้าหนี้และลูกหนี้มาทำการเจรจากัน ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ บ้านท่าคอยนาง โดยนางมาลินี ในฐานะนิติกรชุมชน ได้ทำตามขั้นตอนการใกล้เคียงที่ได้รับการอบรมมา โดยได้เริ่มต้นจากการแนะนำตัว เปิดการใกล้เคียง มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการเจรจาใกล้เคียงโดยขอให้พูดทีละคน และระหว่างที่คนหนึ่งพูดอีกคนหนึ่ง

ต้องฟังและเมื่อถึงเวลาที่ตนเองพูดจึงค่อยพูด มีการเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้พูดอธิบายถึงเหตุผลของแต่ละฝ่าย และให้คู่พิพาทเจรจา โดยนิติกรชุมชนได้ใช้หลักการฟังอย่างตั้งใจ จับประเด็นและให้ข้อเสนอแนะให้ทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ โดยให้เจ้านี้ยินดีรับชำระหนี้ในส่วนที่เหลือเฉพาะต้นเงิน

ผลการไกล่เกลี่ย จนในที่สุดทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงกันได้ ว่าเจ้านี้ยินดีรับชำระหนี้ในส่วนที่เหลือเฉพาะต้นเงิน โดยลูกหนี้จะนำเงินมาชำระหนี้ให้ในวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ โดยทั้งสองฝ่ายเจรจาทกลงกันด้วยความพอใจของทั้งสองฝ่าย และขอไม่ทำบันทึกข้อตกลงและในวันรุ่งขึ้น ตามกำหนดนัด ลูกหนี้ได้นำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้านี้ยจนเป็นที่พอใจ ดังภาพ

ภาพที่ ๔.๔ การไกล่เกลี่ย กรณีพิพาทระหว่างเจ้านี้ยกับลูกหนี้

จากการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยดังกล่าว นางมาลินี นิมิพินิจ ได้ยืนยันต่อผู้วิจัยทางโทรศัพท์ว่า ได้ใช้ความรู้จากที่ได้รับการอบรมมา โดยเฉพาะกระบวนการ ขั้นตอนในการไกล่เกลี่ย จนประสบความสำเร็จในครั้งนี้ หลังจากได้รับการอบรม ตนเองมีความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้จริง ทำให้มีความมั่นใจในการทำหน้าที่นิติกรชุมชน ในการไกล่เกลี่ยให้แก่ชุมชนได้ และนี่คือ ผลงานของนิติกรชุมชนต้นแบบ ตำบลสวาย อำเภอบางศรีสะเกษ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

๒) เรื่อง กรณียึดโฉนดที่ดินไปค้ำประกัน

เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ มีการร้องขอให้นางมาลินี นิมิพินิจ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่าคอยนาง และประธานนิติกรชุมชน ตำบลสวาย ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างนายทวนทอง ดวงใจ เจ้าของโฉนดที่ดิน กับ นายจำนง มูลจัต ผู้ยึดโฉนดที่ดิน ทั้งสองอยู่ในหมู่บ้าน หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอบางศรีสะเกษ โดยเจ้าของโฉนดที่ดินได้ร้องขอให้นิติกรชุมชนช่วยไกล่เกลี่ยให้ยอมทำสัญญายึดโฉนดที่ดิน

ผลการไกล่เกลี่ย นางมาลินี ฉิมพินิจ ได้ให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำสัญญาข้อตกลงกันว่า เมื่อได้รับเงินโครงการชลอการทาบทำมนาปี ๒๕๖๑ และปี ๒๕๖๒ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะมาทำสัญญาให้ชัดเจนอีกครั้ง โดยจะระบุวันเวลาให้ชัดเจนอีกครั้ง เพื่อเอาโฉนดที่ดิน ออกจากการทำสัญญาจำนอง คั้น นายทวนทอง ดวงใจ ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานสำคัญดังภาพ

ภาพที่ ๔.๕ การไกล่เกลี่ย กรณีพิพาท

๓) เรื่อง กรณีการแบ่งทรัพย์สิน

เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๒ มีการร้องขอให้นางมาลินี ฉิมพินิจ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่าคอย นางและประธานนิตกรชุมชน ตำบลสวาย ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างนางสก ใจสว่าง อยู่บ้านเลขที่ ๕๒/๑ หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ กับนายฉลอง จันทอง อยู่บ้านเลขที่ ๑๙/๒ หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ

เนื่องจากนายฉลอง จันทอง ได้แต่งงานอยู่กับนางปราณี ใจสว่าง อยู่กินกันมาเป็นเวลา ๑๕ ปี และเมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑ นางปราณี ได้เสียชีวิตลง ซึ่งนางปราณี ใจสว่าง เป็นบุตรของนางสก ใจสว่าง

ต่อมานางเมือง จันทอง มารดาของนายฉลอง จันทอง ได้มาขอบุตรชายของตน จากนางสก ใจสว่าง และญาติพี่น้องของนางปราณี ใจสว่าง ได้ยกทรัพย์สินให้นายฉลอง จันทอง ดังนี้ ๑) รถไถนา ๑ คัน ๒) รถมอเตอร์ไซด์ ๑ คัน ๓) ควาย ๒ ตัว ซึ่งนายฉลองรับเลี้ยงเพื่อเอาลูกของมัน ๔) วัว ๑ ตัว ซึ่งเป็นวัวของนางเมือง จันทอง ซึ่งนายฉลอง เลี้ยงมาเพื่อเอาลูกของมัน และได้ยกลูกวัว ๒ ตัวให้นางสาวนิลนยา ฐิติวิสิฐกุล ผู้เป็นบุตรสาวของนางปราณี ใจสว่าง ๕) ข้างเปลือกจ้าง ๑๐ ถุงปุ๋ย

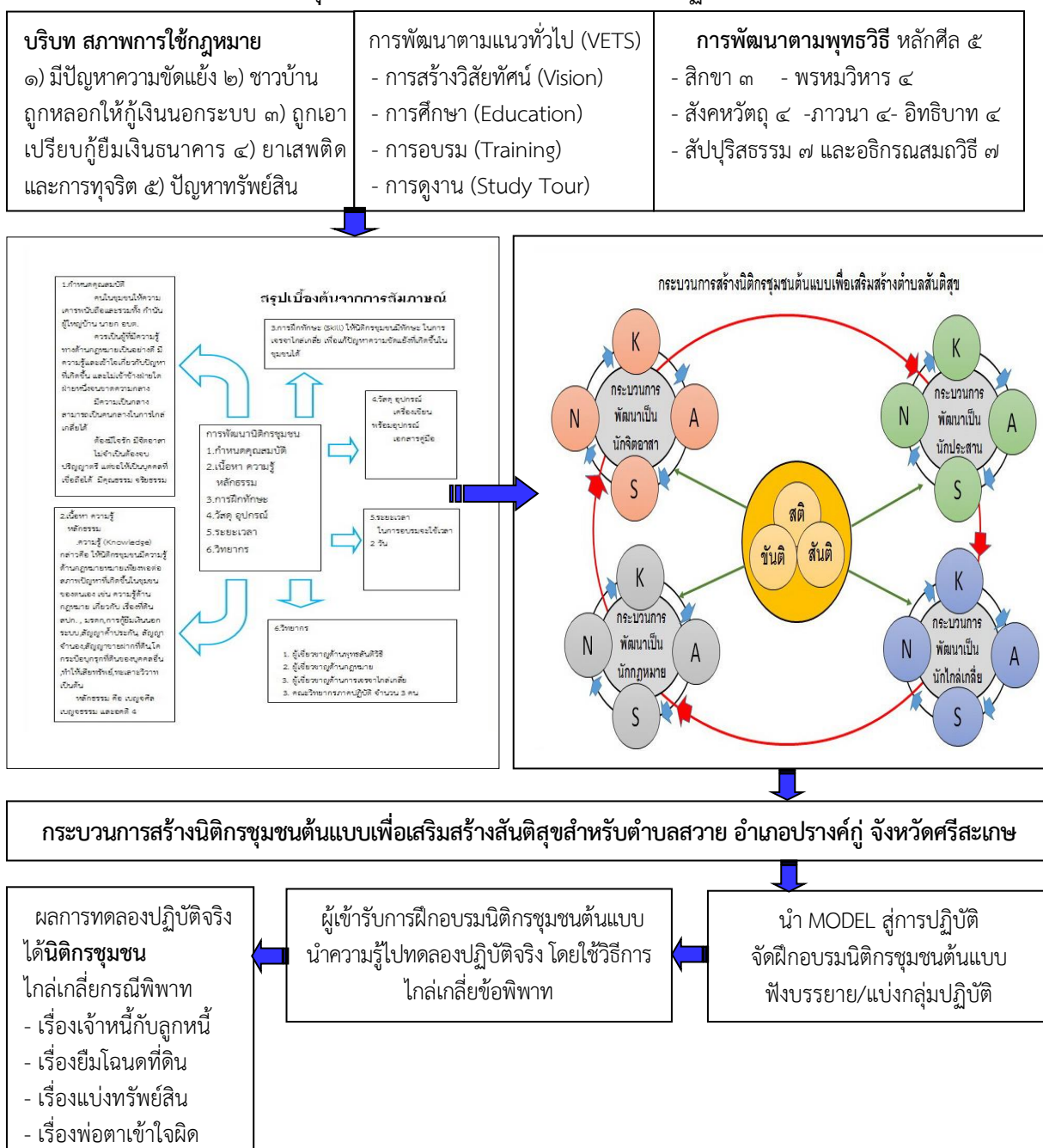
ผลการไกล่เกลี่ย นางมาลินี ฉิมพินิจ ได้ให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำสัญญาข้อตกลงกันไว้ โดยได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานสำคัญดังภาพ

๔) เรื่องกรณีพ่อตาเข้าใจผิด เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ มีการร้องขอให้ผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่าคอยนางและประธานนิตกรชุมชน ตำบลสวาย ไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างพ่อตากับลูกเขย เนื่องจากพ่อตาไปติดตั้งเครื่องสูบน้ำที่บ่อปลาของตนเอง แต่ลูกสาวไม่พอใจ จึงไปตัดสายตัดสายพานเครื่องสูบน้ำ พ่อตาโกรธมาก และพ่อตาเข้าใจผิดว่าลูกเขยเป็นคนทำ

ภาพที่ ๔.๗ หลักฐานการทำความเข้าใจกันได้ กรณีพิพาทความเข้าใจผิดของพ่อตา

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของ ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเรียบร้อยแล้ว และเนื่องจากนิตกรชุมชน เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นสำหรับชุมชนทุกพื้นที่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการ สร้างนิตกรชุมชนต้นแบบให้มีความรู้วิทยาการสมัยใหม่ มีวิสัยทัศน์ที่ทันสมัยและมีความรู้ในด้าน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วย ผู้วิจัยจึงได้นำผลของการวิจัยมาสรุปเป็นองค์ความรู้เพื่อให้เห็น ภาพกระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบของตำบลสวาย ดังปรากฏในแผนภาพ

ภาพที่ ๔.๙ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. ผลการศึกษาบริบท สภาพปัญหาการใช้กฎหมายในตำบลสวาย พบว่า ๑) มีปัญหาความขัดแย้งจนเกิดเป็นข้อพิพาทด้านกฎหมายเกิดขึ้นบ้างและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ๒) มีชาวบ้านถูกหลอกให้กู้เงินนอกระบบ ๓) ถูกเอารัดเอาเปรียบ คัดดอกเบี้ยวไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยนายทุนเอาโฉนดของชาวบ้านไปจดทะเบียนจำนองเป็นหลักประกันการกู้ยืมเงินจากธนาคาร ๔) ยาเสพติดและการทุจริต ๕) ปัญหาทรัพย์สินและที่ดินทำกิน โดยเฉพาะเรื่องที่ดิน สปก., การรุกป่าที่สาธารณะ การแจ้งสิทธิที่ดิน การจำหน่ายจ่ายโอนที่ดิน สปก. มรดก, การกู้ยืมเงิน การค้าประกัน จำนองและสัญญาขายฝากที่ดิน เรื่องมรดกไม่มีพินัยกรรม, การทะเลาะวิวาท, การกู้ยืมเงินนอกระบบ, เรื่องบุกรุก, แนวเขตที่ดินรุกป่าที่ดินบุคคลอื่น, โค กระบือเข้าไปในที่ดินของบุคคลอื่น, เป็นต้น

๑.๑ ผลการศึกษาแนวคิดนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ พบว่า ๑) แนวคิดความสมานฉันท์ ๒) แนวคิดยุติธรรมชุมชน ๓) แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการใช้กฎหมาย ๔) แนวคิดการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน ๕) แนวคิดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท และ ๖) การพัฒนามนุษย์ตามหลักสากล ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) การศึกษา (Education) การอบรม (Training) การดูงาน (Study Tour) ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบได้

๑.๒ ผลการศึกษาแนวคิดนิติกรชุมชนในวิทยาการทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ในสมัยพุทธกาล มีการแต่งตั้ง**พระวินัยธร** เพื่อการแก้ไขปัญหาหรือระงับอธิกรณ์โดยใช้วิธีการแก้ไขข้อพิพาทด้วยอธิกรณ์สมณะวิธี เป็นธรรมเครื่องสำหรับระงับอธิกรณ์ได้ และวิธีดำเนินการระงับอธิกรณ์มี ๗ วิธี ได้แก่ ๑) สัมมุขวินัย ๒) สติวินัย ๓) อมูหวินัย ๔) ปฎิญาตถกรณ์ ๕) ตัสสปาปิยสิกา ๖) เยภยสิกา และ ๗) ตินวัตถการวินัย, หลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชน ประกอบด้วย หลักศีล ๕, หลักไตรสิกขา ๓, พรหมวิหาร ๔, สังคหวัตถุ ๔, ภาวนา ๔, อธิปไตย ๔ และ สัมปรีชธรรม ๗ เป็นหลักธรรมใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงได้นำมาประยุกต์ใช้กับนิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเสริมสร้างความสันติสุขในชุมชน

๒. สรุปผลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปจากองค์ความรู้จากการสัมภาษณ์ มี ๖ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการกำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะมาเป็นนิติกรชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนในตำบลสวายเป็นผู้ได้รับการยอมรับ มีความเคารพนับของคนในชุมชน เช่น กำนัน นายก อบต. ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและอาสาสมัคร มีความรู้ทางด้านกฎหมาย มีความรู้และเข้าใจบริบทชุมชน มีความสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีใจเป็นกลาง คือ สามารถเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ มีจิตอาสา ไม่ต้องจบปริญญาตรี ขอให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีความสนใจการทำหน้าที่นิติกรชุมชน

๒. ด้านเนื้อหา องค์ความรู้ หลักธรรม ได้แก่ องค์ความรู้ (Knowledge) คือ ความรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชน ได้แก่ ความรู้ทางด้านกฎหมายและการทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาที่ดินทำกิน สปก, การแบ่งมรดก, การกู้ยืมเงินนอกระบบ, การทำสัญญาค้าประกัน สัญญาจำนอง สัญญาขายฝากที่ดิน, ปัญหาโค กระบือบุกรุกเข้าที่ดินของผู้อื่น, และปัญหาการทะเลาะวิวาท เป็นต้น ส่วนหลักธรรมก็ควรมีหลักศีล ๕ เบญจศีล เบญจธรรม, หลักอคติ ๔, หลักไตรสิกขา ๓, และ สัมปรีชธรรม ๗,

๓. ด้านการฝึกทักษะ (Skill) คือ การมุ่งให้นิติกรมีความชำนาญหรือความคล่องแคล่วในการปฏิบัติหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สามารถทำหน้าที่นิติกรชุมชนโดยแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนได้

๔. ด้านวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม ได้แก่ เครื่องมือในการอบรม เครื่องบันทึก แบบบันทึกหรืออุปกรณ์ เอกสารเครื่องเขียนต่าง ๆ

๕. ด้านระยะเวลาในการอบรม ใช้ระยะเวลาในการอบรม ๒ วัน

๖. ด้านวิทยากรบรรยาย ได้แก่ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธวิธี ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ผู้เชี่ยวชาญด้านเจรจาไกล่เกลี่ย และประกอบด้วยคณะทำงาน จำนวน ๓ คน

๓. สรุปผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมติที่ประชุมเห็นชอบกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทศนคติ ทักษะ ให้มีเครือข่าย มีสติ ขันติ และมีความสงบคือ สันติในความเป็นนิติกรชุมชนจะต้องประกอบด้วย ๔ นัก ได้แก่ นักจิตอาสาพัฒนาสันติ นักประสานสมานไมตรี นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และนักกฎหมาย โดยมีกระบวนการพัฒนาดังนี้

๑. กระบวนการพัฒนานักจิตอาสาพัฒนาสันติ ต้องมีจิตอาสา เสียสละ มีแนวคิดพัฒนาชุมชนให้ความสันติ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ ขันติ สันติในการเป็นนักจิตอาสา ได้แก่ ๑) มีจิตอาสา ๒) มีเมตตา กรุณา ๓) มีศีลธรรม ๔) มีสันติภายใน

๒. กระบวนการพัฒนานักประสานสมานไมตรี ต้องเป็นนักเยียวยาทางจิตใจ (Healing) โดยการสร้างองค์ความรู้ ทศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการประสานไมตรี ได้แก่ ๑) มีวิสัยทัศน์ร่วม ๒) รู้จักสื่อสาร ๓) เสริมสร้างกันและกัน ๔) เกื้อหนุนพึ่งพากัน

๓. กระบวนการพัฒนานักไกล่เกลี่ย ผู้ทำหน้าที่เป็นกลาง มีกฎเกณฑ์กติกา มีทักษะมุ่งสันติ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ ๑) ทักษะสันติ ๒) ทักษะการฟังและการพูด ๓) ทักษะการไกล่เกลี่ย ๔) ทักษะการบันทึก

๔. กระบวนการพัฒนานักกฎหมาย ต้องมีความรู้ด้านกฎหมายและเข้าใจการอยู่ด้วยกัน โดยการสร้างองค์ความรู้ ทศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการเป็นนักกฎหมาย ชุมชน ได้แก่ ๑) รู้บริบทชุมชน ๒) รู้กฎหมาย ๓) รู้รักษามัคคี ๔) รู้รักสันติสุข

๔. สรุปผลการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดศรีสะเกษ

จากการที่ผู้วิจัยได้จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในหลักสูตรนิติกรชุมชนต้นแบบ ที่ตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ผู้เข้ารับการอบรม ได้นำความรู้ไปทดลองปฏิบัติจริง โดยใช้ในการไกล่เกลี่ย ๔ เรื่อง ดังนี้

๑) เรื่อง กรณีพิพาทระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้

ผลการไกล่เกลี่ย คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงกันได้ ว่าเจ้าหนี้ยินยอมรับชำระหนี้ในส่วนที่เหลือเฉพาะต้นเงิน โดยลูกหนี้จะนำเงินมาชำระหนี้ให้ในวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ โดยทั้งสองฝ่ายเจรจาตกลงกันด้วยความพอใจของทั้งสองฝ่าย และขอไม่ทำบันทึกข้อตกลง และในวันรุ่งขึ้น ตามกำหนดนัด ลูกหนี้ได้นำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้จนเป็นที่พอใจ ดังภาพที่ ๔.๔

๒) เรื่อง กรณียืมโฉนดที่ดินไปค้ำประกัน

ผลการไต่สวน คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำสัญญาข้อตกลงกันว่า เมื่อได้รับเงินโครงการชลด การทาบทำมนาปี ๒๕๖๑ และปี ๒๕๖๒ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะมาทำสัญญาให้ชัดเจนอีกครั้ง โดยจะ ระบุวันเวลาให้ชัดเจนอีกครั้ง เพื่อเอาโฉนดที่ดิน ออกจากการทำสัญญาจำนอง คิน นายทวนทอง ดวงใจ ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานสำคัญดังภาพที่ ๔.๕

๓) เรื่อง กรณีการแบ่งทรัพย์สิน

ผลการไต่สวน นางมาลินี ฉิมพินิจ (ผู้ใหญ่บ้าน) ได้ให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำสัญญา ข้อตกลงกันไว้ โดยได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานสำคัญดังภาพที่ ๔.๖

๔) เรื่องกรณีพ่อตาเข้าใจผิดลูกเขย

ผลการไต่สวน สอบถามความจริง ได้ทราบจริงว่า ลูกสาวเป็นคนทำ และลูกสาว ยอมรับผิดชอบด้วยการขอขมาหรือการขออภัยกัน จึงทำให้เข้าใจกันได้ด้วยดี โดยนางมาลินี ฉิมพินิจ ได้ให้ ลูกสาวทำการขมาและการให้อภัยซึ่งกันและกัน ดังภาพที่ ๔.๗

ผลการประเมินผู้เข้ารับการอบรม ทั้งก่อนและหลังการอบรม พบว่า ก่อนเข้ารับการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง แต่หลังเข้ารับการอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการ อบรมมีความรู้ความเข้าใจในระดับมาก โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมมีระดับความพึง พอใจอยู่ในระดับมาก

จากการทำหน้าที่ไต่สวนดังกล่าว ผู้ไต่สวนได้ยืนยันต่อผู้วิจัยทางโทรศัพท์ว่า หลังจาก ได้รับการอบรมแล้ว ตนเองมีความรู้ความเข้าใจในการไต่สวนข้อพิพาทและสามารถนำความรู้ที่ได้มา ประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้จริง จนประสบความสำเร็จในการไต่สวน มีความมั่นใจในการไต่สวน ปัญหา และจะทำหน้าที่นิติกรชุมชนต้นแบบที่ตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาบริบท และสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ๒) ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท และ ๓) เสนอกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้นำชุมชน จำนวน ๒๐ ท่านและการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๘ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปเป็นรายชื่อ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังนี้

๕.๑.๑ สรุปผลการศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ที่ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ มีดังนี้

๑) ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมาย พบว่า (๑) ปัญหาความขัดแย้งเป็นข้อพิพาทด้านกฎหมาย (๒) ปัญหาชาวบ้านถูกหลอกให้กู้หนี้ยืมสินนอกระบบ โดยให้โอนเงินให้เจ้าหน้าที่ไปก่อน ถูกเอารัดเอาเปรียบ (๓) การนำโฉนดของชาวบ้านไปจดทะเบียนจำนองเป็นหลักประกันการกู้ยืมเงินจากธนาคาร

๒) ปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินทำกิน พบว่า มีปัญหาเรื่องที่ดิน สปก., การรุกป่าที่สาธารณะ การแจ้งสิทธิที่ดิน การจำหน่ายจ่ายโอนที่ดิน สปก. มรดก, การกู้ยืมเงิน การค้าประกัน จำนองและสัญญาขายฝากที่ดิน เรื่องมรดกไม่มีพินัยกรรม, การทะเลาะวิวาท, การกู้ยืมเงินนอกระบบ, เรื่องบุกรุก, แนวเขตที่ดินรุกป่าที่ดินบุคคลอื่น, โค กระบือเข้าไปในที่ดินของบุคคลอื่น, ยาเสพติด, การทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น และนับวันยังมีความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ เพิ่มขึ้น

๓) สาเหตุของปัญหาด้านกฎหมาย (๑) ความรู้และความเข้าใจด้านกฎหมาย ในเรื่องนิติกรรมสัญญาต่างๆ (๒) ความอยาก ความโลภ ความไม่ไว้วางใจ (๓) ความเห็นแก่ผลประโยชน์ของตน (๔) การใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ตี๋มสุราจนขาดสติ เป็นต้น

๔) วิธีการแก้ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมาย พบว่า ใช้กติกาของชุมชนเข้ามาจัดการ และการไปร้องเรียนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรืออำเภอให้มาแก้ปัญหา รวมทั้งการพูดจาไกลเกลี่ยระหว่างคู่พิพาทโดยมีคนกลางมาช่วย หากมีการเจรจาไกลเกลี่ย ก็จะสามารถยุติได้ โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล

๕) ปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาททางด้านกฎหมาย พบว่า (๑) ปัญหาที่อาศัยอยู่ (๒) ปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดิน สปก., มรดก, (๓) สัญญาขายฝากที่ดิน, (๔) ปัญหาการทะเลาะวิวาท, (๕) การกู้ยืมเงินนอกระบบ, (๖) ปัญหาโค กระบือเข้าไปในที่ดินของบุคคลอื่น, (๗) ปัญหายาเสพติดในชุมชน, และ (๘) ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นต้น

๖) สาเหตุที่ทำให้เกิดข้อพิพาท พบว่า ปัญหาความอยาก ความโลภ ความไม่รู้ ความไว้วางใจเชื่อใจ ความเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง การใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ตีมูลค่าจนขาดสติ

๗) วิธีการแก้ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมาย (ฟ้องร้องคดีต่อศาล เจริญ ไกล่เกลี่ย) พบว่า ชุมชนมีวิธีการแก้ปัญหา คือ ๑) ใช้กติกาของชุมชนเข้ามาจัดการ ๒) นำเรื่องร้องเรียนกำนันผู้ใหญ่บ้าน หรืออำเภอ ๓) ใช้การพูดจาไกล่เกลี่ยกันระหว่างคู่พิพาทโดยมีคนกลางมาช่วยเจรจา ๔) ควรมีคนกลางช่วยเจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม

๘) คนกลาง ควรเป็นผู้ใหญ่ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือและมีความเป็นกลาง สามารถเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยได้ เป็นผู้มีจิตอาสา ไม่ใช่เป็นผู้ที่มาออกคำสั่งให้คู่กรณีต้องทำตาม หรือใช้อิทธิพล และต้องเป็นผู้ประสานประโยชน์ให้คู่กรณีได้รับความเป็นธรรมในระดับที่รับกันได้

๙) คุณสมบัติของคนกลางที่来帮助ไกล่เกลี่ย (ความรู้, ทักษะ, กระบวนการทางกฎหมาย, พฤติกรรม) มีความรู้ทางด้านกฎหมายเป็นอย่างดี มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น และไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ทั้งนี้ ควรจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับเรื่องความรู้ทางด้านกฎหมายและทักษะในการไกล่เกลี่ยปัญหาให้แก่ชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้เวลาไม่เกิน ๓ วัน

สรุปผลจากการศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขผู้นำชุมชน ตำบลสวาย พบว่า ๑) มีปัญหาความขัดแย้งเป็นข้อพิพาทด้านกฎหมาย และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น ๒) มีชาวบ้านถูกหลอกให้กู้เงินนอกระบบ ๓) ถูกเอาเปรียบคิดดอกเบี้ยไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยนายทุนเอาโฉนดของชาวบ้านไปจดทะเบียนจำนองเป็นหลักประกันการกู้ยืมเงินจากธนาคาร ๔) ยาเสพติดและการทุจริต ๕) ปัญหาทรัพย์สินและที่ดินทำกิน โดยเฉพาะเรื่องที่ดิน สปก., การรุกล้ำที่สาธารณะ การแจ้งสิทธิในที่ดิน การจำหน่ายจ่ายโอนที่ดิน สปก. มรดก, การกู้ยืมเงิน การค้าประกันจำนองและสัญญาขายฝากที่ดิน เรื่องมรดกไม่มีพินัยกรรม, การทะเลาะวิวาท, การกู้ยืมเงินนอกระบบ, เรื่องบุกรุก, แนวเขตที่ดินรุกล้ำที่ดินบุคคลอื่น, โฉ กระบือเข้าไปในที่ดินของบุคคลอื่น, เป็นต้น

๕.๑.๒ สรุปผลศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๕.๑.๒.๑ ผลการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ มีดังนี้ ๑) แนวคิดความสมานฉันท์ ๒) แนวคิดยุติธรรมชุมชน ๓) แนวคิดทักษะการใช้กฎหมาย ๔) แนวคิดการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน ๕) แนวคิดการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท และ ๖) หลักการพัฒนาชุมชนตามหลักสากล คือ การสร้างวิสัยทัศน์ การศึกษา การอบรม การดูงาน สามารถนำมาพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบได้ดังนี้

๑) แนวคิดความสมานฉันท์ เป็นแนวคิดสร้างความสามัคคีและความสมานฉันท์ ได้แก่ การป้องกันแก้ไขไม่ให้ความขัดแย้งเกิดขึ้น การสร้างสันติภาพ ยุติธรรมและความรุนแรง เป็น กระบวนการเยียวยา และเป็นการยุติความสัมพันธ์ด้านลบต่อกัน เป็นหลักการสร้างความปรองดอง

๒) กระบวนการสร้างความปรองดอง ได้แก่ (๑) การเยียวยาทางจิตใจ (Healing) (๒) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) (๓) การเล่าความจริง (Truth-telling) และ (๔) การชดเชย (Reparation)

๓) ทฤษฎีความปรองดอง ประกอบด้วย (๑) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-functional theory) (๒) ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory) (๓) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchanges theory) (๔) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic interaction theory) (๕) ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology theory) และ (๖) ทฤษฎีการไกล่เกลี่ย (Mediation theory)

๔) แนวคิดความขัดแย้งเกิด ได้แก่การพยายามขัดขวางไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจาก (๑) มนุษย์เรามีความต้องการ (Needs) (๒) การรับรู้ (Perceptions) เกิดขึ้นเนื่องจากแต่ละคนและฝ่ายมีมุมมองของปัญหาที่แตกต่างกัน (๓) อำนาจ (Power) ขอบเขตของอำนาจและการใช้อำนาจเป็นสิ่งสำคัญ (๔) ค่านิยม (Values) คือ ความเชื่อหรือหลักเกณฑ์ที่พิจารณาความขัดแย้งที่รุนแรงนั้นเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีค่านิยมที่แตกต่างกันหรือไม่ (๕) ความรู้สึกและอารมณ์ (Feelings and Emotions) ความรู้สึกและอารมณ์มีอิทธิพลเหนือตนในการรับมือกับความขัดแย้ง

๕) สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพราะความสนใจต่อความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น มี ๕ ประเภทได้แก่ (๑) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) (๒) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) (๓) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) (๔) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) และ (๕) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict)

๖) หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญๆ สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) ๔) การดูงาน (Study Tour)

๗) หลักการพัฒนาจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ เป็นการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม วัฒนธรรมที่รู้ตน ที่จะทำอะไรเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การคิดที่สร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมคิดสร้างสรรค์ คือ คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี มีจิตสาธารณะ เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความสันติสุข

๕.๑.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับนิติกรในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยพบว่า ในสมัยพุทธกาล มีการแต่งตั้งพระวินัยธร เพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ระงับอธิกรณ์ โดยใช้อธิกรณ์สมณวิธี ดังนี้

๑) ที่มาของพระวินัยธร ในสมัยพุทธกาลมีการแก้ปัญหาด้วยอธิกรณ์สมณวิธี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาพระธรรมวินัยและเป็นที่มาของพระวินัยธร เปรียบได้กับนิติกรในสมัยปัจจุบัน จึงได้นำประเด็นที่สำคัญ ๆ ของกระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยอธิกรณ์สมณวิธีมาใช้ในการปกครองสงฆ์

และมีระบบอาวุโส คือ เคารพกันตามลำดับอายุพรรษา แบ่งหน้าที่ในการบริหารตามความถนัด และแต่งตั้งภิกษุรูปหนึ่งขึ้นเป็นผู้ช่วยทำงานตามหน้าที่ในฝ่ายต่างๆ และในฝ่ายปกครองก็มีการแต่งตั้งพระวินัยธรสำหรับแก้ไขปัญหาอธิกรณ์ ในสมัยพุทธกาลนั้น **พระพุทธองค์ทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระวินัยธรเอง** โดยมีคณะพระอสีติมหาสาวกเป็นกรรมการในการชำระอธิกรณ์ภายในวัดอารามของตน

๒) กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวพุทธด้วยอธิกรณ์สมณะวิธี

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวพุทธด้วยอธิกรณ์สมณะวิธี ผู้วิจัยสรุปข้อค้นพบดังนี้ **๑) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยอธิกรณ์สมณะวิธี** แบ่งออกตามประเภทของอธิกรณ์มี ๔ ประเภท คือ (๑) วิวาทาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการทะเลาะวิวาทกันของภิกษุในเรื่องพระธรรมวินัย (๒) อนวาทาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการใส่ร้ายป้ายสี ฟ้องร้องกันด้วยเรื่องอันหาเหตุมิได้ของภิกษุ (๓) อาปัตตาธิกรณ์ ได้แก่ ปัญหาการละเมิดหรือต้องอาบัติน้อยใหญ่ของภิกษุซึ่งจะต้องมีวิธีการออกจากอาบัติแต่ละประเภทเป็นการเฉพาะ (๔) กิจจาธิกรณ์ ได้แก่ เรื่องที่เป็นพิธีกรรมและปัญหาที่จะต้องมีการลงโทษภิกษุผู้กระทำผิดพระธรรมวินัยให้สำนึก **๒) อธิกรณ์สมณะ** หมายถึง ธรรมเนียมระงับอธิกรณ์ หรือวิธีดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์มี ๗ อย่าง คือ (๑) สัมมุขาวินัย วิธีระงับในที่พร้อมหน้า (๒) สติวินัย วิธีระงับโดยถือสติขึ้นเป็นหลัก (๓) อมูพหวินัย วิธีระงับสำหรับผู้หายจากเป็นบ้า (๔) ปฏินญาตรณะ คือการทำตามคำรับสารภาพ (๕) ตัสสปาปิยสิกา การตัดสินลงโทษแก่ผู้กระทำผิด (ที่ไม่รับ) (๖) เยภุยยสิกา การตัดสินตามเสียงของคนข้างมาก (๗) ตินวัตถถารกวินัย วิธีตุ้ดจบลงไว้ด้วยหญ้า (ประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย)

๓) หลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชนต้นแบบ ประกอบด้วย หลักสิกขา ๓, พรหมวิหาร ๔, สังคหวัตถุ ๔, ภาวนา ๔, อิทธิบาท ๔ และ สปัปฐมธรรม ๗ เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจึงได้นำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเสริมสร้างความสันติสุขในชุมชน

๕.๑.๓ สรุปผลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปจากองค์ความรู้ มี ๖ ด้านดังนี้

๑. ด้านการกำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะมาเป็นนิติกรชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนในตำบลสวย เป็นผู้ได้รับการยอมรับ มีความเคารพนับของคนในชุมชน เช่น กำนัน นายก อบต. ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและอาสาสมัคร มีความรู้ทางด้านกฎหมาย มีความรู้และเข้าใจบริบทชุมชน มีความสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีใจเป็นกลาง คือ สามารถเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ มีจิตอาสา ไม่ต้องจบปริญญาตรี ขอให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีความสนใจการทำหน้าที่นิติกรชุมชน

๒. ด้านเนื้อหา องค์ความรู้ หลักธรรม ได้แก่ องค์ความรู้ (Knowledge) คือ ความรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชน ได้แก่ ความรู้ทางด้านกฎหมาย และการทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาที่ดินทำกิน สปก, การแบ่งมรดก, การกู้ยืมเงินนอกระบบ, การทำสัญญาค้ำประกัน สัญญาจ้างงาน สัญญาฝ่ายชายที่ดิน, ปัญหาโค กระบือบุกรุกเข้าที่ดินของผู้อื่น, และปัญหาการทะเลาะวิวาท เป็นต้น ส่วนหลักธรรมก็ควรมีหลักศีล ๕ เบญจศีล เบญจธรรม, หลักอคติ ๔, หลักไตรสิกขา ๓, และ สปัปฐมธรรม ๗,

๓. ด้านการฝึกทักษะ (Skill) คือ การมุ่งให้นิติกรมีความชำนาญหรือความคล่องแคล่วในการปฏิบัติหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สามารถทำหน้าที่นิติกรชุมชนโดยแก้ปัญหาให้แก่ชุมชนได้

๔. ด้านวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม ได้แก่ เครื่องมือในการอบรม เครื่องบันทึก แบบบันทึกหรืออุปกรณ์ เอกสารเครื่องเขียนต่าง ๆ

๕. ด้านระยะเวลาในการอบรม ใช้ระยะเวลาในการอบรม ๒ วัน

๖. ด้านวิทยากรบรรยาย ได้แก่ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธวิธี ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ผู้เชี่ยวชาญด้านเจรจาไกล่เกลี่ย และประกอบด้วยคณะทำงาน จำนวน ๓ คน

๕.๑.๔ ผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group)

ผู้เชี่ยวชาญได้สนทนากลุ่มในประเด็นดังนี้ ๑) องค์ความรู้ (Knowledge) คือ ความรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชน ๒) ทักษะ (Attitude) ทักษะ คือ ความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ การฝึกอบรมมุ่งให้เกิดหรือเพิ่มความรู้สึกที่ดี ๓) ทักษะ (Skill) คือ ความชำนาญหรือความคล่องแคล่วในการปฏิบัติหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ๔) เครือข่าย (Network) คือ สามารถติดต่อประสานงานกับเครือข่ายในกระบวนการยุติธรรมในเขตพื้นที่ชุมชนได้ ๕) นิติกรชุมชน ควรเป็นคนมีศีล ๕ มีพรหมวิหาร คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และอคติ ๔ จะได้ไม่ลำเอียงในการไกล่เกลี่ย เห็นใจในความทุกข์ยากของคน ๖) ที่ประชุมการสนทนากลุ่มเฉพาะ มีมติที่ประชุมเห็นชอบกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ ทักษะ ให้มีเครือข่าย มีสติ ขันติ และมีความสงบคือสันติในความเป็นนิติกรชุมชนจะต้องประกอบด้วย ๔ นัก ได้แก่ นักจิตอาสาพัฒนาสันติ นักประสานสมานไมตรี นักไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และนักกฎหมาย โดยมีกระบวนการพัฒนาดังนี้

๑. กระบวนการพัฒนานักจิตอาสาพัฒนาสันติ เป้าหมาย คือ นักจิตอาสาพัฒนาสันติ ต้องมีจิตอาสา ต้องมีความเสียสละ มีแนวคิดพัฒนาชุมชนให้เกิดความสันติ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ ขันติ สันติในการเป็นนักจิตอาสา ได้แก่ มีจิตอาสา มีเมตตา กรุณา มีศีลธรรม มีสันติภายใน เสียสละ และมีความสันติภายในใจ มีแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดความสันติ ได้แก่ ๑) มีจิตอาสา คือ มีจิตที่จะช่วยผู้อื่น เป็นธุระให้ มีความเสียสละ มีจิตอาสาพัฒนาสันติในชุมชน ๒) มีเมตตา กรุณา คือ เป็นผู้ที่มีจิตใจดี คิดดี มีเมตตา และมีความตระหนักรู้ในหลักเมตตาธรรม ๓) มีศีลธรรม คือ เป็นผู้ที่มีศีลธรรมอันดีงาม เป็นแรง ผลักดันให้ผู้คนยึดถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นแรงผลักดันเชิงศีลธรรมอันเป็นบรรทัดฐานสากลให้ปฏิบัติร่วมกันอย่างสันติสุข ๔) มีสันติภายใน คือ การมีจิตสงบ ใจสบาย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี” “จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้” และเมื่อจิตที่ได้รับการฝึกฝนและพัฒนาจะนำไปสู่ “สันติภายใน” จึงนำไปสู่การจัดกิจกรรมการพัฒนาจิตใจของชาวบ้านในชุมชนได้

๒. กระบวนการพัฒนานักประสานสมานไมตรี เป้าหมาย คือ ต้องเป็นนักเยียวยาทางจิตใจ (Healing) โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการประสานไมตรี ได้แก่ มีวิสัยทัศน์ร่วม รู้จักสื่อสาร เสริมสร้างกันและกัน เกื้อหนุนพึ่งพากัน ดังนั้น นักประสานสมานไมตรี จะต้องเป็นผู้เยียวยาทางจิตใจ (Healing) มีวิสัยทัศน์ร่วม รู้จักสื่อสาร เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อเสริมสร้างสันติและความสมานไมตรีในชุมชนดังนี้ ๑) มีวิสัยทัศน์ร่วม คือ มีแนวคิดเพื่อส่วนร่วม มองเห็นประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลักและมีเป้าหมายร่วมกับชุมชน ๒) มีรู้จักสื่อสาร คือ เป็นผู้เข้าใจหลักการพูด พูดมีเหตุมีผล ที่เรียกว่า ปิยวาจา คือมีวาจาน่ารัก พูดดีมีคุณค่า เป็นสื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดี คนที่พูดดี จะช่วยให้การทำงานสำเร็จ ๓) เสริมสร้างกันและกัน คือ ดูแล และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต้องเป็นผู้ที่ช่วยประสานรอยร้าว เสริมสร้างสามัคคี เพื่อให้สมัคสมานสมานไมตรีที่ดีในชุมชน ๔) เกื้อหนุนพึ่งพากัน คือ การอาศัยพึ่งพากันและกัน ปกปักรักษา หรือเพื่อประโยชน์สุขในชุมชน เป็นแรงผลักดันให้เกิดความเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และกลายเป็นการสื่อสารสัมพันธ์อันดีต่อกัน

๓. กระบวนการพัฒนานักไกลเกลี่ย เป้าหมาย คือ ผู้ทำหน้าที่เป็นกลาง มีกฎเกณฑ์กติกา มีทักษะมุ่งสันติ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการไกลเกลี่ยข้อพิพาทได้แก่ ทักษะสันติ ทักษะการฟังและการพูด ทักษะการไกลเกลี่ย ทักษะการบันทึก ดังนั้น นักไกลเกลี่ยข้อพิพาท จะต้องทำหน้าที่เป็นกลาง ต้องมีกฎเกณฑ์กติกา และมีทักษะดังนี้ ๑) ทักษะสันติ คือ ความรู้ความเข้าใจในการไกลเกลี่ยข้อพิพาท ฉลาดในการแก้ปัญหาอย่างสันติ ๒) ทักษะการฟังและการพูด คือ เป็นการเป็นนักฟังและนักเจรจา นักสื่อสารความรู้ความเข้าใจอันดี ๓) ทักษะการไกลเกลี่ย คือ ผู้ทำหน้าที่เป็นกลาง ผู้เป็นปากเป็นเสียงแทน เป็นมิตรกับทุกฝ่ายและปฏิบัติเท่าเทียมกัน ๔) ทักษะการบันทึก คือ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

๔. กระบวนการพัฒนานักกฎหมาย เป้าหมาย คือ นิติกรชุมชนและจะต้องมีความรู้ด้านกฎหมายและเข้าใจการอยู่ด้วยกัน โดยการสร้างองค์ความรู้ ทักษะ มีเครือข่าย มีสติ มีขันติ และมีความสงบ คือ มีสันติทั้งภายในและภายนอก และในการเป็นนักกฎหมายชุมชน จะต้องประกอบด้วย รับผิดชอบต่อชุมชน รู้กฎหมาย รู้รักสามัคคี รู้รักสันติสุข ดังนั้นนักกฎหมายในที่นี้ คือนิติกรชุมชนและจะต้องเข้าใจกฎหมายและเข้าใจของการอยู่ด้วยกัน เข้าใจระเบียบและกลไกของการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนี้ ๑) รับผิดชอบต่อชุมชน คือ รู้สภาพพื้นที่ในชุมชน การรู้รักสามัคคีและเข้าใจวัฒนธรรมความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตตามวิถีท้องถิ่น ๒) รู้กฎหมาย คือ รู้กฎหมายพื้นฐานที่สำคัญจำเป็นกับชุมชนและสามารถใช้กฎหมายแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างเหมาะสม ๓) รู้รักสามัคคี คือ มีจิตรักความสามัคคี ความสมานฉันท์ ยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล ประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี ทำให้เกิดไมตรีและความรักใคร่กันถือ เป็นฐานจงใจให้นิยมยินดีในชุมชน ๔) รู้รักสันติสุข คือ รักความสันติในชุมชน สร้างสังคมที่คนเห็นต่างและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Peaceful Coexistence) เป็นเครื่องมือในการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ผู้วิจัยเห็นว่า นักไกลเกลี่ยข้อพิพาทจะต้องระวังในการทำหน้าที่คนกลางไกลเกลี่ย ต้องไม่ใช้กฎเกณฑ์ตึงเกินไป เพราะทุกครั้งที่มีการเอากฎหมายไปใช้ จะพบว่า ตัวกฎหมายนี้แหละที่เป็นตัวทำให้เกิดการแตกฉาน หรือทำลายความสัมพันธ์ในสังคม เช่น พี่กับน้องที่มีคดีความกันแล้วไปฟ้องน้องในเชิงกฎหมาย มันก็ทำให้ความสัมพันธ์ถูกตัดขาดทันที

๕.๑.๕ ผลการนำกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ ไปใช้โดยการจัดอบรม

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญ ได้กรุณาให้คำแนะนำ MODEL นิติกรชุมชนต้นแบบ ผู้วิจัยจึงได้นำสู่การปฏิบัติฝึกอบรมนิติกรชุมชน โดยกำหนดหลักสูตรในการทดลองอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบขึ้น โดยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากการสนทนากลุ่ม เป็นหลักสูตรระยะสั้น ใช้เวลาทดลองอบรม ตามขั้นตอน ดังนี้

หลักสูตรฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ มีขั้นตอนดังนี้

๑) **ขั้นเตรียมการ/กำหนดการ** ดังนี้ (๑) กำหนดหลักสูตร/โครงการ ชื่อ หลักสูตรฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ (๒) วัตถุประสงค์เพื่อให้ได้นิติกรชุมชนต้นแบบ (๓) ลักษณะการฝึกอบรม เป็นการฝึกอบรมในเชิงปฏิบัติ (๔) ระยะเวลา เป็นหลักสูตรระยะสั้น ใช้เวลาทดลองฝึกอบรมเป็นระยะเวลา ๒ วันในวันที่ ๘ และวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ (๕) ทีมงาน/คณะทำงาน ได้ประสานงานให้ คณะกรรมการตำบล จัดประชุม และร่วมกันคัดเลือก ผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เพื่อเข้ารับการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ โดยให้ได้ตัวแทนจากทั้งสิบหมู่บ้าน หมู่บ้านละสองคน รวมเป็นยี่สิบคน (๖) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำหมู่บ้าน/ อาสาสมัครในตำบลสวาย จำนวน ๒๐ ถึง ๒๕ คน (๗) สถานที่ ใช้สถานที่อบรม คือ โรงเรียนสวายพิทยาคม ได้รับความอนุเคราะห์จาก นางสาวนิตยาพร อำนวย ผู้อำนวยการโรงเรียน ได้ให้ความอนุเคราะห์ใช้ห้องประชุมของโรงเรียน ซึ่งเป็นห้องปรับอากาศพร้อมจัดอาจารย์มาดูแลอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมและคณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี

๒) **ขั้นดำเนินการ** ในการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ในวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ มีผู้เข้ารับการอบรม จำนวน ๑๘ คน และวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ มีผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน ๑๙ คน ผู้วิจัยได้กราบนิมนต์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้และแนะนำแนวปฏิบัติแก่ผู้เข้ารับการอบรม สรุปได้ว่า การที่จะได้ชื่อนิติกรชุมชนต้นแบบ จะต้องประกอบด้วยองค์ความรู้ ๔ นัก คือ นักจิตอาสา นักประสานสามัคคี นักไกลเกลี่ย และนักกฎหมาย (มีรายละเอียดตาม MODEL นิติกรชุมชนต้นแบบ ที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น)

๓) **ขั้นฝึกปฏิบัติการ ใช้เทคนิคการไกลเกลี่ยข้อพิพาทให้สำเร็จ**

ในการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ก่อนที่ผู้เข้ารับการอบรมนิติกรชุมชน จะได้ฝึกปฏิบัติทักษะในการไกลเกลี่ย ผู้วิจัยได้นำเทคนิคการไกลเกลี่ยข้อพิพาทให้สำเร็จ ๕ ขั้นตอน ซึ่งได้รับการยอมรับและมีการใช้อย่างแพร่หลายทั้งในศาลและนอกศาล มาแนะนำถ่ายทอดให้นิติกรชุมชนได้รับทราบ หากมี Check list เกี่ยวกับเทคนิคที่ใช้ในการไกลเกลี่ยข้อพิพาทให้สำเร็จ โดยเทคนิคการไกลเกลี่ยให้สำเร็จ เรียกว่า ๕ ขั้นตอนแห่งประสิทธิภาพการไกลเกลี่ย มีดังนี้ ๑) การเตรียมความพร้อม ๒) การเปิดการไกลเกลี่ย ๓) การค้นหาความต้องการที่แท้จริง ๔) การรวบรวมข้อเสนอและหาข้อตกลง ๕) การปิดการไกลเกลี่ย (ความละเอียดมีปรากฏในบทที่ ๔)

๔) **ขั้นการฝึกทักษะ**

หลังจากได้ทำความเข้าใจในเรื่องเทคนิคการไกลเกลี่ยข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้นิติกรชุมชน ได้แบ่งกลุ่มทดลองฝึกทักษะในการไกลเกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยข้อเท็จจริงที่สมมติขึ้น ได้แบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมออกเป็นสามกลุ่ม กลุ่มละ ๗ คน โดยให้แต่ละกลุ่มทำการฝึกปฏิบัติคนละเรื่อง ที่ผู้วิจัยได้สมมติเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสามเหตุการณ์ ดังนี้ คือ ๑) เรื่องทะเลาะวิวาท ๒) เรื่องควายเข้าไปกินหญ้าและพืชผลเกษตรของเพื่อนบ้าน และ ๓) เรื่องบุกรุกที่สาธารณะ ดังนี้

กลุ่ม ๑ ผู้ฝึกทักษะใกล้เคียง เรื่อง ทะเลาะวิวาท

กรณีข้อพิพาทจรรยาบรรณต่งเสียงดังจนเกิดการทะเลาะวิวาท, นิติกรชุมชน ได้ทำ
หน้าที่ไกล่เกลี่ย เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

ผลการไกล่เกลี่ยเป็นที่พอใจทั้งสองฝ่าย คือ ให้นายแดงและนายดำ ทำการขอขมาหรือให้อภัยต่อกัน และให้ชุดใช้คำรักษาพยาบาลจำนวน ๔,๕๐๐ บาท และค่าทำขวัญอีก ๕,๐๐๐ บาท

กลุ่มที่ ๒ ผู้ฝึกทักษะใกล้เคียง เรื่อง “ควายเข้าไปกินพืชผลเกษตรของเพื่อนบ้าน”

นิติกรชุมชน ได้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

ผลการไกล่เกลี่ยเป็นที่พอใจทั้งสองฝ่าย โดยให้นายอังกอร์ ยอมชดเชยค่าเสียหาย พืชผลเกษตรแก่นายจันตามจำนวนเงินลงทุนไปแล้ว จำนวน ๒,๐๐๐ บาท พร้อมค่าดูแลรักษาตามค่าแรงขั้นต่ำ วันละ ๓๐๐ บาท คิดเป็นค่าแรงงาน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๑๒,๐๐๐ บาท

กลุ่มที่ ๓ ผู้ฝึกทักษะ ใกล้เคียง เรื่อง บุกรุกที่สาธารณะ

นิติกรชุมชน ได้ทำการไกล่เกลี่ย เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

ผลการไกล่เกลี่ย ให้เป็นไปตามที่เจ้าพนักงานที่ดิน อำเภอปรางค์กู่ แนะนำ ว่าที่ดินของบิดา มารดา ได้ครอบครองทำกินมาเกินกว่า ๑๐ ปี คนที่ครอบครองทำกินมา จะได้สิทธิเป็นเจ้าครอบครองได้ตามกฎหมาย ในกรณีนี้ หากชาวบ้านต้องการใช้ประโยชน์ ผู้ครอบครองก็จะ ยินยอมขายให้ เป็นเงินจำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท และค่าจ้างขั้วที่ต้องรื้อถอน พร้อมรั้ว แต่เพื่อใช้เป็นทางสาธารณะเท่านั้น ห้ามใช้เป็นของใครคนใดคนหนึ่ง

สรุปการฝึกทักษะ ผู้วิจัยได้ให้แต่ละกลุ่มสรุปนำเสนอเรื่องที่ตนไกล่เกลี่ยให้แก่สมาชิกในกลุ่มอื่น ๆ ได้รับฟังด้วย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และจากการสังเกตการฝึกปฏิบัติ ผู้วิจัยเห็นผู้เข้ารับการอบรม มีความกระตือรือร้นและสนใจในการฝึกปฏิบัติเป็นพิเศษ และการฝึกทักษะช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เข้าใจกระบวนการไกล่เกลี่ย และสามารถนำไปปฏิบัติหน้าที่ได้จริง

๕.๑.๖ ผลการประเมินผลการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ

การประเมินผลการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ มีอาสาสมัครเข้ารับการอบรม จำนวน ๒๐ คน ผู้วิจัยใช้วิธีการให้ทำแบบทดสอบทั้งก่อนและหลังการอบรม (Pre-test and Post-test) โดยใช้แบบทดสอบที่ครอบคลุมเนื้อหาที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ของนิติกรชุมชน และเป็นชุดเดียวกันทั้งก่อนและหลังการอบรม (แบบทดสอบมีเนื้อหาเหมือนกัน รายละเอียดที่ภาพผนวก) มีผลการประเมินการอบรม ดังนี้

๕.๑.๖.๑ ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรม

๑) ผลการทดสอบก่อนเข้ารับการอบรม ส่งกระดาษคำตอบ ๑๗ คน พบว่า ผู้เข้ารับการอบรม มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง

๒) ผลการทดสอบหลังเข้ารับการอบรม ส่งกระดาษคำตอบ ๑๙ คน พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

๕.๑.๖.๒ สรุปผลการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

จากการที่ผู้วิจัยได้จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในหลักสูตรนิติกรชุมชนต้นแบบ ที่ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ผู้เข้ารับการอบรม ได้นำความรู้ไปทดลองปฏิบัติจริง โดยใช้ในการไกล่เกลี่ย ๔ เรื่อง ดังนี้

๑) เรื่อง กรณีพิพาทระหว่างเจ้าน้ำกับลูกหนี้

ผลการไกล่เกลี่ย คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงกันได้ ว่าเจ้าน้ำยินยอรับชำระหนี้ในส่วนที่เหลือเฉพาะต้นเงิน โดยลูกหนี้จะนำเงินมาชำระหนี้ให้ในวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ โดยทั้งสองฝ่ายเจรจาตกลงกันด้วยความพอใจของทั้งสองฝ่าย และขอไม่ทำบันทึกข้อตกลง และในวันรุ่งขึ้น ตามกำหนดนัด ลูกหนี้ได้นำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าน้ำจนเป็นที่พอใจ ดังภาพที่ ๔.๔

๒) เรื่อง กรณียืมโฉนดที่ดินไปค้ำประกัน

ผลการไกล่เกลี่ย คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำสัญญาข้อตกลงกันว่า เมื่อได้รับเงินโครงการชลประทานทำมาทำนาปี ๒๕๖๑ และปี ๒๕๖๒ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะมาทำสัญญาให้ชัดเจนอีกครั้ง โดยจะระบุวันเวลาให้ชัดเจนอีกครั้ง เพื่อเอาโฉนดที่ดิน ออกจากการทำสัญญาจำนอง คืน นายทวนทองดวงใจ ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานสำคัญดังภาพที่ ๔.๕

๓) เรื่อง กรณีการแบ่งทรัพย์สิน

ผลการไกล่เกลี่ย นางมาลินี ฉิมพินิจ (ผู้ใหญ่บ้าน) ได้ให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำสัญญาข้อตกลงกันไว้ โดยได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานสำคัญดังภาพที่ ๔.๖

๔) เรื่องกรณีพ่อตาเข้าใจผิดลูกเขย

ผลการไกล่เกลี่ย สอบถามความจริง ได้ทราบจริงๆ ว่า ลูกสาวเป็นคนทำ และลูกสาวยอมรับผิดชอบด้วยการขอขมาหรือการขอภัยกัน จึงทำให้เข้าใจกันได้ด้วยดี โดยนางมาลินี ฉิมพินิจ ได้ให้ลูกสาวทำการขอขมาและการให้ขอภัยซึ่งกันและกัน ดังภาพที่ ๔.๗

ผลการประเมินผลผู้เข้ารับการอบรม ทั้งก่อนและหลังการอบรม พบว่า ก่อนเข้ารับการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง แต่หลังเข้ารับการอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

จากการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยดังกล่าว ผู้ไกล่เกลี่ยได้ยืนยันต่อผู้วิจัยทางโทรศัพท์ว่า หลังจากรับการอบรมแล้ว ตนเองมีความรู้ความเข้าใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและสามารถนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้จริง จนประสบความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย มีความมั่นใจในการไกล่เกลี่ยปัญหา และจะทำหน้าที่นิติกรชุมชนต้นแบบที่ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ต่อไป

๕.๑.๗ สรุปกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบล
สวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ โดยวิธีการฝึกอบรมมีขั้นตอนดังนี้

- ๑) **ขั้นเตรียมการ/** กำหนดหลักสูตรฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ
- ๒) **ขั้นดำเนินการ** ในการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ
- ๓) **ขั้นฝึกปฏิบัติการ** ใช้เทคนิคการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สำเร็จ
- ๔) **ขั้นการฝึกทักษะ** ให้ฝึกทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยผู้วิจัยได้
สมมติเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสามเหตุการณ์ คือ ๑) เรื่องทะเลาะวิวาท ๒) เรื่องควายเข้าไปกินหญ้าและ
พืชผลเกษตรของเพื่อนบ้าน และ ๓) เรื่องบุกรุกที่สาธารณะ

๕) **ขั้นการนำความรู้จากการอบรมไปทดลองปฏิบัติจริง**

ผู้เข้ารับการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ ได้นำความรู้ไปทดลองปฏิบัติจริงในการไกล่เกลี่ยข้อ
พิพาท ๓ เรื่อง คือ ๑) เรื่อง กรณีพิพาทระหว่างเจ้าหนี้ยกับลูกหนี้ย ๒) เรื่อง กรณียึดโฉนดที่ดินไปค้า
ประกัน และ ๓) เรื่อง กรณีการแบ่งทรัพย์สิน

๖) **ขั้นการประเมินผลการฝึกอบรม** ผลการประเมินการอบรมจากผู้เข้ารับการอบรม นิติ
กรชุมชนต้นแบบ ทั้งก่อนและหลังการอบรม พบว่า ก่อนเข้ารับการอบรม มีความรู้ความเข้าใจอยู่ใน
ระดับปานกลาง แต่หลังเข้ารับการอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก
โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะการนำไปปฏิบัติ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยเสนอว่า

- ๑) ควรให้มีหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐ กระทรวงยุติธรรม เข้ามาเป็นหน่วยงานที่รับ
ผิดชอบงานนิติกรชุมชนโดยตรง เพราะจะทำให้การทำงานของนิติกรชุมชน เข้มแข็ง และสามารถพัฒนา
ให้ขยายไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ได้ ซึ่งต้องศึกษาและวิจัยต่อไปว่าหน่วยงานใดควรเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง
- ๒) สถานทนายความซึ่งมีโครงสร้างองค์กร ที่กระจายครอบคลุมทั่วประเทศ ควรเป็น
ผู้รับผิดชอบให้การถ่ายทอดให้ความรู้เพื่อสร้างนิติกรชุมชนหรือไม่ และงบประมาณค่าใช้จ่ายในการ
สร้างนิติกรชุมชนทั่วประเทศควรให้รัฐเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณหรือไม่

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยเสนอว่า ยังมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องเกี่ยวกับ
นิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างสังคมสันติสุข เช่น

- ๑) ศึกษาการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างสังคมสันติสุข ตำบล อำเภอ จังหวัดอื่น
- ๒) ศึกษาเกี่ยวกับ สถานทนายความ ซึ่งมีโครงสร้างองค์กร ที่กระจายครอบคลุมทั่วประเทศ
เช่น ศึกษาการว่าความ, ผลกระทบ, ผลดี และผลเสีย ปัญหาของนิติกรในชุมชน
- ๓) ศึกษาการนำหลักการเรื่องภาวะผู้นำเชิงพุทธไปสร้างความปรองดองในสังคมไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กระทรวงยุติธรรม และโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. รายงานการสัมมนาทางวิชาการ. ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล. ๑๖ มกราคม ๒๕๕๕.

เกษม คมสัจธรรม . คู่มือประนอมข้อพิพาทและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สทช.).

สำนักกฤษฎีกาสูงสุด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๘.

โกวิท วงศ์สุวรรณ ดร.. พื้นฐานรัฐศาสตร์กับการเมืองในทศวรรษที่ ๒๑. นครปฐม: โรงพิมพ์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรมกำแพงแสน. ๒๕๔๓.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิด”. รายงานสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย” ๑๖ เมษายน ๒๕๕๕. ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล จัดโดยกระทรวงยุติธรรม ร่วมกับโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).

เกียรติศักดิ์ พันธวงศ์. “ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔)

คณิต ณ นคร. (๒๕๕๖) “กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.), ที่ทำการปกครองอำเภอท่าบ่อ กลุ่มงานบริหารงานปกครอง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย.

คู่มือการฝึกอบรมวิทยากรกระบวนการเพิ่มศักยภาพคณะกรรมการหมู่บ้านระดับจังหวัด. ส่วนพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องที่, สำนักบริหารการปกครองท้องที่. ๒๕๕๘.

คณะผู้จัดทำ สำนักเร่งข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๑.

- โคทม อารียา. **सानเสวนา สานใจสู่ใจ**. (กรุงเทพมหานคร: หจก. ควอลิตี้ อาร์ท, ๒๕๕๒) หน้า ๒๕-๒๖.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. **พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง**. กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อแกรมมี, ๒๕๓๙.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (๒๕๔๕). การปรับกระบวนการทัศน์กระบวนการยุติธรรมไทย: จากการแก้แค้น ทดแทนสู่การสมานฉันท์. เอกสารประกอบโครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ทำเนียบรัฐบาล.
- ชอบ ดีสวนโคก และอุดม บัวศรี. (๒๕๔๖, มกราคม - มีนาคม) “เจ้าโคตร: ผู้ว่าแล้วแล้วโลด”. **วารสารสังคมศาสตร์**. มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๐ (๒).
- จิรัช(บรรพต) วีรชัย. **รัฐศาสตร์ทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.
- เจมส์ โค และคณะ (ผู้แต่ง). วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (ผู้แปล) **คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท**. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.
- ฉันทนา บรรพศิริโชติ. “ความขัดแย้งในสังคมไทย: ช่องว่างของการรับรู้และความเข้าใจ”. ในความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤติเศรษฐกิจ. พัชรีย์ สิริโรส บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๒.
- ซัจจันต์ ธรรมจินดา และ จิตติพร เครือเนตร. **ฝึกให้เป็นยอดผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด ๒๕๔๗.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **สันติทฤษฎี/วิถึวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๙.
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. **ธนกิจการเมืองกับการปฏิรูปการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๓.
- ชัยเสณัฐ พรหมศรี. **การจัดการความขัดแย้งในองค์กร**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๐.
- เชาวนะ ไตรมาศ. **ข้อมูลพื้นฐาน ๗๕ ปี ประชาธิปไตยไทย ๒๔๗๕-๒๕๕๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : พี.เพรส, ๒๕๕๐.
- ธีรยุทธ บุญมี. “การเมืองระบอบทักษิณ Thaksinocracy).” ใน **รู้ทันทักษิณ**. เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ขอดิดด้วยคน, ๒๕๔๗.
- นคร พจนวรวงษ์ และอุกฤษ พจนวรวงษ์. **ข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทย: เหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ ๆ พ.ศ. ๒๔๗๕ – ปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ขวัญนคร, ๒๕๔๙.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. **ความคิด ความรู้และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม ๒๔๗๕**. กรุงเทพมหานคร : ฟ้าเดียวกัน, ๒๕๔๖.
- นิรมล กิติกุล. **องค์การและการจัดการ**. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๕๑.
- นิพนธ์ ไทยพานิช. **“เทคนิคการเป็นวิทยากร” ในเทคนิคการนิเทศการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

- दनัย เทียนพุฒิ. กลยุทธ์การพัฒนาคน: สำหรับนักฝึกอบรมมืออาชีพโปรแกรม: การจัดทำแบบฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คแบงก์, ๒๕๔๙.
- ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๗.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. วิฤตเศรษฐกิจและวิฤตการเมืองในประเทศไทยในอดีตและปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์และปกเจริญผล. ๒๕๔๐.
- บุญทัน ดอกไธสง ศ.ดร. การบริหารเชิงพุทธ: กระบวนการทางพฤติกรรม. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๘.
- เบรนต์ อาร์.เนลสัน. ความคิดทางการเมืองตะวันตก. สมนึก ชูวิเชียร(ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: เอ็มแอลครีเอชั่น, ๒๕๔๘.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. ทรรศนะทางการเมืองในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- ปาริชาติ สุวรรณบุปผา. คู่มือการจัดกระบวนการสานเสวนา, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์ , ๒๕๕๔,
- สุรพงษ์ ลือทองจักร. หลักมานุษยวิทยาและหลักสังคมวิทยา. อุดรธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลด์คิมทอง, ๒๕๔๒.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต ป.ธ.๙). วิชญาณการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ พระพุทธศาสนากับความสมานฉันท์แห่งชาติ. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗) หน้า ๑๖-๑๗.
- พระราชปริยัติ (สฤกษ์ สิริโร). กระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาตามหลักอริยสัจ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระวิสุทธาจารย์มหาเถระ. ธาตุวัตถุสังคหปาฐนิสสยะ. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พระศรีกิตติโสภณ (เกียรติ สุกิตติ). มหาชนบท ๑๖ แคว้น ในชมพูทวีปและจดหมายเล่าเรื่องอาณาจักรอัมมปาละ. กรุงเทพมหานคร : มปป, ๒๕๓๙.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญการ). พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔),
- พระไพศาล วิสาโล. สันติวิธี วิธีแห่งอารยะ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกลด์คิมทอง, ๒๕๔๙).

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). **หลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๖.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). **พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระอธิพันธ์ อภิภูณโณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และพระมหาดวงเด่น สุตฺตญาณ. “ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธกับระบบเจ้าโคตร”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๕. ฉบับพิเศษ., ๒๕๕๒.

พฤทธิสถาน ชุมพล. **สันติภาพภายใต้เงื่อนไขของความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พิทยา สายหู. **กลไกลของสังคม**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

เพ็ญแข ประจณปัจจนิก. **พื้นฐานทางสังคมวิทยาของการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๘.

ภูมินทร์ บุตรอินทร์. **การสำรวจองค์ความรู้เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย และการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไทย**, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระวินัยปิฎก จุลวรรค ปฐมภาคและอรรถกถา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. **พระสูตรและอรรถกถาแปล และขุททกนิกายธรรมบท เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๓**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. **มงคลดถุที่ปณี ทุติโย ภาค**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **แนวคิดเกี่ยวกับแนวความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย หน่วยที่ ๑-๗**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๕.

เมธัส อนุวัตรอุดม. **ชุดความรู้พื้นฐานแนวคิดการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี สันติสนทนา (peace dialogue)**. (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๖) หน้า ๓.

มูลนิธิ ภูมิพลโลกิขุ. **พจนานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ ฉบับภูมิพลโลกิขุ เล่ม ๔**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภูมิพลโลกิขุ, ๒๕๓๑.

ยุค ศรีอาริยะ. **มายาโลกาภิวตน์**. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถิทรรศน์, ๒๕๔๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม : ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๖**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒** กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

ลิขิต ธีรเวคิน. **การเมืองการปกครองของไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

วันชัย วัฒนศัพท์. **ความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

- วันชัย วัฒนศัพท์. **ความขัดแย้งหลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา**. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คลัง
น่านวิทยา, ๒๕๕๕) หน้า ๒๐๙-๒๑๑.
- ศรีสุพร ชวงสกุล. **อารยธรรมยุคใหม่**. สงขลา: ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. มปป.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิช. **“คอร์ปชั่นนโยบาย.” ในรู้ทันทักษิณ**. เจมส์กั๊ด ปั่นทอง. บรรณาธิการ.
กรุงเทพมหานคร: ขอดิดด้วยคน, ๒๕๔๗.
- สมเกียรติ วันทะนะ. **“ปัญหาและความขัดแย้งในสังคมไทย.” ใน เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา
สังคมไทย (Thai Society)**. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมุข เล่ม ๓**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **พุทธประวัติ เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. **การเมืองการปกครองไทย : พ.ศ.๑๗๖๒ – ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๙.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. **การเมืองการปกครองไทย: ยุคเผด็จการ-ยุคปฏิรูป**. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม,
๒๕๔๘.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖.
- สนิท ศรีสาแดง. **พระพุทธศาสนากระบวนทัศน์ใหม่**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๗.
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สำนักกระบังข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม. **การจัดความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**.
กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๐.
- สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์. **การเมืองการปกครองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. **ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย พื้นฐานแนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาและ
วัฒนธรรม**. เชียงใหม่ : โกลบอลวิชั่น, ๒๕๔๐.
- สุรพล สุษะพรหมและคณะ. **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ**. (พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕) หน้า ๒๗๔-๒๗๕.
- สุรีย์ มีผลกิจ. **พุทธกิจ ๔๕ พรรษา**. กรุงเทพมหานคร: คอมพรอด จำกัด, ๒๕๔๓.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โพธิ์สามต้นการพิมพ์, ๒๕๑๕.
- โสภณ เพชรสว่าง และ ทนงค์กั๊ด ม่วงมณี. **ลัทธิรัฐบาล เลขาธิการธรรมบุญ สืบทอดอำนาจเผด็จการทาง
การเมือง**. กรุงเทพมหานคร: ทองกมล, ๒๕๕๑.

หลวงเทพรัตนานุศิษฐ์ (ทวี ธรรมธัช ป.๙). **พระคัมภีร์ธาตุปทีปิกา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

อุทัย หิรัญโต. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.

อุทัย หิรัญโต. **การปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. **กษิณา-ประชาชนนิยม : ความหมาย ปัญหา และทางออก**. นนทบุรี: สถาบัน พระปกเกล้า, ๒๕๔๙.

(๒) บทความ :

จอห์น แมคคอนแนล อ่างใน จินตนา ยูนิพันธ์ และลลิต ศรีทรัพย์นันต์. “การจัดการศึกษาทางการพยาบาลกับคุณภาพบัณฑิต”. **วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนราธิวาส**, ๒๕๔๒.

พระบุญเลี้ยง อคฺคธมโม (จันทร์ล้ำ). “**วิธีจัดการความขัดแย้งและสร้างความปรองดองเชิงพุทธ**”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๘ ฉบับพิเศษเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองพุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า. (พฤษภาคม ๒๕๕๕). หน้า ๑๙๑-๒๐๗.

อรุณ รักธรรม. **ความขัดแย้งในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาเฉพาะระดับเขต**. บทความวิจัย. สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, “**แพรงหนามแดง จากความขัดแย้งสู่ชุมชนสันติสุข**” คมชัดลึกดอทเน็ต, แหล่งที่มา : www.komchadluek.net/news/lifestyle/๑๗๐๔๒๐ [๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๖]

ทีมข่าวศาสนา ไทยรัฐฉบับพิมพ์ ๑๗ พ.ค. ๒๕๕๙, “**ต้นแบบ หมู่บ้านสันติสุข**” ไทยรัฐ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.thairath.co.th/content/๖๒๑๐๙๔> [๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙].

(๔) เอกสารอื่น ๆ :

ดวงจันทร์ บุญชูรอด, ญัฐพล จารัตน์, นภสร รัตนันนทชัย, เมธประจักษ์ เตมกิจจวรสุข, สุริยนต์ จันทร์ศิริ “**แนวทางในการแก้ปัญหาชุมชนเพื่อการสร้างตำบลสะอาด : กรณีศึกษาตำบลสวาย อำเภอบางขัน จังหวัดศรีสะเกษ**” บทความวิชาการ พุทธสันติเสวนาวิชาการนานาชาติกับการรับใช้สังคม (๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑ ณ หอประชุม มวก ๔๘ พรรษา) จัดทำโดยหลักสูตรสันติศึกษา,

รายงานฉบับสมบูรณ์คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) กรกฎาคม ๒๕๕๓-กรกฎาคม ๒๕๕๕.

สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น ส่วนพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น, **คู่มือการฝึกอบรมวิทยากร กระบวนการเพิ่มศักยภาพคณะกรรมการหมู่บ้านระดับจังหวัด**, ๒๕๕๙.

สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, **คู่มือ กม. คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)** ๒๕๕๙.

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย, ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๓.

(๕) วิทยานิพนธ์/ สารนิพนธ์ / ดุษฎีนิพนธ์ / และรายงานวิจัย:

เกียรติศักดิ์ พันธวงศ์. ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพุทธศาสนาเถรวาท กับ ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** (พระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ “กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามศีล ๕” ดุษฎีนิพนธ์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖) บทคัดย่อ.

จำเนียรน้อย สิงห์รักษ์. “ศึกษาหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **รายงานการวิจัย.** คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๕.

ชลากร เทียนส่องใจ. การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. “รายงานการวิจัย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยคณะรัฐมนตรี” . **ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑.

บุญตา ส. ผาบบมีชัย. “กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : ศึกษาเปรียบเทียบตามกฎหมายไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏี สิริธโร). **ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๒๕๕๓.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”. **ดุษฎีนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** (พระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาอุทัย นิลโกสีย์. **กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย.** วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๐.

สถาบันพระปกเกล้า. “การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”. **รายงานการวิจัย.** เสนอต่อคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕.

ไสว จิตเพียร. กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย : ศึกษากรณีปัญหาองค์กรตุลาการและวิธีพิจารณาความอาชญากรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

อติเทพ ผาธา. การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณสมณะ ๗ และ กฎนิคกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕(๒๕๕๐). **ดุชนิพนธ์ พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ บัณฑิต.** (พระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย, : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การปรับกระบวนการทัศน์ของกระบวนการยุติธรรมไทย”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุชนิพนธ์บัณฑิต** สาขาสหวิทยาการ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. **การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลง. ดุชนิพนธ์ พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต.** (พระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

รายงานฉบับสมบูรณ์คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) กรกฎาคม ๒๕๕๓-กรกฎาคม ๒๕๕๕.

(๕) ผู้ให้สัมภาษณ์ :

นางมาลินี ฉิมพินิจ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายสมบัติ มณีล้ำ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ บ้านขามเหนือ ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

พระครูอุดม ปุญญาทร, เจ้าอาวาสวัดบ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

พระครูวิมลพุทธินสาร, เจ้าอาวาสวัดบ้านขาม ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายสุภา พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ บ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ, วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายวรวิทย์ บุรีรัมย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายสาร ดวงใจ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ บ้านขาม บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายสาย พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายธรรมรักษ์ พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ, ๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายสุรินทร์ พันธมาศ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ บ้านขาม ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายวัน คำมา, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๖ บ้านกระโพธิ์น้อย ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ,
๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายประพันธ์ นาคนวล, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ,
๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายวีระศักดิ์ อุตสาหะ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปราสาท
จังหวัดศรีสะเกษ, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายมานิตย์ บุรณะ, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอปราสาท
จังหวัดศรีสะเกษ, ๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นางสกุลสุข สุทธิพิทย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ บ้านไผ่ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ,
๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายไพบุลย์ วงศ์ภักดี, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ บ้านไผ่ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ,
๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายบุญชิต ศิลาชัย, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ บ้านสนธิ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ,
วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑.

ร้อยตำรวจตรี วิชัย สุริยบุตร, สถานีตำรวจภูธรตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ,
๙ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายกิตติศักดิ์ มีกุล, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ บ้านสนธิ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ,
๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

นายชล การะเกษ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ บ้านทับซอน ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ,
๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กระทรวงยุติธรรม, “ระบบกระบวนการยุติธรรม”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.moj.go.th/th/onc_ak_m?view=item&id=31127, ๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

จุฑารัตน์ แก้วกัญญา, “สรุปสาระสำคัญกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา:
<http://web.krisdika.go.th/pdfPage.jsp?type=act&actCode=210>, ๕ เมษายน
๒๕๖๑.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, “กระบวนการยุติธรรมกับการบริหารราชการไทย”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา:
<http://www.wiruch.com/articles%20for%20article/article%20justice%20process%20and%20public%20admin.htm>. ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

สถาบันพระปกเกล้า, “กระบวนการยุติธรรม”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=.> ๑๕ เมษายน ๒๕๖๑.

ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย. คำสั่ง ๖๖/๒๓ [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://politicalbase.in.th/index.php/คำสั่ง๖๖/๒๕๒๓> (๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๔)

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Henkin. A.B. et.al. “Conflict management strategies of principals in site-based managed schools” *Journal of Educational Administration* 38. 2000.
- C.Pande. *Studies in the original of Buddhism*.
- Carrell. Jennings. & Heavrin. 1997 : 501 อ้างใน ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. *การจัดการความขัดแย้งในองค์กร พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๐.*
- Christopher Moor. *The Mediation Process: Practical Strategic for Resolving Conflict. 2nd ed..* San Francisco. CA: Jossey-Bass Publishers. 1996.
- Henkin. A.B. et.al. “Conflict management strategies of principals in site – based managed schools”. *Journal of Educational Administration* 38. 2000.
- Hermann Oldenberg. *Buddha :His story His Doctrince His Order*. New Delhi : Motital Banarsidass Publisher. 1997.
- James Kho. Brenda Jay Angeles Amie Rabe. *Empowering Dispute Management Processes* แปลโดย. วันชัย วัฒนศัพท์. ถวิลวดี บุรีกุล และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ *คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท*. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริรักษ์ ออฟเซ็ท ๒๕๕๐.
- Johan Galtung. *peace : Research. Education. Action: Essays in Peace Research.1.* Copenhagen: Christian Ejlers. 1975.
- Kanal Hazra. *Royal Patronage of Buddhism in Ancient India*. New Delhi: D.K.Publication 1994.
- Reymond W. Mack and John Pease. *Sociology and Social Life*. New: D Van Nostrand Company. 1973.
- Richard A.Gard *Buddhist Political thought : A Study of Buddhism In Society*. Bangkok : Mahamakuta University. 1965.
- Richard A.Gard *Buddhist Political Thought : A Study of Buddhism In Society* Thailand :Mahamakuta University Press.
- Richard A.Gard. *Buddhist Political thought : A Study of Buddhism In Society*. Bangkok :Mahamakuta University. 1965.
- Raychoudhry. S.C. *Social.Culture.and Economic History of India*. Delhi: Surjeet Publication 1981.
- Stella Ting-Toomey. “ Toward a Theory of Conflict and Culture”. *Communication. Culture and Organization Process*. Thousand Oaks. CA : Sage. 1985.
- Sukumar Dutt. *Buddhist Monk and Monasteries of India :Their History and Their contribution to Indian Culture*. Delhi:Munshiram Monoharlal Publisher 1988.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

ตรวจเครื่องมือการวิจัย

๑ ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒ ดร.นพ.บรรพต ตันธีรวงศ์	อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓ ดร. อำนาจ บัวศิริ	อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิเชี่ยวชาญระเบียบวิธีการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔ ดร. พูนสุข มาศรีงสรรค์	อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕ ดร. ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์	อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญ สำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group)

๑	พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ.ดร.	รองคณบดี คณะสังคมศาสตร์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่าย วิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ผู้เชี่ยวชาญด้าน สันติภาพชุมชน
๒	ศ.(พิเศษ) ดร. บรรจบ บรรณรุจิ	อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ผู้เชี่ยวชาญด้าน พุทธศาสนา
๓	ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รุยาพร	นายกสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์	ผู้เชี่ยวชาญด้าน กฎหมาย
๔	นายธรัชชัย ไทยเขียว	รองปลัดกระทรวงยุติธรรม	ผู้เชี่ยวชาญด้าน ยุติธรรมชุมชน
๕	พลตำรวจตรี ดร.โกสินทร์ หิโนธาว์	อดีตรองผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง	ผู้เชี่ยวชาญด้าน กฎหมาย
๖	ดร. อำนาจ บัวศิริ	อดีตผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	ผู้เชี่ยวชาญด้าน งานวิจัย
๗	นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า	ผู้เชี่ยวชาญด้าน การมีส่วนร่วม ของพลเมือง
๘	พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ผู้เชี่ยวชาญด้าน พระพุทธศาสนา

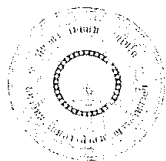
รายนามผู้นำชุมชน ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

สำหรับการสัมภาษณ์

๑. พระครูอุดม ปุณฺณาทร เจ้าอาวาสวัดบ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๒. พระครูวิมลพุทธิสาร เจ้าอาวาสวัดบ้านขาม ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๓. นางมาลินี ฉิมพินิจ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๔. นายสมบัติ มณีล้ำ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๙ บ้านขามเหนือ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๕. นายสุภา พันธมาศ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ บ้านสวาย ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๖. นายวรวิทย์ บุรีรัมย์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๗. นายสาร ดวงใจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๓ บ้านขาม ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๘. นายสาย พันธมาศ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๙. นายธรรมรักษ์ พันธมาศ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐ บ้านน้ำอ้อม ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๑๐. นายสุรินทร์ พันธมาศ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ บ้านขาม ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๑๑. นายวัน คำมา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ บ้านกระโพธิ์น้อย ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๑๒. นายประพันธ์ นาคนวล ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๑๓. นายวีระศักดิ์ อุตสาหะ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ บ้านแสนแก้ว ตำบลสวาย อำเภอปราสาท ศรีสะเกษ
๑๔. นายมานิตย์ บุรณะ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอปราสาท ศรีสะเกษ
๑๕. นางสุกุลสุข สุภิตพิทย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๗ บ้านไผ่ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๑๖. นายไพบูลย์ วงศ์ภักดี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ บ้านไผ่ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๑๗. นายบุญชิต ศิลาชัย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘ บ้านสนธิ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๑๘. ร้อยตำรวจตรี วิชัย สุริยทุธ สถานีตำรวจภูธรตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๑๙. นายกิตติศักดิ์ มีกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๘ บ้านสนธิ ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
๒๐. นายชล การะเกษ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ บ้านทับซอน ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

ภาคผนวก ข

หนังสือขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘
 ศธ ๖๑๑๓.ว๔๑.๑ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑
 เรื่อง ขยเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.นพ.บรรพต ดนธีรวงศ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิเทศน์แบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำคุษฎีนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นใน หัวข้อคุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สับไป

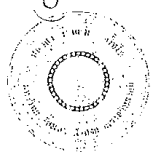
(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
 ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักงานหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
 โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙
<http://www.ps.mcu.ac.th>
 ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๙๐๑-๙๒๓-๓๙๒๔

นางสาววิจิตร
 ๙๙๔๖๖๖๖๖
 ๕๙๔๖๖๖๖๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘
 ที่ ศธ ๖๓๑๓/ ๖๕๑. ๑ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑
 เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์คำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลถวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดสระเกษ” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบทอด

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ดร.พรหม ธรรมหาโส

1. ลากเพิ่ม นิสิต ๒๕๖๑ และ นิสิตในวิชา
 ๑๕๖๓ ๐๖๐๑๕๑

สำนักงานหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓ ๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๔๔

<http://www.ps.mcu.ac.th>

ว่าที่พันตรี สมบัติ วงศ์คำแหง นิสิตวิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๐๒๔

๒.๒๐๒
 ๓๑ ก.ค. ๖๑

บันทึกข้อความ

สำนักงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘
ศธ ๖๑๑๓/ว ๕๑.๑ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑
เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.ชนทอน วัฒนประดิษฐ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชาสันติศึกษา เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์" ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับ ประเด็นใน หัวข้อวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ จากท่านด้วยดี จึงขออัญมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบทอด

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ดร.ชนทอน

๒๗ ก.ค. ๖๑

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๐๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

ว่าที่พันตรี สมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๔๒๓-๓๔๒๔

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข:

ศึกษานิเทศน์ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นเครื่องมือหนึ่งของการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษานิเทศน์ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีวัตถุประสงค์งานวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 4 กลุ่ม ได้แก่ 1.นักวิชาการ 2.ผู้ทรงคุณวุฒิ 3.ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 4.ตัวแทนภาคประชาชนทั่วไปเป็นคำถามปลายเปิด การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยใช้การตรวจหาความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์และความเที่ยงตรงของคำถามที่ใช้ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาคำถามมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือไม่อย่างไร เพื่อนำมาคำนวณหาค่า IOC (Index of item objective congruence)

คำชี้แจง กรุณาพิจารณาหาความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์งานวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อประเมินความเที่ยงตรงความสอดคล้อง โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อหาค่า IOC ของผู้เชี่ยวชาญกำหนดเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

- + 1 หมายถึง เหมาะสมว่าแบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา
- 1 หมายถึง ไม่เหมาะสม ว่าแบบสอบถามไม่ได้วัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา

แบบสอบถามเพื่อประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องและความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC) แบบ

คำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

ข้อที่	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ (IOC)			
		+๑	๐	-๑	หมายเหตุ
	ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและข้อพิพาทในชุมชน				
1	ชุมชนของท่านมีปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้านกฎหมายมากนักน้อยเพียงใด หรือ ๑๐๓๖/๙	✓			
2	ปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้านกฎหมายที่เกิดขึ้นมีเรื่องอะไรบ้าง หรือ ๑๐๓๖/๙	✓			
3	สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาท	✓			
4	วิธีการแก้ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมายที่เกิดขึ้น (ฟ้องร้องคดีต่อศาล เจริญ ไกลเกลียว ฯลฯ) หรือ ๑๐๓๖/๙	✓			
5	ผลสรุปจากการใช้วิธีการแก้ปัญหาตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในเบื้องต้น และในระดับชุมชน	✓			
	แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน				
1	ท่านคิดว่าควรมีคนกลางช่วยเจริญ ไกลเกลียว ประนีประนอม ข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งให้แก่คู่กรณีหรือไม่ เพราะเหตุใดต่อกันเพราะอาจเป็นเหตุนำไปสู่ความขัดแย้ง หรือ ๑๐๓๖/๙	✓			
2	ท่านเห็นว่าคนกลางที่จะมาไกลเกลียว ควรเป็นใคร (ที่อยู่ในตำบลของท่าน)	✓			

3	ท่านเห็นว่าคุณสมบัติ ของคนกลางที่มาช่วยไกล่ เกลี่ย ควรเป็น อย่างไร (ความรู้, ทักษะ, กระบวนการทางกฎหมาย, พฤติกรรม)	✓			
4	คนกลางผู้ไกล่เกลี่ย ควรมีบทบาทอย่างไร	✓			
5	หากไม่มีข้อพิพาทในชุมชนแล้ว ชุมชนจะเกิด สันติสุขหรือไม่			✓	
6	คนกลางผู้ไกล่เกลี่ย ควรมีบทบาทอย่างไร	✓			
7	คนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรตั้งชื่อ อย่างไร	✓			
8	คนกลางผู้ไกล่เกลี่ย ควรยึดหลักธรรมใดในการ ปฏิบัติหน้าที่ พณ. ๑๗	✓			
	ข้อเสนอแนะ				
	ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร				

ลงชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....

(ธีรพร ปิณฑะภักดิ์)

วันที่.....

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรื่อง การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวายอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

เครื่องมือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์ กล่าวคือ วิธีการสัมภาษณ์เป็นแบบสนทนา-แบบกึ่งโครงสร้าง/สอบถามตามความเป็นจริง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมต่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา โดยแบ่งประชากร (Population) ที่ใช้ในการศึกษาออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 บุคลากรซึ่งเป็นนักวิชาการกฎหมายผู้ทรงคุณวุฒิ ในด้านการพัฒนานิติกรชุมชนเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข

กลุ่มที่ 2 บุคลากรในกระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนต่างๆ

กลุ่มที่ 3 บุคลากรซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา คณะสงฆ์ พระภิกษุ

กลุ่มที่ 4 ตัวแทนภาคประชาชนทั่วไป

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข
: ศึกษากรณี ตำบลสวายอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยระดับปริญญาเอก หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หัวข้อ “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวายอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสัมภาษณ์ความคิดเห็นบุคลากรซึ่งเป็นประชากรกลุ่มตัวอย่าง บุคลากรซึ่งเป็นนักวิชาการกฎหมายผู้ทรงคุณวุฒิ ในด้านการพัฒนานิติกรชุมชน บุคลากรในกระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน ต่างๆ บุคลากรซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา คณะสงฆ์ พระภิกษุ และตัวแทนภาคประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับ

- ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข

- ลักษณะ บทบาท คุณสมบัติ และปัญหาในการการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบข้อมูลและความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข โดยจะนำข้อมูลและความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์มาประกอบการศึกษาและวิเคราะห์ในภาพรวมต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลและความรู้ความเข้าใจบริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลและความรู้ความเข้าใจการพัฒนานิติกรชุมชนเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ – นามสกุล
- 1.2 หน่วยงาน/องค์กร.....
- 1.3 ตำแหน่ง.....
- 1.4 การศึกษา.....
- 1.5 อายุ.....ปี อาชีพ/การทำงาน.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลและความรู้ความเข้าใจบริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

2.1 ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมายหรือไม่ อย่างไร

.....

2.2 ปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้านกฎหมายที่เกิดขึ้นมีเรื่องอะไรบ้าง

.....

2.3 สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาท

.....

2.4 วิธีการแก้ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมายที่เกิดขึ้น (ฟ้องร้องคดีต่อศาล เกรงใจ ไกล่เกลี่ย ฯ)

.....

2.5 ผลกระทบจากการใช้วิธีการแก้ปัญหาคือเป็นอยู่ในปัจจุบัน ในเบื้องต้น และในระดับชุมชน

.....

2.6 ท่านคิดว่าควรมีนิตกรชุมชนทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจา ใกล้เคียง ประนีประนอม ข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งให้แก่กลุ่มหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

2.7 ท่านคิดว่านิตกรชุมชนจะสามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งให้แก่ชุมชนเพื่อเสริมสร้างตำบล สันติสุขได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลและความรู้ความเข้าใจการพัฒนานิตกรชุมชนเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบล สวาย อำเภอลำปาง จังหวัดศรีสะเกษ

3.1 ท่านเข้าใจ นิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

3.2 ท่านเห็นว่า แนวทางและที่มา ของ นิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ควรเป็น อย่างไร

.....

.....

3.3 ท่านเห็นว่าคุณสมบัติ ของนิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ควรเป็น อย่างไร

.....

.....

3.4 ท่านเห็นว่าลักษณะ /บทบาทหน้าที่ ของ นิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติ สุข ควรเป็น อย่างไร

.....

.....

3.5 ท่านเห็นว่า ควรให้มีการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขหรือไม่อย่างไร

.....

3.6 ท่านเห็นว่า มีปัญหาและหรืออุปสรรคทางกฎหมายเกี่ยวกับการการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข หรือไม่ อย่างไร และควรแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างไร

.....

3.7 ท่านเห็นว่า รูปแบบ แนวทางการพัฒนาส่งเสริมนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ควรมีวิธีการ ขั้นตอนอย่างไร

.....

3.8 ในความเห็นของท่าน นิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ในเรื่องนี้มีปัญหาและหรืออุปสรรคในการทำหน้าที่หรือการบังคับใช้ให้เกิดมีในชุมชนคืออะไร อย่างไร

.....

ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

.....

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร

.....

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร ศาสตราจารย์ ดร. นันทวัฒน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอบางบัวทอง กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำคุณูปการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณูปการ/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออัญมโทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบทอด

(พระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ ๑๐, ร.ศ.๑๐)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักฯ หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร นายวัน คำมา ผู้ใหญ่บ้าน บ้านกระโพธิ์น้อย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลประเวศ อำเภอบางบาล กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาจิตกรชมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลเวลาย อำเภอบางบาล จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำดุษฎีนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร นายสาย พันธมาศ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านน้ำอ้อม

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอบางบาล กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำคหุภินิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาาัติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำคหุภินิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคหุภินิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออัญมโทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรชชา ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓ ๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร นายสุภาพ สุธารรรถ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลสวาย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชาพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำดุษฎีบัณฑิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อดุษฎีบัณฑิต/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนไมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สับไป

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

มี ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๑
(๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๑)

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอร้งน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิตยสารสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน/เจริญพร นายวรฤทธิ บุรีรัมย์ นิตกรชำนาญการ องค์การบริหารส่วนตำบลสวาย
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา เลขประจำตัวนิตย ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒
ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ
ให้ทำคชปฏิบัติเรื่อง“การพัฒนา นิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี
ตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ
รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำคชปฏิบัติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ
เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคชปฏิบัติ/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ นิตย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืไป

(พระมหาพรช ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙
http://www.ps.mcu.ac.th
ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร รตต.วิชัย สุริยฤทธิ์ ข้าราชการบำนาญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอลำไทร กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำดุขปฏิพนธ์เรื่อง“การพัฒนานิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลกรวย อำเภอลำไทร จังหวัดสระเกษ” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำดุขปฏิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อดุขปฏิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออุมโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรช ฐมมหาโส, รต.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิตยสารเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร นายสุรัน พันธมาศ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านขาม

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอบางบัวทอง กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิตยสาร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบทอด

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักงานหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตสัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน/เจริญพร นางมาลี นิธิพิณิจ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่าคอยนาง
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๑๑๕๐๙๔ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอบางบัวทอง กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำคุณูปการนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาจิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลเกรวย อำเภอบางบัวทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำคุณูปการนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณูปการนิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออัญมโทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

รับได้ให้ ร.อ.สุภาวดี เพื่อประโยชน์

รองศาสตราจารย์

1

(นางสาว) อัมมมาลี นิธิพิณิจ
ผู้ใหญ่บ้านท่าคอยนาง

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓-๒๕๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๕๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร นายสมบัติ มณีล้ำ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านขามเหนือ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอบางบัวทอง กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอบางบัวทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออัญมโทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบทอด

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

๐ ๖ ๙-๕
๗๗๑ ใน ๕๖๓๗๘
๗๗๑ ใน ๕๖๓๗๘

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน/เจริญพร นายโยธิน สุภานาม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายปกครอง หมู่ที่ ๔ บ้านทับซอน
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอบางบาล กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดสระแก้ว” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำดุษฎีนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรช ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

(นาย โยธิน สุภานาม)

สำนักงานหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน/เจริญพร นายประพันธ์ นาคนวนผู้ใหญ่บ้าน บ้านแสนแก้ว
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒
ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ
ให้ทำคุณูปการเรื่อง “การพัฒนาจิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี
ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ
รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำคุณูปการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ
เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณูปการ/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนไมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร พระครูวิมลพุทธินสาร เจ้าอาวาสวัดสวาย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำดุษฎีบัณฑิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อดุษฎีบัณฑิต/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักฯ หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

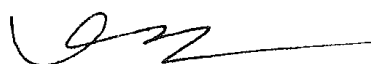
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน/เจริญพร นายธรรมรักษ์ พันธมาศ อดีตกำนันตำบลสวาย
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

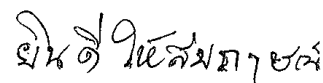
ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒
ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ
ให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี
ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดสระเกษ” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ
รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำดุษฎีนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ
เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่หนังสือ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออุทิศขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบทอด

(พระมหาธรรมา ธมฺหาโส, รศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนนานาชาติ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
โทร ๐๓-๕๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙
<http://www.ps.mcu.ac.th>
ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร นายบุญชิต ศิลาชัย ผู้ใหญ่บ้าน บ้านสนิท

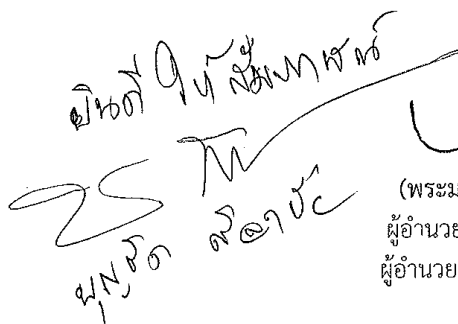
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์คำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำคุณูปการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณูปการ/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืไป

 (พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
 ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓-๕๒๔๔-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๔-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์คำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๔๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน/เจริญพร นายวีระศักดิ์ อุตสาหะ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสวาย หมู่ ๕
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำดุษฎีบัณฑิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อดุษฎีบัณฑิต/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออัญมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบทอดไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๔๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๒๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
 เรียน/เจริญพร นายสาร ดวงใจ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสวาย หมู่ ๗
 สิ่งที่มาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๑๑๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒
 ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอบางบาล กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ
 ให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาจิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี
 ตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ
 รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำดุษฎีนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ
 เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น
 ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ
 ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สัไป

(พระมหากษัตริย์ ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๔

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้ผลิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร นายไพฑูรย์ วงษ์ภักดี ผู้ใหญ่บ้าน บ้านไผ่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำคุณูปการนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำคุณูปการนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณูปการนิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ผลิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออัญมโทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบทอด

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนนานาชาติ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้ผลิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร นายสุภา พันธมาศ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านสวาย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๕๐๘๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการเรื่อง “การพัฒนาจิตกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลมาประกอบการทำคุณูปการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณูปการ/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สลับไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

นาย สุภา พันธมาศ

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้ผลิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร นายชล ภาระเกษ ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทับขอน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอบางบัวทอง กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำคุณูปการเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลมาประกอบการทำคุณูปการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณูปการ/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ผลิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สลับไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

อันติ ๕๖๐ ๘๖๖
ศิริโชค

ผอ. ๕๖๐ ๘๖๖

สำนักงานหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๔-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๔-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน/เจริญพร นายวิริยะ อินพานิช ปลัดอำเภออาวุโส อำเภอปรางค์กู่
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดสระเกษ” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำดุษฎีนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออัญมณฑนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรชชา ธมมทาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสน์นานาชาติ

ฉันได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์
กับ ผอ. ปิ่น / ๒๕/๖๖

(นายวิริยะ อินพานิช)

ปลัดอำเภอ รักษาการแทน

นายอำเภอปรางค์กู่

สำนักงานหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
เรียน/เจริญพร นางสกุลสุข สุทธิพิทย์ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสวาย หมู่ ๕
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลประเวศ อำเภอบางบาล กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาจิตกรชมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

สำนักงานหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร นางกิตติศักดิ์ วัฒน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาวิธีการชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับ ความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอเสนอขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สลับไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

วิรัตน์ วัฒน
และ ใจดี

(นาง กิตติศักดิ์ วัฒน)

รองนายก อบต. ลำไทร

สำนักงาน หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

http://www.ps.mcu.ac.th

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๖๓.๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน/เจริญพร พระครูคุณนันทคุณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาควิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอบางบัวทอง กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำคหุขุณินพนธ์เรื่อง “การพัฒนาการนิเทศการชุมนุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบัวทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำคหุขุณินพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคหุขุณินพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่อนิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออโนไมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืไป

(พระมหาพรชชา ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

สำนักงานหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๔-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๔-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๘๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว๒๓.๑

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

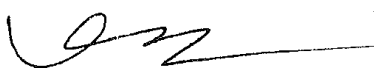
เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนาการ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติให้ทำคุษณินพนธ์เรื่อง “การพัฒนาจิตกรชมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำคุษณินพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุษณินพนธ์/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขออณูโมนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

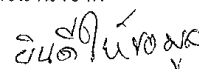
จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืบไป

(พระมหาพรช ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

อานันท์ บุรณะ

สำนักงา หลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๒๗

วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต

เรียน/เจริญพร ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถ.พัฒนาการ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ได้รับอนุมัติให้ทำคุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ ๒) เพื่อศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร. เป็นคณะกรรมการควบคุมคุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ” ในวันศุกร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โขนดี อาคารเรียนรวมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

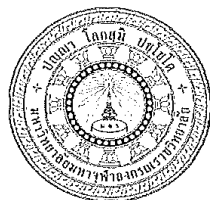
(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ประธานกรรมการควบคุมคุษฎีนิพนธ์

ผู้ประสานงาน: ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๑๙๒๓-๓๙๒๔

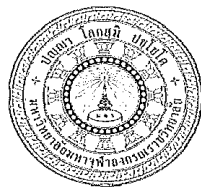
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ
ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
ดุชนิพนธ์ เรื่อง
“การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข:
ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางคนที จังหวัดศรีสะเกษ”

ในวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น.

ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โซนดี อาคารเรียนรวม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลำดับ	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	ลายมือชื่อ
๑	พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ.ดร.	
๒	ว่าที่ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รุยาพร	
๓	นายธวัชชัย ไทยเขียว	
๔	พลตำรวจตรี โกสินทร์ หินเภาว	
๕	ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	
๖	ดร.อำนาจ บัวศิริ	
๗	นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	
๘	ดร.สมชาย งามจันทร์ จิตนา/ผ.ดร.	
๙	นายสมชาย งามจันทร์	

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ
ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
คุณฐิณีพนธ์ เรื่อง
“การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข:
ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ”

ในวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น.

ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โซนดี อาคารเรียนรวม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลำดับ	ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	ลายมือชื่อ
๑	พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ.ดร.	
๒	ว่าที่ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รุยาพร	
๓	นายธวัชชัย ไทยเขียว	
๔	พลตำรวจตรี โกสินทร์ หินเภาว	
๕	ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	
๖	ดร.อำนาจ บัวศิริ	
๗	นายศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์	
๘	ดร.สมชาย งามใจ	
๙	นายสมชาย งามใจ	

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต
เรียน/เจริญพร ดร.ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์
สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถ.พัฒนาการ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ได้รับอนุมัติให้ทำคุณนิตินิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ๒) เพื่อศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี พระมหากษัตริย์ ธรรมมหาโส, รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. เป็นคณะกรรมการควบคุมคุณนิตินิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ” ในวันศุกร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โขนทิ อาคารเรียนรวมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ท่านได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

(พระมหากษัตริย์ ธรรมมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ประธานกรรมการควบคุมคุณนิตินิพนธ์

ยินดีเข้าร่วมสนทนากลุ่ม
19/10/61

ผู้ประสานงาน: ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๑๔๒๑๓-๓๔๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต
เรียน/เจริญพร ดร.ศุภณัฐ เพ็ญพูนวิวัฒน์
สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถ.พัฒนาการ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ได้รับอนุมัติให้ทำคุณนิตินิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมี พระมหาพรชชา ธรรมหาโส, รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น รัฐญาโณ, ดร. เป็นคณะกรรมการควบคุมคุณนิตินิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โซนดี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับปรุงยุคดุษฎีเพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

(พระมหาพรชชา ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ประธานกรรมการควบคุมคุณนิตินิพนธ์

ยินดีเข้าร่วมสนทนากลุ่ม
19 ต.ค. 61

ผู้ประสานงาน: ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๑๔๒๔๓-๓๔๒๔๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐๓๕-๒๕๘-๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ ๖ ๑๒๗

วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต

เรียน/เจริญพร พระมหาบุญเลิศ อินทปัญญา, รศ.ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถ.พัฒนาการ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดศรีสะเกษ ๒) เพื่อศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น รุ่งเรือง, ดร. เป็นคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดศรีสะเกษ” ในวันศุกร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โซนดี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำเสนอสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออโนไมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

๐๔/๑๐/๒๕๖๑
พระมหาบุญเลิศ
อินทปัญญา

๑๗ ๑๐ ๒๕๖๑

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ประธานกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

ผู้ประสานงาน: ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๑๙๒๓-๓๙๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต
เรียน/เจริญพร ดร.อำนาจ บัวศิริ
สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถ.พัฒนาการ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมี พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. เป็นคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ในวันศุกร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โซนดี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

ขอเชิญร่วมสนทนากลุ่ม
ณ วันและเวลาแล้ว

๑๕.๑๐.๖๑

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ประธานกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

ผู้ประสานงาน: ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๑๙๒๓-๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลน้ำใส อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๙๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๖๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๖๒๔ ๘๐๑๔
www.mcu.ac.th

๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต

เรียน/เจริญพร พลตำรวจตรีโกสินทร์ หินธาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถ.พัฒนาการ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ได้รับอนุมัติให้ทำคุณประโยชน์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ๒) เพื่อศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี พระมหาดรชชา ธรรมหาโส, รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น รัฐญาโณ, ดร. เป็นคณะกรรมการควบคุมคุณประโยชน์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ” ในวันศุกร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โชนดี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรามาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

(พระมหาดรชชา ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนนานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ประธานกรรมการควบคุมคุณประโยชน์

ผู้ประสานงาน: ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๑๙๒๓-๓๕๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๙๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต
 เรียน/เจริญพร ว่าที่ร้อยตรี ดร.ฉวีชัย รุยาพร นายกสภานายความ
 สิ่งที่มาด้วย กำหนดการและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ นิสิตระดับ
 ปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถ.พัฒนาการ แขวงประเวศ เขตประเวศ
 กรุงเทพมหานคร ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบล
 สันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษา
 วิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู
 จังหวัดศรีสะเกษ ๒) เพื่อศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และ
 พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข
 ของตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร. และ
 พระมหาดวงเด่น รุติญาโณ, ดร. เป็นคณะกรรมการควบคุมคุณูปการนี้

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ
 เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อ
 เสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ” ในวันศุกร์ที่ ๑๙
 ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โขนดี อาคารเรียนรวม
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตาม
 เอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้
 จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขอขอบพระคุณท่านเป็น
 อย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ประธานกรรมการควบคุมคุณูปการนี้

รับทราบ

๑๙ ต.ค. ๖๑

ผู้ประสานงาน: ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๑๙๒๓-๓๔๒๔

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๑๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๔๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๔๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต
 เรียน/เจริญพร นายรัชชัย ไทยเขียว รองปลัดกระทรวงยุติธรรม
 สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถ.พัฒนาการ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ได้รับอนุมัติให้ทำคุณประโยชน์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี ๒) เพื่อศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมี พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น จิตฺตยาโณ, ดร. เป็นคณะกรรมการควบคุมคุณประโยชน์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี” ในวันศุกร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โขนดี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ประธานกรรมการควบคุมคุณประโยชน์

ผู้ประสานงาน: ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๑๙๒๓-๓๙๒๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร.๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘

ที่ ศธ ๖๑๑๓/ว ๑๒๗

วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) งานวิจัยของนิสิต

เรียน/เจริญพร ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการและรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ นิสิตระดับปริญญาเอก แบบ ๑.๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ เลขที่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถ.พัฒนาการ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางคอก จังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอบางคอก จังหวัดศรีสะเกษ ๒) เพื่อศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอบางคอก จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร. และพระมหาดวงเด่น จิตญาโณ, ดร. เป็นคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเมตตาอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางคอก จังหวัดศรีสะเกษ” ในวันศุกร์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๑ เวลา ๑๔.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องพุทธเมตตา ชั้น ๔ โซนดี อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ที่ให้นิสิตได้ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและนำสิ่งที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะของท่านไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการวิจัยต่อไป และขออนุโมทนาขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

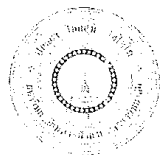
(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ประธานกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

ผู้ประสานงาน: ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘-๑๙๒๓-๓๙๒๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (สาขาวิชาสันติศึกษา) โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๕๒๘
ศธ ๖๑๑๓/ว๔๑.๑ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑
เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.พูนสุข มาศรีงสรรค์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ด้วย ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา ภาคพิเศษ เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๑๑๐๕๐๙๘ ที่อยู่ ๖๘๔ เมืองทอง ๒/๒ ถนนพัฒนา การ ตำบลประเวศ อำเภอประเวศ กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๕๐ ได้รับอนุมัติ ให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาโมเดลชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณี ตำบลสวาย อำเภอปราณบุรี จังหวัดสระบุรี” ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อ รวบรวมข้อมูลนำมาประกอบการทำดุษฎีบัณฑิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรฯ เห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับ ประเด็นใน หัวข้อดุษฎีบัณฑิต/สารนิพนธ์ดังกล่าว จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัยให้แก่ นิสิต หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ จากท่านด้วยดี จึงขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์สืไป

(พระมหาพรหม ธรรมหาโส, รศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ

๒๖-๘-๕๐.
ในดุษฎีนิพนธ์
๒๖-๘-๕๐.

สำนักงานหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา

โทร ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๕๒๘, โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๙๙

<http://www.ps.mcu.ac.th>

ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตผู้วิจัย โทร. ๐๘๑-๙๒๓-๓๙๒๔

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข:

ศึกษานิเทศน์ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นเครื่องมือหนึ่งของการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษานิเทศน์ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีวัตถุประสงค์งานวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีพัฒนานิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 4 กลุ่ม ได้แก่ 1.นักวิชาการ 2.ผู้ทรงคุณวุฒิ 3.ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ 4.ตัวแทนภาคประชาชนทั่วไปเป็นคำถามปลายเปิด การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยใช้การตรวจหาความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์และความเที่ยงตรงของคำถามที่ใช้ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาคำถามมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือไม่อย่างไร เพื่อนำมาคำนวณหาค่า IOC (Index of item objective congruence)

คำชี้แจง กรุณาพิจารณาหาความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์งานวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อประเมินความเที่ยงตรงความสอดคล้อง โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อหาค่า IOC ของผู้เชี่ยวชาญกำหนดเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

- + 1 หมายถึง เหมาะสมว่าแบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา
- 1 หมายถึง ไม่เหมาะสม ว่าแบบสอบถามไม่ได้วัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา

เนื้อหา

แบบสอบถามเพื่อประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องและความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC) แบบ

คำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

ข้อที่	ข้อความ	ผู้เชี่ยวชาญ (IOC)			
		+๑	๐	-๑	หมายเหตุ
	ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและข้อพิพาทในชุมชน				
1	ชุมชนของท่านมีปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้านกฎหมายมากน้อยเพียงใด	✓			
2	ปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทด้านกฎหมายที่เกิดขึ้นมีเรื่องอะไรบ้าง	✓			
3	สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาท	✓			
4	วิธีการแก้ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมายที่เกิดขึ้น (ฟ้องร้องคดีต่อศาล เจริจา ไกล่เกลี่ย ฯ)	✓			
5	ผลสรุปจากการใช้วิธีการแก้ปัญหาตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในเบื้องต้น และในระดับชุมชน	✓			
	แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน				
1	ท่านคิดว่าควรมีคนกลางช่วยเจรจาก ไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งให้แก่คู่กรณีหรือไม่ เพราะเหตุใดต่อกันเพราะอาจเป็นเหตุนำไปสู่ความขัดแย้ง	✓			
2	ท่านเห็นว่า คนกลางที่จะมาไกล่เกลี่ย ควรเป็นใคร (ที่อยู่ในตำบลของท่าน)	✓			

3	ท่านเห็นว่าคุณสมบัติ ของคนกลางที่มาช่วยไกล่เกลี่ย ควรเป็น อย่างไร (ความรู้, ทักษะ, กระบวนการทางกฎหมาย, พฤติกรรม)	/			
4	คนกลางผู้ไกล่เกลี่ย ควรมีบทบาทอย่างไร	/			
5	หากไม่มีข้อพิพาทในชุมชนแล้ว ชุมชนจะเกิดสันติสุขหรือไม่	/			
6	คนกลางผู้ไกล่เกลี่ย ควรมีบทบาทอย่างไร	/			
7	คนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ควรตั้งชื่ออย่างไร	/			
8	คนกลางผู้ไกล่เกลี่ย ควรยึดหลักธรรมใดในการปฏิบัติหน้าที่	/			
	ข้อเสนอแนะ				
	ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร				

ลงชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....

(ดร. พงษ์กร งามสวัสดิ์)

วันที่.....

แผนการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ

วันแรก

พุทธสันติวิธี

โดย วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธสันติวิธี

8.00- 09.00 น. พุทธสันติวิธี หลักพุทธศาสนาสำหรับนิติกรชุมชน

1. ความรู้กฎหมายสำหรับนิติกรชุมชน

โดย วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย จากสภานายความ

09.00 – 10.30 น. ความรู้กฎหมายที่จำเป็นสำหรับนิติกรชุมชน ตำบลสวาย

10.30 – 10.45 น. พักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

10.45 – 12.00 น. ความรู้กฎหมายที่จำเป็นสำหรับนิติกรชุมชน ตำบลสวาย (ต่อ)

12.00 – 13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

2. ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของนิติกรชุมชนความหมาย

ที่มา บทบาท หน้าที่ จริยธรรม ของนิติกรชุมชน

โดย วิทยากรผู้เชี่ยวชาญ จากสภานายความ

13.00 – 14.30 น. ความหมาย ที่มา บทบาทหน้าที่ของนิติกรชุมชน

14.30 – 14.45 น. พักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

14.45 – 16.00 น. จริยธรรม ของนิติกรชุมชน

วันที่สอง

พุทธสันติวิธี

โดย วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธสันติวิธี

8.00- 09.00 น. พุทธสันติวิธี หลักพุทธศาสนาสำหรับนิติกรชุมชน

1. ความรู้ในการจัดการข้อพิพาทด้วยสันติวิธี และเทคนิคการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง และการฝึกปฏิบัติ

โดย คณะวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง

09.00 – 10.30 น. การจัดการข้อพิพาทด้วยสันติวิธี และเทคนิคการเจรจาไกล่เกลี่ย

10.30 – 10.45 น. พักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

10.45 – 12.00 น. การฝึกปฏิบัติ

12.00 – 13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
 ความรู้ในการจัดการข้อพิพาทด้วยสันติวิธี และเทคนิคการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง และการฝึกปฏิบัติ (ต่อ)

โดย คณะวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง

2. 13.00–14.30 น. การนำเสนอผลการฝึกปฏิบัติของแต่ละกลุ่ม

14.30 – 14.45 น. พักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

14.45 – 15.30 น. การนำเสนอผลการฝึกปฏิบัติของแต่ละกลุ่ม

15.30 – 16.00 น. มอบวุฒิบัตรและปิดการอบรม

การวัดคุณสมบัติหลังฝึกอบรมตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้

โดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกตพฤติกรรมหลังฝึกอบรม

เมื่อนิติกรชุมชนที่เป็นตัวแทนจากชุมชน ผ่านการอบรมตามกระบวนการพัฒนาดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ได้ดี

หลังจากการทดลองนำรูปแบบการพัฒนาไปทดลองปฏิบัติจริงในพื้นที่จริงแล้ว ผู้วิจัยจะได้สรุปนำเสนอผลที่ได้จากการวิจัยในเนื้อหาของ ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาต้นแบบนิติกรชุมชนเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ” ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา เพื่อทำประชาพิจารณ์ (Public hearing) และสอบป้องกันกับคณะกรรมการ เพื่อนำเสนอต่อบัณฑิตยวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต่อไป

.....

ภาคผนวก ง

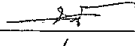
รายชื่อผู้เข้ารับการอบรม

“นิตិกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข:
ศึกษาดูงานตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ”

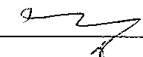
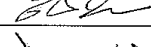
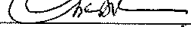
ในวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ เวลา ๐๘๐๐-๑๖.๐๐ น.

ณ โรงเรียนสวายพิทยาคม ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ

ลำดับ	ชื่อ/นามสกุล	ลายมือชื่อ
๑	นายสุภา พันธมาศ	
๒	นายสุกิจ พันธมาศ	
๓	นายประพันธ์ นาคนวล	
๔	นายสุทัศน์ นาคนวล	
๕	นายสุรินทร์ พันธมาศ <i>นางสาว พันธมาศ</i>	
๖	นายสมจิตร แสงมาศ	
๗	นายพร สิงขรณ์	
๘	นายภู ทองกล้า <i>ก.ก.</i>	
๙	นางมาลินี ฉิมพินิจ	
๑๐	นายมานิตย์ บุรณะ	
๑๑	นางวรรณ ทองแสง	
๑๒	นายสัจด์ สุธารรรถ	
๑๓	นายสมบุรณ์ ดอนเหลื่อม	
๑๔	นายสาร ดวงใจ	
๑๕	นางเดช วิเศษชาติ	

ลำดับ	ชื่อ/นามสกุล	ลายมือชื่อ
๑๖	นายสมชาย ศิลาชัย	
๑๗	นายสมบัติ มณีล้ำ	
๑๘	นายสมเพียร พันธมาศ ๓๐๗ ๙๐ ๘๔๗๗	๓๐๗
๑๙	นายสาย พันธมาศ ^{นางสาว} ศิริก พด.เวช	๓๐๗
๒๐	นางสาวเกวลิณ บุราคร / ^{นางสาว} ศิริก พด.เวช พันธมาศ	๓๐๗

๑๙ นายโสภณ ขันบัว ๘๔๗๗
 ๒๒ นาย ๕๖ ๓๓๗๗ (๓๓๗๗)
 ๒๓ นาย ๓๖๓ ๓๓๗๗
 ๓๓๗๗
 ๓๓๗๗

ลำดับ	ชื่อ/นามสกุล	ลายมือชื่อ
๑	พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.	
๒	ว่าที่พันตรีสมบัติ วงศ์กำแหง	
๓	นายณัฐพล ชินสุกิจนิวัฒน์	
๔	นายมากุล คชชา	๓๓๗๗
๕	นางสุจิตรา วงศ์กำแหง	
๖	นางสาว ๓๓๗๗	
๗		
๘		
๙		
๑๐		

โรงเรียนสวayıพิทยาคม
เลขที่ 1004
วันที่ 7 พ.ย. 61
ชื่อ

หนังสือขอความอนุเคราะห์

684 เมืองทอง 2/2 ถนนพัฒนาการ แขวงประเวศ

เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10250

7 พฤศจิกายน 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ใช้สถานที่อบรม

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสวayıพิทยาคม

เนื่องด้วยผมว่าที่พันศรีสมบัติ วงศ์กำแหง นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ 1 ได้ทำคุณิพนธ์ เรื่อง การพัฒนานิคมชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข : ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยผมจะทำการทดลองการอบรมนิคมชุมชนต้นแบบ ตามหลักสูตรซึ่งได้ผ่านการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ซึ่งจะทำการอบรม ในวันที่ 8-9 พฤศจิกายน 2561 เวลา 08.00 – 16.00 น. เป็นเวลา 2 วัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าโรงเรียนสวayıพิทยาคม มีสถานที่ที่เหมาะสมที่จะใช้เป็นสถานที่ในการอบรมให้แก่นิคมชุมชนต้นแบบ ดังกล่าว

ดังนั้น ผมจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ในฐานะเป็นผู้บริหารสูงสุดของสถาบันการศึกษา โดยขอความอนุเคราะห์ในการใช้สถานที่ของโรงเรียน เพื่อใช้ในการอบรมนิคมชุมชนต้นแบบ เป็นเวลา 2 วัน ซึ่งผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี โดยผมขอขอบคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ชื่อ (บรรณ)
ชื่อ (รองบรรณ)
ชื่อ (ผู้ประสานงาน)
ชื่อ (ผู้ประสานงาน)
ชื่อ

ขอแสดงความนับถือ

ว่าที่พันศรี

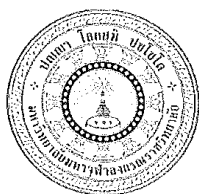

(สมบัติ วงศ์กำแหง)

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรสันติศึกษา รุ่นที่ 1

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทราบ
- ฉันทนา ไชยสิทธิ์
- ทนงค์ วัฒนศิริ
- ทนงค์ วัฒนศิริ
7 พ.ย. 61

รายชื่อผู้เข้ารับการอบรม

“นิตិกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข:
ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอบางศรีภูมิ จังหวัดศรีสะเกษ”
ในวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ เวลา ๐๘๐๐-๑๖.๐๐ น.
ณ โรงเรียนสวายพิทยาคม ตำบลสวาย อำเภอบางศรีภูมิ จังหวัดศรีสะเกษ

ลำดับ	ชื่อ/นามสกุล	ลายมือชื่อ
๑	นายสุภา พันธมาศ	
๒	นายสุกิจ พันธมาศ	
๓	นายประพันธ์ นาคนวล	
๔	นายสุทัศน์ นาคนวล	
๕	นายสุรินทร์ พันธมาศ นางสาวสุรินทร์ พันธมาศ	
๖	นายสมจิตร แสงมาศ	
๗	นายพร สิงขรณ์	
๘	นายบุญ ทองกล้า	
๙	นางมาลินี ฉิมพินิจ	
๑๐	นายมานิตย์ บุรณะ	
๑๑	นางวัน ทองแสง	
๑๒	นายสงค์ สุธารรรถ	
๑๓	นายสมบูรณ์ ดอนเหลื่อม	
๑๔	นายสาร ดวงใจ	
๑๕	นางเดช วิเศษชาติ	

ภาคผนวก จ

ภาพลงพื้นที่เก็บข้อมูลในการวิจัย

ภาพ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. บรรยายเรื่องกระบวนการสร้างนิตกรชุมชนต้นแบบ
ที่ตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ภาพผู้วิจัย ทำความเข้าใจ โดยแนะนำการใกล้เคียงข้อพิพาท ในการอบรมนิตกรชุมชนต้นแบบ
ณ ตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ภาพยุติธรรมจังหวัดสุรินทร์ วิทยากรบรรยาย ในการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ
ณ ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ภาพผู้เข้ารับการฝึกอบรม ในการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบ
ณ ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

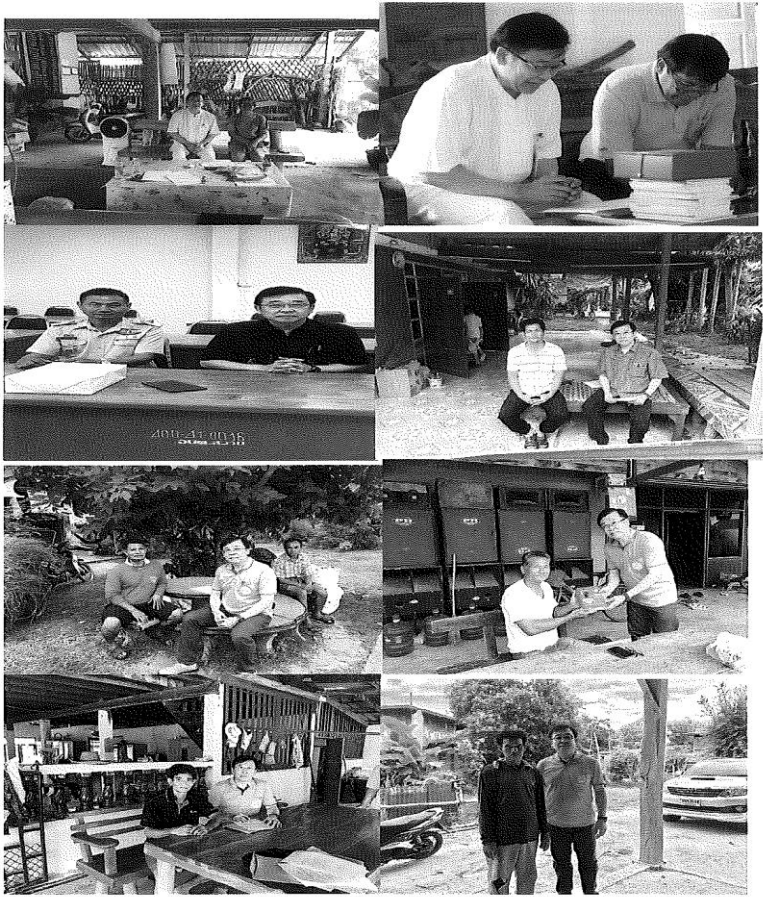
ภาพผู้เข้ารับการฝึกอบรม แบ่งกลุ่มทำกิจกรรมฝึกใกล้เคียง
ณ ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ภาพหมู่ ผู้เข้ารับการฝึกอบรม หลังจากได้รับวุฒิบัตรแล้ว
ณ ตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ภาพผู้วิจัย

ภาพผู้วิจัย ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนตำบลสวาย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ/ นามสกุล : ว่าที่พันตรีสมบัติ นามสกุล วงศ์กำแหง
- วัน/เดือน/ปีเกิด : ๑๘ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๔
- ภูมิลำเนาที่เกิด : จังหวัดอุดรธานี
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๖๘๔ หมู่ ๖ เมืองทอง ๒/๒ แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร
- การศึกษา : นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายธุรกิจ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
: นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
: เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- สถานที่ทำงาน : สภานายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ
แห่งสภานายความ ๒๔๙ ถนนพหลโยธิน แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน
จังหวัดกรุงเทพมหานคร ๑๐๒๒๐ โทรศัพท์ : ๐๒-๕๒๒-๗๑๒๔ ถึง ๒๗,
- ตำแหน่งปัจจุบัน : อุปนายกฝ่ายบริหาร /โฆษกสภานายความ
: ผู้อำนวยการสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ แห่งสภานายความ
: กรรมการ เนติบัณฑิตยสภา
- ประสบการณ์การทำงาน:
- : ทนายความ ๓๔ ปี
 - : อาจารย์ผู้บรรยาย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
 - : ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการ การเงิน การคลัง การธนาคารและสถาบัน
การเงินสภาผู้แทนราษฎร
 - : ประธานกรรมการกฎหมาย องค์การเภสัชกรรม
 - : กรรมการอำนวยการ สถาบันวิชาชีพกฎหมายชั้นสูง สภานายความ
 - : เลขาธิการสภานายความ
 - : บรรณาธิการวารสารข่าว และ บรรณาธิการวารสารสภานายความ
 - : อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 - : อาจารย์พิเศษ วิชาว่าความ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 - : อาจารย์พิเศษ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม
 - : อนุญาโตตุลาการ สถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักกระงับข้อพิพาท
สำนักงานศาลยุติธรรม
- อีเมล : sombatlaw@gmail.com